

# Σχολείο και Ζωή

5-6

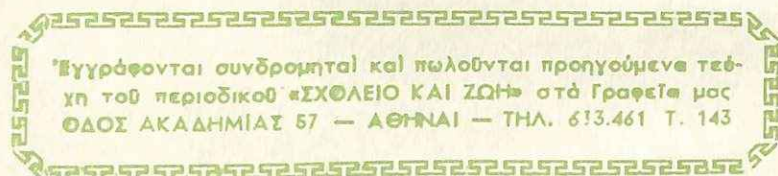
ΜΗΝΙΑΙΑ  
ΠΑΙΔΑΓΟΓΙΚΗ  
ΕΠΙΘΕΟΡΗΣΙΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ





|                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p><b>«ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ»</b><br/> <b>ΜΗΝΙΑΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ</b><br/>         Ξεκινάει την 1ην εκάστου μηνός.<br/>         Διευθυντής: Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ<br/>         Διαχειριστής: ΑΝΔΡ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ<br/>         Γραφεία: 'Ακαδημίας 57 — 'Αθήναι</p> | <p><b>ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ</b><br/>         Έσωτερικού:<br/>         Για τὰ Σχολεία . . . . Δρχ. 100<br/>         Για τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς . . . 60<br/>         Ὀργανισμοὺς, Τραπεζὰς κλπ. » 250<br/>         Το τεύχος . . . . . 10<br/>         Ἐξωτερικού:<br/>         Για Ἐκπαιδευτικοὺς: 1,5 λίρα Ἀγγλ.<br/>         ἢ δολλάρια 4 (Ἑτησίᾳ).<br/>         Για σχολεῖα: 2 λίραι Ἀγγλίας ἢ δολ-<br/>         λάρια 5 5. (Ἑτησίᾳ).<br/>         Ἡ συνδρομὴ ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Ἰανουά-<br/>         ριο ἐκάστου ἔτους καὶ προπληρώνεται<br/>         Συνεργασία, γράμματα, ἐπιταγὲς κλπ.<br/>         στὴ διεύθυνση: Περιοδικὸ «ΣΧΟΛΕΙΟ<br/>         ΚΑΙ ΖΩΗ» ὁδὸς Ἀκαδημίας 57 Ἀθή-<br/>         νας (Κ). Τηλ. 633.461 Τ. Τ. 143.</p> |
| <p><b>«L'ECOLE ET LA VIE»</b><br/>         REVUE MENSUELLE DE PÉDAGOGIE<br/>         Directeur: G. ZOMPANAKIS<br/>         Gérant: A. ZOMPANAKIS<br/>         Rue: Acadimias 57 — Athènes<br/>         Année 13 MAI—JUN 1966</p>                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
| <p>ΕΤΟΣ ΙΔ' ΜΑΪΟΣ · ΙΟΥΝΙΟΣ 1966 ΤΕΥΧΟΣ 5—6</p>                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
| <p>Διευθύνσεις κατὰ νόμον: Διευθυντοῦ: Βασ. Σοφίας 8 — Νέα Σμύρνη.<br/>         Τυπογραφικαὶ Ἔργασίαι<br/>         Γερ. Α. Γεωργιάδη Ὁδὸς Βαλτετσίου 62 — Ἀθήναι — Τηλ. 624-692</p>                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |



## ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

|                                                                                                       |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| «Σχολεῖο καὶ Ζωή». Τὸ 28ο Διεθνὲς Συνέδριο γιὰ τὴ Δημόσια Ἑκπαίδευση σελ. 193                         |     |
| Εὐριπίδου Σούρλα Αἱ Ἐκμυστηρεύσεις τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ «Ἀπορρήτου» . . . . .      | 200 |
| Ἀντων. Ἰσηγόνη: Οἱ παράλληλοι βίοι τοῦ Πλουτάρχου ἀπὸ παιδευτικῆς ἀπόψεως . . . . .                   | 203 |
| Δημητρίου Τουλούπη: Γιὰ μιὰ καθιέρωση νέου τρόπου ἀξιοποίησης τῶν ἱκανοτήτων τῶν μαθητῶν . . . . .    | 208 |
| Θ. Δ. — Λ. Σιάκας: Ἐννοία ἠθικῆς συνειδήσεως πὼς θὰ τὴν καλλιεργήσω στοὺς μαθητὲς μου . . . . .       | 211 |
| Κ. Ζησοπούλου: Ἐλεύθερος χρόνος . . . . .                                                             | 213 |
| Ἐλ. Χρυσῶ: Διπλὴ Γιορτὴ, τὰ σήμαντρα καὶ οἱ Ἕλληνες γιορτάζουν. 25η Μαρτίου . . . . .                 | 216 |
| Ζ. Τόγια: Ὀρνάνωσις τῆς σχολικῆς ζωῆς κατὰ τὰ σύγχρονες ἀπαιτήσεις . . . . .                          | 221 |
| Σωκράτης Γ. Λάλου: Φῶς . . . . .                                                                      | 227 |
| Ἐμμ. Φρουζάκη: Ἡ διάννοση τῆς ἀτομικότητος τῶν μαθητῶν . . . . .                                      | 228 |
| Ἀντωνίου Δελώνη: Σπουδὴ πάνω σὲ μιὰ κοῦφια γνώση . . . . .                                            | 231 |
| Κων. Γκάτσαρη: Αἱ ἐλεύθεραι ἀπασχολήσεις ὡς μέσον Διαγνώσεως τῆς προσωπικότητος τῶν μαθητῶν . . . . . | 233 |
| Ἰωάννου Ἀργυροπούλου: Βασικὲς ἐπιδιώξεις τοῦ νέου σχολείου . . . . .                                  | 234 |
| Χρήστου Παντελίδη: Οἱ σιωπηρὲς ἐργασίαι στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο . . . . .                                | 237 |
| Ἀντωνίου Τζιμοπούλου: Τὸ ἐτήσιον πατριδογνωστικὸν ἀλφαριθμητὸν . . . . .                              | 246 |
| Ἑλληνικὴ Ἑκπαιδευτικὴ Κίνηση . . . . .                                                                | 250 |
| Κριτικὴ τοῦ Βιβλίου: Χρυσούλα Παπαβασιλείου κ. ἄ . . . . .                                            | 265 |

# "ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ"



## ΜΗΝΙΑΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ · ΕΚΔΟΤΗΣ: Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ

Ἔτος ΙΔ'

Μάϊος — Ἰούνιος

Τεύχος 5—6

### Τὸ 28ο διεθνὲς Συνέδριο γιὰ τὴ Δημόσια Ἑκπαίδευση

Στὴ θέση τοῦ κυρίου ἄρθρου δίνουμε τὰ πορίσματα τῶν ἐργασιῶν τοῦ 28ου Διεθνoῦς Συνεδρίου γιὰ τὴ Δημόσια Ἑκπαίδευση σὲ δυὸ συνέχειες, γιὰτὶ ἔχει μεγάλη σημασία γιὰ ὅλες τὰς χώρες καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὴ δική μας.

«Σχολεῖο καὶ Ζωή»

Τὸ 28ο διεθνὲς Συνέδριο γιὰ τὴ δημόσια ἐκπαίδευση ποὺ ὁργάνω-  
 νωσε στὴ Γενεύη ἀπὸ 12 — 23 Ἰουλίου τοῦ 1965 ἡ Οὐνέσκο καὶ τὸ  
 Διεθνὲς Γραφεῖον Ἀγωγῆς, ἔστειλε πρὸς ὅλα τὰ Ὑπουργεῖα τῆς Παι-  
 δείας τὰ πορίσματα τῶν ἐργασιῶν του, ποὺ συνοψίζονται στὴν παρα-  
 κάτω 58η σύστασή του.

Τὸ Συνέδριο, ἀφοῦ ἔλαβε ὑπ' ὄψη:

1. Ὅτι μιὰ ἐντατικὴ προσπάθεια γιὰ τὴν καταπολέμηση τοῦ  
 ἀναλφαβητισμοῦ καὶ τὴν ἐπιμόρφωση τῶν ἐνηλίκων, βρῖσκει τὴ δι-  
 καίωσή της: α) στὴν παγκόσμια Διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀν-  
 θρώπου· β) στὸ σεβασμὸ, ποὺ ὀφείλεται στὸν κάθε ἄνθρωπο ποὺ ζη-  
 τεῖ νὰ τοῦ ἐξασφαλιστοῦν τὰ μέσα γιὰ νὰ εἰσαχθῇ στὸν πολιτισμὸ καὶ  
 νὰ ἀναλάβῃ ὑπεύθυνα καὶ μὲ πλήρη συνείδηση τὰ καθήκοντα καὶ τὰ  
 ἔργα τοῦ μέλους μιᾶς δημοκρατικῆς κοινωνίας· γ) στὸ γεγονὸς ὅτι ὁ  
 λειτουργικὸς ἀλφαβητισμὸς καὶ ἡ ἐκπαίδευση τῶν ἐνηλίκων ἀποτελοῦν  
 τὸν ἕνα ἀπὸ τοὺς οὐσιαστικοὺς παράγοντες τῆς οἰκονομικῆς, κοινωνι-  
 κῆς, πολιτικῆς καὶ ἐκπολιτιστικῆς προόδου τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ὁμά-  
 δων· δ) τὸ γεγονὸς ὅτι μὲ τὰς σημερινὰς συνθῆκες, ὅπου ἡ ἐπιστημονι-  
 κὴ καὶ τεχνικὴ πρόοδος ἀπαιτεῖ τὴ μόρφωση καλλιεργημένων καὶ πο-  
 λιτισμένων πολιτῶν, οἱ ἄντρες καὶ οἱ γυναῖκες ποὺ μένουν ἀναλφά-  
 βητοι προσκόπτουν σὲ ἀνυπέρβλητες δυσκολίες· ε) τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ  
 αὔξησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐγγραμμάτων ἐπηρεάζει τὴν οἰκονομικὴ καὶ  
 κοινωνικὴ ἐξέλιξη καὶ ἐπαυξάνει στὶς ἴδιες ἀναλογίες τὴν ἱκανότητα  
 τῆς παραγωγῆς καὶ τὸ ἐπίπεδο

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ἙΠΕΙΡΑΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΚΟΣΜΗΤΕΙΑ

193

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΔΩΡΕΑ Κ. Κουλιδῶ

ΗΜΕΡΟΜ. 20-7-90

ΑΡΙΘ. 44433





2. "Ότι για να εξοφλήσουμε έντελώς με τόν αναλφαβητισμό, πρέπει να άποξεράνωμε τήν πηγή του και έτσι να πραγματοποιήσωμε στην πιό σύντομη προθεσμία τήν φοίτηση όλων τών παιδιών στο σχολείο.

3. "Ότι ό άλφαβητισμός και ή εκπαίδευση τών ένηλίκων είναι σπουδαίο στοιχείο για να εξασφαλίσωμε μιá καλύτερη κατανόηση μεταξύ τών γενεών και να αυξήσωμε τήν παιδαγωγική επίδραση που έξασκοϋν οί γονεΐς στα παιδιά τους.

4. "Ότι, ανάλογα με τις παραδόσεις και τὰ χαρακτηριστικά κάθε χώρας, ή επιτυχία τών προγραμμάτων του άλφαβητισμού έξαρτάται από τους ανθρώπινους παράγοντες και τή διάθεση τών οικονομικών μέσων, από τή θέληση τών ίδιων τών αναλφαβήτων να καταβάλουν τήν αναγκαία προσπάθεια, από τήν αξία του παραδείγματος που δίνουν οί πιό αποφασιστικές ομάδες τών αναλφαβήτων και από τήν απόφαση τών κυβερνήσεων να τελειώσουν πια με τή μάστιγα της άμάθειας.

5. "Ότι ύστερα από τις διάφορες συστάσεις που δόθηκαν ως τώρα και τις πραγματοποιήσεις που έγιναν σε διάφορες χώρες, έφθασε ή στιγμή να περάσωμε στη φάση της τελικής εφαρμογής.

6. "Ότι ή εξέλιξη της αδιάκοπης μορφώσεως τών ένηλίκων ανταποκρίνεται σε όλες τις χώρες, σε μιάν ανάγκη τών μοντέρνων καιρών, που χαρακτηρίζεται από τήν ταχύτητα της ιστορίας και τή γοργότητα τών τεχνικών προόδων σε μιá δίψα δικαιοσύνης και στις έπιταγές της οικονομικής και κοινωνικής εξέλιξης, που άπαιτοϋν όσον πάει εργάτες και στελέχη εκπαιδευμένα και ειδικευμένα.

7. "Ότι ή έποχή μας άπαιτεί από τήν εκπαίδευση ένα περιεχόμενο έπιστημονικά δεμένο με τή ζωή, που να συντελή στη μόρφωση του σύγχρονου ανθρώπου, στην άμοιβαία γνωριμία και εκτίμηση τών λαών και τών έκπολιτιστικών τους αξιών, στην ένίσχυση της ειρήνης και της άμοιβαίας κατανόσεως μέσα στον κόσμο.

8. "Ότι ή μορφωτική και κοινωνική προώθηση τών ένηλίκων, που υπαγορεύεται από το συμφέρον τών ατόμων και του έθνικού συνόλου, ένδιαφέρει όχι μόνον τους υπεύθυνους της παιδείας, αλλά πολυ ειδικώτερα τις έπιχειρήσεις που εργάζονται στους διαφόρους τομείς ανθρώπινης δραστηριότητας.

9. Τις προσπάθειες που κατέβαλαν διάφοροι κυβερνητικοί όργανισμοί, έθνικοί και διεθνείς.

10. Τήν έκκληση που έκανε με τήν προκήρυξή της στις 19 Νοεμβρίου 1964 τὰ γενικό συνέδριο της Ούνέσκο στις κυβερνήσεις και τους λαούς όλων τών κρατών - μελών, στις κοινωνικές, έκπολιτιστικές και πολιτικές όργανώσεις, στα συνδικάτα και στις ιδιωτικές όργανώσεις, στους άντρες και γυναίκες της καλής θελήσεως σε όλη τή γή, για να βοηθήσουν, να παρασταθοϋν και να υποστηρίξουν μιá παγκόσμια κίνηση για τήν εξάλειψη του αναλφαβητισμού.

11. "Ότι παρ' όλες τις παρόμοιες φιλοδοξίες, συμφέρει να βρούμε διάφορες λύσεις στα προβλήματα του άλφαβητισμού και της εκπαιδεύσεως τών ένηλίκων, που ανταποκρίνονται στις συνθήκες, στις δυνατότητες, στις παραδόσεις και στην ιδιομορφία κάθε χώρας.

Άφου έλαβε όλα αυτά υπ' όψη, υποβάλλει στα Ύπουργεία της Παιδείας τών διαφόρων χωρών τήν ακόλουθη σύσταση :

## Α'. Ο ΑΛΦΑΒΗΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

### Ι. Βάσεις προληπτικών ενεργειών

1. Για να θέσωμε γρήγορα τέρμα στη μιá από τις πιό λυπηρές και πιό κτυπητές όψεις της άνισότητος στην εκπαίδευση και άγωγή, επιβάλλεται μιá διπλή ενέργεια ; α) μιá ενέργεια προληπτική, μόνη ικανή να έμποδίση τόν αναλφαβητισμό να διαιωνίζεται και να έξαπλώνεται σε μερικές περιοχές β) μιá παράλληλη ενέργεια έξαφανίσεως, που συνίσταται στον άλφαβητισμό τών άγραμμάτων ένηλίκων.

2. Η προληπτική ενέργεια αποβλέπει στο να αυξήση τις δυνατότητες τις προσπελάσεως στην πρώτη εκπαίδευση και θά έχη ως συνέπεια να άποξηράνη σιγά σιγά τήν πρώτη πηγή του αναλφαβητισμού. επιβάλλεται λοιπόν να δημιουργήσωμε προοδευτικά όλες της οικονομικές, κοινωνικές και νομικές συνθήκες, που μάς διευκολύνουν να γενικεύσωμε και να βελτιώσωμε τήν πρώτη υποχρεωτική εκπαίδευση για τὰ κορίτσα και τ' άγόρια και τὰ άνάπηρα και άπροσάρμοστα ή άπομονωμένα σε άπόμακρες περιοχές παιδιά.

3. Κάθε ενέργεια έξαλείψεως του αναλφαβητισμού πρέπει να προέρχεται πρωτ' άπ' όλα από τις κυβερνήσεις και να έπικαλήται τή συμβολή τών μη κυβερνητικών όργανώσεων. Πρέπει να ύπολογίζη στους διάφορους κοινωνικούς, πολιτικούς, οικονομικούς και γλωσσολογικούς παράγοντες, όπως επίσης στις άνάγκες της κάθε χώρας.

### ΙΙ. Προκαταβολικές μελέτες και σχέδια πραγματοποίησεως

4. Πριν από κάθε ενέργεια κατά του αναλφαβητισμού, θά πρέπει να προηγούνται άντικειμενικές και βαθειές μελέτες για τις τωρινές και μελλοντικές άνάγκες, που συνδέονται με τήν οικονομική, κοινωνική και έκπολιτιστική άνάπτυξη της κοινωνίας και να έξετάζουν πρό πάντων : α) τόν σημερινό και τόν προβλεπόμενο αριθμό τών σχολικών παιδιών, για πραγματοποιηθή ή γενίκευση της πρώτης εκπαιδεύσεως β) τόν σημερινό αριθμό, κατά ήλικία και έπάγγελμα, τών ένηλίκων τών δύο φύλων που δέν ξέρουν ούτε άνάγνωση ούτε γραφή γ) τήν άναλογία τών άγραμμάτων προς το σύνολο του πληθυσμού τών ένηλίκων δ) τήν κατανομή τους μεταξύ τών διαφόρων διοικητικών δια-



μερισμάτων και των γεωγραφικών περιοχών της χώρας, με χωριστή διάκριση του αγροτικού και αστικού πληθυσμού· ε) την ποσοτική σύγκριση της τωρινής καταστάσεως με τις προηγούμενες περιόδους, κατά το διάστημα των οποίων έγιναν ενέργειες για τον αλφαριθμητισμό· στ) τα αποτελέσματα των ενεργειών αυτών, χάρη στα προγράμματα του αλφαριθμητισμού που εφαρμόστηκαν.

5. Οι διάφορες αυτές πλευρές θα πρέπει να συμπληρωθούν από άλλες έρευνες, στηριζόμενες άμεσώτερα στον οικονομικό, κοινωνικό και εκπαιδευτικό προγραμματισμό και αποβλέπουσες: α) στα έθνικά προγράμματα της τρεχούσης οικονομικής και κοινωνικής εξέλιξεως· β) στο γενικό σχέδιο της εκπαίδευσως· γ) το έθνικό δίκτυο των πληροφοριακών μέσων και των μέσων επικοινωνίας· δ) στις μεγάλες γραμμές του σχεδίου αλφαριθμητισμού των εθνικών· ε) στην περίοδο που προβλέπεται για την πραγματοποίηση του σχεδιαζομένου προγράμματος· στ) στον αριθμό, τη φύση και την ευρύτητα των έταpes που συμφέρει· ζ) στην ακριβή εκτίμηση των οικονομικών μέσων και του αναγκαίου προσωπικού· η) στην εκτίμηση του ποσού και στον καθορισμό της προελεύσεως των έσωτερικών και έξωτερικών εσόδων, που θα μπορέη να διατεθῇ.

6. Σε ό,τι αφορά την εφαρμόσιμη στρατηγική στην πάλη κατά του αναλφαριθμητισμού, ή εκλογή μιᾶς χώρας μπορεί να αναφέρεται είτε σε μιὰ εξόρμηση για τον αλφαριθμητισμό των μαζών, που αφορά όλες τις κατηγορίες των αναλφαβητών που υπάρχουν στη χώρα, είτε στα σχέδια εκλεκτικής και έντατικής μορφής, τα συνδεδεμένα με τις προτεραιότητες της οικονομικής και κοινωνικής εξέλιξεως και εξασφαλίζοντα εξ ίσου τον αλφαριθμητισμό και την στοιχειώδη επαγγελματική και πολιτική μόρφωση των αγραμμάτων, που παρουσιάζουν τις πιό βαθιές έλλείψεις, με σκοπό την προοδευτική και πλήρη εξάλειψη του αναλφαριθμητισμού σε όκλόκληρη τη χώρα.

7. Πρέπει να έχωμε υπ' όψη ότι ή επιτυχία ενός προγράμματος αλφαριθμητισμού εξαρτάται, κατά μεγάλο ποσοστό, από την οικονομική και κοινωνική κατάσταση των εθνικών, για τους οποίους προορίζεται αυτό το πρόγραμμα, και από τη φύση και την ένταση των ατομικών, οικογενειακών και κοινωνικών, πολιτικών, οικονομικών και υλικών, θρησκευτικών και πολιτιστικών αιτίων. Οι συνθήκες της εργασίας και ζωής των εθνικών, ανδρών και γυναικών, πρέπει να συμβάλλουν αποτελεσματικά στον λειτουργικό αλφαριθμητισμό των εθνικών.

Έπομένως, τα προγράμματα του αλφαριθμητισμού πρέπει να στηρίζονται στη μελέτη του περιβάλλοντος και των φορέων, από τους οποίους εξαρτάται ή έλλειψη, για να λάβη συνείδηση ο πολίτης: των προβλημάτων που συνδέονται με την ανάπτυξη της χώρας του· β) των λύσεων

των προβλημάτων αυτών· γ) της ιδιικής του ευθύνης στην ανάπτυξη της χώρας του.

8. Έπειδή ή αναλογία των αναλφάβητων είναι αισθητώς ανώτερη στο γυναικείο πληθυσμό, επιβάλλεται να κάνωμε ένα ιδιαίτερο τμήμα για τον αλφαριθμητισμό των γυναικών και να δημιουργήσωμε τους αναγκαίους όρους που θα επιτρέψουν ώστε όσο το δυνατόν γρήγορα, να εξισωθῇ ή άγωγή που δίνεται στις γυναίκες με την παρεχόμενη στους άντρες. Έτσι και τα δυο φύλα θα αποκτήσουν όλες τις αναγκαίες γνώσεις και πληροφορίες για να εξασφαλίσωμε τη στενή συνεργασία τους στη ζωή της κοινότητας και του έθνους, στη βελτίωση των συνθηκών της τοπικής ζωής, στην άνύψωση του επιπέδου της οικογενειακής ζωής και στην καλύτερη ατομική και συλλογική άγωγή.

Όλες οι μέθοδοι του πειραματισμού και της έρευνας θα πρέπει να εφαρμόζονται επίσης στα προβλήματα της οργάνωσης και διοικήσεως που αφορούν τον αναλφαριθμητισμό. Γι' αυτό επιβάλλεται να οργανωθούν ειδικοί πειραματισμοί, ή να ληφθούν υπ' όψη όσοι πραγματοποιήθηκαν ως τώρα γύρω από το πρόβλημα του αλφαριθμητισμού, πριν συνταχθούν οι σχετικές γενικές γραμμές.

9. Τα όργανα της δημοσίας εκπαίδευσως έχουν, φυσικά, την κύρια ευθύνη του προγραμματισμού και του συντονισμού του αναλφαριθμητισμού. Παράλληλα όμως είναι ανάγκη να συμμετέχουν στην προσπάθεια και άλλες αρχές, όπως είναι τα Υπουργεία Οικονομικών, Προγραμματισμού, Βιομηχανίας, Γεωργίας, Υγιεινής, Εργασίας, Νεολαίας, Κοινωνικής Προνοίας, Πληροφοριών, Συγκοινωνιών και ακόμη οι πολιτικές και κοινωνικές οργανώσεις, τα συνδικάτα κλπ.

10. Ένας συντονισμός πρέπει να υπάρχει μεταξύ των διαφόρων απόψεων, που παρεμβάλλονται στον αλφαριθμητισμό των εθνικών. Για τον σκοπό αυτόν μπορούμε να αποβλέψωμε στη δημιουργία ενός ειδικού οργανισμού (Επιτροπή ή Συμβούλιο).

11. Εύχης έργον είναι επίσης να δημιουργηθούν υπηρεσίες, ινστιτούτα ή άλλα ιδρύματα, τα όποια να αναλάβουν: α) την ειδική μόρφωση και τελειοποίηση του προσωπικού· β) την προπαρασκευή, τη δημοσίευση και την κατανομή των υλικών αναγνώσεως και διδασκαλίας· γ) την έπεξεργασία των δημοσιευμάτων που προορίζονται για τους δασκάλους· δ) τις μελέτες και έρευνες για τη μεθοδολογία και το υλικό και για την αξιοποίηση των επιτυχών αποτελεσμάτων· ε) την παραγωγή, την κατανομή και τη χρησιμοποίηση των μορφωτικών φίλμ και άλλων οπτικοακουστικών μέσων· στ) την μόρφωση με το ραδιόφωνο και την τηλεόραση· ζ) την οργάνωση υπηρεσίας βιβλιοθηκών· η) την παροχή πληροφοριών· θ) τη διάθεση των αναγκαίων χώρων· ι) την έποπτεία και τον έλεγχο της διδασκαλίας των μαθημάτων· κ) κά-



θε άλλη τεχνική ή διοικητική άποψη του προγράμματος του αλφαριθμητισμού.

12. Η συμβολή των έξωκυβερνητικών οργανώσεων είναι απαραίτητη στην προσπάθεια του αλφαριθμητισμού των ενήλικων και για την οργάνωση και για την εφαρμογή και για την οικονομική ενίσχυση.

13. Οι πηγές της οικονομικής ενίσχυσεως, ανάλογα με την πληρότητα και την ένταση των προσπαθειών και τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της κάθε χώρας, θα μπορούσαν να είναι: α) πιστώσεις ειδικές για τον αλφαριθμητισμό και την εκπαίδευση των ενήλικων μέσα στα πλαίσια των προϋπολογισμών των διαφόρων διευθύνσεων της δημοσίας εκπαιδεύσεως — κεντρικών, περιφερειακών, επαρχιακών, νομαρχιακών και τοπικών.

β) Επιχορηγήσεως οικονομικών οργανισμών (δημόσιες και ιδιωτικές επιχειρήσεις, συνεταιρισμοί κλπ.).

γ) Το προϊόν εκδηλώσεων ή δραστηριοτήτων, ευκαιριακών ή μονίμων, που οργανώνονται υπέρ του αλφαριθμητισμού (ειδικά γραμματόσημα, λαχειοφόρες άγορές, θεάματα κλπ.).

δ) Δωρεές.

ε) Οικονομική βοήθεια από το έξωτερικό.

### Προσωπικό επιφορτισμένο με τον αλφαριθμητισμό

14. Όταν λάβουμε υπόψη τον ειδικό χαρακτήρα του αλφαριθμητισμού των ενήλικων και την ανάγκη να φθάσει σ' ένα λειτουργικό αλφαριθμητισμό με τις μεθόδους και τις τεχνικές που απαιτεί, το διδακτικό προσωπικό που χρειάζεται πρέπει να είναι πολυάριθμο και ποικίλο: ευχής έργον είναι να δημιουργηθῇ σιγά - σιγά ειδικό προσωπικό, αφιερωμένο ολοκληρωτικά στο έργο του αλφαριθμητισμού. Καλόν είναι επίσης να συνεργάζονται οι διδάσκοντες, υπό τον όρον ότι ή συμπληρωματική αυτή προσπάθεια δεν βλάπτει καθόλου τη σχολική τους δραστηριότητα. Η συνεργασία τους μπορεί να αποδειχτή ιδιαίτερα ωφέληση. Η συνεργασία των δασκάλων μπορεί να είναι ευνοϊκή ή να δώσει αφορμή σε μια συμπληρωματική ανταπόδοση. Σε μερικές δύσκολες περιοχές, θα πρέπει να ένθαρρύνουμε ειδικά τις γυναίκες να εργάζονται για τον αλφαριθμητισμό.

15. Όταν επιβάλλεται ή προσφυγή σε πρόσωπα άλλα εκτός από τους δασκάλους, πρέπει να ενεργοῦμε την εκλογή με σύνεση, χωρίς να αποθαρρύνουμε ωστόσο τα διαλεχτά πρόσωπα της καλής θελήσεως, ή προσφορά των οποίων είναι απαραίτητη. Σε νέους ανθρώπους, ιδιαίτερα σε σπουδαστές και καταλλήλους μαθητάς της Μέσης Παιδείας

μπορεί να ανατεθῇ να διδάσκουν έθελοντικά, υπό τον όρο ότι πρέπει να οδηγηθούν και να παρουσιάζουν προκατοβολικά μιὰ κατάλληλη μόρφωση.

16. Μιὰ προεισαγωγική μόρφωση και μαθήματα έπεμορφώσεως θα πρέπει να προβλέπεται για όλους τους ένδιαφερομένους, διδάσκοντας και όχι. Πρέπει να τους δώσωμε κατευθυντήριες γραμμές και να τους προμηθεύσωμε τὰ αναγκαία μέσα της διδασκαλίας.

### Παιδαγωγικές απόψεις του αλφαριθμητισμού

Κάθε ένέργεια αλφαριθμητισμού πρέπει να λαμβάνη υπόψη, ότι ο ένήλικος, συγκριτικά με το παιδί, είναι ένα όν υποχρεωμένο μέσα στη ζωή, που έχει προσωπικές γνώμες, κατέχει γνώσεις και μιὰ πείρα δική του και συγκεντρώνει συχνά οικογενειακές και κοινωνικές ευθύνες. Συμφέρει λοιπόν να ένθαρρύνουμε την ένεργό και σταθερή συμμετοχή του ένήλικου στη δική του μόρφωση. Όταν έτσι αντιληφθούμε τη μόρφωση, θα πρέπει σε μεγάλο βαθμό να άπελευθερώσωμε τον ένήλικό από τους περιορισμούς που του έχουν επιβληθῇ από ένα δυσμενές περιβάλλον και μιάν άνεπαρκή εξέλιξη και να του επιτρέψωμε να προσαρμοσθῇ πρὸς τη ζωή, μέσα στο μοντέρνο κόσμο και ιδιαίτερα στις ραγδαίες μεταρρυθμίσεις που παρουσιάζονται σε όλες τις περιοχές.

17. Ένδιαφέρει ιδιαίτερα να έπεξεργαστούμε και να εφαρμόσωμε παιδαγωγικές μεθόδους προσαρμοσμένες στην ψυχολογία των ενήλικων, στους σκοπούς ένός λειτουργικού αλφαριθμητισμού, στις βασικές γνώσεις που θα άποκτηθούν και στα διάφορα κοινωνικά περιβάλλοντα.

18. Η έπεξεργασία μιᾶς μεθόδου κατάλληλης για τη διδασκαλία της άναγνώσεως και της γραφής, θάπρεπε να περιλαμβάνη τὰ καλύτερα στοιχεία των διαφόρων μεθόδων, που στηρίζονται στη δομή της γλώσσας και στο λεξιλόγιο, που μεταχειρίζονται ευχερώς οι μαθηταί. Τελικὸς σκοπὸς από την άρχή είναι να διευκολύνουν τους ένήλικους να κατανοοῦν και να διαβάζουν με ένδιαφέρον.

19. Η μέθοδος πρέπει να στηρίζεται σε ένα διδακτικό υλικό όσο το δυνατό πλήρες, με άναγνωστικά κείμενα διαλεγμένα με προσοχή. Θάπρεπε να συνοδεύεται με ένα οδηγό άπλων όπτικῶν βοηθητικῶν μέσων πρὸς χρήση των δασκάλων. Καμιὰ ένέργεια του αλφαριθμητισμού δεν μπορεί να επιτύχη έντελῶς άν, ευθύς από την άρχή, δεν χρησιμοποιηθούν τὰ μέσα, να προσφέρωμε, υπό διάφορες μορφές, ένα διδακτικό υλικό, σύμφωνο με τις άνάγκες και τὰ διαφέροντα των διαφόρων ομάδων των αναλφαβήτων.

20. Το περιεχόμενο των μαθημάτων άναγνώσεως, γραφής και αριθμητικής, θάπρεπε να λαμβάνη ως κέντρο διαφέροντος τὰ ζητήματα που ένδιαφέρουν άμεσα τους ένήλικους: προπαρασκευή σε μιὰ



παραγωγική και πιο αποδοτική εργασία, βελτίωση των όρων της ζωής μέσα στα πλαίσια της κοινότητας (υγιεινή, διατροφή, ψυχαγωγία), ατομική και κοινωνική αγωγή και γενικά όλα τα ζητήματα, που αποβλέπουν στην ανάπτυξη της χώρας.

21. Τα προγράμματα του αλφαριθμητισμού πρέπει να αποσκοπούν στο να ξεπεράσουν όσο μπορεί πιο γρήγορα το όριο που χωρίζει τον εφήλικό από τον άποφοιτο του δημοτικού σχολείου. Γι' αυτό πρέπει να συνδυασθούν όλα τα μέσα για να σταθεροποιήσουμε τις γνώσεις, να αποφύγουμε την επαναφορά του νεωστί αλφαριθμητισμένου εφήλικου στον αναλφαριθμητισμό ή την παραμονή του στο επίπεδο, όπου οι ικανότητες του να χρησιμοποιήση σύγχρονες τεχνικές, μένουν επιπόλαιες και εμποδίζουν κάθε αληθινή ανεξαρτησία. Η αναγκαία ενέργεια της σταθεροποίησης των γνώσεων, πρέπει να στηρίζεται σε ποικίλο αναγνωστικό υλικό (βιβλία, εφημερίδες, περιοδικά κλπ.), προσαρμοσμένο στα διαφέροντα και τις ανάγκες του νέου αλφαριθμητικού (εγγράμματος) στα διαφέροντα και τις ανάγκες του νέου αλφαριθμητικού (εγγράμματος) στα διαφέροντα και τις ανάγκες του νέου αλφαριθμητικού (εγγράμματος).

Το Β' μέρος της 58ης συστάσεως αναφέρεται στην επιμόρφωση των εφήλικων.

Προβλήματα ψυχολογίας της εφηβικής ηλικίας.

### ΑΙ ΕΚΜΥΣΤΕΡΕΥΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΦΗΒΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΥΠΟ ΤΗΝ ΜΟΡΦΗΝ ΤΟΥ «ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ»

Κανένας δεν θα μπορούσε να μαντεύσει  
πώς κάτω από την επίπλαστη χαρούμενη  
Μορφή μου κρύβονται πληγές που στά-  
ζουν αίμα.

Παν... Κοψ...

(Απόφ. Δ' Γυμν. Θηλέων Αθηνών)

Ι. Ο καταρτισμός ψυχογραφικών δελτίων υπό οίανδήποτε μορφήν, είναι προσωρισμένος να είναι ήμιτελής, εάν εις τον ατομικόν φάκελλον των μαθητριών δεν υπάρχουν και τα στοιχεία εκείνα, τα οποία μονάχα υπό την μορφήν του «Παιδαγωγικού απορρήτου» θα ήτο δυνατόν να διατυπωθούν εκ μέρους των μαθητριών.

Τέτοιες όμως απόρρητες εκμυστηρεύσεις δυνατόν να αποτυπωθούν σε εφηβικές εκθέσεις κατ' οίκον ή και στο σχολείο υπό την προϋπόθεσιν ότι ο δέκτης εμπνέει απόλυτον εμπιστοσύνην και συνεπώς υπάρχει εις το βάθος της εφηβικής εκμυστηρεύσεως όχι μονάχα η βεβαιότης, αλλά και η ανάγκη πλέον να τες φέρει εις φώς ή εφηβος, για να απολυτρωθή από τες εσωτερικές ψυχικές αναστατώσεις.

Μερικά δείγματα τοιούτων εκρήξεων, που δείχνουν από το ένα μέ-

ρος της εμπιστοσύνης τες προϋποθέσεις που γεννήθηκαν στην ψυχή τους και μερικές φωνές υπόκωφες από το άλλο μέρος, που προβάλλουν από τη σκοτεινιά της ψυχής των, σαν πυγολαμπίδες, ως τες ακούσαμε με την παρούσα ζόμενη ευκαιρία, για να κλείσουμε εν συνεχεία το θέμα μας και με μερικούς ποιητικούς ριπτασμούς γύρω από τα κονταροχτυπήματα της Μοίρας τους, καθώς και τους πρώτους άγνους ερωτές των.

II. «Είμαι άρρωστη, κ. Σούρλα, αναφωνεί ή εφηβός μας Βασ... Χαρ... και ή άρρώστεια μου αυτή είναι ψυχική.

Πολλές φορές επιθυμώ τες συμβουλές σας και τα λόγια σας, αλλά στο περιβάλλον που βρισκόμαστε νομίζω ότι δεν μου επιτρέπει κάθε τόσο να σας ενοχλώ.

Σας μιλώ με μεγάλη συγκίνηση ότι είσθε ο μόνος μέσα σ' αυτό το άπεραντο κτίριο του Γυμνασίου μας, που μπαίνω τόσα χρόνια συνέχεια που μου μιλήσατε με διαφέρον, με κατανόηση και με περιεβάλλατε με τόση καλωσύνη,

Αυτό ζητούσα τόσα χρόνια!

Έναν άνθρωπο να με νοιώσει!»

Και συνεχίζει.

«Είμαι πολύ απελπισμένη, κύριε Καθηγητά, πολύ πονεμένη και κουρασμένη, που θαρρώ πώς έχω γηράσει.

Είσθε ο μόνος άνθρωπος που ανοίγω την καρδιά μου και σας αφίνω να διαβάσετε το βιβλίο της ψυχής μου, χωρίς δισταγμούς και φόβους.

Είμαι πολύ μυστικός άνθρωπος, δεν ανοίγομαι ποτέ σε κανένα, ούτε καλά καλά στους δικούς μου, που θέλουν το καλό μου, κι αυτό ίσως μου κάνει κακό, αλλά δεν το θέλω.

Σε σας όμως έχω μια άπεραντη εμπιστοσύνη και γι' αυτό τώρα σ' αυτές τες δύσκολες ώρες της ζωής μου βρίσκω μια ανακούφιση, γράφοντας κάθε τι που με κάνει να πονώ».

Το περί ουδ' ό λόγος απόρρητόν της, ή εφηβός μας το τιτλοφορεί ως εξής:

«Αμφιβολίες που με βασανίζουν και ελάχιστες πεποιθήσεις, που έχω αποκρυσταλλώσει μέσα μου».

Και αρχίζει ως εξής την περιγραφήν της.

«Βρίσκομαι σε τέτοια ψυχική κατάσταση, που δεν μπορώ άλλο να προσποιούμαι την ευθυμη και ξεσπάω σε κλάμα γεμάτο πόνο, κλάμα απελπισίας

Μου φαίνεται πώς ώρα με την ώρα θα σκάσω μέσα στο δωμάτιο, που είμαι τελείως μόνη».

Και κλείει την εξομολόγησή της με τα κάτωθι:

«Πόσο θάθελα να με παρακολουθούσε οποιαδήποτε Καθηγήτριά μου ή Καθηγητής μου στον άγωνα της ζωής μου, τον σκληρό και άχαρο, για να ιδή ότι και ή κουτή ή Βασ... Χαρ... δεν είναι στην κοινωνία ακριβώς όπως έχει χαρακτηριστεί στο αυστηρό περιβάλλον του σχολείου της.

Πόσο αληθινά με πλήγωσε και με πληγώνει αυτό το αίσθημα της κατωτερότητας, που αισθάνομαι από την ώρα που θα μπώ στο Γυμνάσιο έως την ώρα που θα βγώ».

Βασ... Χαρ...

(Απόφοιτος Δ' Γυμν. Θηλέων Αθηνών)

III. Συνεχίζουμε με μερικές ακόμη αποσπασματικές εκρήξεις των εφήβων μας.



«Όχι! δὲν νοιώθω πιά ἐμπιστοσύνη στοὺς ἀνθρώπους, γράφει ἡ Παν... Κουζ...

Αὐτοὶ μὲ μεταχειρίστηκαν κατὰ τὸν χειρότερο τρόπο, μοῦ σκότωσαν τὴν ψυχὴ, μοῦ ἔκοψαν τὰ φτερά, μοῦ κλόνισαν τὴν πίστη μου στὸ ὥραϊο καὶ στὸ ἀγνό».

Καὶ συνεχίζει ἡ ἰδίᾳ σὲ μακάβριο ὕφος:

«Πολλὲς φορὲς σκέπτομαι πῶς θάταν καλύτερο νὰ μὴν ὑπῆρχα στὴ ζωὴ. Καὶ ἄλλες φορὲς σκέπτομαι τὸ θάνατο... ναί... τὸν σκέπτομαι τὸ θάνατο στὰ 18 μου χρόνια, σὰν λύτρωση, σὰν θεῖο δῶρο, μπορῶ νὰ πῶ».

Παν... Κουζ...

(Ἀπόφοιτος Δ' Γυμνασίου Θηλέων Ἀθηνῶν)

IV. Ἐτελειώσαμε... ἐνῶ μόλις ἀρχίσαμε· ἐτελειώσαμε ὅμως, γιατί πρέπει νὰ τελειώσουμε, ἀφοῦ τὰ δράματα τὰ ἐφηβικά εἶναι ἀτέλειωτα.

Γι' αὐτὸ προτείνουμε, ἀπὸ ἀπόψεως παιδαγωγικῆς, ὅπως στὰ Γυμνάσιά μας, πορὰλληλα πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀρχαίων δραμάτων τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ Εὐριπίδου, μελετῶνται ἀπὸ τοὺς διδάσκοντας καὶ τὰ δράματα τὰ ἀτομικά τῶν μαθητριῶν, ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἐρμηνείαν τῶν ἀρχαίων δραμάτων.

Καὶ ἀκριβῶς γύρω ἀπὸ τὰ ἐφηβικά δράματα—ποὺ εἶναι εὖτε πολὺ οὔτε λίγο—κονταροχτυπήματα μὲ τὴν Μοῖρα τους, ἃς ἀκούσουμε σὰν ἐπίλογο—ἓνα τέτοιον ἐφηβικὸ ποιητικὸ ριπτασμό, ποὺ εἶναι ἴσως παραλληλα καὶ μιὰ προβολὴ τῶν λογοτεχνικῶν ἐκδηλώσεων τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας.

V. Κονταροχτυπήματα μὲ τὴν Μοῖρα μου.

Α.. Στῆς ποταμιᾶς τὸ κεντητὸ χαλὶ  
Κρατώντας μὲ τὸ χέρι μου τὴ λύρα  
Ἵμνοῦσα μὲ γλυκὰ τραγούδια τῇ ζωῇ  
Ὅταν... πανῶρια πρόβαλε ἡ Μοῖρα!

Β'. Τὲς μποῦκλες χάϊδεψε τῶν μαύρων μου μαλιῶν  
Μ' αἰθέρια χάρι ἔπαιξε τὴν λύρα...  
Τὸ δεῖλι ἔσβυσε γεμᾶτο μῦρα...  
Κι ὁ μπάτης πῆρε τοὺς σκοποὺς τῶν τραγουδιῶν.

Γ'. Ἐφυγε πάλι ὅπως ἦρθ' αἰθέρια  
Καὶ πάντοτε περίμενα νὰ ἔρθει  
Νὰ μ' ἀγκαλιάσει μὲ τὰ δυὸ τῆς χέρια  
Καὶ τὴ ματιὰ γλυκὰ σὲ μὲ νὰ στρέφει.

Δ'. Στὴν ποταμιὰ καθόμουν ὅλη μέρα  
Ὅταν... θωρώντας ἔλαμψε τὸ μάτι  
Σὰν εἶδε στὴν καμπὴ τοῦ δρόμου κάτι  
Ἀχνά... τὴν εἶδα... καβαλάρη σὰν ἀγέρα.

Ε'. Στὴν ποταμιὰ μὲ τῶν πουλιῶν ἀγροίκημα  
Χωρὶς στὸ χέρι νὰ κρατῶ τὴ λύρα  
Προσμένω ἐδῶ νὰ ξαναρθῇ ἡ Μοῖρα  
Κι οἱ δυὸ νὰ δώσουμε κονταροχτύπημα.

Ἰάνν... Μπόμ...

(Ἀπόφοιτος Δ' Γυμνασίου Θηλέων Ἀθηνῶν)

VI. Καὶ τὸ κονταροχτύπημα αὐτὸ μὲ τὴν Μοῖρα, συνεχίζεται μὲ τὴν

ἐφηβὸν μας—ὅπως ὁμολογεῖ ἡ ἰδίᾳ—κάτω ἀπ' τὴν φεγγοβολὴ τῶν ἀστεριῶν, μὲ τὴν λάμψη τοῦ φεγγαριοῦ, ποὺ φώτιζε ἀχνόφεγγα τὲς σκιὲς ἀπὸ τὴν πάλη τῆς.

Εὐριπίδης Σούρλας

## ΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΙ ΒΙΟΙ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ΑΠΟ ΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ

Οὐδὲν ἴσως σύγγραμμα τῆς ἀρχαιότητος κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὑπῆρξε προσφιλέστερον τῶν Παραλλήλων βίων τοῦ Πλουτάρχου, δηλωτικὸν δὲ τῆς ἐκτιμήσεως, τῆς ὁποίας ἀπήλαυσαν, εἶναι τὸ λεχθὲν δι' αὐτοὺς καὶ τὰ «Ἠθικά» τοῦ μεγάλου Χαιρωνέως ὅτι, ἐὰν ὅλα τὰ ἄλλα συγγράμματα τῆς ἀρχαίας λογοτεχνίας ἤθελον ἀπολεσθῇ καὶ κατ' ἀγαθὴν τύχην ἤθελον διασωθῇ μόνον τὰ τοῦ Πλουτάρχου, τὸ ἔργον τῆς ἀρχαιότητος θὰ ἦτο καὶ πάλιν μέγα, τόσον μέγα, ὥστε ν' ἀντισταθμίζῃ σχεδὸν τὴν ζημίαν. Ἰδίως οἱ Παράλληλοι βίοι ἀπετέλεσαν τὸ ἐντρύφημα γενεῶν ὀλοκλήρων τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐξ αὐτῶν ἠντλησεν ὁ Σαίξπηρ θέματα τῶν δραμάτων του καὶ δι' αὐτῶν ὁ Σίλλερ ἐγνώρισε τοὺς μεγάλους ἀνδρας τῆς ἀρχαιότητος.

Ἀπὸ τίνος ὅμως ἡ ἱστοριογραφικὴ ἀξία τῶν Παραλλήλων βίων ἀμφισβητεῖται καὶ ὁ πλούσιος ἀποθησαυρισμὸς πληροφοριῶν, οἱ ὁποῖαι εἰσαύτους ἐγκλείονται, θεωρεῖται ἀμφιβόλου κύρους. Ὑπὸ τοῦ Βιλαμόβιτς<sup>1</sup>, ὁ Πλουτάρχος κατακρίνεται ὅτι οὐδόπως ὑπῆρξεν ἱστορικὸς καὶ πρωτότυπος ἐρευνητής, ἀλλ' ἐπεξεργάσθη ὕλικόν ὑπ' ἄλλων συναθροισθέν, ὑπὸ δὲ τοῦ Wolf Aly<sup>2</sup> ὅτι δὲν προέβη εἰς σοβαρὰν ἐρευναν τῶν πηγῶν, τὰς ὁποίας μὲ ἀξιέπαινον ζῆλον ἀνέγνωσεν. Ὁ Κ. Κρουαζέ<sup>3</sup> φρονεῖ ὅτι ἠστόχησεν εἰς τὴν προσεκτικὴν κριτικὴν τῶν πηγῶν, ἐπέδειξεν ἀμέλειαν εἰς τὰς χρονολογίας καὶ δὲν κατενόησε τὰ μεγάλα πολιτικὰ προγράμματα.

Αἱ αἰτιάσεις αὗται δὲν εἶναι καθ' ὀλοκλήριαν ἀκριβεῖς. Ὡς ἐκ τῶν συγγραμμάτων του διαπιστοῦται, πολλαχοῦ ἐπεδίωξε νὰ ἀνεύρῃ τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν διὰ τῆς διασταυρώσεως πληροφοριῶν διαφόρων συγγραφέων. Οὕτως εἰς τὸν βίον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου (Κεφ. 47) πρὸς ἐξακρίβωσιν ἀσημάντου τινὸς γεγονότος, ἐπικαλεῖται τὴν μαρτυρίαν 14 ἱστοριογράφων. Εἰς τὸν βίον τοῦ Ἀντωνίου ἀναφέρει ὅλας τὰς παραδόσεις ποὺ ἐκυκλοφόρησαν περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐδηλητηριάσθη ἡ Κλεοπάτρα, οὐδεμίαν ἐξ αὐτῶν υἱοθετῶν, διότι, ὡς γράφει, «τὸ ἀληθὲς οὐδεὶς οἶδεν» (Κεφ. 86). Εἰς τὸν βίον τοῦ Λυσάνδρου (Κεφ. 17), ἀντιπαραβάλλει τὰς πληροφορίας τῶν ἱστορικῶν Θεοπόμπου καὶ Ἐφόρου ὡς πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ γνωματεύσαντος ὅτι εἰς τὴν Σπάρτην δὲν πρέπει νὰ κυκλοφοροῦν χρυσὰ καὶ ἀργυρὰ νομίσματα. Ἐξ ἄλλων χωρῶν καταδεικνύεται ὅτι εἶχε πλήρη συνείδησιν τῶν δυσχερειῶν, ποὺ ἀντικρύζει ἡ ἱστοριογραφία πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ἀληθείας, διακηρύσσων ὅτι: «πάντη χαλεπὸν εἶναι καὶ δυσθῆρατος ἱστορία τάληθές», διότι οἱ μὲν μεταγενέστεροι ἱστορικοὶ δυσχεραίνονται εἰς τὴν

1. Die Griechische Literatur, 1912, σ. 168.

2. Geschichte der Griechischen Literatur, 1925, σ. 307.

3. La Civilisation Hellénique, 1922, τ. Β' σ. 95.



γνώσιν τῶν πραγμάτων ἕνεκα τοῦ μεσαλαβήσαντος χρόνου, ἡ δὲ σύγχρονος πρὸς τὰ ἀφηγούμενα γεγονότα ἱστορία «ἄλλοτε μὲν ἕνεκα φθόνου καὶ δυσμενείας, ἄλλοτε δὲ χαριζομένη καὶ κολακεύουσα κακοποιεῖ καὶ διαστρέφει τὴν ἀλήθειαν» (Περικλῆς, κεφ. 13).

Τὸ δὲ ἄλλο προβαλλόμενον μειονέκτημα ὅτι προσκολλᾶται περισσότερον τοῦ δέοντος εἰς τὸ «προσωπικόν, τὸ ἀνεκδοτολογικόν, τὸ λεπτομερειακόν», παραμελῶν νὰ ἀντιληφθῇ τὰ κοινωνικὰ καὶ ἰδεολογικὰ ρεύματα ὑπὸ τὰ ὁποῖα ἐζήσαν τὰ βιογραφούμενα πρόσωπα, εἶναι ἐν μέρει ἀληθές, διότι, ὡς ὁ ἴδιος διασαλπίζει, «δὲν γράφει ἱστορίαν, ἀλλὰ βίους, ἡ δὲ ἀρετὴ ἢ ἡ κακία τῶν ἀνθρώπων δὲν φανερώνεται εἰς τὰς ἐπιφανεῖς πράξεις, ἀλλὰ πολλάκις ἐν ἀσήμαντον γεγονόσι. μίαν ῥῆσιν ἢ ἐν λογοπαίγνιον διαφωτίζουν καλύτερα τὸ ἦθος τῶν ἀνθρώπων ἢ μάχι μωριόνηκροι καὶ παρατάξις μέγιστα καὶ πολιορκίαι πόλεων» (Ἀλέξανδρος, κ. 1). Ἀλλαχοῦ διακηρύσσει ὅτι «μὴ προτιθεμένος νὰ συγγράψῃ ἀχρηστον ἱστορίαν, ἀλλὰ πρὸς κατανόησιν τοῦ ἦθους καὶ τοῦ χαρακτήρος τῶν ἱστορικῶν προσώπων θὰ προσπαθῇ νὰ ἐκθέσῃ τὰ ἀγνώστα διὰ τοὺς πολλοὺς γεγονότα, τὰ ὁποῖα εὕρισκει τις σποράδην εἴτε εἰς τοὺς παλαιότερους συγγραφεῖς, εἴτε εἰς ἐπιγραφὰς καὶ ψηφίσματα» (Νικίας, κ. 1).

Ὅ,τι, συνεπῶς, πρὸ παντὸς ἐνδιαφέρει αὐτὸν εἰς τὴν ἱστορίαν, δὲν εἶναι ἡ εὐρεῖα καὶ ἐξ ἀπόπτου ἐνατένις τῶν γεγονότων, ἀλλὰ τὰ ἐγκλειόμενα ἐν αὐτῇ ἠθοπλαστικά καὶ παιδευτικά στοιχεῖα. Κατ' αὐτὸν ἡ ἱστορία δὲν εἶναι αὐτοσκοπός, δὲν ἀντλεῖ ἐξ ἑαυτῆς καὶ μόνῃς τὴν ἀξίαν της, δὲν ἐπιδιώκει τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν διὰ τὴν ἀλήθειαν, οὐδόλως ἐνδισφερομένη διὰ σκοποὺς ξένους πρὸς τὰς ἀνιδιοτελεῖς προθέσεις της. Φρονεῖ τοῦναντίον ὅτι ἡ ἱστορία εἶναι θεραπαινὶς μορφωτικῶν σκοπῶν, ἀποτελεῖ ἰσχυρὸν παιδευτικὸν παράγοντα, συντελεῖ ἀποτελεσματικώτατα εἰς τὴν ἠθικοποίησιν τῶν ἀναγνώστων, διότι, ὡς γράφει, «τὸν θαυμασμὸν πρὸς τὰ ἱστορούμενα πρόσωπα ἀκολουθεῖ ἡ ὁρμὴ νὰ πράξωμεν καὶ ἡμεῖς ὅμοια» (Περικλῆς, κ. 1). Δὲν ὠφελοῦμεθα δὲ μόνον ἐκ τῶν βίων τῶν χρηστῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ἐκ τῶν βίων τῶν φαύλων, διότι, βλέποντες τὴν ἀθλιότητα αὐτῶν, γινόμεθα προθυμότεροι θεαταὶ καὶ μιμηταὶ τῶν καλῶν (Δημήτριος, 1).

Πρὸς τὴν ἠθοπλαστικὴν μόρφωσιν τῶν ἀναγνώστων τοῦ ἀποβλέπων, ἐκθειάζει μὲν τὰς ἠθικὰς ἀρετάς, σιγματίζει δὲ τὰς ἀτασθαλίας τῶν ἡρώων του. Θαυμάζει τὴν ἀτεγκτον προσήλωσιν τοῦ Ἀριστείδου (κ. 2) πρὸς τὰ «χρηστά καὶ δίκαια», τὴν πραότητα καὶ καὶ φιλοφροσύνην τοῦ Κίμωνος (κ. 6), τὴν ἀγνὴν φιλοπατρίαν τοῦ Πελοπίδα (κ. 4) καὶ τοῦ Ἐπαινεῖνδου, οἵτινες δὲν ἐπεδίωξαν ἀτομικὴν δόξαν ἢ πλοῦτον, ἀλλ' ἐφλέγοντο ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ καταστήσουν τὴν πατρίδα τῶν «λαμπροτάτην καὶ μεγίστην», τὴν ἀνιδιοτέλειαν τοῦ Αἰμιλίου Παύλου, ὅστις καίτοι πλούσιος κράτος ὑπέταξε οὐδὲ κατὰ μίαν δραχμὴν τὴν περιουσίαν του ἠύξησε (Σύγκρισις Τιμολέοντος καὶ Αἰμιλίου Παύλου, κεφ. 2).

Μαστιγώνει τοῦναντίον τὰ ἠθικὰ ἐλαττώματα βιογραφουμένων ἀνδρῶν, τὴν στυγνὴν ὁμότητα τοῦ Μαρίου (κ. 2), τὴν τραχύτητα τοῦ Σύλλα (κ. 9), τὴν ὑπεροψίαν τοῦ Λυσάνδρου (κ. 19), τὴν ἐπιδεικτικὴν πολυτέλειαν τοῦ Λουκούλλου (κ. 40), τὴν κακοήθειαν τοῦ Ἀλκιβιάδου (Σύγκρισις, κ. 2). Δὲν διέβλεπε δὲ τοὺς ἠθογραφουμένους ἄνδρας κατὰ τρόπον μονόπλευρον, ἀλλ' ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψιν ὅλας τὰς πολυέδρους ὅψεις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχοσυνθέσεως, ἡ ὁποία, ὡς τὸ ἡλιακὸν φῶς, ἀναλύεται εἰς ἀπείρους ἀποχρώσεις. Τονίζει οὕτω τὰς ἀντιθέσεις τοῦ χαρακτήρος τοῦ Σύλλα (κ. 6), ὅστις πολλὰ ἤρπαζε καὶ πολλὰ ἐχάριζε, παραλόγως ἐτίμα καὶ παραλόγως ὑβρίζε, ἐφόνευεν ἀνηλεῶς τοὺς πταίστας δι' ἐλαχίστας αἰτίας καὶ ὑπέφερε

μετὰ πραότητος τὰ μέγιστα τῶν ἀδικημάτων, εὐκόλως συνεχώρει τὰ ἀσύγνωστα, τὰ δὲ μικρὰ καὶ ἀσήμαντα κατεδίωκε διὰ σφαγῶν καὶ δημεύσεων».

Ἐκδηλοῦται δέ, κατὰ τὸν Πλούταρχον, ὁ χαρακτήρ τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἡλικίας του. Τὸν ὁρμητικὸν καὶ ριψοκίνδυνον χαρακτήρα του ὁ Μ. Ἀλέξανδρος (κ. 6) ἐπέδειξε νεαρῶτατος ἔτι ὢν, ὅταν ἐδάμασε τὸν περίφημον ἵππον Βουκέφαλον. «Τὸ φιλόνηκον καὶ φιλόπρωτον ἦθος του ὁ Ἀλκιβιάδης (κ. 2) ἐξεδήλωνεν ἤδη εἰς τὰς παιδίας του, οὐδέποτε ὑποχωρῶν πρὸ τῶν ἐμποδίων. Τὴν φιλοδοξίαν του ὁ Κάισαρ (κ. 11) ἐφανέρωσε μὲ τὴν ῥῆσιν του ὅτι ἤθελε νὰ εἶναι εἰς ἀσήμαντόν τι χωρίον «μᾶλλον πρῶτος ἢ παρὰ Ῥωμαίοις δεύτερος». Μὲ μοναδικὴν ἐργατικότητα καὶ σπανίαν περιέργειαν ὁ Πλούταρχος συνεκέντρωνε θησαυρὸν τοιούτων ἄνευ ἀξίας, ἐκ πρώτης ὄψεως, ἀφηγημάτων, τὰ ὁποῖα ὁμως μαρτυροῦν πόσον ἐβύθισε τὸ βλέμμα εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἡρώων του.

Τὴν διεσδυσιν δὲ αὐτὴν εἰς τοὺς μυχοὺς τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς θέσεως συμπληρῶναι καὶ ἰδιαιτέρα φροντίς πρὸς ἀπεικόνισιν τῆς ἐξωτερικῆς φυσιογνωμίας τῶν βιογραφουμένων ἀνδρῶν. Ὁ Περικλῆς (κ. 3) εἶχε τὴν κεφαλὴν «προμήκη καὶ ἀσύμμετρον». Ὁ Φιλοποίμην (κ. 2) τὴν μέσσην στενωπὴν τοῦ δέοντος, ὁ Πύρρος (κ. 3) τοὺς ἄνω ὀδόντας συνεχεῖς, ὁ Φόβιος Μάξιμος (κ. 1) ἐπάνω τοῦ χεῖλους μικρὰν κρεατοελιάν. Λεπτομερέστερον περιγράφει τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ Σύλλα (κ. 2), τοῦ ὁποῦ τοῦ γλαυκότητα τῶν ὀφθαλμῶν οὖσαν πικρὰν καὶ ἀπηνῆ, καθίστα φοβεροτέραν εἰς τὴν θέαν ἢ ὄψιν τοῦ προσώπου του, διότι ἐκαλύπτετο τοῦτο ὑπὸ ἐξανθήματος τραχέος, σποραδικῶς ἀναμειγμένου μὲ τὴν λευκότητα. «Ὅθεν εἰς Ἀθηναίους τὸν ἐχλεύασε δι' ἐπιγράμματος λέγοντος: «Ὁ Σύλλας εἶναι μοῦρο σκεπασμένο μὲ ἀλεύρι». Μὲ τὰς λεπτομερείας αὐτὰς ὁ βιογράφος κατορθώνει, ὥστε αἱ ἱστορικαὶ μορφαὶ τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τῆς ἀρχαιότητος νὰ ἀνακύπτουν ἐνώπιόν μας ὡς χάλκινοι ἀνδριάντες.

Ἐν τούτοις ἡ περὶ τὰς λεπτομερείας ἐνασχόλησις δὲν ἐκώλυσε καὶ τὴν καθολικὴν θεώρησιν τῶν πραγμάτων. Οὕτω, χαρακτηρίζων τὴν νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνα (κ. 22) γράφει ὅτι οὗτος «τοὺς νόμους προσήρμοξε μᾶλλον πρὸς τὰ πράγματα ἢ τὰ πράγματα πρὸς τοὺς νόμους». Εἰς τὴν σύγκρισιν Ἀριστείδου καὶ Κίωνος (κ. 4), ὁρμώμενος ἀπὸ τὴν πενίαν τοῦ Ἀριστείδου, διατυπώνει γενικοὺς στοχασμοὺς περὶ αὐτῆς. «Ἡ πενία, γράφει, οὐδαμῶς δι' ἑαυτὴν εἶναι αἰσχρὸν τι, ἀλλ' ὅπου εἶναι δεῖγμα ὀκνηρίας, ἀκολασίας, πολυτελείας καὶ ἀπερισκεψίας, ἐὰν δὲ συνυπάρχῃ εἰς ἄνδρα σώφρονος, φιλόπονου, δίκαιου καὶ ἀνδρείου εἶναι ἐνδείξεις μεγαλοψυχίας καὶ μεγαλοφροσύνης. Εἰς τὴν σύγκρισιν Λυσάνδρου καὶ Σύλλα (κ. 2), ἐκφέρει τὴν γνώμην ὅτι περιπίπτουμεν εἰς μέγα σφάλμα, ἐὰν τοὺς ἄρχοντας ἐκλέγωμεν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς καταγωγῆς τῶν καὶ οὐχὶ τῶν προσόντων τῶν. Ἐνῶ ἡ κακία, συνδεομένη μὲ τὴν εὐγενῆ καταγωγὴν, εἶναι πάντοτε ἀτιμὸν τι, ἡ ἀρετὴ οὐχὶ διὰ τὴν εὐγένειαν, ἀλλ' αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν εἶναι ἐντιμὸν τι. Ἀλλαχοῦ (Λυσάνδρος, κ. 18) τονίζει τὴν μεγάλην ἐπίδρασιν πού ἐξασκοῦν τὰ πολιτικά ἥθη εἰς τὰ ἰδιωτικά. «Αἱ κακαὶ ἔξεις, γράφει, πολὺ ταχύτερον μεταδίδονται ἀπὸ τὸν πολιτικὸν βίον εἰς τὸν ἰδιωτικόν, παρ' ὅσον τὰ ἀμαρτήματα καὶ τὰ πάθη τῶν ἰδιωτῶν γεμίζουν πονηρῶν τὰς πόλεις. Διότι εἶναι φυσικὸν τὰ μέρη νὰ διαφθείρωνται μετὰ τοῦ ὅλου, ὅταν τοῦτο βαίνει πρὸς τὸ χεῖρον, ἐνῶ τὰ ἀπὸ τοῦ μέρους εἰς τὸ ὅλον μεταδιδόμενα κακὰ εὕρισκουν ἀντίστασιν καὶ διόρθωσιν ὑπὸ τῶν ὑγιαίνοντων μερῶν». Εἰς τὸν βίον τοῦ Φλαμίνιου (κ. 11), ἀπὸ τοὺς ἐμφυλίου πολέμου ἐκκινῶν, καταλήγει εἰς τὰς γενικὰς σκέψεις: ὅτι «οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Λύσανδροι καὶ οἱ Νικίαι καὶ οἱ Ἀλκιβιάδαι πολέμους μὲν ἤξευρον καλῶς νὰ διευθύνουν καὶ



μάχας νά νικούν, κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν στρατηγοῦντες, ἀλλὰ νά μεταχειρίζονται τὰ κατορθώματά των δι' εὐγενεῖς σκοποὺς καὶ ὑπὸ τοῦ καλοῦ, τοῦτο δὲν ἤξευραν... Διότι σπάνιόν τι εἶναι ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ φρόνησις μετοξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ὅλων τῶν ἄλλων ἀγαθῶν σπανιώτατον ὁ δίκαιος ἄνθρωπος». Ἐκ τῶν ὀλίγων αὐτῶν παραδειγμάτων διαπιστοῦται ὅτι δὲν εὐσταθεῖ ἡ ἀποδιδόμενη εἰς τὸν Πλούταρχον ἑλλειψὶς συνθετικῆς ἰκανότητος. Τὰ δένδρα δὲν ἡμπόδισαν νά ἴδῃ καὶ τὸ δάσος.

Ὁ Πλούταρχος ἐξ ἄλλου μὲ τὴν τολμηρὰν φαντασίαν του καὶ τὸν δεξιὸν περιγραφικὸν χρωστήρᾳ του, κατάρθωσε νά ἀναστήσῃ παρελθόν καθολικῆς σπουδαιότητος. Ἡ ἀφήγησις τῶν Περσικῶν πολέμων (Θεμιστοκλῆς 6-16, Ἀριστείδης 5-20), ἡ ἐξιστόρησις τῶν πολεμικῶν θριάμβων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου (15-68), ἡ ἐξιστόρησις τῶν δεινῶν ἀγώνων Ρωμαίων καὶ Πύρρου (15-26), ἡ σκιαγράφησις τῆς ἀκαθέκτου πρὸς τὴν Ρώμην προελασεως τοῦ Ἀννίβα (Φάβιος Μάξιμος 2-20), ἡ περιγραφή τῶν σκληρῶν κατακτητικῶν πολέμων εἰς Γαλατίαν καὶ Βρεττανίαν τοῦ Καίσαρος (κ. 18-28) ἀποτελοῦν πολεμικοὺς πίνακας, εἰς οὓς μεγαλογραφοῦνται στρατιωτικοὶ ἄθλοι παγκοσμίου σημασίας.

Δὲν ἀρκεῖται δὲ εἰς τὴν ψυχρὰν ἔκθεσιν πολεμικῶν γεγονότων, ἀλλὰ προσπαθεῖ νά ἀναπλάσῃ καὶ τὴν ψυχολογικὴν ἀτμόσφαιραν κρισίμων σταθμῶν τῆς ἱστορίας. Καὶ ζωγραφίζει οὕτω τὸν ἐνθουσιασμόν ποῦ κατέλαβε τοὺς Ἀθηναίους πρὸ τῆς εἰς Σικελίαν ἐκοτρατείας, ὥστε καὶ νέοι εἰς τὰ παλαιστράς καὶ οἱ γέροντες τὰ ἐργαστήρια διέγραφον «τὸ σχῆμα τῆς Σικελίας καὶ τὴν φύσιν τῆς περὶ αὐτὴν θαλάσσης καὶ τοὺς λιμένας καὶ τὰ παράλια μέρη, τὰ κείμενα ἐναντι τῆς Ἀφρικῆς (Νικίας κ. 12). Μᾶς ἀναπορίσῃ πῶς ἡ εἰρήνη τῆς παρὰ τὴν Θρασυμένην λίμνην ἡττης τῶν Ρωμαίων συνετάραξε τὴν πόλιν ὡς σφοδρὸς ἄνεμος ἐπιπέσας εἰς πέλαγος καὶ πῶς μετὰ τὰς νίκας κατὰ τοῦ Ἀννίβα οἱ Ρωμαῖοι ἐνηγκαλίζοντο καὶ κατεφίλουν ἀλλήλους, «ὥστε μεστὸν εἶναι χαρᾶς καὶ δοκρῶν ἡδίστων τὸ στρατόπεδον» (Φάβιος Μάξιμος κ. 3-13). Μᾶς ἐξεικονίζει τὰ ἀνάμικτα συναισθήματα ποῦ ἐδοκίμασαν οἱ Ρωμαῖοι κατὰ τὸν θρίαμβον τοῦ Αἰμιλίου Παύλου (κ. 32-5), χαρὰν μὲ διὰ τὴν περιφανῆ των νίκην καὶ τὰ πλούσια λάφυρα, ὁδὴν δὲ μέχρι δακρύων ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ ἐκπτώτου βασιλέως καὶ τῶν ἀνηλικῶν τέκνων του, ἅτινα ἤγοντο δοῦλα, περιστοιχιζόμενα ὑπὸ τῶν διδασκάλων των καὶ τείνοντα πρὸς τοὺς θεατὰς τὰς χεῖράς των, μὴ συναισθανόμενα, ἔνεκα τῆς ἡλικίας, τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς».

Ἐνδεικτικὸν δὲ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ὁ Πλούταρχος προβαίνει εἰς τὴν ἐπιλογὴν τοῦ ὀλικοῦ του, εἶναι ὅτι δὲν περιορίζεται εἰς τὴν ἀφήγησιν πολεμικῶν μόνον γεγονότων, ἀλλὰ λεπτομερῶς ἐνδιατρίβει καὶ εἰς τὰ εἰρηνικὰ ἔργα τῶν ἡρώων του. Ἐξαίρει τὴν δρᾶσιν τοῦ Περικλέους πρὸς καλλωπισμὸν τῶν Ἀθηνῶν καὶ διὰ μακρῶν περιγράφει τὰ ἐκπολιτιστικὰ ἔργα τοῦ Καίσαρος (κ. 58-59), τὴν κατασκευὴν διωρύγων, τὴν ἀποξήρανσιν ἐλῶν, τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ ἡμερολογίου. Ὑπεράνω δὲ τῶν πολεμικῶν ἄθλων θέτει τὰ φιλόπληλα συναισθήματα τῶν βιογραφουμένων ἀνδρῶν. Τὸν Λούκουλον ἐπαινεῖ ὡς «ἐπιθυμοῦντα μᾶλλον τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν δικαιοσύνην ἢ τὰ πολεμικὰ κατορθώματα», τὸν Ἀλέξανδρον (κ. 30) ὡς ἀναδειχθέντα οὐ μόνον εἰς τὰς «μάχας δεινόν», ἀλλὰ καὶ «χρηστόν» εἰς τὴν συμπεριφορὰν πρὸς τοὺς ἡττημένους, τὸν Καίσαρα (κ. 15) ὡς διακριθέντα οὐ μόνον διὰ τὰς ἐκτενεῖς κατακτήσεις του, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ «ἐπιεικείᾳ καὶ πραότητι πρὸς τοὺς ἁλισκομένους».

Εἰς τὴν ἐξημέρωσιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, οὐδὲν ἄλλο συντελεῖ τόσον, κατὰ τὸν Πλούταρχον, ὅσον ἡ παιδεία καὶ ὁ λόγος (Κοριολανὸς κ. 1).

Τὴν ἐμβρίθειαν τοῦ Περικλέους (κ. 4) ἀποδίδει εἰς τὴν μετὰ τοῦ Ἀναξαγόρου ἀναστροφὴν καὶ τὴν διάπλασιν τοῦ ἥθους τοῦ Φιλοποίμενος (κ. 1) εἰς τὴν φιλοσοφικὴν παιδευσίν του. Ἀλλαχοῦ ἐκθειάζει τὴν φιλομάθειαν τῶν βιογραφουμένων ἀνδρῶν. Ὁ Μ. Ἀλέξανδρος (κ. 8), ὢν «φύσει φιλόλογος καὶ φιλαναγνώστης», εἶχε ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον τὴν Ἰλιάδα, θεωρῶν αὐτὴν «πολεμικῆς ἀρετῆς ἐφόδιον» καὶ ὁ Λούκουλλος (κ. 29, 42) ἀνεδεῖχθη φιλόμουσος καὶ βιβλιόφιλος, διότι ἐπροσπάτευσεν τὸ θέατρον καὶ διὰ τῆς συγκεντρώσεως πολλῶν καὶ καλῶν βιβλίων κατέστησε τὸν οἶκόν του «ἐστίαν καὶ πρυτανεῖον Ἑλληνικόν». Ὀλέθρια τούναντίον εἶναι τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀπαιδεύσεως. Ἐὰν ὁ Μάριος (κ. 2) «ἐξώκειλεν εἰς ὠμότατον καὶ ἀγριώτατον γῆρας», τοῦτο ὠφείλετο, ὃ δὲν ἔθυσεν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς Μούσας, δὲν ἔμαθεν Ἑλληνικὰ γράμματα, οὕτε ἐχρησιμοποιοῖ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, θεωρῶν ὡς γελοῖον νά μανθάνωμεν γράμματα, τῶν ὁποίων οἱ διδάσκαλοι δουλεύουν εἰς ἄλλους.

Εἰς τὴν γενικὴν περὶ τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς ἀντίληψιν ὁ Πλούταρχος συμβιβάζει τὴν εἰδωλοκρατικὴν θρησκείαν μὲ τὸν ἐπιστημονικὸν ὀρθολογισμόν. Οἱ «Παράλληλοι βίοι» εἶναι ὅφ' ἐνὸς μεστοὶ ἀπὸ ἐπαληθεύσεως ὀνείρων (Λούκουλλος, κ. 10, 12, 23), μαντικῶν σημείων (Σύλλας, κ. 7, 11, 14), οἰωνῶν καὶ χρησμῶν (Νικίας, 13, Κράσσος 10), ὅφ' ἑτέρου ὅμως περιέχουν χωρία, εἰς τὰ ὁποῖα ἐρμηνεύονται ὀρθολογικῶς τὰ φυσικὰ φαινόμενα καὶ θεωρεῖται ὡς δεισιδαιμονία ἡ ἐξ ἀγνοίας πίστις τῶν πολλῶν, ὅτι αἱ ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης εἶναι προμηνύματα μεγάλων συμφορῶν. «Καὶ περὶ μὲν τῆς ἐπισκοπίσεως τοῦ ἡλίου, γράφει, γινώσκει καὶ αὐτὸ τὸ πλῆθος ὅτι προέρχεται αὕτη ἐκ τῆς σελήνης» αὕτη ὅμως ἡ σελήνη τί συναντᾷ καὶ πῶς χάνει διὰ μιᾶς τὸ φῶς της... δὲν ἦτο εὐκόλον νά ἐννοήσουν οἱ πολλοί, τὸ ἐθεώρουν δὲ ὡς σημεῖον ἀλλόκοτον καὶ προάγγελον μεγάλων συμφορῶν, ἐκ θεοῦ προερχομένων. Ὁ πρῶτος πραγματευθεὶς σαφέστατα καὶ θαρρῶτεστα περὶ τῶν φάσεων τοῦ φωτὸς καὶ τῆς σκιδῆς τῆς σελήνης ἦτο ὁ Ἀνοξαγόρας». Ἀλλὰ διὰ τὴν διδασκαλίαν του αὐτὴν ἐφυλακίσθη καὶ μόλις διεσώθη τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Περικλέους (Νικίας, κ. 23).

Κατὰ τὸν Πλούταρχον ἡ φυσικὴ ἐπιστήμη οὐμόνον δὲν ἀντιτίθεται εἰς τὴν θρησκείαν, ὁλλὰ τούναντίον «ἀντὶ τῆς φοβερᾶς καὶ πυρεσσούσης δεισιδαιμονίας ἐμπνέει τὴν ἀσφαλὴ μετ' ἀγαθῶν ἐλπίδων εὐσέβειαν». Καὶ ἡ μαντικὴ δὲν εἶναι ἀσυμβίβαστη μὲ τὴν ἐπιστήμην. Ὁ μάντις καὶ ὁ ἐπιστήμων κατὰ διάφορον τρόπον, ὅχι ὅμως καὶ ἀντιφατικόν, ἐξηγοῦν τὰ φαινόμενα. Οὕτως, ὅταν ἐκομίσθη εἰς τὸν Περικλέα κριδὸς μὲν ἐν μόνον κέρας, ὁ μὲν μάντις Λέμπων ἐθεώρησε τοῦτο ὡς προλέγον τὴν ἐπικράτησιν εἰς τὴν πολιτικὴν μόνον τοῦ Περικλέους, ὅπως καὶ συνέβη, ὁ δὲ Ἀνοξαγόρας διακόψας τὸ κρανίον ἔδωκεν ἀνατομικὴν καὶ φυσιολογικὴν ἐρμηνείαν τοῦ φαινομένου. Καὶ ἐπιλέγει ὁ Πλούταρχος νά ἐξῆς βαθυστόχαστα: «Τίποτε, νομίζω, δὲν ἡμπόδιζε καὶ ὁ φυσικὸς νά εἶχε δίκαιον καὶ ὁ μόντις, ἂν ὁ μὲν τὴν αἰτίαν, ὁ δὲ τὸν σκοπὸν καλῶς ἐνόησε· διότι τοῦ μὲν ἔργον ἦτο νά θεωρηθῇ πόθεν καὶ πῶς τι ἐγένετο· τοῦ δὲ νά προείπῃ πρὸς τί ἐγένετο καὶ τί σημαίνει. Οἱ δὲ λέγοντες ὅτι τῆς αἰτίας ἡ εὕρεσις εἶναι τοῦ σημείου ἀναίρεσις δὲν ἐννοοῦν ὅτι ἀρνοῦνται ὁμοῦ καὶ τὰ θεῖα σημεῖα καὶ τὰ τεχνητά... π.χ. τὰς σκιδᾶς τῶν ἡλιακῶν ὥρολογίων, ὧν ἕκαστον, ὡς ἐκ τινος αἰτίας καὶ ὡς τῆς κατασκευῆς τοῦ ἐγένετο τοιοῦτον, ὥστε νά εἶναι πράγματός τινος σημεῖον» (Περικλῆς, 6).

Ἐκ τῆς βραχείας αὐτῆς ἐπισκοπῆσεως τοῦ περιεχομένου τῶν «Παραλλήλων Βίων» διαπιστοῦται ὅτι οὗτοι ἀποπνέουν εὐλάβειαν πρὸς τὴν θρη-



σκεῖαν, σεβασμὸν πρὸς τὰς καθιερωμένας ἠθικὰς ἀρχάς, πεποίθησιν εἰς τὸν δυναμισμόν τῆς παιδείας, ἀγάπην πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν, ἐνθουσιασμόν διὰ τὰς ἡρωϊκὰς πράξεις, προσήλωσιν εἰς τὴν πατρίδα, στοργὴν πρὸς τὸν ἄνθρωπον.

Ἀντὼν. Ἰσηγόνης

## ΓΙΑ ΜΙΑ ΚΑΘΙΕΡΩΣΗ ΝΕΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

(Ἀναφορά στὸ ψυχογράφημα)

Ἐχει γίνεи πιά κοινὴ συνείδηση στοὺς ἐκπαιδευτικοὺς κύκλους τῆς χώρας μας, πὼς οἱ οἱ περίφημοι «τίτλοι σπουδῶν» ποὺ χορηγοῦνται καὶ ποὺ ὑποτίθεται πὼς ἐκφράζουν ἀντικειμενικὰ τὶς ἱκανότητες τῶν μαθητῶν, εἶναι ξεπερασμένοι κι ἀνώφελοι. Οἱ συμβατικοί — ἂν ὅχι τυχαῖοι ἢ αὐθαίρετοι — ἀριθμοὶ τῶν «χαρτιῶν» αὐτῶν ἀφήνουν ἀκάλυπτο ἓνα μεγάλο χωρὸ τῆς ψυχῆς τοῦ παιδιοῦ: βούληση, κοινωνικότητα κ.τ.λ. εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐκτιμηθοῦν μὲ τοὺς βαθμοὺς αὐτοῦς.

Τί θ' ἀντιληφθῇ ἐκεῖνος, ποὺ ἔχει μπροστά του ἓνα ἐνδεικτικὸ, γιὰ τὴ βουλευτικότητα, τὴ συναισθηματικότητα ἢ τὶς ἐπαγγελματικὲς προτιμήσεις τοῦ μαθητοῦ; Πὼς θὰ διαγνώσῃ τὶς κλίσεις, τὰ διαφέροντα, τὶς φιλοφορα μαθήματα τί ἐκπρόσωπεῖ ἄλλο ἀπὸ τὴν ἐπιμέλεια ἢ τὴν μνημονικὴ ἱκανότητα; Αὐτὰ καὶ ἄλλα ἐρωτήματα ὁδηγοῦν σ' ἀναθεώρηση τοῦ τρόπου ἐκτίμησης τῆς ἀξίας τοῦ μαθητοῦ καὶ στὴν εἰσαγωγή νέων τρόπων, ποὺ ν' ἀνταποκρίνονται περισσότερο στὶς ἀτομικὲς, κοινωνικὲς κι ἐπαγγελματικὲς ἀπαιτήσεις τῆς ἐποχῆς.

Σ' ἄλλους καιροὺς, ποὺ ὅλο τὸ βάρος τῆς ἀγωγῆς ἔπεφτε στὴν ἀποκλειστικὴ καλλιέργεια τῶν νοητικῶν δυνάμεων (νοησιολογικὴ παιδαγωγικὴ), ἴσως οἱ βαθμοὶ τῶν «τίτλων σπουδῶν» νὰ θεωροῦνταν ἐπαρκεῖς. Σήμερα τικὴ, συναισθηματικὴ καὶ βουλευτικὴ ψυχικὴ σφαῖρα γίνεи φανερὴ ἀπαίτηση γιὰ ἀναζήτησιν νέου τρόπου ἀξιολόγησης τῆς ἐκφραστῆς τῶν διαφορῶν κλάδων (Ψυχολογία τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν, τῆς μορφῆς, τῆς διαγωγῆς σμοῦ καθιστοῦν τὴν ἀλλαγὴ κι ἀντικατάσταση τοῦ συστήματος γιὰ τὴν ἐκτίμησης τῆς προόδου περισσότερο ἐπιβεβλημένες. Χρειαζόμαστε ἓνα σύστημα, ποὺ, ἀποφεύγοντας τὶς ἀτέλειες καὶ μονομέρειες τῶν «τίτλων» προόδου, νὰ καλύπτῃ ὅλο τὸ χωρὸ τῆς ψυχῆς καὶ νὰ τὴν ἐκφράζῃ ποιοτικὰ στὶς διαφορὲς πτυχῆς τῆς, ἀλλὰ συνάμα καὶ στὸ σύνολό της, χωρὶς ν' ἀφήνῃ ἔξω ἀπὸ τὴν ἀκτῖνα τῆς ἔρευνας τὸ σῶμα, ποὺ ὁ ρόλος του κι ἡ ἐπίδρασή του πάνω στὴν ψυχικὴ κατάσταση δὲν πρέπει νὰ παραγνωρίζεи ἢ νὰ ὑποτιμᾶται. Ἀναμισβήτητα στὶς παραπάνω ἀπαιτήσεις μπορεῖ ν' ἀνταποκριθῇ τὸ καλὰ καὶ ἀντικειμενικὰ συνταγμένο ψυχογράφημα.

Λέγοντας ψυχογράφημα, ἐννοοῦμε τὸ ἀποτέλεσμα ἑνὸς συνόλου σκόπιμων ἐνεργειῶν, ποὺ ἀποβλέπουν στὴ διεξόδουσιν τὴν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ μὲ βάση τὴ συστηματικὴ καὶ σκόπιμη παρατήρηση, μὲ ἀντικειμενικὸ

σκοπὸ νὰ κατορθώσουμε τὴν σὲ πλάτος καὶ βάθος πιστὴ ἀπεικόνιση τῆς ψυχικῆς του ὕψης καὶ νὰ καθορίσουμε τὴ σχέση καὶ τὸ βαθμὸ ἐξάρτησης τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ σῶμα, διαγράφοντας τὴ σωματικὴ ἰδιότητα.

Ἀπὸ μιὰ ἀποψη θεωρώντας τὸ ψυχογράφημα δὲν εἶναι νέα ἀποκάλυψη οὔτε ἄγνωστη σ' ὅσους ἀσχολοῦνται μὲ τὸ παιδευτικὸ ἔργο· ὁ ταγμένος νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν ἀγωγὴ. συνειδητὰ ἢ ἀσυνειδητὰ, ἀσκεῖ κάποιο ψυχογραφηματικὸ ἔργο. Ἡ διατύπωση κρίσεων γιὰ τοὺς μαθητὲς ἀπὸ μέρους τῶν παιδαγωγῶν, δὲν εἶναι τίποτε παρὰ τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς ἐμπειρίας, βασισμένης πάνω σὲ παρατηρήσεις ἢ στὴν ὕπαρξιν ἑνὸς ἀναπτυγμένου «ψυχολογικοῦ βλέμματος».

Ὅμως ἡ ἀπλὴ κι ἀσυνάρτητὴ ἐκφορὰ κρίσεων γιὰ τὸ ψυχικὸ ποιοὺν καὶ τὴν ἰδιαιτερότητα τῶν μαθητῶν, ὅταν περιορίζεται μόνο στὶς παρατηρήσεις, ποὺ ἀφοροῦν τὶς ἐκδηλώσεις μέσα στὸ χωρὸ τῆς αἴθουσας, δὲν ἐξαντλεῖ τὴν ἀντικειμενικὴ ψυχογραφηματικὴ ἐνέργεια καὶ κατ' ἀναπότρεπτη συνέπεια τὸ προῖδν μιᾶς τέτοιας ψυχολογικῆς ἐργασίας δὲν μπορεῖ νὰ ἔχῃ τὸ κύρος ἑνὸς τέλειου ψυχογραφήματος, γιὰ τὸν ἀπλὸ λόγο, ὅτι δὲν περικλείει ὅλο τὸ χωρὸ τῆς δραστηριότητος τοῦ παιδιοῦ.

Λεῖπουν στὴν προκειμένη περίπτωσιν ἡ διαγωγὴ τοῦ παιδιοῦ στὸ σπῆτι, ἡ συμπεριφορὰ του στὰ παιγνίδια ἔξω ἀπὸ τὸ σχολεῖα κι ὅλα τὰ πληροφορικὰ στοιχεῖα τῆς ζωῆς του κατὰ τὴν προσχολικὴν περίοδο, ποὺ ὅπως δὴποτε μποροῦν νὰ ἐπηρεάσουν καὶ τὴν πορεία τῆς ἔρευνας καὶ τ' ἀποτελέσματα τῆς. Τὸ πραγματικὸ ψυχογράφημα ἀποφεύγοντας τὶς παραπάνω ἀτέλειες ἐπεκτείνεται στὴν ἔρευνα τῆς προσχολικῆς καὶ σχολικῆς ζωῆς, παρακολουθεῖ τὸν ψυχογραφούμενο στὶς ἐλεύθερες ἐργασίες κι ἀσχολίες του, τὸν ἐξετάζει σὰν μέλος τῆς ομάδας, τὸν θεωρεῖ σὰν πρωτεργάτῃ ἢ συνεργάτῃ μέσα σ' αὐτὴ, ὑποβάλλει σὲ κριτικὸ ἔλεγχο κάθε παραγόμενὴ πνευματικὴ του ἐργασία (γραφὴ, ἐκθέσεις, ἱχνογραφήματα), καταγράφει καὶ ἐπισκοπεῖ τὶς φυσικὲς καὶ κοινωνικὲς του ἐκδηλώσεις μὲ ἀπώτερο σκοπὸ τὴ σύνθεσιν τῆς πραγματικῆς ψυχολογικῆς του εἰκόνας.

Ἐπιστημονικὰ τὸ ψυχογράφημα στηρίζεται στὴν ἀποδειγμένη πιά σήμερα ψυχολογικὴ ἀλήθεια, πὼς κάθε ψυχικὴ κατάσταση ἐπιζητεῖ τὴν ἐκφρασὴ τῆς μὲ ἀνάλογες ἐκδηλώσεις, ὅπως στὴν ἰδιάζουσα στάση τοῦ σώματος, τὴ φυσιογνωμία, τὶς κινήσεις τῶν χεριῶν, τὸν τόνο τῆς φωνῆς, τὸν ρυθμὸ τῆς ὁμιλίας, τὸν τρόπο τοῦ βαδίσματος, τὴ μεθοδικότητα τῆς ἐργασίας κ.τ.λ. Σ' ἐκεῖνον ποὺ ψυχογραφεῖ ἐναπόκειται πιά νὰ βρῇ τοὺς ἀποχρῶντες λόγους τῆς κάθε ἐκδήλωσης καὶ νὰ δώσῃ τὴ σωστὴ ἐρμηνεία. Ἀλλ' ὥστε ἐδῶ βρίσκεи καὶ ἡ βαρὺτητα καὶ ἡ οὐσία τῆς ψυχογραφικῆς του προσπάθειας. Σ' αὐτὴ θὰ τὸν ὑποβοηθήσουν ἡ συστηματικὴ παρατήρηση τῶν διαφορῶν ἐκδηλώσεων τοῦ ψυχογραφουμένου καὶ ἡ λεπτομερειακὴ καταγραφή τους, οἱ διαφορὲς πληροφορίες γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ μαθητοῦ καὶ ἡ βαθιὰ ψυχολογικὴ γνώση, ποὺ πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἀπ' ἀρχῆς, σὰν δεδομένη προϋπόθεσιν γιὰ τὴν ὀρθή, ἀμερόληπτῃ κι ἀντικειμενικὴ σύνταξιν τοῦ ψυχογραφήματος.

Ἀλλὰ ἡ ἐπαγωγικὴ αὐτὴ σύλληψιν τοῦ ὅλου δὲν ἀρκεῖ μόνη τῆς γιὰ νὰ φωτίσῃ ἀντικειμενικὰ ὅλες τὶς πτυχῆς τῆς παιδικῆς ψυχῆς. Ἰδίως ὅστερ ἀπὸ τὴ σφοδρὴ κριτικὴ ποὺ ἀσκήθηκε κατὰ τοῦ κατατεμαχισμοῦ τῶν ψυχικῶν δυνάμεων καὶ μετὰ τὴν ἐπικράτηση τῆς θεωρίας περὶ τοῦ ἀδιαίρετου καὶ ὁλότητος τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὴν ὁποῖα μονάχα μποροῦν νὰ φωτιστοῦν οἱ διαφορὲς πτυχῆς, ἐπιβάλλεται ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐπαγωγικὴ μέθοδο καὶ ἡ

\* Σπεταιέρη: Χυφικὴ ζωὴ τοῦ Ἀνθρώπου.



χρήση του απαγωγικού τρόπου έρευνας κι έρμηνείας. Στην περίπτωση της ψυχογραφηματικής εργασίας ή απαγωγή συνίσταται στην καθολική σύλληψη της προσωπικότητας του μαθητού, στην εύρεση της «ουσίας» της ψυχής του με μία απ' ευθείας διείσδυση στο βάθος της, στον καθορισμό της ατομικότητας με την ύπαρξη και συνεργασία του «ψυχολογικού βλέμματος» και της μακράς έπαφής κι ένασχόλησης με το ψυχογραφούμενο πρόσωπο.

Κατά την διαδικασία όμως της έρμηνείας των ψυχικών έκδηλώσεων, παρά τις καλές προθέσεις εκείνου που συντάσσει το ψυχογράφημα, εύκολη και συνηθισμένη είναι ή έκτροπή από το δρόμο της αντικειμενικότητας. Αίτια σ' αυτό είναι ή υποκειμενισμός και ή τυχόν ψυχολογική προβολή ψυχικών καταστάσεων του ψυχογραφούντος στις έρμηνευόμενες έκδηλώσεις του παρατηρουμένου. Συμβαίνει τότε, αντί να σκιαγραφήσουμε την ψυχική εικόνα του μαθητού, να παραστήσουμε αντίθετα, άσυνείδητα βέβαια, τις δικές μας, υποκειμενικές βιωματικές καταστάσεις.

Έπισημαίνοντας τον παραπάνω κίνδυνο, ως μη νομισθ, πώς παραγνώριζομε την ένδοσκόπηση και τη συμβολή της στην κατανόηση του «Εγώ» των άλλων. Αντίθετα μάλιστα πιστεύουμε, πώς το χρονικό χάσμα που υπάρχει ανάμεσα στην ψυχολογική βαθμίδα της παιδικής ηλικίας και της δικής μας, μονάχα τότε μπορεί να γεφυρωθ, όταν ανατρέχουμε κάθε φορά στις άναμνήσεις της παιδικής μας ζωής. Στην περίπτωση όμως αυτή δεν πρόκειται καθόλου για υποκειμενισμό, αλλά για μία αναγκαία ψυχική μετάθεση, για μία άλλαγή του σημείου θεώρησης, για ένα νέο κέντρο άναφοράς και συσχέτισης.

Όχι μικρότερος είναι ή κίνδυνος να περιπλανηθούμε σ' έσφαλμένους δρόμους έρμηνείας, αν θεωρήσουμε την ψυχική εξέλιξη σαν άποτέλεσμα μονάχα γεγονότων κι επιδράσεων που προκλήθηκαν απ' έξω κι άγνοήσου με τελείως την έσωτερική ψυχική νομοτέλεια και τον ρόλο του προσωπικού παράγοντα. Αν δηλ. υπερτιμήσουμε το ρόλο του περιβάλλοντος σ' εκείνη της φυσικής κατάστασης της ύλης, όπου όλα καθορίζονται από τους νόμους της φυσικής οτιότητας.

Αντίθετα τα ψυχικά φαινόμενα και γεγονότα δεν είναι δυνατόν και δεν πρέπει να έρμηνεύονται με βάση τον άυστηρό ντετερμινισμό, το λογικό σχήμα: αίτια-άποτέλεσμα. Βέβαια δεν άμφισβητείται και στόν χώρο της ψυχής ή ύπαρξη των αίτιών, όμως αυτά δεν είναι προσδιοριστικά ώρισμένων και έκ των προτέρων προβλεπτόν άποτελεσμάτων. Τα ίδια αίτια με την παρέμβαση της άτομικής βούλησης παράγουν διαφορετικά άποτελέσματα, ιδιαίτερα όταν συμβάλει το άτομο να προβάλλει ένα έντονο κι ένεργητικό ψυχισμό. Γι' αυτό ή έρευνήτης-παιδαγωγός πρέπει να έχη σαν γνώμονα έρμηνείας των διαφόρων ψυχικών έκδηλώσεων, παράλληλα με τη φυσική, και την ιστορική\* αίτιότητα και να προβαίνει στην έξαγωγή συμπερασμάτων στηριζόμενος στο συσχετισμό τους και την άλληλεπίδρασή τους.

Πρόθεσή μας δεν ήταν ν' άναφερθούμε στα στοιχεία (άτομικά, οικογενειακά, σωματικά, κοινωνικά, γνωστικά, συναισθηματικά, βουλητικά κ.τ.λ.) που άπαρτίζουν το ψυχογράφημα· αυτό είναι μία άλλη υπόθεση. Η κριτική των τίτλων με το άπατηλό, ψεύτικο κι έσφαλμένο αντίκρουσμα της ψυχικής ουσίας. μας ώδήγησε στο να λάβουμε μία δεύτερη κριτική θέση απέναντι στον τρόπο έρμηνείας της ψυχής, απέναντι σ' ότι λέμε ψυχοδιαγνωστική ή ψυχογραφία με σκοπό να καταλήξουμε σε δύο πράγματα: να χαράξουμε άμυδρά τα πλαίσια μέσα στα όποια πρέπει να κινηθ ή ψυχογραφών για να πετύχ ην όσο το δυνατόν αντικειμενική έρμηνεία των ψυχικών φαινομένων· να δώσουμε την εύκαιρία για την δημιουργία σκέψεων

και προβληματισμών, να βοηθήσουμε στην έκκόλαψη και γέννηση συνείδησης γι' αντικατάσταση του μέσου έκτίμησης των ίκανοτήτων των μαθητών, που ισχύει σήμερα.

Αν σαν συνέπεια των όσων εκθέσαμε δημιουργόταν και κάποιος διάλογος, τόσο το καλύτερο. Μέσα από το λόγο και τον αντίλογο θα πρόβαλλε άναμφισβήτητα πιο άποσαφηνισμένη και κρυστάλλινη ή ιδέα της άναθεώρησης των καθιερωμένων. Οι πολλές φωνές, ένωμένες και με την βαρύτητα που θα τους έδιναν ή ένταση κι ή αριθμός, ίσως να επιτάχυναν τον ρυθμό της μεταβολής.

Δημήτριος Τουλούπης

\* Ε. Παπανούτσου: «Φιλοσοφία και Παιδεία».

## ΕΝΝΟΙΑ ΗΘΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ ΠΩΣ ΘΑ ΤΗΝ ΚΑΛΙΕΡΓΗΣΩ ΣΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΟΥ

Πολλά είναι τα προβλήματα που προβάλλονται καθημερινά στο δρόμο των δασκάλων και που ζητούν την άμεση και όρθη λύση τους απ' αυτούς. Και υποχρεούμαστε άπαραίτητα να την δώσουμε.

Ανάμεσα στα πιο σπουδαία και σοβρά απ' αυτά, που γι' αυτό πρέπει ν' άσχοληθούμε και να πάρουμε θέση κατάλληλη, είναι και το «πώς θα αναπτύξωμ ήθική συνείδηση στους μαθητές μας».

Αν πάλι παραδεχθούμε άπόλυτα την δημιουργία της ήθικής συνείδησης. απ' άρχης, και τότε δε θα πετύχωμ στην προσπάθειά μας να την διαμορφώσωμ, γιατί κάθε παιδαγωγική μας ένεργεια δεν θα έχη βάθος, στο όποιο να στηρίζεται και θα οίκοδομούμ στην άμμο. Κατά συνέπεια, πρέπει να ταχθούμε και να άκολουθήσωμ την μέσην όδδ που συνδυάζει και γεφυρώνει τις δυο αντίθετες θεωρίες-την του έμφύτου της συνειδήσεως και την της απ' άρχης δημιουργίας αυτής-ήτοι της ένεργητικής.

Αλλά ως προσπαθήσωμ τώρα να εξετάσωμ την αναγκαιότητα της ήθικής συνείδησης και του ήθικού κριτηρίου, άφοι πρώτα δώσωμ την έννοια αυτής.

Λέγοντας ήθική συνείδηση έννοούμ το έσωτερικό ήθικό κριτήριο με τη δύναμη του όποιου έλέγχοντε το ποιόν των πράξεών μας-το κριτήριο που έκτιμάμ από ήθική άποψη τις πράξεις μας.

Ο μεγάλος ψυχίατρος Γιούγκ παρομοιάζει τη συνείδηση με έναν έμπειρο γεροντάκο, που έχη ζήσει όλες τις μορφές της ζωής από την εμφάνιση του ανθρώπου στη γή μέχρι σήμερα. Ο γεροντάκος αυτός βρίσκεται άσυνείδητα, στα κατώγια της ψυχής μας και χτυπάει τον κώδωνα του κινδύνου με το γεραλέο ραβδί του σε κάθε παρεκτροπή μας, και μας έλέγχει με τη σιγανή θεϊκή φωνή του για τις παρέκτροπες πράξεις μας.

Τα παιδιά είναι εκείνα, που θα άποτελέσουν την αύριανή κοινωνία, που στους ώμους της θα στηριχθ ή πολιτισμός γενικά που δημιουργήθηκε στο παρελθόν και τα έπιτεύγματα της ανθρωπότητας και της έπιστήμης χωρίς να νοηται χωριστά και ή θρησκεία. Η σημασία της συνείδησης στη ζωή του ανθρώπου είναι μεγάλη, γιατί αυτή συγκρατεί το άτομο στο δρόμο του καθήκοντος και του υπενθυμίζει το ήθικό χρέος που έχη κάθε φορά. Όταν παρακλίνη απ' αυτό τον έλέγχει με άποτέλεσμα να μετανοή ή



νά επιζητάει την διόρθωση των παρεκτροπών. Ἀντίθετα ἡ παραμέληση τῆς ἠθικῆς συνείδησης, ὁδηγεῖ στή δημιουργία ἐπικίνδυνης κατάστασης, γιατί ὁ ἀσυνείδητος δὲν θέτει κανένα φραγμὸ στοὺς λόγους καὶ τίς πράξεις, δὲν ἀναγνωρίζει κανένα νόμο, δὲν σέβεται καμμιά βούληση, σὲ προκεχωρημένες δὲ καταστάσεις, ὅχι μόνον ἐπιθυμεῖ νὰ κάμνη τὸ κακό, ἀλλὰ καὶ χαίρεται ὅταν κάμνη τοῦτο. Νὰ λοιπὸ πόσο μεγάλη εἶναι ἡ σημασία τῆς ἠθικῆς συνείδησης καὶ πόσο ἀναγκαῖα ἡ ἀνάπτυξή της.

Πῶς ὅμως θὰ κατορθωθῇ τὸ τελευταῖο;

Ὁ δάσκαλος, ὁ ἀριστοτεχνικὸς πλάστης καὶ διαμορφωτὴς τῶν νεαρῶν καὶ εὐπλάστων ψυχῶν τῶν μαθητῶν του, μὲ τὴν πείρα ποὺ διαθέτει καὶ μὲ τὴν αὐστηρὴ καὶ λογικὴ κρίση, θὰ κατορθώσῃ καὶ σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο νὰ καταβάλῃ τίς κατάλληλες παιδαγωγικὲς ἐνέργειες καὶ νὰ τραβήξῃ πρὸ ψηλὰ τοὺς ὑποψήφιους ἐνήλικες.

Καὶ πρῶτα· πρῶτα ὁ δάσκαλος — ἐμεῖς — πρέπει νὰ ἐπωφεληθοῦμε τὰ γόνιμα σημεία τῆς ψυχῆς τοῦ παιδιοῦ, ποὺ στὴν προσπάθειά μας αὐτὴ θὰ μᾶς βοηθήσουν.

Ποιά εἶναι αὐτά;

Τὸ παιδί, ὅπως ἀπὸ τὴν ψυχολογία εἶναι γνωστὸ, ἔχει ἔντονη τὴν τάση νὰ μιμῆται τοὺς μεγαλύτερους ποὺ συναναστρέφεται καὶ πρὸς τὸν δάσκαλό του, τὸν καθημερινό του σύντροφο, ποὺ τὸν παρακολουθεῖ μ' ἓνα ξεχωριστὸ βλέμμα καὶ προσπαθεῖ νὰ ἀρῇ ὅ,τι μπορέσῃ ἀπ' αὐτόν.

Ἀπ' αὐτὸ φαίνεται ξεκάθαρα ἡ μεγίστη σημασία, ποὺ ἔχει κάθε ἐκδήλωση τοῦ δασκάλου. Ἀναγκαιότατο καὶ ἀπαραίτητο στοιχεῖο εἶναι τὸ ἄψογο τοῦ χαρακτήρα του, μὲ τὰ ἠθικά του ἔργα, μὲ τὴν ὑποβολὴ καὶ γενικά μὲ τὸν ἠθικὸ του βίον, νὰ γίνῃ ἠθικὸ πρότυπο μίμησης, ἀπὸ μέρους τῶν μαθητῶν.

Ἐπὶ πλέον τὸ παιδί, ἀφοῦ εἶναι προορισμένο νὰ ζήσῃ μέσα στὴν κοινωνία, ἔμφυτα αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη ὑπαρξῆς κανόνων, ποὺ νὰ ρυθμίζουσι τίς σχέσεις τῶν ἀτόμων μεταξύ τους. Ἐχει ἐσωτερικὸ δυναμισμό ποὺ προωθεῖ στὴν ἠθικὴ αὐτονομία καὶ τὸ ἐλευθερώνει ἀπὸ τὴν ἀνομία, ποὺ εἶναι χαρακτηριστικὸ τοῦ ἐγωκεντρισμοῦ.

Τὸ παιδί τῆς σχολικῆς ἡλικίας ἔχει ἀπαλλαγὴ — κατὰ κάποιον τρόπον, — ἀπὸ τὸν ἐγωκεντρισμὸ του, ἔχει ἀφήσει τὴν κλειστὴ ἠθικὴ καὶ τὸν μονόπλευρο σεβασμὸ καὶ ἀναπτύσσει τὸν ἀμοιβαῖο σεβασμὸ, ζῇ πλέον τὴν ἀνοικτὴ ἠθικὴ. Ἐρχεται στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ δάσκαλος νὰ τὸ βοηθήσῃ στὰ πετάγματά του καὶ στίς προσπάθειές του νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν κλειστὴ ἠθικὴ καὶ νὰ γίνῃ αὐτόνομο μέσα στὴν ὁμάδα. Ἐρχεται ὁ δάσκαλος νὰ συνεργαστῇ μὲ τὸν μαθητὴ καὶ νὰ δημιουργήσουν στὴν ἀρχὴ τοὺς κανόνες τοῦ σχολείου, γιὰ νὰ μπορέσῃ ἔπειτα τὸ παιδί νὰ δημιουργήσῃ ἢ τοῦλάχιστον νὰ σκεφθῇ γιὰ τὴ δημιουργία κανόνα, ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ τὸ παιδί θὰ δημιουργήσῃ κανόνα, ἀρχίζει τὸ ἠθικὸ κριτήριον καὶ ἡ δημιουργία τῆς ἠθικῆς συνείδησης. Ὁ δάσκαλος ἀκόμα θὰ βοηθήσῃ τὸ παιδί νὰ ταξινομήσῃ καὶ νὰ κατατάξῃ τίς διάφορες ἀξίες, νὰ τοποθετήσῃ τὴν κάθε μιὰ σ' ἓνα σκαλοπάτι, καὶ νὰ δημιουργήσῃ ἔτσι μιὰ κλίμακα ἀξιών.

Παράλληλα μὲ τὴν ἠθικὴ ἀγωγή, ποὺ θὰ ἀπομακρύνῃ τὸ παιδί ἀπὸ τὸ ψέμμα, τὴ κλοπὴ κλπ. πρέπει νὰ ἐπιμείνωμε καὶ στὴ θρησκευτικὴ διδασκαλία, γιατί ἡ ἠθικὴ μόνον στὴ θρησκεία μπορεῖ νὰ στηριχθῇ. Ἡ ἐπίδραση τῆς πίστεως στὴν ἠθικὴ ζωὴ εἶναι μεγάλη (ἀτόμων καὶ λαῶν) "Ὅλα τὰ γενναῖα καὶ ὑψηλὰ ἐπιτεύγματα τῶν κοινωνιῶν, κατορθώθηκαν σὲ στιγμὲς ἔντονης θρησκευτικῆς ζωῆς

Ἀντίθετα ὅσο τὸ θρησκευτικὸ βίωμα εἶναι ἀσθενέστερο, τόσο μεγαλύτερη εἶναι ἡ ἠθικὴ κατάρπωση ἐνὸς λαοῦ.

Ἀπ' αὐτὰ καταφαίνεται καὶ ἡ μεγάλη σημασία τῆς καλῆς ὁργάνωσης σχολικῶν γιορτῶν θρησκευτικοῦ περιεχομένου, ὅπως ἐπίσης καὶ ἡ ἀξία τῆς συμμετοχῆς τῶν μαθητῶν σὲ ὑπηρεσίες τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς συχνῆς προέλευσης στὰ ἱερὰ μυστήρια τῆς ἐκκλησίας αὐτῶν.

Σπουδαιότατη σημασία γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἠθικῆς συνείδησης ἔχει καὶ ἡ προσευχή. Μὲ τὴν προσευχὴ τὸ παιδί ἀποσπᾶται ἀπὸ τίς ἀσχολίες γύρω ἀπὸ ταπεινά.

Σὲ ὅλα τὰ παραπάνω συμβάλλει ἐξ ὁλοκλήρου ὁ δάσκαλος. Αὐτὸς μὲ τὴν σαφὴ ἀντίληψη τῆς τωρινῆς καὶ τῆς αὐριανῆς κοινωνίας, θὰ δώσῃ ἐφόδια στοὺς μαθητὲς ἠθικοθρησκευτικὰ καὶ θὰ τοὺς ἀναπτύξῃ τὸ ἠθικὸ κριτήριο καὶ ἔτσι σὰν τέλειοι πολῖτες νὰ μὴν ἐπωφελοῦνται τίς εὐκολίες ποὺ δημιούργησαν τὰ μεγάλα ἐπιτεύγματα τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἡ τεράστια αὐξηση τοῦ πληθυσμοῦ, γιὰ διάπραξη ἀνηθικῶν πράξεων.

Ὅταν δὲ γίνουν οἱ μαθητὲς τέλειοι πολῖτες, τότε καὶ ἡ κοινωνία, ποὺ θ' ἀποτελέσουν, θὰ προοδεύσῃ καὶ θὰ πλησιάζῃ πρὸς τὸ ἰδεώδες.

Ἀντίθετα ὅπως καὶ σὲ ἄλλο σημεῖο ἀνέφερα, ὅταν χαθῇ τὸ ἠθικὸ στοιχεῖο ἀπὸ ἓνα λαό, ὁ λαὸς αὐτὸς θὰ φθάσῃ στὴν καταστροφή. Αὐτὸ φαίνεται κατακάθαρα, ἂν ἀνατρέξωμε στὴ μακραίωνη Ἱστορία. Σ' αὐτὴ θὰ διαπιστώσωμε ὅτι ἐμεσοῦράνησαν σ' ὅλους τοὺς τομεῖς τοῦ πολιτισμοῦ τὰ ἔθνη ποὺ στάθηκαν ψηλὰ ἠθικά. Τὸ ἀντίθετο ἔγινε στὰ ἔθνη ποὺ διεφθάρη ὁ ἠθικὸς τους χαρακτήρας.

Θ. Δ. — Λ. Σιάκας

## ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ

Ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ μηχανή. Ἐνα θέμα ποὺ ἀπασχολεῖ σήμερα σοβαρὰ κάθε σκεπτόμενο ἄνθρωπο. Ἡ ὑποταγὴ τοῦ ἀνθρώπου στὴ μηχανὴ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ βασικὰ γνωρίσματα τῆς ἐποχῆς μας. Κοινωνιολόγοι καὶ ἄλλοι πνευματικοὶ ἄνθρωποι ἐκφράζουν τὴν ἀνησυχία τους γιὰ τὴ μηχανοκρατικὴ ἐποχὴ μας, ποὺ ἀφανίζει τὴν ἀνθρώπινη προσωπικότητα κάνει ἐξάρτημα τῆς μηχανῆς τὸν ἄνθρωπο καὶ ἀφαίρει τὴ χαρὰ τῆς προσωπικῆς δημιουργίας. Σὲ βιβλία καὶ διαλέξεις ἐπισημαίνεται ὁ κίνδυνος καὶ προτείνονται διάφοροι τρόποι γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν νέων συνθηκῶν, μέσα στίς ὁποῖες εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ ζήσῃ ἡ σημερινή, ἀλλὰ πολὺ περισσόνερο ἢ αὐριανὴ κοινωνία. Ἡ κυριαρχία τῆς μηχανῆς στὴ ζωὴ μας ἔχει δημιουργήσῃ πολυάριθμα προβλήματα. Ἐνα ἀπ' αὐτὰ εἶναι καὶ τὸ πρόβλημα τοῦ ἐλεύθερου χρόνου τῶν ἐργαζομένων, γιατί, μὲ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς μηχανῆς ἀποδεσμεύτηκε σημαντικὸς χρόνος ἀπὸ τίς διάφορες ἀπασχολήσεις.

Ἄν σκεφτοῦμε πόσο καταθλιπτικὲς ἦσαν οἱ συνθήκες ἐργασίας στοὺς περασμένους αἰῶνες καὶ τίς συγκρίνωμε μὲ τίς σημερινές θὰ διαπιστώσωμε ὅτι σήμερα οἱ ὅροι ἐργασίας σ' ὅλους τοὺς κλάδους τῶν ἐργαζομένων ἔχουν βελτιωθῇ σημαντικά... Δὲν εἶναι πολὺ μακριὰ ἡ ἐποχὴ, ποὺ ὁ ἐργαζόμενος δούλευε στὸ ἐργοστάσιο 14 ὥρες. Μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου κατέφερε ὕστερα βέβαια ἀπὸ ἀγῶνες, νὰ μειώσῃ τὸ ὥραριο ἐργασίας σὲ 12 καὶ τελευταῖα σὲ 8 ὥρες. Οἱ ἀγῶνες ὅμως δὲν σταμάτησαν ἐδῶ. Ἡ καθιέρωση τοῦ ἑπταώρου γιὰ μερικὰ βαριά ἐπαγγέλματα καὶ ἡ ἐβδομάδα τῶν πέντε



ήμερων δὲν εἶναι πιά ὄνειρα. Στὴ μελλοντικὴ κοινωνία κανεῖς δὲν ξέρεῖ πού θά φθάσωμε. Γεγονὸς πάντως εἶναι ὅτι βαθμιαία ἐλαττώνεται ὁ χρόνος ἀπασχολήσεως τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ κάθε χώρας, τὸ ὅποιο, μὲ τὴν παρατηρούμενη τάση γιὰ ἐκβιομηχάνιση πού ὑπάρχει δὲ ὅλες τὶς χώρες, ἀνεβαίνει σταθερά καὶ ἐκπροσωπεῖ τὰ λαϊκὰ μεσαία στρώματα, πάνω στὰ ὁποῖα στηρίζεται ἡ σύγχρονη κοινωνία.

Ἀναστατώσεις καὶ ἀνακατατάξεις ἔχει ἐπιφέρει ἡ μηχανὴ ἐπίσης καὶ στὴ ζωὴ ἐκείνων πού ἀσχολοῦνται μὲ τὴ γεωργία. Ἡ καλλιέργεια τοῦ ἐδάφους, ἡ σπορά, ἡ λίπανση, τὸ πότισμα ἢ συγκομιδὴ γίνονται σήμερα μὲ τὰ γεωργικὰ μηχανήματα. Ἔτσι ἔχουν δημιουργηθῇ νέες συνθήκες ἐργασίας στὴν ὑπαίθρου πού καθορίζουν τὴ διαβίωση καὶ τὴν κοινωνικὴ συμπεριφορὰ τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν. Ὁ ἐλεύθερος χρόνος τῶν ἀγροτῶν ἔχει αὐξηθῇ χωρὶς παράλληλα νὰ ὑπάρχη καμιά μέριμνα, ὥστε νὰ χρησιμοποιηθῇ αὐτὸς δημιουργικά. Ἔτσι οἱ ἐργαζόμενοι τῶν ἀστικῶν κέντρων καὶ τῆς ὑπαίθρου ἀφήνουν ἀνεκμετάλλευτες τὶς ἐλεύθερες ὥρες τους, τὶς σπαταλοῦν συνήθως στὴ φθιγνὴ ψυχαγωγία καὶ καταδικάζονται ὅλο καὶ περισσότερο σὲ πνευματικὴ ἀπραξία.

Ὁ κάθε ἐργαζόμενος, ὕστερα ἀπὸ τὶς ἐπαγγελματικὲς ἀπασχολήσεις, θέλει νὰ γεμίσει τὸν ἐλεύθερο χρόνο του μὲ κάτι πού νὰ τὸν εὐχαριστῇ καὶ νὰ τὸν ξεκουράζῃ ψυχικά. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ σωματικὴ ἀνάπαυση καὶ τὴνθεραπεία τῶν ἀτομικῶν καὶ οἰκογενειακῶν ἀναγκῶν αἰσθάνεται ἐπιτακτικὴ τὴν ἀνάγκη γιὰ ψυχαγωγία καὶ μόρφωση. Τὴ ψυχαγωγία ἀναλαμβάνουν νὰ τοῦ τὴ δώσουν τὰ ποικίλα θεάματα καὶ ἀκροάματα ἢ ταβέρνα, τὸ καφενεῖο, ἡ βόλτα, ὁ χορὸς οἱ ἐκδρομές. Τὴ μόρφωση ὅμως δὲν τοῦ δίνει κανένας ὑπεύθυνος, κανένας δὲν ἐνδιαφέρεται νὰ τοῦ γεμίσει τὴ ζωὴ μὲ πνευματικὰ διαφέροντα καὶ τὰ τοῦ καλλιέργησις τὴν ψυχὴ μὲ πολιτιστικὰς ἐπιδράσεις.

Γιὰ τὴ καθιέρωση τῶν τριῶν ὀχτάωρων οἱ ἐργάτες τοῦ Σικάγου τὴν Πρωτομαγιά τοῦ 1886 ἔβαψαν μὲ αἷμα τοὺς δρόμους. Ζητοῦσαν ἕνα ὀχτάωρο ἐργασία, ἕνα γιὰ ξεκούραση καὶ τὸ τρίτο γιὰ ψυχαγωγία καὶ μόρφωση. Ὅπως ἀναφέραμε στὴν ἀρχὴ τὴν ἐποχὴ μας ἔχουν κατακτηθῇ περισσότερα καὶ τὸ ὀχτάωρο ἐργασίας πάει νὰ γίνῃ ἐφτάωρο. Στὸν τομέα ὅμως τῆς ψυχαγωγίας καὶ τῆς μορφώσεως δὲν σημειώθηκε σχεδὸν καμιά πρόοδος. Οἱ πῖο πολλοὶ ἐργαζόμενοι μένουν μὲ τὶς λίγες ἢ πολλὰς γνώσεις καὶ τὰ ἐφόδια πού ἀπόκτησαν στὴ μικρὴ τους ἡλικία. Πάνω σ' αὐτὸ νομίζω ὅτι πρέπει νὰ ἀναφέρω τὴ γνώμη τοῦ Ν. Ἐξαρχοπούλου, ὅπως τὴ διατυπώνει στὴν Παιδαγωγικὴ του. «... ἐνδείκνυται ἡ δημιουργία θεσμῶν λειτουργούντων παραλλήλως πρὸς τὸ σχολεῖον... Νὰ συνεχίζεται καὶ μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν τῶν νέων ἀπὸ τὸ σχολεῖον τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς διδασκαλίας, χρησιμοποιοῦμένου πρὸς τοῦτο μέρος τοῦ ἐλευθέρου ἀπὸ τῆς ἐργασίας χρόνου αὐτῶν».

Ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες σταχυολογῶ πληροφορίες γιὰ ὅ,τι γίνεται στ' ἄλλα κράτη πάνω σ' αὐτὸν τὸν τομέα. Ὅλες οἱ κυβερνήσεις ἀγωνίζονται σήμερα νὰ ἀνεβάσουν τὸ πολιτιστικὸ ἐπίπεδο τῶν μαζῶν. Γιὰ νὰ τὸ ἐπιτύχουν, διαθέτουν τεράστια κονδύλια γιὰ τὴν Παιδεία, ἰδρύουν μορφωτικούς θεσμοὺς πού λειτουργοῦν παράλληλα μὲ τὰ σχολεῖα καὶ χρησιμοποιοῦν ὅλα τὰ σύγχρονα μέσα γιὰ τὴν ἀνύψωση τῆς μορφωτικῆς στάθμης τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Ὅλα αὐτὰ θὰ συντελέσουν στὴ βελτίωση τῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν, στὴν ἐπίτευξη ἀνώτερων ἀποδόσεων στὴν παραγωγή καὶ στὴ δημιουργία εὐτυχισμένων ἀτόμων. «Ἄν στίς ἀτομικὲς προσπά-

θειες ἡ ποσότης εἶναι νεκροθάπτης τῆς ποιότητος, στίς ὁμαδικὰς ἡ ποσότης εἶναι ἡ μᾶνα τῆς ποιότητος».

Ἡ ἀξιοποίηση τοῦ ἐλευθέρου χρόνου τῶν ἐργαζομένων ἀπασχόλησε σοβαρὰ τὸ ἐργατικὸ Κόμμα τῆς Ἀγγλίας καὶ στίς ἀποφάσεις τὸ θέμα αὐτὸ φέρνει τὸν ἀριθμὸ 42. Ὁ διάσημος θεατρικὸς συγγραφέας Γουέσκερ, μὲ τὴν ὁμόθυμη συμπράταξη ὁλόκληρου τοῦ πνευματικοῦ κόσμου τῆς Ἀγγλίας, ἀνέλαβε νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἀπόφασιν αὐτή. Ἰδρύσῃ τὸ «Κέντρο 42» πού φιλοδοξεῖ νὰ προσφέρῃ ψυχαγωγία καὶ μόρφωση στοὺς ἐργάτες τῆς Ἀγγλίας. Νὰ μερικὰ ὀνόματα Ἀγγλῶν διανυσσομένων πού θὰ συνεισφέρουν μόχθο ἢ χρήμα γιὰ τὸ μεγάλο αὐτὸ σκοπὸ: Λῶρεν Ὀλίβιε, Γιεχούντι Μενουχίν, Γκράαμ Γκρήν, Τζῶν Πρήσλεϋ, Τέρεϋς Ράττιγκαν, Κάρολ Ρήντ.

Στίς σκανδιναβικὰς χώρες οἱ συνδικαλιστικὲς ὁργανώσεις συνεργάζονται στενὰ μὲ τοὺς ὑπευθύνους τῶν Λαϊκῶν Πανεπιστημίων καὶ ἐφαρμόζονται προγράμματα, ὅχι μόνο γιὰ τὴν ἐπαγγελματικὴ ἐνημέρωση, ἀλλὰ καὶ τὴν καθολικὴ ἀνάπτυξη τῶν ἐργαζομένων.

Στὴ Γαλλία, τὰ «Μορφωτικὰ Κέντρα» τῶν περιχώρων τοῦ Πορισιοῦ καθὼς καὶ τῶν ἐπαρχιῶν, χρησιμοποιοῦν τὸ θέτρο γιὰ πνευματικὴ καλλιέργεια τῶν ἐργατῶν. Σοβαροὶ θίασοι μὲ κατάλληλα ἔργα προσανατολίζονται εὐσυνείδητα «στὴν ἀναζήτησιν κάποιας ἐπαφῆς μὲ τὸ ἐργατικὸ κοινὸ» καὶ ἐπιδιώκουν νὰ κληθοῦν στὸ θέατρο νὰ συμμετάσχουν καὶ νὰ λάβουν ἐνεργὸ μέρος οἱ τάξεις πού ὡς τώρα, εἴτε ἀπὸ ἀμέλεια κοινωνικὴ, εἴτε ἀπὸ περιωρισμένο προγραμματισμὸ τῆς καλλιέργειας, εἶχαν μείνει μακριὰ ἀπὸ κάθε συστηματικὴ, ὁργανωμένη καὶ ποιοτικὴ ἐκδήλωση τῆς τέχνης».

Στὴ Ρωσία λειτουργοῦν συνολικὰ δέκα χιλιάδες Λαϊκὰ Πανεπιστήμια μὲ δυὸ ἑκατομμύρια ἀκροατές. Τὰ Λαϊκὰ Πανεπιστήμια κατὰ τοὺς σοβιετικούς βοηθοῦν τοὺς ἐργαζομένους νὰ χρησιμοποιήσουν λογικὰ τὸν ἐλεύθερο χρόνο τους, διὰ νὰ διευρύνουν τὶς γνώσεις τους, νὰ ἀναπτύξουν τὶς ἱκανότητές τους στὸν τομέα τῆς παραγωγῆς, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνικῆς, τῆς λογοτεχνίας, τῆς τέχνης». Ἐχουν δὲ διαμορφώσει δυὸ τύπους. Α. Πανεπιστημίων. Ὁ ἕνας τύπος ἐξυπηρετεῖ τοὺς σκοποὺς τῆς ἐπαγγελματικῆς μορφώσεως, ἐνῶ ὁ δεύτερος, ἀποβλέπει στὴ γενικὴ μόρφωση τῶν ἀτόμων. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα μέσα πού χρησιμοποιοῦν γιὰ τὴν ἐπιμόρφωση, ἔχουν ρίξει τὸ βάρος τῶν προσπαθειῶν τους στὴ παρακολούθηση μαθημάτων μὲ ἀλληλογραφία.

Πολλὰ καὶ μεγάλα οἱ ὠφέλειες γιὰ τὸ ἄτομο καὶ τὴν κοινωνία ἀπὸ τὴ λογικὴ ἐκμετάλλευση τοῦ ἐλευθέρου χρόνου τῶν ἐργαζομένων. Ἐκμετάλλευση πού προϋποθέτει προγραμματισμὸ, μέσα, χρήμα. Στὴ χώρα μας καθένας διαθέτει τὸν χρόνο αὐτό, ὅπου τὸν ὀδηγοῦν οἱ ἀτομικὲς προτιμήσεις ὁ συρμὸς ἢ πολιτικὴ καὶ θρησκευτικὴ προπαγάνδα, ἡ συνήθεια, ἡ φθιγνὴ ψυχαγωγία. Προσπάθειες, βέβαια, δὲν ἔπαψαν ποτὲ νὰ γίνονται γιὰ μιὰ πλατιά ἐπίδραση. Τὸ μεγάλο ὅμως βῆμα δὲν ἔγινε ἀκόμη καὶ ἀκόμη βρισκόμαστε πολὺ πίσω. Ἡ Ἐργατικὴ Ἑστία, τὰ Κέντρα Ἐπιμορφώσεως Ἐνηλίκων, εἶναι δυὸ θεσμοὶ πού ἀπευθύνονται στὰ λαϊκὰ στρώματα. Λειτουργοῦν ὅμως κάτω ἀπὸ δύσκολες συνθήκες καὶ ἡ ἐπίδρασή τους ἐλάχιστη. Μεγάλῃ εἶναι ἡ συμβολὴ τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας στὴν ἐπιμόρφωση τοῦ ἐργαζομένου Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Οἱ μορφωτικοὶ σύλλογοι σὲ κάθε τόπο, χωρὶς σχεδὸν καμιά βοήθεια, προσπαθοῦν νὰ δώσουν πνευματικὴ τροφή στὸν Ἑλληνικὸ λαὸ καὶ νὰ τὸν κάνουν ἄξιο νὰ σταθῇ στίς ἀπαιτήσεις τῆς σημερινῆς ἐποχῆς. Τώρα τελευταία ἡ συνεργασία τῶν Ὑπουργείων Ἐσωτε-



ρικῶν καὶ Παιδείας γιὰ τὴν ἵδρυση Μορφωτικῶν Κέντρων μὲ πρωτοβουλία τῶν Δήμων καὶ Κοινοτήτων ὑπόσχεται πολλά. Νὰ δοῦμε.

Ἡ μηχανοκρατικὴ ἐποχὴ δὲν προσφέρει μόνο ὑλικὲς ἀνέσεις στὸ ἄτομο, ἀλλὰ δημιουργεῖ περίπλοκα προβλήματα ποὺ ζητᾶνε ἐπιτακτικὰ λύση. Γιὰ νὰ μὴν εἶναι βαρὺ τὸ τίμημα τῆς προσαρμογῆς στὶς νέες συνθήκες διαβίωσης, ἐπιβάλλεται νὰ ληφθοῦν ὅλα ἐκεῖνα τὰ μέτρα, ποὺ θὰ προσανατολίσουν τοὺς ἐργαζόμενους σὲ νέους ὁρίζοντας καὶ νέες ἐπιδιώξεις. Διαφορετικά, οἱ νέοι ὅροι ζωῆς ποὺ ἔχουν δημιουργηθῇ, θὰ συντρίψουν τὸ ἄτομο καὶ θὰ τοῦ στερήσουν κάθε εὐτυχία. Θὰ γίνῃ στὸ τέλος ἓνα ρομπότ, ἀνάμεσα στ' ἄλλα ποὺ ἔχει δημιουργήσει ὁ σημερινὸς τεχνικὸς πολιτισμὸς.

Ἡ κραυγὴ τοῦ Ρουσσώ «ἐπιστροφή στὴ φύση» δὲν εἶναι δυνατόν νὰ βρῇ ἀπὴχηση στοὺς σημερινούς ἀνθρώπους. Εἶναι οὕτοια. Ἄν ὅμως δὲν μπορούμε νὰ ξαναγυρίσωμε στὸ φυσικὸ τρόπο ζωῆς γιὰ νὰ βροῦμε τὸν ἑαυτό μας, εἶναι πολὺ εὐκόλο νὰ στραφοῦμε πρὸς τὸν ἑαυτό μας, νὰ καλλιεργήσωμε καὶ ν' ἀναπτύξωμε τὸ πνεῦμα μας. Νὰ ἀναπτύξωμε κάθε δυνατότητά μας νὰ νιώσωμε κάθε ἀνώτερη χαρὰ ποὺ προσφέρει ἡ γνώση καὶ ἡ Τέχνη. Ἡ πνευματικὴ καλλιέργεια θὰ ἀναπληρώσῃ τὴ χαρὰ ποὺ στερεῖ ἡ μηχανή. θὰ μᾶς κἀν νὰ βροῦμε τὸν ἑαυτό μας καὶ νὰ ἀποτινάξωμε τὴν ἀγωνία ποὺ μᾶς συντρίβει τὴν καρδιά.

Οἱ καταθλιπτικὲς συνθήκες ζωῆς, ὅπως διαμορφώνονται στὶς μεγαλουπόλεις, στὶς πόλεις — τέρατα, δὲν θὰ μπορέσουν νὰ μαράνουν τὴ δροσιά τῆς ψυχῆς μας. Καταφύγιο ἢ προσπάθεια γιὰ αὐτομόρφωση καὶ πνευματικὴ προαγωγή. Δὲν χρειάζεται νὰ ἀναφέρωμε τίς ὑλικὲς ὠφέλειες, ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὴν πλήρωση τοῦ ἐλεύθερου χρόνου μὲ ἐπιμόρφωση. Ἄς σταθοῦμε μόνο μὲ μιὰ ὠφέλεια, ποὺ μόνο γι' αὐτὴ ἀξίζει τὸν κόπο νὰ ἀγωνίζεται κανένας γιὰ τὴ Λαϊκὴ ἐπιμόρφωση: Στὸν ἐξάνθρωπισμὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἀπαλαγή του ἀπὸ τὸ καθημερινὸ ἄγχος.

Ὅσοι πιστεύουν στὴ δύναμη τῆς ἀγωγῆς, ὅσοι εἶναι «ἐρασταὶ τῆς ἀνθρώπινης τελειότητος» δὲν μποροῦν παρὰ νὰ βλέπουν, πῶς μόνο μὲ τὴν πνευματικὴ ἀνύψωση τῶν λαῶν θὰ λυθοῦν ὅλα τὰ προβλήματα σὲ παγκόσμια κλίμακα. Ὁ καθένας κι' ἀπὸ τὴ θέση ποὺ βρίσκεται, μπορεῖ νὰ προσφέρῃ τὸ λιθαράκι του στὴν ἐπιτυχία τοῦ μεγάλου αὐτοῦ σκοποῦ. Ὅταν γίνεταὶ λόγος γιὰ Λαϊκὴ ἐπιμόρφωση δὲν πρέπει νὰ λογαριάζονται κόποι καὶ θυσίες. Ὅσοι ἔχουν νιώσει βαθιὰ τὴν ἱερὴ ἔννοια καὶ τὸ σκοπὸ τῆς Ἀγωγῆς, ἂς προχωρήσουν.

Κ. Ζησόπουλος

## ΔΙΠΛΗ ΓΙΟΡΤΗ, ΤΑ ΣΗΜΑΝΤΡΑ ΚΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΓΙΟΡΤΑΖΟΥΝ, 25ῃ ΜΑΡΤΙΟΥ

Γιορτάζει ἡ ἀνθρωπότης, γιορτάζουν καὶ Ἕλληνες. Τὸ ἀγγελικὸ «χαῖρε», προάγγελος τῆς ἀνθρώπινης ἀπολύτρωσης, φέρει τὴν χαρὰ στὸν κόσμο, προμηνύει Αὐτὸν ποὺ θὰ διδάξῃ τὴν ἀγάπην, καὶ καλωσύνη πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἀγάπη καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἐχθρούς, ἀγάπη, γιὰ τὴν ὁποία θὰ προσφέρῃ τὸν ἑαυτό Του στὸ θυσιαστήριον τοῦ Γολγοῦθᾶ.

Πανηγυρίζει ὁ κόσμος τὴν ἀνατέλλουσα Ἀνοιξί, πανηγυρίζει καὶ ἡ Φύσι ὅλη, «στολισμένη μὲ χίλια μύρια λούλουδα γιὰ νὰ τὴ χαιρετίσῃ».

Πανηγυρίζει ὅμως περισσότερο τὴ μέρα αὕτῃ καὶ τὴν αἰσθάνεται ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ. «Τούτῃ μέρα, ἀδέλφια καὶ φίλοι, εἶναι μέρα μεγάλης χαρᾶς».

Διασχίζοντας τὴν ἑκτασί τῶν αἰώνων, πετᾷ ἡ ψυχὴ στὸ ἔτος 1453, ἔτος ποὺ ποτὲ δὲν θ' ἀφανίσῃ ἡ λήθη τῶν αἰώνων.

Ἡ Βασιλεύουσα πόλι τῶν Κωνσταντίνων κινδυνεύει, καὶ ἡ Εὐρώπη ἀφίνει γιὰ χάρι τοῦ χρυσοῦ τοῦ Μεξικοῦ καὶ τῆς Περουβίας, νὰ πέσῃ στὰ χέρια τῶν Τούρκων ἢ κοιτίδα τοῦ ἴδιου τῆς πολιτισμοῦ.

Ἡ Ἑλλὰς εἶναι χώρα, ποὺ χάρισε στὴν ἀνθρωπότητα τόσο ὑπέροχα ἀριστουργήματα ποίησης, φιλοσοφίας, καλλιτεχνίας καὶ ἐπιστήμης, ἀλλὰ ὁ Αἴολος τοῦ Ὀμήρου καὶ τῆς Ἑλλάδος, διὰ τῶν οὐρίων ἀνέμων, ἔσπρωξε πρὸς τὴ Δύση τὸ σκάφος αὐτὸ τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἄν ὅμως ἔπεσε ἡ Κωνσταντινούπολι, δὲν ἔπεσε μ' αὐτὴν τὸ Ἑλληνικὸ ἔθνος, ἀλλὰ ἡ καταστροφὴ παρασκεύασε σ' αὐτὸ τὴ σωτηρία καὶ τὴν Ἀνάστασί του.

Μετὰ τὴν Τουρκικὴ κατάκτησι, τὸ ἔθνος ξαναβρῆκε τὴν Ἑθνικὴ του ἐνότητα, ποὺ κινδύνευε νὰ χάσῃ μετὰ τὴν κατάκτησι τῶν Λατίνων.

Στὴν Ἁγία Σοφία κυματίζει τώρα ἡ ἡμισέληνος, ἀλλὰ ὁ Ἑλληνισμὸς, παρ' ὅλες τὶς δοκιμασίες καὶ τίς ἀντίξοες περιστάσεις ποὺ βρέθηκε, δὲν ἦτο πεπρωμένον νὰ χαθῇ, νὰ ἀφομοιωθῇ πρὸς τὸν τραχὺ κατακτητὴ, ὅπως ἀφομοιώθηκαν καὶ χάθηκαν ἄλλοι λαοί, ποὺ ἐστεροῦντο ἐθνικῆς παραδόσεως καὶ γηγενοῦς πολιτισμοῦ. Ἐξακολουθεῖ νὰ προσφέρῃ στὴν ἀνθρωπότητα τίς ὑπηρεσίες του καὶ σ' αὐτὲς ἀκόμη τίς δυσκολώτερες στιγμὲς τῆς ζωῆς του.

Ἡ ψυχορραγοῦσα πολιτικῶς Ἑλλὰς ἀφίνει τὴν τελευταία τῆς ἀναλαμπὴ καὶ ἐξαπολύει γιὰ μίαν ἀκόμη φορὰ τὴν φωτοβόλο λάμψι τῆς σιτῆς Δύσης, διότι στέλνει «τὰ παιδιὰ τῆς τᾶ ὀρφανᾶ» εἰς τὴν Ἱταλία κατὰ πρῶτον, εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην ἔπειτα, τὰ ὁποῖα, ἂν καὶ «σκορπισμένα ἐδῶ κι ἐκεῖ», μεταφέρουν ὡς νεώτεροὶ Προμηθεῖς τὸ φῶς στὴν ψυχρὰ Εὐρώπην καὶ τὴν θερμαίνουν μὲ τὴ δάδα τῆς Ἑλληνικῆς διανόησης.

Οἱ Ἕλληνες, λυγίζοντες τὸν αὐχένα νικημένοι, ἔμειναν ἀδούλωτοι στὴν ψυχὴ καὶ στὸ φρόνημα. Ἀκλόνητοι στὴ θρησκεία τῶν καὶ γεμάτοι πίστη γιὰ τὴν ἀποστολὴ τῶν, δὲν ἔπαυσαν νὰ καλλιεργοῦν καὶ νὰ μεταλαβάνουν τὸν κύκλο τῶν ἰδεῶν τῶν, ὅσο βεβαίως τοὺς τὸ ἐπέτρεπαν οἱ ἀβάσταχτες συνθήκες τῆς δουλείας.

Κινούμενοι ἀμεσα στὶς ὑψηλὲς ἀρχὲς τῆς θρησκείας καὶ τοῦ ἀρχαίου πνεύματος, εὐστροφοὶ καὶ ἐπιδέξιοι οἱ Ἕλληνες, προσεκτικοί, ὥστε νὰ ἐπωφελοῦνται ἀπὸ τίς ἐκάστοτε παρουσιαζόμενες περιστάσεις καὶ ἔχοντες σύμμαχο καὶ βοηθό τοὺς τὸ δέος καὶ τὸ σεβασμὸ ποὺ νιώθει αὐτὸς ποὺ ὑστερεῖ πνευματικὰ γι' αὐτὸν ποὺ ὑπερέχει, σύντομα κυριάρχησαν στὰ πολιτικὰ συμβούλια τῶν Σουλτάνων.

Τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν Ἐλευθερίαν ἔχοντες ἐκ φύσεως οἱ Ἕλληνες καὶ βλέποντες ὅτι ὁ βίος τῶν κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων κατήντησε ἀφόρητος, ἀρνούνταν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καὶ διὰ παντός κάθε συμβίωσι μὲ τοὺς δυνάστες τους. Γίνονται «κλέφτες» καὶ στὶς ψηλὲς κορυφὰς τῶν βουνῶν ποὺ καταφεύγουν γιὰ ν' ἀναπνεύσουν ἐλεύθερον ἀέρα, ὁραματίζονται τὴν ἀνάστασι τοῦ Γένους τῶν. Κλέφτες μαζὶ καὶ Ἀρματωτοί, ἐνωμένοι ψυχικὰ ἀπὸ κοινὲς παραδόσεις, ἀσκοῦνται εἰς τὰ ὅπλα, στρατὸς ἡρώων, ἔτοιμος νὰ προστρέξῃ στὴν πρώτη φωνὴ τῆς Πατρίδος.



Τὸ Δημοτικὸ τραγούδι μᾶς ἱστορεῖ μὲ ζωντάνια τοὺς ἀγῶνας τῶν ἐλευθέρων ἀητῶν τῶν ἀπροσίτων Ἑλληνικῶν βουνῶν καὶ τῶν φρουρῶν τῶν ἀρματωλικῶν.

Δύο στοιχεῖα, γράφει ὁ Ι. Τζιγκάτζεν, συνέδραμον στὴ διατήρησι τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους, ὁ θεσμὸς τῶν Ἀρματωλικῶν καὶ κλεφτῶν καὶ ἡ δύναμις τῆς Ἐκκλησίας καὶ Θρησκείας.

Ἡ Ἐκκλησία, ἡ κιβωτὸς τῶν Ἑθνικῶν θρησκευτικῶν παραδόσεων καὶ τοῦ πνευματικοῦ βίου τοῦ Γένους ἦτο τὸ πλοῖον τὸ ὁποῖον ἔφερε μαζί του ὁλόκληρον τὴν Ἑθνικὴ κληρονομίαν τὴν πρᾶξι δὲ διὰ τῶν αἰῶνων, καὶ διετήρησεν ἀκεραίαν αὐτήν, εἴτε πλέοντας σὲ γαληνιαία θάλασσα μὲ οὐριον ἄνεμον, εἴτε φερόμενον ἀπὸ τρομερὲς καταιγίδες, πάντοτε ὁμῶς καρτερικῶς ἀνθιστάμενον, πάντοτε ἀντέχον καὶ κατευθυνόμενον πρὸς τὸν λιμένα τῆς ἱστορικῆς Ἑθνικῆς ἐπαγγελίας μετὰ θάρρους καὶ καρτερίας.

Ὑπὸ τὴν σκέπη καὶ τὴν αἰγίδα τῆς Ἐκκλησίας, τὸ Ἔθνος παίρνει θάρρος καὶ προστατευόμενον ὑπ' αὐτῆς, διετήρησεν ἀκέραιον τὸν Ἑθνικὸν βίον, τὴν Ἑθνικὴν ἰδέαν καὶ τὴν Ἑθνικὴν συνείδησιν.

Στὰ μοναστήρια τὸ κρυφὸ σκολεῖο ἐργάζεται, διδάσκει ὅτι τὸ ταλαίπωρον Ἔθνος ἦτο ἄλλοτε ἐλεύθερον, ὅτι ἐφώτισε ὁλόκληρον τὸν κόσμον καὶ ἐδοξάσθη καὶ ὅτι ἂν ἐλευθερωθῇ, πάλιν θὰ φωτίσῃ καὶ θὰ δοξασθῇ ἐκ νέου. «Μὴ σκιάζεσθε τὰ σκότη, ἡ λευτεριά, σὰν τῆς αὐγῆς τὸ φεγγόβολο ἀστὲρ τῆς νύχτας, τὸ ξημέρωμα θὰ φέρῃ».

Καὶ πράγματι, ὅταν ταχὺ καὶ πλήρες ἐνθουσιασμοῦ ἀκούστηκε τὸ ἐπαναστατικὸ σάλπισμα, ἦταν ἐκεῖ, στὴ θέσι τῆς τιμῆς, ἀπέναντι στὸν ἄσπονδο ἐχθρόν, ὅλοι γενναῖοι, ὅλοι νέοι στὴν ψυχὴ καὶ στὸ θάρρος. Δὲν μποροῦν πλέον νὰ ὑποφέρουν. Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία ἔχει ἤδη περιλάβει εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὅλες τῆς τάξεως τοῦ ἔθνους: Τὸν Κλήρον καὶ τοὺς Φανσιώτας, τοὺς προεστούς καὶ τοὺς λογίους, τοὺς κλέφτες καὶ τοὺς ἀρματωλοὺς, τοὺς ἐμπόρους καὶ τοὺς ναυτίλους, τοὺς ποιμένας καὶ τοὺς γεωργούς. Κι-νεῖται, ἐνεργεῖ, παραπλανᾷ, ἐξωθεῖ καὶ ξεσηκώνει, δὲν φοβεῖται καὶ ἡ θύελλα ξεσπᾷ, κρημνίζει, κομματιάζει, παρσύρει.

Βαρεῖα καὶ φοβερὴ εἶναι ἡ θυσία στὶς παραδουνάβιες χώρες. Ἡ Ἑλλάς, ἡ ὁποία ἐθυσίασε τὰ περισσότερα θύματα στὸ βωμὸ τῆς ἐλευθερίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, προσφέρει τώρα καὶ τοὺς νεαροὺς τῆς ἱερολοχίας, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχαν βεβαίως τὴν ἐμπειρίαν καὶ τὴν ἀσκήσιν τῶν ὁρεσιβίων ἀνδρῶν τοῦ Ὀλύμπου καὶ τοῦ Κισσάβου, δὲν ἦσαν ὁμῶς ὀλιγώτερον πρόθυμοι στὸν ἀγῶνα ὑπὲρ πίστεως καὶ Πατρίδος.

Καὶ ἰδού, ἐμεῖς παριστάμεθα μάρτυρες θαυμαστῆς τῆς Ἑθνικῆς ἐξεγέρσεως, διότι ὅλοι, ὄχι μόνον οἱ τότε ἑνοπλοὶ, οἱ ἀρματολῶν καὶ οἱ κλέφτες, ἀλλὰ καὶ οἱ κληρικοί, ἀπὸ τοῦ Ἀρχιερέως μέχρι τοῦ τελευταίου καλογήρου καὶ οἱ μορφωμένοι καὶ ὁ ἀστικὸς πληθυσμὸς καὶ ὅλος ὁ ἀγροτικὸς κόσμος, ὅλοι, ὡς ἐν ἄτομο, ἀρπάζουν τὰ ὅπλα. Ὑψώνει ὁ δοῦλος τῆς χθὲς τὴ σημαία του χωρὶς φόβο. — Ὁρκίζεται, αὐτὸ φτάνει!!

Δικαίως ὁ βασιλεὺς Λουδοβίκος τῆς Βαυαρίας χαιρετίζει τὴν ἀνοίξι τοῦ 1721 ὡς ἐξῆς:

«Ἡ ἡὺς ἀνοίγει τὰ πύλας τῆς ἀνατολῆς στοῦ ἡλίου τὸ χαρμόσυνο ἄρμα. Διασκορπίζεται τὸ σκότος, τὸ καλύπτει τὴν ἄριστον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους μοῖραν. Μέσα ἀπὸ τοὺς ἀνοιχθέντας τάφους βγαίνει, ἔπειτα ἀπὸ μακροχρόνιον ὕπνον, ἡ Ἑλλάς, ἡ σώσασα κάποτε ἐμᾶς ἀπὸ τὴν βαρβαρότητα. Ἄν οἱ μεγάλοι τῆς γῆς φέρονται ἐχθρικῶς πρὸς Σέ, Σὺ ὁμῶς εἰσαι ἐλευθέρη, μεγάλη Ἑλλάς. ὦ, Ἑλλάς, Πατρίς τῶν περικαλεστώτων

ἡρώων, ἀγλαΐσμα τῶν Μουσῶν καὶ μήτηρ τῶν ἀμιμήτων τεχνῶν, τοῦ κόσμου ὁ θαυμασμὸς. Νίκα, Νίκα, φωνάζουν πρὸς Σὲ ὅλοι οἱ λαοί».

Πράγματι, ἡ ἀρξαμένη τὸ 1821 ἐπανάστασις, ὑπῆρξε τὸ καθολικώτερον ὅλων τῶν ἐπαναστατικῶν κινήσεων κατὰ τῆς Ὀσμανικῆς κυριαρχίας. Μόνον ἡ δόξα καὶ τὸ τραγικὸν πάθος τῶν μαχῶν ἐξήγησε στὰ μάτια τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας τὸ ἀμάρτημα τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, πρὸ πάντων δὲ ἡ Ἐσπερία, κατὰπληκτος ἔβλεπε τώρα ὅτι καὶ ἡ Ἑλλάς τοῦ 19ου αἰῶνος εἴχεν ἀκόμη ἄνδρους ἀνταξίους τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Οἱ ἀγῶνες τῆς ἀναγεννωμένης ἐκ τῆς τέφρας τῆς Ἑλλάδος, προκαλοῦν ὁλόκληρον φιλολογίαν μεταξὺ τῶν φιλελευθέρων ἀνδρῶν τῆς Εὐρώπης καὶ ὁ γεννηθεὶς πανταχοῦ φιλελληνισμὸς δείχνει πόσο δίκαιος ἦτο ὁ ἀγῶν.

«Ὅλοι πιστεύουν ὅτι ἀνέστη Ἑλλάς καὶ πάλιν καὶ τὸ εὖχονται. Διότι ἂν καὶ συνέρχεται στὴ Βερώνα ἡ Ἱερὰ Συμμαχία διὰ νὰ ἀναγγεῖλῃ τὴν καταδίκη τῆς ἐπαναστάσεως καὶ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὴν Τουρκικὴ αὐτοκρατορία χάρι διὰ τὸν ἀποπληνθέντα λαόν, τὰ πονηρὰ τῆς βουλευμένης ἀνατρέπει ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ ἀντοχὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἀπλοῖ ναυτίλοι καὶ ἀπλοῖ ποιμένες κατάρθωσαν, ἐμπνεόμενοι ἀπὸ τὸ δράμα τῆς Ἐλευθερίας νὰ ἐπιβάλουν τὴ θέλησί τους στὴ μεγάλη Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία, ποὺ ἔτρεμαν λαοί».

Τὰ ἐλεύθερα πνεύματα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς μὲ ἐνθουσιασμό χαιρετίζουν τὴν ἀνάστασι τῆς Ἑλλάδος. Καὶ πράγματι, ποῖος μπορεῖ νὰ ξεχάσῃ τὸ Σούλι; καὶ τὸν ἀσύλληπτο στὴ φαντασία ἡρωϊσμό τῶν γυναικῶν τοῦ Ζαλόγγου! Ποῖος μπορεῖ ν' ἀγνοήσῃ τὴν Ὑδρα, τὸ ἀσήμαντο χάνι τῆς Γροβιᾶς ἢ τὴν Ἀλαμάναν; Ποῖος νὰ μὴ σταθῇ εὐλαβικὰ στὰ Ψαρά, στὰ Δερβενάκια, στὴν Τριπολιτσά, στὸ Μανιάκι, Κλείσοβα καὶ Βασιλάδι, στὴν αἵματοβαμμένη Χίο, τὸ Πολυᾶροβο; καὶ αὐτὸ ποὺ ἐλάμπρυνε ἀκόμη περισσότερο τὸ δράμα τῆς Ἑλλάδος, τὸ Μεσολόγγι, ποὺ μὲ τὸν πένθιμο κανονιοβολισμὸ τῆς καθόδου τοῦ στὸν τάφο, ὑπῆρξε καὶ ἡ χαρμόσυνος ὁμοβροντία τῆς Ἀνάστασής του. Διότι, ἀγωνισθὲν ὑπερανθρώπως, ἔπεσε Ἑλληνοπρεπῶς. Τὸ ὑπέροχο ὁμῶς δράμα τῆς πτώσης του, ἐθάμβωσε, κατέπληξε καὶ ἐνθουσίασε τοὺς λαοὺς, νέου καὶ παλαιοῦ κόσμου, προκαλεσε τὴν συμπάθειαν, ἐγέννησε τὸν ἐνθουσιασμό καὶ ἔφερε τὴν ἐξέγερσιν αὐτῶν κατὰ τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας.

Ἡ Εὐρώπη κύπτει ὑπὸ τὰ δεσμὰ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Τὸ ὄνειρο τοῦ Ρήγα γίνεται πραγματικότητα. Ὁ Γέρος τοῦ Μωριά εἶχε δίκαιον, ὅταν βροντοφωνοῦσε: «Ὁ Θεὸς ὑπέγραψε τὸν ἐλευθερία μας καὶ δὲν ἀνακαλεῖ τὴν ὑπογραφήν του».

Τὸ πιστεύουν καὶ μὲ τὴν πίστη αὐτὴ ἀγωνίζονται, στὸ φοβερὸ αὐτὸν ἀγῶνα ἐκ τῶν ἡρώων κατορθώνεις νὰ διακρίνης μερικοὺς μέσα στὸ πλῆθος τῶν δαφοστεφανωμένων ἀγωνιστῶν. Ποῖος δὲν γνωρίζει τὸν Λ. Κατσώνη, τὸν Ρήγα, τὸν Μπότσαρη, τὸν Διάκο, ποὺ τίποτε δὲν τρομάζει γιὰ νὰ πεθάνῃ γραικός, τὸν Πανουργιά, τὸν Ἀνδρούτσο, Καραϊσκάκη, τὸν πυρπολητὴ Κανάρη. Μιαοῦλη, Τζαβέλα νὰ χαμογελά, γιατί κατάρθωσε νὰ ξεγελάσῃ ἓνα δόλιο σὰν τὸν Ἀλὴ Πασᾶ, Παπαφλέσσα, Μαυρομιχάλη.

Μαζὶ ὁμῶς μ' αὐτοὺς καὶ πόσοι ἄλλοι ἀγνωστοί, ἀφανεῖς, οἱ ὁποῖοι εὐτυχεῖς χτυπήθηκαν κατὰστηθα ὁρμώντας πρὸς τὰ ἐμπρὸς μέσα στὸ θόρυβο μιᾶς ἡρωϊκῆς ἐφόδου.

Τὸ Σχολεῖον καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐνέπνευσαν τὸν ἀγῶνα τῆς Ἐλευθερίας καὶ τῆς Χριστιανωσύνης, τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ ναυτιλία ἔδωσαν τὰ ὑλικά μέ-



σα, αλλά τὰ βουνά καὶ ἡ θάλασσα ἔδωσαν τοὺς μεγάλους αὐτοὺς ἀγωνιστάς.

Ποιὸς δύναται ν' ἀρνηθῇ ὅτι ὅλη ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1821 μὲ τις τεράστιες θυσίες της δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα κατορθώματα τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς, ποὺ ἀνύψωσαν τὴν ἀφανῆ Ἑλλάδα τῆς Τουρκοκρατίας πλῆσιον τῆς Ἀρχαίας καὶ τῆς ἔδωσαν θέσι προνομιοῦχο μέσα στὴν παγκόσμια ἱστορία;

Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασι δὲν εἶχε κίνητρα πολιτικὰ ἢ κοινωνικά, οὐτε ἐξεπήγαγε ἀπὸ φιλοσοφικὰς θεωρίες περὶ κυριαρχίας τοῦ λαοῦ, οὔτε ἀπὸ αξιώσεις περὶ ἰσότητος, ἀλλὰ ἦσαν ἰδέες πολὺ ὑψηλότερες ἢ εἰς τὸν Θεὸν πίστις, ἐκκλησία, ὀρθοδοξία, Πατρίς καὶ ἀπὸ αὐτὰς προκύπτουσες μεγάλες καὶ καθολικὲς περὶ ἐλευθερίας ἰδέες, ἦσαν κίνητρα ποὺ διηύθυναν τὴν ἐπανάστασι, ἠθικὲς δυνάμεις, παρελθὼν μέγα, ἀναμνήσεις καὶ παραδόσεις ἱερὰς καὶ ἐνδοξας, στὸ ἱστορικὸ μεγαλεῖο τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, τὰ ἱστορικὰ μεγαλουργήματα τῆς Ἑλληνικῆς Χριστιανικῆς αὐτοκρατορίας.

Τὸ μεγαλεῖο τοῦ παρελθόντος ἐνεψύχωσε τὴν ἰδέα τῆς ἐπανάστασης καὶ ὠδήγησε τὸ ἔθνος σὲ κατορθώματα ἡρωϊκὰ καὶ σὲ μεγαλοπρεπεῖς θυσίες στὸ βωμὸ τῆς Ἑλευθερίας.

Ἡ Γαλλία μὲ τὴν ἐπανάστασή της ζητοῦσε νὰ καταστρέψῃ τὸ παρελθὼν γιὰ νὰ δημιουργήσῃ μέλλον ἀπὸ τίς ἐμπνεύσεις τοῦ παρόντος.

Ἡ Ἑλλὰς μὲ τὴν ἐπανάστασή της ζητοῦσε νὰ μεταβάλῃ τὸ παρὸν καὶ νὰ δημιουργήσῃ μέλλον ἀπὸ τίς μεγάλες ἐμπνεύσεις, ἀναμνήσεις καὶ παραδόσεις τοῦ μεγάλου της παρελθόντος.

Τὸ κατορθώνει μέσα στὸ σύμπλεγμα τοῦ δράματος καὶ τοῦ ἡρωϊσμοῦ, τῆς πίστεως, τῆς καρτερίας καὶ γενναιοψυχίας τόσων ἡρώων καὶ τόπων καὶ ἔπειτα ἀπὸ ἐπταετὴ ἀγῶνα ἔρχεται ἡ ἀνεξαρτησία. Ἡ Ἑλευθερία μὲ ὀρμὴ ὑψώνει τὴ γαλανόλευκο. Ὁ κατακτητὴς ὑποχωρεῖ. Στὸ Λονδίνο ὑπογράφεται ἡ ἀνεξαρτησία μας. Τὸ ἔθνος ἐλεύθερον.

Ἑλεύθεροι καὶ μετὰ σήμερον, ζητοῦμε νὰ ἀποτίσωμεν μικρὸν φόρον τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης στοὺς ἡρώας, στοὺς ἡμιθέους αὐτοὺς, ἀλλὰ συγχρόνως νὰ προσφέρωμε καὶ ἓνα κλαδί δάφνης στοὺς φίλους καὶ συντρόφους τῶν δυσκόλων στιγμῶν τῆς Πατρίδος μας, ποὺ καὶ αὐτοί, σὰν παιδιὰ της, ἔδωσαν ὅ,τι πολυτιμώτερον εἶχαν. Οἱ δάφνες ὅλου τοῦ κόσμου οὔτε τὰ ἐγκώμια θὰ μπορέσουν ποτὲ νὰ μετρήσουν αὐτὸ ποὺ τοὺς ὀφείλομε. Ἰσως μόνον ἂν ἐμεῖς οἱ νεώτεροι δὲν ἡσυχάσωμε ἐπαναπαυόμενοι καὶ θερίζοντες ἀκόπως ὅ,τι ἔσπειραν καὶ πότισαν μὲ τὸ αἷμα τους, ἀλλὰ τὴν μεγάλη τους κληρονομίαν τὴν κάνωμε μὲ τὸ μόχθο μας καὶ παντονινὸ μας κτῆμα. Ἰσως τότε νὰ ἔχωμε κατὰ κάποιον τρόπο ξεπληρώσῃ τὸ χρέος μας.

Σεβόμενοι τὴν μνήμη ἐκείνων, ἔχομε ἱεροτάτην ὑποχρέωσιν ὅχι μόνον νὰ διατηρήσωμεν ἀκέρατον ὅ,τι παραλάβαμε, ἀλλὰ νὰ κάνωμε καὶ ἐμεῖς τὸ καθήκον μας πρὸς τὴν Β. Ἡπειρο, τὴν Ἀνατ. Ρωμυλίαν, τὴν Κύπρον καὶ ὅπου εἶναι ἀλύτρωτος Ἑλληνισμός.

Στὸ τετράστιχό του ὁ Παλαμᾶς ἐρμηνεύει τὰ συναισθήματα τῶν ἀλυτρώτων ἀδελφῶν μας:

«Παρὰ τοῦ ξένου φόρεμα κι ἀρχοντικὸ στεφάνι μὲ λάμψι περισὴ  
Κάλλιο, ὦ Μητέρα, νᾶμαστε σὰν τὰ χορτάρια, φτάνει νὰ μᾶς πατᾶς Ἑσὺ».

Ἡ Πατρίδα σήμερον περισσότερο παρὰ ποτὲ μᾶς καλεῖ νὰ πυκνώσωμε τίς τάξεις τῶν μαχητῶν καὶ νὰ ἀγωνισθοῦμε γιὰ ἓνα καλύτερο αὐριο.

Ἐνωμένοι, πειθαρχικοί, μὲ τὴν χαρὰ ποὺ δίδει ἡ συναίσθησις τοῦ καθήκοντος, μὲ πλήρη συνείδησις τῆς εὐθύνης, τὴν ὁποῖαν ἔχομε ὡς ἀπόγο.

νοὶ αὐτῶν ποὺ τιμοῦμε σήμερον, ἄς ἐργασθοῦμε ὁ καθεὶς σὲ κεῖνο ποὺ ἔταξε τὸν ἑαυτὸ του. Μὲ τὴ σημαία τῆς ἐργασίας ψηλά, χαρούμενοι, γεροὶ στὸ σῶμα, μεγάλοι στὸ πνεῦμα, ἀφοῦ γνωρίζομε ὅτι ἐκεῖνο μόνον φυτρώνει τὴν ἀνοιξίαν ποὺ θὰ σπαρῇ τὸν χειμῶνα, ὅτι τοιοῦτοτρόπως καὶ οἱ λαοὶ καὶ τὰ ἔθνη θερίζουν ὅ,τι ἔσπειραν καὶ δρέπουν ὅ,τι ἐφύτευσαν.

Κάτω ἀπ' αὐτὸν τὸν γαλανὸν οὐρανὸν τῆς χώρας μας, ποὺ ὅλα ἔχουν ἄρωμα καὶ χάρι, τὰ λουλούδια, οἱ κοπέλλες, τὸ Ἑλληνικὸ θυμάρη, ἄς προχωρήσωμε μὲ τὸ κεφάλι ψηλά, χωρὶς φόβον γιὰ τὸ καθήκον μας, γιὰ νὰ δημιουργήσωμε τὸ αὐριο μ' ἓνα μόνον ὁδηγόν, τὴν ὑπακοὴν στοὺς Νόμους τῆς Πατρίδος μας καὶ μ' ἓνα σκοπὸ ἱερὸ, νὰ φανοῦμε καὶ μετὰ ἀντάξιοι ἀπόγονοι αὐτῶν, ποὺ μᾶς ἔκαμαν νὰ ζοῦμε ἐλεύθεροι.

Ἑλ. Χρυσοῦ

Τμημ. Α' εἰς τὸ Ὑφ. Προεδρίας Κυβερνήσεως

## ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΖΩΗΣ ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον καὶ τέλος)

### ε) Σχολικὲς Γιορτές.

Ἡ γιορτὴ εἶναι θεμελιώδης μορφή ἀγωγῆς μὲ μεγάλη μορφωτικὴ ἀξία ἐξίσου δὲ καὶ σπουδαία παιδαγωγικὴ σημασία. Δημιουργεῖ μιὰ πολύτιμη εὐκαιρία γιὰ γέλοιο καὶ χαρὰ. Εἶναι ἄριστος συνδυασμὸς τοῦ «τερπνοῦ μετὰ τοῦ ὠφελίμου» καὶ σὰν τέτοιος πρέπει νὰ θεραπεύεται στὸ νέο σχολεῖο. Ἀνάμεσα στὴ σχολικὴ γιορτὴ καὶ στὴ σχολικὴ ἐργασία ὑπάρχει στενὴ συνάφεια, σὲ τέτοιο μάλιστα βαθμὸν, ποὺ ν' ἀποτελοῦν σύμπλεγμα οἱ δύο αὐτὲς ἐκδηλώσεις.

Ὁ κ. Ζομπανάκης στὸ 2ο τόμο «τῶν Ἀγροτικῶν Σχολείων» γράφει χαρακτηριστικὰ: «Πρέπει νὰ μάθουμε καὶ τὰ δύο, νὰ δουλεύομε καὶ νὰ γιορτάζομε». Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἡμισφαίρια. Τὸ ἓνα εἶναι ἡ ἐργασία καὶ ὁ μόχθος καὶ τᾶλλον ἡ χαρὰ, ἡ διασκέδασις καὶ ἡ ψυχαγωγία. Δὲν νοεῖται ζωὴ μὲ τὴν ὅψιν μόνον τῆς δουλειᾶς. Ἡ δουλειὰ καὶ ἡ χαρὰ συμπληρώνουν ἡ μιὰ τὴν ἄλλη κι' ἐμψυχώνουν τὸν ἀνθρώπον γιὰ κοινωνικὰς προσπάθειες, γιὰ κοινωνικοὺς ἀγῶνες καὶ κατακτήσεις. Ὡς ζωὴ καὶ γενικὰ κάνουν τὴν ζωὴν ἀξία ζωῆς. Οἱ γιορτὲς δίνουν τὴν εὐκαιρίαν στὰ παιδιὰ ν' ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν πολύμοχθη σχολικὴ ἐργασία. Βοηθοῦν στὴ προπαρασκευὴ γιὰ τὴν πρακτικὴ οἰκογενειακὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ. Γιατὶ καὶ στὴν οἰκογένεια καὶ στὴ κοινωνίαν πραγματοποιοῦνται γιορτὲς διάφορες, ὅπως ὀνομαστικὲς, γενέθλια, βαπτίσεις, γάμοι, Χριστούγεννα, Πάσχα, πανηγύρια κλπ.

Ὁ μαθητὴς μας παίρνει μέρος σ' ὅλες τίς οἰκογενειακὰς γιορτὰς μὰ καὶ σὲ πολλὰς κοινωνικὰς καὶ θρησκευτικὰς.

Ὅλες λοιπὸν αὐτὲς τίς κοινωνικὰς καὶ οἰκογενειακὰς ἐκδηλώσεις πρέ-



πει να τις μεταφέρουμε στο σχολείο, ώστε ο αύριανός πολίτης να μπορεί συνειδητά να παίρνει μέρος σε κάθε έορτασμό.

Αλλά οι σχολικές γιορτές δεν μορφώνουν μόνο κοινωνικά τα παιδιά με συνάμα πνευματικά και ψυχικά. Το παιδί με τις γιορτές μαθαίνει καινούργιες γνώσεις είτε από το δάσκαλό του, είτε από τους συμμαθητές του είτε από τους γονείς τους. Λέτε κι από την ίδια την αυτενεργό εργασία του πολλές φορές. Μαθαίνει τη αξία της γιορτής για τη ζωή, την ιστορία της και τα μέσα για μια καλή οργάνωση. Μαθαίνει επίσης τραγούδια, χορούς και τέλος κατασκευάζει με τα ίδια τα χέρια του χρήσιμα αντικείμενα. Οι γνώσεις αυτές γίνονται μόνιμο κτήμα του παιδιού, γιατί μαθαίνονται άβυσσος, φυσικά κι' από κάποια έσωτερική ανάγκη. Ακόμη το παιδί στη γιορτή αφήνεται ελεύθερο να παρατηρήσει, να σκεφτεί, να κρίνει, να συγκρίνει, να αποφασίσει και να εκτελέσει κάθε τι που το ίδιο νομίζει ότι του είναι απαραίτητο για την οργάνωση και την εκτέλεση της γιορτής.

Υποθέτουμε απ' αυτά μπορούμε να έχουμε χωρίς επιφύλαξη, ότι οι γιορτές στο σύγχρονο σχολείο αποτελούν θυσιαστικές ευκαιρίες για αύθρορμηση και ελεύθερη πνευματική και χειροτεχνική εργασία των παιδιών.

Για να πετύχουμε όμως με τις σχολικές γιορτές να δημιουργήσουμε αληθινά βιώματα στα παιδιά πρέπει σε κάθε γιορτή να εκπληρώνονται ώρισμένες προϋποθέσεις:

1. Οι μαθητές να οργανώνουν αυθόρμητα τις γιορτές, κινούμενοι κάποτε από κάποιο οικογενειακό, σχολικό ή κοινωνικό γεγονός με την καθοδήγηση βέβαια του δασκάλου, χωρίς όμως ο ίδιος να επιδιώκει με τη γιορτή να επιδειχτεί στους τυχόν καλεσμένους σ' αυτή. Γιατί, χωρίς να κρυβόμαστε, στα παλαιότερα χρόνια κι' αν θέλετε και σήμερα σ' ώρισμένα σχολεία μας οι γιορτές γίνονται για να επιδειχτεί το σχολείο και να κριθούν οι δάσκαλοι από τους γονείς σαν ικανοί ή μη στη δουλιά τους. Δεν υπάρχει πια ανόητο και πιο επιπόλαιο περιεχόμενο, που μπορούμε να δώσουμε στις γιορτές. Είναι γεγονός χωρίς αντίρρηση, ότι οι άνθρωποι της υπαίθρου—γιατί όχι και πολλοί της πόλης—κρίνουν την σχολική εργασία από την τελειότητα και την ακρίβεια της σχολικής γιορτής. Χωρίς να μπορούμε ότι μάς είναι αδιάφορη ή κρίση των γονέων πάνω στο έργο μας, δεν πρέπει όμως να επηρεάζει και τη δουλειά μας. Το σχολείο δεν αφομοιώνεται, αλλά με τη προγραμματισμένη εργασία του αφομοιώνει το περιβάλλον. Έξ' άλλου μια γόνιμη συνεργασία με τους γονείς θα μάς δώσει την ευκαιρία να τους φωτίσουμε θετικά για το σκοπό, που έχουν σήμερα οι σχολικές γιορτές.

2. Άλλη βασική προϋπόθεση για την επιτυχία του σκοπού της γιορτής είναι η συμμετοχή όλων των παιδιών της τάξης ή του σχολείου, όταν πρόκειται για γενική εκδήλωση.

3. Οι γιορτές πρέπει να είναι μικρής διάρκειας και πάνω απ' όλα να μην κουράζουν τα παιδιά. Και δε θα κουράζουν τα παιδιά, αν το περιεχόμενό τους είναι βγαλμένο από τη σχολική εργασία. Ποτέ μια γιορτή δεν πρέπει να διαρκεί περισσότερο από μιάμιση ώρα, γιατί και τους θεατές κουράζει, αλλά προ παντός μέσα στη μεγάλη διάρκεια χάνεται και ο σκοπός της γιορτής.

#### στ) Ο Σχολικός κήπος—Το ζωοτροφείο

Ο σχολικός κήπος και το ζωοτροφείο είναι η φύση σε μικρογραφία. Δεν πρόκειται βέβαια εδώ για τους σχολικούς κήπους με τα λίγα λαχανικά και τ' άνθη, αλλά για κήπους με μεγάλη έκταση, που καλλιεργούνται υπό

δειγματικά όλα τα φυτά και τα δένδρα της περιφέρειας, γίνονται φυτώρια και διανέμονται στους κατοίκους και στα παιδιά τα δενδρύλλια και τα άλλα φυτά. Ένας τέτοιος σχολικός κήπος αποτελεί κέντρο για τη γεωργική διαφώτιση των μαθητών και του λαού και άριστο μέσο προπαγάνδας για τη δημιουργία και καλλιέργεια αγροτικής συνείδησης.

Ο σχολικός κήπος είναι ή καλύτερη αίθουσα διδασκαλίας για τους μαθητές και τον αγροτικό πληθυσμό της υπαίθρου. Στο σχολικό κήπο το παιδί θα μάθει πραχτικές γνώσεις, που θα το βοηθήσουν για την άσκηση του γεωργικού επαγγέλματος. Εκεί το παιδί θα μάθει πολλές θετικές επιστημονικές γνώσεις για την καλλιέργεια της γης. Θα χρησιμοποιήσει λιπάσματα, θα κατασκευάσει φυτώρια, θα γνωρίσει τις αρρώστιες των φυτών, τα γεωργικά φάρμακα και τόσα άλλα χρήσιμα για τη πραχτική γεωργική ζωή. Θα εξελιχθούν οι ψυχικές του δυνάμεις και θ' αναπτυχθούν πολλές ήθικες αρετές.

Όσο απαραίτητος για το σχολείο είναι ο σχολικός κήπος άλλο τόσο σπουδαίο είναι και το ζωοτροφείο. Όταν λέμε ζωοτροφείο εννοούμε μερικές εγκαταστάσεις στο σχολικό κήπο ή τον περίβολο του σχολείου, που διατρέφονται κατοικίδια ζώα και ξέχωρα βελτιωμένες ράτσες, που μπορούν να ευδοκιμήσουν στη σχολική περιφέρεια.

Με την περιποίηση ζώων και πτηνών οι μαθητές πληροφορούνται πολλές πραχτικές γνώσεις για την κοινωνική, οικογενειακή και ήθική ζωή τους. Προ παντός εξευγενίζεται ή παιδική ψυχή κι' αναπτύσσεται αληθινή αγάπη για την προστασία των ζώων και των πτηνών.

Συμπερασματικά είναι άκατανόητο να λέμε, ότι ετοιμάζουμε τα παιδιά για την πραχτική ζωή, όταν δεν έχουμε σχολικό κήπο και ζωοτροφείο στο σχολείο, ενώ ξέρουμε ότι το 60% περίπου του ελληνικού πληθυσμού προορίζεται για αγροτικές και κτηνοτροφικές εργασίες.

#### ζ) Σχολικοί Συνεταιρισμοί

Άλλο σπουδαίο μέσο για την ανάπτυξη αληθινής σχολικής ζωής στο σύγχρονο λαϊκό σχολείο είναι οι σχολικοί συνεταιρισμοί. Η ιδέα του συνεταιρισμού είναι κοινωνικό αίτημα στην εποχή μας. Παντού ή ζωή παρουσιάζεται με τη μορφή του συλλόγου. Σύλλογοι αγροτικοί, κτηνοτροφικοί, έλαιοκομικοί, κηπευτικοί, φρουτοπαραγωγών, επιστημονικοί, επαγγελματικοί κλπ.

Εφ' όσον λοιπόν οι μαθητές μας υποχρεωτικά στη ζωή τους θα γίνουν μέλη ενός συλλόγου, έχουμε καθήκον να καλλιεργήσουμε στο σχολείο τη συνεταιριστική ιδέα και να αναπτύξουμε στα παιδιά τις αναγκαίες κοινωνικές αρετές. Και θα το πετύχουμε αυτό, αν στο σχολείο μας οργανώσουμε ένα ζωντανό σχολικό συνεταιρισμό. Τα παιδιά σ' μέλη του συνεταιρισμού θ' αποκτήσουν όλες τις απαραίτητες κοινωνικές, ήθικες, πνευματικές και ψυχικές αρετές, που χρειάζονται να έχουν σαν μέλη ενός οργανωμένου συνόλου ανθρώπων. Εκεί θ' αναπτυχθούν ο αλληλοσεβασμός, ή αμοιβαία κατανόηση, ή συναντίληψη, το συναίσθημα της ευθύνης, ή αξία του πλησίον κι' ή αγάπη γι' αυτόν. Θ' αναπτυχτεί και θα καλλιεργηθεί το συναίσθημα του καθήκοντος και του δικαιώματος. Θα υποχωρήσει ο ατομισμός και ο έγωισμός. Η παιδική ψυχή θ' αυτοπειθαρχήσει και θα εξευγενιστεί. Στο σχολικό συνεταιρισμό οι μαθητές συνεσθάνονται τη θέση τους μέσα στο σύνολο και συνειδητά πια ενεργούν για την εκπλήρωση των κα-



θηκόντων τους αλλά και την ικανοποίηση των ατομικών τους δικαιωμάτων. Μὲ τὸν καλὰ ὀργανομένο σχολικὸ συνεταιρισμὸ πετυχαίνομε πολλὰς φορές ἀπίθανα πράγματα γιὰ τὸ λαϊκὸ σχολεῖο. Ἐνδεικτικὰ ἀναφερόμαστε στὸ σχολικὸ συνεταιρισμὸ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Χειμαδιοῦ τῆς Βας Περιφερείας Πρεβέζης καὶ εἰδικὰ στὰ σχολικὰ ἔτη 1961-62 καὶ 1962-63, ποὺ οἱ μαθητὲς μας πέτυχαν τὰ ἐξῆς ἀξιόλογα ἀποτελέσματα :

1) Ὁργάνωσαν Πρατήριο σχολικῶν εἰδῶν καὶ διαχειρίστηκαν κεφάλαιο 25.000 περίπου δραχμῆς.

2) Πέτυχαν να χρηματοδοτηθῇ δωρεάν ὁ συνεταιρισμός τους ἀπὸ τὴν Α.Τ.Ε., τὸν Τοπικὸ συνεταιρισμό, τὴν Ἑνωσὴ Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν.

3) Ἀγόρασαν με χρήματα τοῦ συνεταυρισμοῦ τοὺς τέσσαρα βελτιωμένα ζῶα, ποὺ τὰ πάρχυναν στὸ σχολικὸ κήπο καὶ τὰ πούλησαν μόνοι τοὺς.

4. Ήνίσχυσαν απόρους συμαθητές τους με παπούτσια, ρούχα, γραφική ύλη και σχολικά βιβλία.

5) Πραγματοποίησαν μορφωτική έκδρομή στο Νομό Αιτωλοακαρνίας και

5) Πράγματι, ποτέ δεν μπόρεσε να πετύχει  
6) Πρόσφεραν δωρεάν στο σχολείο έποπτικά όργανα συνολικής αξίας  
1.230 δραχμών.

η) Ἡ Σχολικὴ Ἀλληλογραφία.

Σπουδαιότατη έκδήλωση για την δημιουργία σχολικής ζωής στο λαϊκό σχολείο είναι η άλληλογραφία των μαθητών με συμμαθητές τους άλλων σχολείων της Χώρας μας ή και του εξωτερικού.

Ἡ σχολικὴ ἀλληλογραφία ἐκτελεῖται μὲ δυὸ μορφές. α) Ἀνταλλαγὴ λευκωμάτων μεταξὺ ἀλληλογραφούντων σχολείων καὶ β) Ἀπλὴ ἐπιστολογραφία.

Ἡ Σ.Α. ἐνεργεῖται ἢ μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ Ε.Ε.Σ.Ν. γιὰ τὰ σχο-  
λεῖα τοῦ ἐξωτερικοῦ ἢ καὶ ἀπ' εὐθείας μὲ τοὺς παραλήπτες. Γιὰ τὰ σχο-  
λεῖα τοῦ ἐσωτερικοῦ μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ἀνταλλαγὴ λευκωμάτων ἀλλὰ καὶ  
ἀπλὴ ἐπιστολογραφία. Ἀπαραίτητα ὅμως γιὰ τὸ ἐξωτερικὸ πρέπει νὰ γί-  
νεται μέσω τοῦ Ε.Ε.Σ.Ν. καὶ μὲ ἀνταλλαγὴ λευκωμάτων.

Ὁ ρόλος ὁμῶς τῆς Σ. Α. δὲν εἶναι μόνο πραχτικός, πού καί τέτοιος μόνο ὅν ἦταν ἀξίζε νά καλλιεργηθῇ αὐτὴ ἔντονα στὸ σχολεῖο. Εἶναι ὁμῶς πολὺπλευρος κι' ἀπὸ κάθε ἄποψη πέρα γιὰ πέρα μορφωτικός.

Πιστεύουμε πως θά τύχουμε συγγνώμης από τούς ἀναγνώστες μας, ἂν  
κι ἐδῶ ἀναφέρουμε μερικές περιπτώσεις ἐ.Σ.Α. ἀπὸ τὸ δικό μας σχολεῖο.  
Τρεῖς σχολικὲς χρονεὶς τὰ παιδιὰ μας ἀλληλογραφοῦσαν μὲ 20 ἑλληνικὰ  
σχολεῖα ὅλων τῶν διαμερισμάτων τῆς Χώρας. Ἀντάλλαξαν λευκώματα μὲ  
δύο σχολεῖα τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς.

Ἀποτελέσματα.

Ἀπόχτησαν ὅλα τὰ μεγάλα παιδιὰ τὴν ἱκανότητα νὰ γράφουν γράμματα σὲ συγγενεῖς καὶ φίλους.

Συγκέντρωσαν πλουσιώτατο υλικό γεωγραφίας, ιστορίας και λαογραφίας, γραμμένο από συνομήλικα παιδιά, σε γλώσσα και ύφος φιλικό και παιδικό πάνω απ' όλα.

Πιστεύω πως μπορούμε να καταλάβουμε καλά πόση επίδραση έχει πάνω στα παιδιά η περιγραφή για την Παλιοκαστρίτσα, το "Αχιλλείο και τη λιτανεία του "Αη-Σπύριδωνα, γραμμένη από μαθητές Κερκυραϊκών σχολείων. Θυμάμαι στ' αλήθεια πόση συγκίνηση και πόση γοητεία ένοιωθαν ρά παιδιά και μαζί τους κι' ο δάσκαλος, όταν διαβάζονταν ή καλογραμ-

μήνη έπιστολή τών παιδιών τοῦ Ψηλορίτη γιά τήν ἀρχαία Φαιστό καί τήν Κνωσό. Δέν θά ξεχάσουμε ἔτισης ἐκείνη τήν ὁμορφή περιγραφή γιά τήν Ἑκθεση τῆς Θεσσαλονίκης, γραμμένη τὸ Νοέμβρη τοῦ 1962 ἀπὸ παιδιά ποῦχαν τήν τύχη νὰ μαθαίνουν τὰ ἴδια γράμματα μὲ τὰ δικά μας παιδιά ἀλλὰ κάτω ἀπὸ τὴ σκιά τοῦ Λευκοῦ Πύργου.

Αυτό το πολύτιμο υλικό, φυλαγμένο σέ ειδικό φάκελο καί κατὰ κατηγορίας, μπορεί ν' ἀποτελέσει ἄριστο μορφωτικό μέσο γιά τὰ παιδιά καί τόν ἴδιο τὸ δάσκαλο ἀκόμη.

θ) Σχολικός κινηματογράφος και σχολικό Ραδιόφωνο

Εἶναι ἀναμφισβήτητη ἡ μορφωτικὴ ἐπίδραση τοῦ σχολικοῦ κινηματογράφου στὴν παιδικὴ ψυχὴ. Μὲ τὸν κινηματογράφον τὰ παιδιὰ ἀποκοτοῦν γνώσεις, ποῦ δὲ θ' ἀποχτοῦσαν μ' ὅσαδήποτε βιβλία κι ἂν μελετοῦσαν. Ὁ κινηματογράφος ἀποκαλύπτει κόσμους ἄγνωστους, περιεργὰ φαινόμενα ἀπὸ τὸ ζωικὸ καὶ φυτικὸ βασίλειο. Ἐκεῖ διδάσκονται μὲ τὸν πρὸ ἐποπτικὸ τρόπο ἐπιστημονικὰς ἀλήθειαι, ἀνακαλύψεις καὶ ἱστορικὰ γεγονότα. Πλουτίζουν γενικὰ τὴ σκέψιν καὶ τὴ φαντασίαν. Ἀποκοτοῦν ἰσχυρὰ συναισθήματα χαρᾶς, ἐνθουσιασμοῦ καὶ συμπάθειαι, ποῦ τρέφουν τὴν παιδικὴν ψυχὴ. Στὴν κινηματογραφικὴ προβολὴ ὁ μαθητὴς μετέχει ψυχικὰ, ἐνεργεῖ καὶ πάσχει, σκέφτεται καὶ συναισθάνεται, σὰν νῦναι κι' αὐτὸς ἓνα ἀπὸ τὰ δρῶντα πρόσωπα. Φεύγοντας ἀπὸ τὴν αἴθουσα τοῦ κινηματογράφου προσπαθεῖ νὰ μεταφέρῃ τὰ γεγονότα στὴν καθημερινὴ ζωὴ, συγκεντρώνει διὰφορα ἀξιώματα γιὰ τὴ δική του ζωὴ καὶ προσπαθεῖ νὰ τὰ ἐφαρμόσῃ. Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ἀκριβῶς βρίσκεται καὶ ἡ μεγάλῃ δύναμη τοῦ κινηματογράφου, ποῦ μπορεῖ νὰ εἶναι θετικὴ ἢ ἀρνητικὴ.

Με τὸ σχολικό κινηματογράφο μεταγγίζονται στὴν παιδικὴ ψυχὴ οἱ ζωντανὲς ἀξίες τῆς ζωῆς καὶ δίνονται ἡ εὐκαιρία στὸ μαθητὴ νὰ γνωρίσῃ τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ ἢ καὶ ἄλλων λαῶν. Ἔτσι τὸ παιδί προχωρεῖ σὲ συγκρίσεις κι' ὁδηγεῖται στὴ δημιουργία τῆς κοσμοθεωρίας του.

Θάταν εύχης έργο, αν όλα τα σχολεία μας μπορούσαν να προμηθευ-  
τούν κινηματογραφικό μηχανήμα με μορφωτικές ταινίες, που νάχαν άμεση  
σχέση με τη διδασκτέα όλη και με θέματα, κοινωνικού, θρησκευτικού, έθνι-  
κού και ψυχαγωγικού περιεχομένου. Έτσι ο κινηματογράφος θάποτελούσε  
άριστο μέσο για τη δημιουργία στο σημερινό λαϊκό σχολείο πλούσιας και  
ζωντανής σχολικής ζωής.

Ἄλλ' ὅση ἀξία ἔχει ὁ κινηματογράφος γιὰ τὸ σημερινὸ σχολεῖο ἄλλή τόση σπουδαιότητα γι' αὐτὸ ἔχει καὶ τὸ ραδιόφωνο. Εἶναι τὸ μέσο ἐπικοινωνίας τοῦ Κέντρου μὲ τοὺς ἀκράτους συνοικισμοὺς τῆς Χώρας. Μ' αὐτὸ δίδονται σκέψεις κι ὁδηγίες γιὰ τὴ βελτίωση τῆς ζωῆς ἀπὸ ἀποψη ὑγιεινῆς, ἠθικῆς, θρησκευτικῆς καλλιέργειας τῆς γῆς καὶ κατασκευῆς κοινωφελῶν ἔργων. Κάνει γνωστὲς στὸ λαὸ τίς ἐπιστημονικὲς προόδους καὶ τὴν ἐξέλιξη τῆς πολιτιστικῆς ζωῆς. Πλουτίζει τὸ μυαλὸ μὲ ποικίλες καινούργιες γνώσεις γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Πλαταίνει τὸν πνευματικὸ ὀρίζοντα, τὸν κάνει καθαρότερο καὶ ἀπαλλάσσει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες, ποὺ κρατοῦν δέσμια τὴ ψυχὴ του.

Γι' αυτούς τους λόγους είναι ανάγκη όλα τα σχολεία μας να προμηθευτούν ένα σχολικό ραδιοφώνον. Ίσως η οικονομική καχεξία των περισσοτέρων σχολείων μας δυσκολεύει τους συναδέλφους για μία τέτοια απόφαση· ἀλλ' ἂν πιστεύουμε στ' ἀλήθεια στὴ μορφωτικὴ ἀξία τοῦ σχολικοῦ ραδιοφώνου, θὰ βρούμε τὸν τρόπο νὰ ἐξοικονομήσουμε τὴν ἀναγκαίαν δα-



πάνη· ἀρκεῖ ν' ἀποφασίσουν κι' ἀρκεῖ. μ' ὅση πρέπει πειστικότητα νὰ δια-  
φωτίσουμε τὸ Κοινοτικό Συμβούλιο καὶ τοὺς γονεῖς τῶν μαθητῶν μας.

### ι) Μαθητική Βιβλιοθήκη-Παιδικές ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ

Μὲ τὴν ἵδρυση καὶ λειτουργία Μαθητικῆς Βιβλιοθήκης δημιουργεῖται μιὰ ἀκόμη εὐκαιρία κοινωνικῆς ζωῆς στὸ καθημερινὸ λαϊκὸ σχολεῖο. Στὴν αἴθουσα βιβλιοθήκης οἱ μαθητὲς νοιώθουν ἐλεύθερο τὸν ἑαυτό τους νὰ πλατύνουν τὸν πνευματικὸ τους ὀρίζοντα κι' ἔξω ἀπὸ τὴν αἴθουσα διδασκαλίας. Ἐκεῖ τὰ πιδιὰ αἰσθάνονται τὴν προσωπικότητά τους. Ἀντιλαμβάνονται τὴν ἀπειρία τῶν προβλημάτων τῆς γνώσης. Ταπεινώνεται ὁ ἐγωϊσμός τους γιὰ τὴ δῆθεν σοφία τους. Γνωρίζουν ὅλους τοὺς ἐπιστήμονες καὶ ἐφευρέτες. Κι' αὐτὴ ἡ γνωριμία θὰ ὁδηγήσῃ τὸ παιδί στὴν ἀπόφαση νὰ κι' ἐφευρέτες. Ἀκό-  
εὐγνώμονη τοὺς ἀκούραστους ἐργάτες καὶ μάρτυρες τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀκό-  
μη ἡ Μ.Β. συνηθίζει τὸ παιδί στὴν αὐτόβουλη μελέτη, τὴν τάξη, τὴν εὐ-  
πρέπεια, τὴν εὐκοσμία καὶ τὴν πειθαρχία.

Πάνω ἀπ' ὅλα ὅμως τὸ παιδί στὴ μαθητικὴ Βιβλιοθήκη ἐκτιμᾷ καὶ σέβεται τοὺς ἀνθρώπους ὅλων τῶν ἐπαγγελματικῶν τάξεων, ἀνάλογα μὲ τὴν παρεχόμενη ἀπὸ καθένα τους ὑπηρεσία στὴν πρόοδο καὶ τὸν πολιτι-  
σμό τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας. Ἐπίσης ἀπαραίτητα στοιχεῖα γιὰ μιὰ ζων-  
τανὴ σχολικὴ ζωὴ εἶναι ἡ μαθηματικὴ ἐφημερίδα καὶ τὸ παιδικὸ περιοδικό.  
Ἡ ἐφημερίδα μπορεῖ νὰ ἐκδίδεται κάθε βδομάδα ἢ καὶ κάθε 15)θήμερο.  
Μπορεῖ νὰ πάρῃ διάφορες μορφές. Νὰ τυπώνεται στὸ σχολικὸ τυπογρα-  
φεῖο, ἂν ὑπάρχῃ τέτοιο στὸ σχολεῖο, πού μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ πρόχειρο ἢ νὰ  
εἶναι ἐφημερίδα τοῖχου, πού εἶναι κι' εὐκολώτερη. Ἐνα χαρτόνι διαστάσεων  
1Χ0,70, κορνιζαρισμένο καὶ μὲ ἀνάλογες στήλες (κύριο ἄρθρο, νέα, συμ-  
βουλές, ποιήματα, διηγηματάκια, ζωγραφιὲς κι' ὅ,τι ἄλλο νομίζουμε ἀνα-  
γκαῖο). Διευθύνεται ἀπὸ μιὰ συντακτικὴ Ἐπιτροπὴ μαθητῶν καὶ μὲ τὴν  
ἐποπτεία τοῦ δασκάλου. Τὰ παιδιὰ παραδίδουν τὶς ἐργασίες τους στὴν Ἐ-  
πιτροπὴ κι' αὐτὴ διαλέγει τὶς καλύτερες καὶ τὶς καρφίτισχνει κάθε Δευτέρα  
πρῶτ' ἐντὶς ἀνάλογες στήλες. Ἐτσι φέρομε στὸ σχολεῖο μας ὅλη τὴ ζωὴ  
τοῦ χωριοῦ ἢ τῆς πόλεως καὶ κάνομε ὅ,τι ἀκριβῶς γίνεται στὴν κοινωνικὴ  
ζωὴ τῶν ἡλικιωμένων.

Παρόμοια ἐργασία γίνεται καὶ μὲ τὸ παιδικὸ περιοδικό, πού τὸ τυ-  
πώνομε στὸ σχολικὸ τυπογραφεῖο σὲ 4-5 ἀντίτυπα, τὰ ὁποῖα ἀνταλλάσ-  
σουν τὰ παιδιὰ μὲ συμμαθητὲς τους ἄλλων σχολείων, πού μπορεῖ νὰ εἶναι  
κι' ἀνταποκριτὲς στὸ περιοδικό τους.

Μ' ὅλες αὐτὲς τὶς ἐκδηλώσεις πού ἀναφέραμε ἀλλὰ καὶ μ' ἄλλες,  
ὅπως ἡ κατηχητικὴ καὶ ἐρυθροσταυρικὴ κίνηση, ὁ προσκοπισμός καὶ ὁ λυ-  
κοπουλισμός, τὰ σπῶν, οἱ χώροι παιγνιδιῶν καὶ τὰ γυμναστήρια κ.ἄ.π.  
πετυχαίνομε νὰ μεταφέρουμε μέσα στὸ σχολεῖο τὴ πραγματικὴ κοινωνικὴ  
ζωή. Ἐτσι μὲ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ προετοιμάζομε τοὺς νέους ἀνθρώπους γιὰ  
τὴ ζωὴ. Ὅταν βέβαια θὰ ὁργανώσουμε σχολικὴ ζωὴ στὸ σχολεῖο μας δὲν  
εἶναι ἀνάγκη στὴ ἴδια σχολικὴ χρονιά νὰ δημιουργήσουμε ὅλες τὶς παρα-  
πάνω ἐκδηλώσεις. Θὰ διαλέξομε ἀπ' αὐτὲς, ὅσες ταιριάζουν περισσότερο  
στὸ φυσικὸ καὶ κοινωνικὸ περιβάλλον τοῦ σχολεῖο κι' ὅσες κατὰ τὴ γνώ-  
μη μας εἶναι ἐφαρμόσιμες στὸ δικό μας σχολεῖο γιὰ τὴ δημιουργία ἀληθι-  
νῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

Καὶ πρὸ παντὸς μὲ τὴ σχολικὴ ζωὴ θὰ ἐπιδιώξομε νὰ καλλιεργήσο-  
με στὰ παιδιὰ τοὺς ἐσωτερικοὺς ἠθικοὺς κανόνες, τὰ ἐσωτερικὰ ἠθικὰ προ-  
στάγματα καὶ τὸ ὀρθὸ ἠθικὸ κριτήριο. Γιατὶ τὸ παιδί μας, ὁ πολίτης τοῦ

20ου αἰῶνα πρέπει νὰ γίνῃ ἱκανὸς νὰ κρίνῃ ἐλεύθερα τὴν ἠθικὴ κι' ὠφέλι-  
μὴ πράξη γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ τοὺς ἄλλους, ν' ἀποκτήσῃ τὴν ἐσωτερικὴ  
δύναμη ν' ἀντιμετωπίζῃ ἠθικὰ τὰ καινούργια κάθε φορὰ προβλήματα τῆς  
ζωῆς, νὰ γίνῃ προσωπικότητα· νὰ νοιώθῃ τὸν ἑαυτό του ἀληθινὰ ἐλεύθερο  
γιὰ δράση, ἀλλὰ κι' ὑποχρεωμένο νὰ σέβεται τοὺς συνανθρώπους μὲ τὴ  
συνειδητὴ ἀνάληψη τῆς εὐθύνης τῶν πράξεων του ἀπέναντι στοὺς ἄλλους.

Ὅργανώνοντας μὲ τέτοιους ὅρους τὴ σχολικὴ ζωὴ στὸ σημερινὸ λαϊ-  
κὸ σχολεῖο, πρέπει ν' ἀμαστέ βέβαιον πὼς βαδίζομε παράλληλα μὲ τὴ scho-  
λικὴ πράξη καὶ κινούμεστε μὲ ἀσφάλεια μέσα στὰ πλαίσια τοῦ γενικοῦ  
σκοποῦ τῆς Ἀγωγῆς, πού, ὅπως διατυπώθηκε στὴ Διοκῆρυξη τῶν Δικαιω-  
μάτων τοῦ Ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν U.N.E.S.C.O. στὸ Παρίσι τὶς 10 Δεκεμβρίου  
τοῦ 1948, εἶναι: «Ἐλευθερία καὶ σεβασμὸς τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότη-  
τος καὶ καλλιέργεια τοῦ συναισθήματος τῆς εὐθύνης τῶν πράξεων τῆς  
ἑναντι τῶν ἄλλων».

Ζ. Τόγιας

### Φ Ω Σ

«Λάμπιν ἔχει ὅλη φλογώδη  
χεῖλος, μέτωπο, ὀφθαλμός  
φῶς τὸ χέρι, φῶς τὸ πόδι  
κι ὅλα σου εἶναι φῶς».

Σολωμός

Τὸ χτυπητότερο γνῶρισμα τῆς Ἐλευθερίας, πού ἐμπνέει τὸ Σολωμό,  
εἶναι τὸ φῶς. Τὸ φῶς αὐτό, ἡ «ἀκτὶς ἡλίου, τὸ κάλλιστον φῶς» τοῦ Σοφο-  
κλείου στίχου, εἶναι τὸ ὑπέροχο σημεῖο τῆς γῆς αὐτῆς.

Τὸ φῶς!

Τὸ αἰώνιο θαῦμα. Τρόμαξε κι' ἐκλαψε ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ὅταν εἶδε  
νὰ ἐμφανίζεται τὸ βράδυ. Χάρηκε καὶ πανηγύρισε, ὅταν τὸ εἶδε νὰ προ-  
βάλλει ξανά ἀπὸ τὴν ἀνατολή.

Στὶς ψυχὲς τῶν Ἑλλήνων πρωτάστραψε τὸ φῶς. Ἡ μυστικὴ λαχτάρα  
τοῦ φωτὸς τοὺς ἔφερε στὴ γῆ αὐτῇ, ἐδῶ καὶ τρεῖς χιλιάδες χρόνια, ἀπὸ τὰ  
ἀρχικὰ λίκνα τῆς ἀνθρωπότητας.

Στὴν 17η ραψωδία τῆς Ἰλιάδας, οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Τρῶες, πού πο-  
λεμοῦν γύρω στὸ κορμὶ τοῦ νεκροῦ Πατρόκλου, βρίσκονται πνιγμένοι στὴν  
ἀντάρρα καὶ τὸ σκοτάδι. Καὶ τότε ὁ ψυχωμένος Αἴας προσεύχεται στὸ Δία.  
Τὸν παρακαλεῖ νὰ τοὺς δώσει νὰ πεθάνουν μέσα στὸ φῶς:

«Πατέρα Δία, μὰ ἐσὺ γιὰ βοήθη μὰς ἀπ' τὴν πυκνὴ ἀντάρρα  
τῶν Ἀχαιῶν τοὺς γιούς, ξαστέρωσε, δῶσε νὰ ἴδουν τὰ μάτια  
καὶ μὲς στὸ φῶς πᾶ τότε χάλα μὰς, ἀφοῦ τὸ θέλεις ἔτσι!»  
(Ὁμήρου Ἰλιάδα, μετάφραση Ν. Καζαντζάκη—Ι. Κακριδῆ, στίχ. 645—  
647. Κοῖτα καὶ Ι. Κακριδῆ «Πανεπιστημιακοὶ Λόγοι»).

Ἀλλὰ κι' ἡ διαίρεση τῶν ἀνθρώπων, ὅπως λέει ὁ Οὐγκώ, εἶναι αὕτη:  
Οἱ φωτεινοὶ κι' οἱ σκοτεινοί.

Νὰ λιγοστέψῃ ὁ ἀριθμὸς τῶν σκοτεινῶν καὶ ν' αὐξηθεῖ ὁ ἀριθμὸς  
τῶν φωτεινῶν. Νὰ ὁ σκοπός. Νὰ μὴ «μὲς κρατᾶνε δεμένους σὲ μιὰ Βαβέλ  
κακὰ στοιχεῖα». Γι' αὐτὸ φωνάζομε: Παιδεῖα! Ἐπιστήμη!



Νὰ μαθαίνεις κάποιον νὰ διαβάζει, εἶναι σὰν ν' ἀνάβεις φωτιά. Κό-  
θε συλλαβὴ ποὺ τραυλίζει, εἶναι καὶ μιὰ σπίθα.

Παιδεῖα, φῶς! φῶς! φῶς! ὅλα ἔρχονται καὶ ξαναγυρνοὺν στὸ φῶς.

Μὲ τὸ φῶς θὰ ξεχερσωθεῖ ὁ βάλτος τῆς ἀμάθειας καὶ τῆς δεισιδαι-  
μονίας.

Μ' αὐτὸ κατῶρθωσε ὁ ἄνθρωπος νὰ γίνεῖ ἀληθινὸς «ἄνθρωπος». Μ'  
αὐτὸ μπόρεσε νὰ σπάσει τὰ δεσμὰ ποὺ τὸν καθήλωναν σὰν τὸ ζῶο στὸ  
ὕλικό περίγυρό του. Μ' αὐτὸ κατῶρθωσε νὰ ὑψωθεῖ πάνω ἀπ' τὸ πρωτόγονο  
ἐπίπεδο. Μ' αὐτὸ μπόρεσε νὰ περπατήσει ὅσο γίνεται ἐλεύθερος πάνω στὴ γῆ.

Αὐτὴ τὴ μεγάλη ὥρα, ποὺ ὁ Ἑλληνισμὸς ἀναζητεῖ τὸ μῦθο τοῦ Ἀν-  
ταίου, ποὺ ξανάπαιρνε ζωὴ καὶ δύναμη μόνο ὅταν τὰ πόδια τοῦ ἀκουμποῦ-  
σαν στὴ γῆς, τὴ μάνα του.

Ἄν δὲν θέλουμε νὰ ὑπάρχουν οὔτε σκοτάδια, οὔτε κεραυνοί, οὔτε  
ἄγρια ἄγνοια, οὔτε αἱματηρὴ ἀντεκδίκηση. Ἄν δὲν θέλουμε νὰ πνίξουν τὴ  
ματαιότητα καὶ ἡ ἀφαίρεση τῆς ζωντανῆ σκέψης μας ἀνάμεσα οὐρανοῦ καὶ  
γῆς, ὅπως ἔπνιξε ὁ Ἡρακλῆς τὸν Ἀνταῖο, πρέπει νὰ κρατᾶμε τὴν Παιδεῖα  
σὲ μόνιμη ἐπαφὴ μὲ τὸ ἀνθρώπινο ἔδαφος, ποὺ τὴν κυοφόρησε καὶ τὴν ἐξέ-  
θρεψε, δηλαδὴ μὲ τὸ λαό.

Κι ὅς σταθοῦμε στὶς ἐπάλξεις τοῦ πολιτισμοῦ, ἄτρομοι μπροστὰ σὲ  
ὅλους τοὺς κατατρεγμούς, αἰώνιοι ἐραστές τῆς ἀνθρώπινης τελειότητος.

Τότε ἡ γῆ αὐτὴ θ' ἀκτινοβολήσῃ κι ὅλα θάβῃ ὁμόνοια, ἁρμονία, φῶς,  
χαρὰ καὶ ζωὴ.

Τότε θ' ἀντιλαλήσῃ σ' ὅλη τὴν οἰκουμένη κι ἀπὸ τόνα στ' ἄλλο φα-  
ράγγι τοῦ χρόνου ὁ λόγος τοῦ Ἀντρέ Μαλρώ:

«Φῶτα τῆς χώρας αὐτῆς πηγαίνετε ν' ἀναγγείλετε στὸν κόσμον, ὅτι οἱ  
Θερμοπύλες καλοῦν τὴν Σαλαμίνα καὶ καταλήγουν στὴν Ἀκρόπολη».

Σωκράτης Γ. Λάλας

## Η ΔΙΑΓΝΩΣΗ ΤΗΣ ΑΤΟΜΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

Συνηθίσαμε νὰ χαρακτηρίζουμε «ἀνώμαλο» κάθε παιδί, ὅταν ἡ ἐπί-  
δοσή του δὲν εἶναι ἱκανοποιητικὴ. Χρησιμοποιοῦμε τὰ ἴδια μέσα διδασκα-  
λίας γιὰ ὅλα τὰ παιδιά καὶ ἔχομε τὴν ἀπαίτηση, ὅλοι οἱ μαθητὲς τῆς τάξης,  
νὰ ἀνταποκριθοῦν στὶς ἀπαιτήσεις μας.

Ξεχνᾶμε ὅτι «στὸ δάσος δὲν ὑπάρχουν δυὸ φύλλα ὅμοια». Ὅτι σὲ  
μιὰ σχολικὴ τάξη, ὑπάρχουν μαθητὲς διάφοροι ὡς πρὸς τὴν ψυχρὴ σύνθεση  
καὶ τὴ νοητικὴ κατάσταση. Καὶ ὅλους αὐτοὺς τοὺς ὑποβάλομε στὴν ἴδια  
κούραση, τοὺς ἐπιβάλλομε νὰ ἐκτελέσουν τὴν ἴδια ἐργασία, γιὰ νὰ τοὺς  
κρίνωμε στὸ τέλος μὲ τὰ ἴδια κριτήρια καὶ νὰ τοὺς χαρακτηρίσωμε ἐμπει-  
ρικά, βαδίζοντας τὴν «πεπατημένη».

Δὲν σκύψαμε ποτὲ πάνω ἀπὸ τοὺς καθυστερημένους, γιὰ νὰ ἐξακρι-  
βώσωμε τὴν αἰτία τῆς καθυστέρησης. Νὰ μελετήσωμε τίς συνθήκες ποὺ κα-  
θήμερινὰ ἀντιμετωπίζουν στὸ σπίτι, στὶς κοινωνικὰς τοὺς σχέσεις, στὸ σχο-  
λεῖο. Γιὰ νὰ προλαβαίνωμε μιὰ κατάσταση καὶ ὅχι νὰ τὴν θεραπεύωμε.

Τὸν τρόπο μᾶς τὸν προσφέρει ἡ Πειραματικὴ Παιδαγωγικὴ. Σὰν ἄλ-  
λοι Παστέρ<sup>1</sup>, οἱ σημερινοὶ δάσκαλοι, θὰ πρέπει, ἀφήνοντας τὰ ἴχνη ποὺ

1. Ἡλ. Ξηροτύρη: Διδακτικοὶ πειραματισμοὶ καὶ παιδαγωγικὲς ἐρευνες σ. 105.

χρόνια τώρα ἀκολουθεῖ ἡ σχολικὴ πράξη, νὰ θέσουν κάτω ἀπὸ τὸ μικρο-  
σκόπιο τῆς σύγχρονης πραγματικότητος κάθε σχολικὴ δυσκολία, γιὰ νὰ  
τὴν ἀντιμετωπίσουν ὅχι μὲ προχειρότητα, ἀλλὰ μὲ μέσα ἐπιστημονικά. Μὲ  
τὸ νυστέρι τοῦ πειράματος, νὰ ἐξακριβώσουν τὴν πραγματικὴ αἰτία κάθε  
«ἀνώμαλίας», γιὰ νὰ κάνουν ἔτσι τὴ δουλειὰ τοὺς πιὸ ξεκούραστη καὶ πιὸ  
ἀποδοτικὴ.

Μ' αὐτὴ τὴν πρόθεση, ὕστερα ἀπὸ ὑποκίνηση τοῦ Σεβαστοῦ μας κ.  
Ἐπιθεωρητῆ, πειραματιστήκαμε πάνω σὲ καινούργιες μέθοδοι διδασκαλίας  
καὶ στὸν τρόπο διάνωξης τῆς ἀτομικότητος τῶν μαθητῶν<sup>1</sup>.

Δεῖγμα τῆς τέτοιας προσπάθειας εἶναι ἡ παρακάτω ἔκθεση<sup>2</sup>, γιὰ τὴ  
διάνωξη τῆς ἀτομικότητος «ἀνώμαλου» μαθητῆ.

## ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΑΥΤΟΤΗΤΟΣ

Ὁ μαθητὴς Λ. Ι. εἶναι ἡλικίας 6 ἐτῶν καὶ 7 μηνῶν καὶ φοιτᾷ στὴν  
πρῶτη τάξη. Παρουσιάζει προβλήματα ὡς πρὸς τὴ μάθηση καὶ τὴν κοινω-  
νικὴ προσαρμογὴ.

Ἡ μητέρα του εἶναι ἀναλφάβητη. Ὁ πατέρας του, κτηνοτρόφος στὸ  
κύριο ἐπάγγελμα του, ἀπουσιάζει ἀπὸ τὸ σπίτι. Ἐχει μικρότερο ἀδελφόν,  
ἡλικίας 13 μηνῶν.

## ΣΩΜΑΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

1. Παρατηρήσεις τοῦ δασκάλου: Παρουσιάζεται φυσιολογι-  
κὸς στὴ σωματικὴ διάπλαση καὶ ὑπερέχει ὡς πρὸς τὸ βάρος κατὰ 3,5 χιλ.  
τοῦ μέσου βάρους τοῦ Ἑλληνόπουλου<sup>3</sup>. (Ἐχει ὕψος 112 ἐκατ. καὶ βάρος  
22 χιλ[γράμ].) Εἶναι ροδοκόκκινος, ὅμως χωρὶς ζωερὴ ἔκφραση, μὲ ἀπλανὲς  
βλέμμα καὶ ἥσυχος σὲ βαθμὸ αἰσθητὰ ἀντίθετο πρὸς τὴν παιδικὴν κινητικό-  
τητα. Ὑποφέρει ἀπὸ ἀμυγδαλὲς καὶ ἔχει κρεατάκια στὴ μύτη. Ἐτσι βρί-  
σκεται σχεδὸν πάντοτε μὲ ἀνοιχτὸ τὸ στόμα καὶ διακρίνεται μιὰ καταστραμ-  
μένη ὀδοντοστοιχία καὶ μὲ ἀκάθαρτη μύτη. Βραδύς στὶς ἐνέργειές του,  
σχεδὸν πάντοτε τελευταῖος, κατὰ τὴν ἐκτέλεση τῶν σχολικῶν καὶ τῶν ἄλ-  
λων ἐνεργειῶν του.

2. Παρατηρήσεις τῆς μητέρας: Ὁ Λ. Ι. γεννήθηκε φυσιολο-  
γικά. Περπάτησε, μίλησε καὶ ἔβγαλε τὰ πρῶτα δόντια φυσιολογικά. Σὲ  
ἡλικία 3 χρονῶν ἀρρώστησε, δὲν τὸν πῆγαν ὅμως σὲ γιατρό. Ἀπὸ τότε  
νοιώθει ἐντονη ἀνησυχία. Τώρα θὰ τοῦ κάνουν ἐγχείρηση γιὰ ἀμυγδαλὲς  
καὶ κρεατάκια.

3. Παρατηρήσεις τοῦ μαθητοῦ: Δὲν θυμᾶται τὴν ἀρρώστειά  
ποῦ πέρασε, ἔχει ὅμως ἄμεση ἀντίληψη τῶν παθήσεών του καὶ μάλιστα ἡ  
ἀκάθαρτη μύτη του τὸν ἐνοχλεῖ πολὺ.

## ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

1. Παρατηρήσεις τοῦ δασκάλου: Στὸ Νηπιαγωγεῖο ἀρχίσε

1. Περισσότερα γιὰ τοὺς πειραματισμοὺς βλέπε: Κ. Χανιώτη: «Πειραματικὲς  
καὶ ἀναμορφωτικὲς προσπάθειες, στὴν ἐκπαιδευτικὴ περιφέρεια Παιονίας».

2. Ἡ ἔκθεση συντάχθηκε μὲ βάση τίς οδηγίες ποὺ παρέχει ὁ κ. Ἀθ. Παπα-  
κωνσταντίνου μὲ τὴν ἐμπεριστατωμένη μελέτη του: «Ἡ κατανόησις καὶ ἡ βοήθεια  
τοῦ μαθητοῦ».

3. Ἐμμ. Λαμπαδαρίου, Σχολικὴ ὑγιεινὴ μετὰ στοιχείων παιδολογίας. Ἀθῆναι  
1934 σελ. 168.



νά γράφη μόλις τις τελευταίες μέρες της σχολικής χρονιάς, πολύ άκαλαισθητα. Τό ίδιο συνεχίζεται και σήμερα. Παρουσιάζεται πολύ σοβαρός και κατά την ώρα των ομαδικών εργασιών, σχεδόν αδρανής σε βαθμό άφηρημάδας. Δεν καταβάλλει καμιά προσπάθεια σε παιγνίδια αγωνιστικά. Φαίνεται όμως ότι έχει την απαιτούμενη ικανότητα ώστε να λύνη διάφορα προβλήματα που απαιτούν σκέψη.

2. Παρατηρήσεις της μητέρας: Στα διάφορα θελήματα που απαιτούν προσοχή (νά ψωνίση από τον μπακάλη, να εκτελέση σπιτικές και άτομικές του δουλιές), ανταποκρίνεται ικανοποιητικά. Το άρεσει να γράφη και να διορθώση. Δεν τα καταφέρνει όμως, γι' αυτό και τον έχει θέσει κάτω από την επίβλεψη της θείας του, που ξέρει γράμματα και μπορεί να τον βοηθήση.

3. Παρατηρήσεις του μαθητού: «Μου άρεσει να έρχωμαι στο σχολείο και θέλω να γίνω καλός μαθητής», είπε σε σχετική ερώτηση. «Θέλω να κάνω ωραία γράμματα, αλλά δεν μπορώ», απάντησε σε άλλη. «Μου άρεσουν όλα τα μαθήματα, μα πιο πολύ τα παραμύθια». «Είμαι καλύτερος από τον Α. Χ., αλλά κατώτερος από τον Σ. Ε.». Σωστή αξιολόγηση των ικανοτήτων του.

#### ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

1. Παρατηρήσεις του δασκάλου: Είναι κλεισμένος στον εαυτό του. Δρά ελάχιστα και μιλεί πολύ λίγο. Στα παιγνίδια δεν λοβαίνει μέρος. Το άρεσει να παραστέκεται απλός θεατής. Συχνά έχει προστριβές με τους συμμαθητές του και πολλές φορές χειροδικεί. Τα άλλα παιδιά δεν του δίνουν σημασία.

2. Παρατηρήσεις της μητέρας: Σπάνια κάνει παρέα. Το άρεσει να είναι κλεισμένος σε ξεχωριστό δωμάτιο και να ασχολείται με σχολικές εργασίες. Όταν έρχονται παιδιά στο σπίτι, αρκείται στην παθητική στάση. Συνήθως παίζει με το αδελφάκι του.

3. Παρατηρήσεις του μαθητή: «Αγαπώ όλα τα παιδιά, εκείνα όμως δεν με θέλουν. Θέλω να κάνω παρέα με τον Βαγγέλη, αλλά εκείνος πηγαίνει στο μαντρί που έχει σκυλιά. Γι' αυτό δεν τον κάνω παρέα, γιατί άμα όρμήσουν τα σκυλιά, αυτός θα φύγη, εγώ όμως δεν μπορώ να τρέξω, γιατί τα πόδια μου δεν είναι δυνατά και θα πέσω». Στα παιγνίδια δεν αποδίδει και αυτό τον άνησυχεί. «Παίζουμε κρυφτό, αλλά δεν μπορώ να τους βρω»

#### ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

1. Παρατηρήσεις του δασκάλου: Παρουσιάζεται άπαθής και στα πιο παράξενα φαινόμενα. Δεν αρνείται καμιά εργασία, χωρίς όμως και να την αποτελειώνει με τη δικαιολογία του «δεν μπορώ».

2. Παρατηρήσεις της μητέρας: Σοβαρός και λιγομίλητος στο σπίτι, δεν φαίνεται να νοιώθει και τόσο άνετα. Προτιμά να κλείνεται στον εαυτό του.

3. Παρατηρήσεις του μαθητή: Δεν φαίνεται να τον συνδέουν ισχυροί συναισθηματικοί δεσμοί με το μικρότερο αδελφό του και τη μητέρα του. Δεν θα στενοχωρηθώ, αν δώ να μαλώνουν τη μάνα μου ή τον μικρότερο αδελφό μου να κλαίη. Με τους συμμαθητές του δε νοιώθει και τόσο άνετα και γι' αυτό κι αποφεύγει τα ομαδικά παιγνίδια.

#### ΔΙΑΓΝΩΣΗ

Από τα παραπάνω δεδομένα, βγαίνει το πιθανό συμπέρασμα, ότι ο μαθητής Α. Ι. υποφέρει από συναισθηματική μειονεκτικότητα, χωρίς να έχει ως αντιστάθμισμα την τάση προς αναπλήρωση (υπεροχή). Το αυτό πηγάζει από την κατά κάποιο τρόπο ανωμαλία ώρισμένων σωματικών λειτουργιών (άμυγδαλές, κρεατάκια) και από την αδυναμία της οικογενείας να τον βοηθήση στην εκτέλεση των σχολικών εργασιών του, ώστε να αναπτρωθώ το ήθικό του. Αποτέλεσμα αυτών των καταστάσεων είναι και η αποφυγή της συναναστροφής με τους συνομήλικές του.

#### ΒΟΗΘΕΙΑ

1. Η σχετική ενημέρωση και διαφώτιση της οικογενείας, ώστε να αλλάξη στάση και να είναι δίκαιη και στα δύο της παιδιά. 2. Η συχνή παρακολούθησή του στα παιγνίδια και η παρουσίαν του στα μάτια των συμμαθητών του σαν κάτι το μη άτυπο. 3. Η απαλλαγή του από τα σωματικά του έλαττώματα με Ιατρική επέμβαση. 4. Η προβολή του σαν αξιουμέλους της μαθητικής κοινότητας με την ελαστική βαθμολογία στον έλεγχο των εργασιών του και την με ελαστικό τρόπο χορήγηση επαίνων για παραμικρές έστω επιτυχίες.

Η παραπάνω βοήθεια τέθηκε σε εφαρμογή, εκτός απ' την έγχειρηση, μετά τη διάγνωση και φαίνεται ότι ο μαθητής παρουσίασε αξιόλογη βελτίωση στην επίδοση και την κοινωνική προσαρμογή. Η ίδια βοήθεια θα συνεχιστή και κατά τις επόμενες σχολικές χρονιές.

Εμμ. Φρουζάκης

#### ΣΠΟΥΔΗ ΠΑΝΩ ΣΕ ΜΙΑ ΚΟΥΦΙΑ ΓΝΩΣΗ...

Γνώση! Μια γνώση που δυναστεύει την ψυχή μου, το νοῦ!

Κι είμαι πιά ένα γέρικο παιδί, χωρίς, χωρίς αγάπη, χωρίς ένα φως... Νιώθω την καρδιά μου να σαπίζει, να μαυρίζει... έτσι που να μοιάζει με βαθύ, δυσκίνητο τέλμα.

Φτωχή μου καρδιά... γιατί δε στοματᾷς τη φρικτή σου πορεία μέσα στο χρόνο; Ποιά δύναμη σε κρατά μέσα στο λιμνιασμένο μου κορμί; Ποιά μοίρα έξυπηρετείς ακόμα;

Σε νιώθω μέσα στο πληγωμένο μου στήθος να ζῆς το δικό σου το άγχος, το δικό σου αγώνα. Νιώθουμε κι οι δυο πῶς οι όριζοντες γύρω μας είναι κλειστοί και στενοί, όσο κι αν προσπαθοῦμε ν' ανεβοῦμε σε ψηλότερα πλατώματα γνώσης... όσο κι αν πλησιάζουμε τον οὐρανό...

Φτωχή μου καρδιά... μάς λείπει κάτι το πολύ απλό: Μᾶς λείπει η αγάπη!

Και λές να τη ζητήσουμε στους ανθρώπους. Ναι, είναι μια λύση κι αυτή. Μά, καρδιά μου, κοίτα: Μια πολιτεία... μια πλατιά ανθρώπινη ανάσα... πρόσωπα χιλιάδες που μάς κοιτούν, άνθρωποι που ἔμεις πλάσαμε κι αυτοί μάς έπλασαν. Κι όμως, δεν γνωρίζομαστε. Δεν μάς διακρίνουν... τους ξεχνᾷμε και μάς ξεχνᾷν... Για μάς δεν μιλοῦν κι ἔμεις ἀγνοοῦμε τη



γνώση τους, πού νομίζουμε — όπως κι αυτοί για μας — ότι κουβαλοῦν μιὰ στείρα Γνώση.

Ντυμένοι καθέννας τὸ ροῦχο τῆς ἀνάληπτης ἀδιαφορίας, τὴ μάσκα τῆς συμβατικῆς συνήθειας καὶ τοῦ συνηθισμένου συμβατισμοῦ...

Ζοῦμε τὴ μοίρα μας χωρὶς προεκτάσεις κι ἀνεβάσματα, καρφωμένοι πάντα στὸ Προκρούστιο κρεβάτι τῆς κούφιας μας Γνώσης... γαντζωμένοι πάντα στὴν χωματένια μας ὑπαρξή... ἴσκιιοι στενοὶ κι ἀποκρουστικοὶ μέσα στὴ μονολιθικότητά μας.

Περιφέρουμε τὴ αἰώνια "Ἀγνοιά μας = πού Γνώση τὴν κρᾶζουμε — σ' ὅλη μας τὴ ζωὴ, σπάνια ξεφεύγοντας ἀπὸ τὸν κύκλο πού μᾶς χαράζει ἡ καθημερινότητα κι ὁμνῶμε μιὰ κούφια πίστη σὲ κούφιας ἀξίες, πού μὲ ὕλικά σκάρτα τίς πλάσαμε καί, τυφλά ὑπακούοντας στίς πεθυμιές μας καὶ σ' ὄνειρα ἀνόητα, βωμὸ τοῦς χτίσαμε.

Ραπίζουμε ἀνόητα τὸν ἄνθρωπο μὲ πράξεις πού κλείνουν ἐμπειρίες μιᾶς χωματένιας — καὶ γι' αὐτὸ στατικῆς ὑπαρξῆς... καὶ μᾶστιγνώνουμε τὸν προορισμὸ τοῦ μὲ πράξεις ὑπερφίαλες καὶ κενές, πού κλείνουν τὴν πίκρα μιᾶς χωματένιας ζωῆς.

Πεθαίνουμε κρατώντας στὰ χεῖλη μας τὴν πικρὴ γεύση μιᾶς στείρας ζωῆς, νιώθοντας τὸ αἶσθημα κάποιου κενοῦ νὰ κατέχη τὰ μέλη μας, μερῶντας μὲ πικρά κι ἀγχώδη πτωγυρίσματα τὴν πικρὴ καὶ στυφὴ πείρα. πού μᾶς χάρισε ἡ κούφια μας Γνώση.

Καὶ καμμιά φορά, ἔτσι σὰν ἀπρόσμενα, κλείνοντας τὰ στεγνὰ μάτια — γιὰ τελευταῖα, ἀλίμονο, φορά — προσπαθοῦμε ν' ἀναζητήσουμε τὸ φῶς, ἐγκαταλείποντας μ' ἀλαφριά καρδιά τὴ λάσπη μας στὰ σύνορα τ' οὐρανοῦ, Ἐκεῖ πού ὑποθέτουμε πὼς θὰ βροῦμε τὰ χνάρια κάποιου Θεοῦ... Ἐκεῖ πού ἐλπίζουμε πὼς θ' ἀντλήσουμε αἰωνιότητα, δίνοντας γι' ἀντάλλαγμα μιὰ φτηνὴ, συχαμερὴ συγγνώμη...

Ἀδυναμία! Μάνα τῆς ἀμαρτίας... πὼς μᾶς συνθλίβει μέχρι τίς τελευταῖες στιγμές μας... πόσο, στ' ἀλήθεια, μᾶς κατεβάζεις χαμηλά!

Σκέπτομαι τὰ χρόνια πού κύλησαν καὶ χαθῆκαν ἀνάμεσα στὰ δάκτυλά μας... ἀνάμεσα σὲ πράξεις καὶ λόγια, πού ὑπαγόρευαν ἀδυναμία καὶ πάθος, πού πλάθανε μηδαμινότητα καὶ ἄγνοια...

Βουβοὶ κι ἀδύνατοι γιὰ μιὰ ἀνάσταση, γιὰ ἓνα πῆδημα ἔξω ἀπὸ τὸν πηλὸ μας, πού μᾶς βουλιάζει τὰ πόδια στὴ γῆ... τραγουδοῦμε τὴν παντοδυναμία τοῦ πηλοῦ μας μὲ τραγούδι βραχνό.

Κι ἔτσι κυλήσανε τὰ χρόνια...

Τώρα ποιὸς θὰ μᾶς ἀναστήσει; Ποιὸν θὰ βροῦμε ν' ἀγαπήσουμε; Τώρα, πού ὡς θαμποχαράζει ἡ ἄλλη αὐγὴ... ποιὸν θὰ βροῦμε νὰ τοῦ φανερώσουμε τὴ γοητεία τοῦ μεγάλου μας οὐνείρου; Σὲ ποιούς θὰ μοιράσουμε τίς ἐμπειρίες τῆς ἀτέλειωτης νύχτας πού ζήσαμε;

Φτωχὴ μου καρδιά. Τὸ ξέρεις πιά καλά. Θαμποχαράζοντας ἡ ἄλλη αὐγὴ, θὰ βρεθοῦμε πάλι μόνοι. Κι ὁ ἀδυσώπητος ἥλιος τοῦ καταμεσήμερου θὰ μᾶς βρῇ πάλι δεμένους στὴ φρικτὴ μας μοίρα...

Νὰ ζητᾶμε πάντα μιὰ καινούρια θέση, γιὰ νὰ μετακινούμε τὴν κενότητά μας, πού μᾶς συντρίβει καὶ μᾶς ἀλλοιώνει τὸ φῶς καὶ τὴν ἴδια μας τὴν ὑπαρξή...

Ἀντωνίου Δελώνη

## ΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΕΙΣ ΩΣ ΜΕΣΟΝ ΔΙΑΓΝΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΟΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

Πολλὰ εἶναι τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιεῖ ἡ ψυχολογία καὶ παιδαγωγικὴ διὰ τὴν διάγνωσιν τῆς προσωπικότητος τῶν μαθητῶν. Μεταξὺ τῶν μέσων τούτων, ἐξέχουσιν θέσιν κατέχουν καὶ αἱ ἐλεύθεραι ἀπασχολήσεις.

Αἱ ἀπασχολήσεις αὗται δέον νὰ λαμβάνουν χώραν ὁπωσδήποτε ἐν τῷ σχολείῳ, διὰ νὰ καθίσταται δυνατὴ καὶ συστηματικὴ ἡ παρακολούθησις ὅλων τῶν μαθητῶν ὑπὸ τῶν διδασκάλων. Διὰ τοῦτο καλὸν θὰ ἦτο εἰς ἕκαστον σχολεῖον νὰ προγραμματίζωνται ἀνὸ μίαν ἢ δύο ὥρας ἐβδομαδιαίως, κατὰ τὰς ὁποίας οἱ μαθηταὶ θὰ εὐρίσκουν οἰανδήποτε ἐργασίαν δι' ἀπασχόλησιν τῆς ἰδίας αὐτῶν προτιμήσεως, ἥτοι δι' ἀνάγνωσιν, διὰ γραφήν, διὰ χειροτεχνικὰ κατασκευὰς, διὰ ἰχνογραφίαν, διὰ παίγνιον, δι' ἀπασχόλησιν εἰς τὸν σχολικὸν κήπον, δι' ἀθλαπαιδίαν κλπ.

Περὶ τῆς σημασίας καὶ ἀξίας τῶν ἐλευθέρων ἀπασχολήσεων δὲν θὰ ἀσχοληθῶμεν λεπτομερῶς ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἂν καὶ ἡ σοβαρότης τοῦ θέματος εἶναι μεγίστη καὶ γνωστὴ ἡ σπουδαιότης αὐτοῦ ἐν τῷ κύκλῳ τῶν παιδαγωγικῶν θεμάτων. Ἡμεῖς θὰ προσποθήσωμεν νὰ καταδείξωμεν τὴν συμβολὴν τούτων, προκειμένου νὰ γνωρίσωμεν τὴν προσωπικότητα τῶν μαθητῶν.

Ἡ γνώσις τῆς προσωπικότητος τοῦ μαθητοῦ διὰ τὴν καλυτέραν ἐπιτεῦξιν τῆς ἀγωγῆς, εἶναι ἄνευ ἀμφιβολίας μεγίστης σημασίας.

Διευκολύνει αὕτη κατὰ τὸν καλλίτερον τρόπον τὸν προγραμματισμὸν τῶν διδακτικῶν ἐνοτήτων, τὴν διεξαγωγὴν τῆς διδασκαλίας καὶ τὴν ἄνευ πιέσεως μεταβίβασιν τῶν ἀπαραιτήτων βασικῶν γνώσεων, τῶν ἱκανῶν νὰ ἀφομοιωθοῦν ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ.

Ἀποτελεῖ ἐν ὀλίγοις ἡ προσωπικότης αὐτοῦ τὸν μοχλόν, γύρω ἀπὸ τὸν ὁποῖον δέον νὰ περιστρέφεται ἡ παιδαγωγοῦσα διδασκαλία, σκοπὸς τῆς ὁποίας εἶναι νὰ διαμορφώσῃ αὐτὴν τελείαν, ἀποβάλλουσα τὰ μειονεκτήματα καὶ καλλιεργοῦσα καὶ προάγουσα τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰς καλὰς συνηθείας.

Αἱ ἐλεύθεραι ἀπασχολήσεις δίδουν τὴν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς μαθητὰς νὰ δείξουν κάποιαν αὐθόρμητον προτίμησιν πρὸς ἀπασχόλησιν, ἀποκαλύπτοντας οὕτω τὰς κλίσεις καὶ προτιμήσεις τῶν. Πρέπει δὲ νὰ ἀφίωνται τελείως ἐλεύθεροι διὰ νὰ ἐκλέγουν οἰανδήποτε ἀπασχόλησιν ἐπιθυμοῦν.

Ὁ τρόπος τώρα, μὲ τὸν ὁποῖον ἐκτελοῦν τὰς ἐλευθέρους ἀπασχολήσεις, ἡ προτίμησις τὴν ὁποῖαν δείχνουν εἰς οἰανδήποτε ἐξ αὐτῶν, ἡ προθυμία μὲ τὴν ὁποῖαν τὴν ἐκτελοῦν, ἡ πρωτοβουλία, ἡ ὁποία ἀναπτύσσεται κατ' αὐτάς, καθὼς καὶ ἡ ἡρεμία ἡ ὀργή, ἡ ὁποία θὰ γεννηθῇ ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν, παρέχουν εἰς ἡμᾶς πολλὰ κριτήρια, βάσει τῶν ὁποίων δυνάμεθα νὰ ἀποφανθῶμεν, ἐν συνδυασμῷ φυσικὰ καὶ μὲ ἄλλα συμπεράσματα ἐξ ἄλλων ἐκδηλώσεων τῶν μαθητῶν περὶ τοῦ ποιοῦ, ἐν μέρει, τῇ προσωπικότητι αὐτῶν.

Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται, διότι θὰ ἀποκαλύψωμεν τὴν ἐπιμονὴν καὶ ὑπομονὴν τῶν μαθητῶν, προκειμένου νὰ διεκπεραιώσουν κάποιαν ἐργασίαν, ἥτις ἐν καταφατικῇ περιπτώσει ἀποτελεῖ βασικὸν παράγοντα καὶ ἐνδείξεις καλῆς προσωπικότητος καὶ δέον νὰ ἐκμετολλευσθῇ ποικιλοτρόπως παρὰ τοῦ διδάσκοντος



Ἐν συνεχείᾳ δὲ θὰ ἐκδηλωθοῦν πολλοὶ διάφοροι ἀρεταὶ καὶ πλεονεκτήματα ἐκάστου ἢ μειονεκτημάτων, τὰ ὅποια πρέπει νὰ θεραπευθοῦν. Τὰς ἀρετὰς καὶ πλεονεκτήματα τὸ σχολεῖον πρέπει νὰ τὰς ἐκμεταλλευθῇ καὶ ὥς ἐκ τούτου θὰ ἔχῃ θαυμάσια ἀποτελέσματα ἢ βασιζομένη διδασκαλία ἐπὶ τῶν σπουδαιοτέρων προτιμήσεων, κλίσεων καὶ πλεονεκτημάτων τῆς προσωπικότητος ἐκάστου.

Διὰ νὰ ἐπιτευχθοῦν τὰ ἀνωτέρω, νομίζομεν ὅτι κάθε σχολεῖον θὰ πρέπει νὰ ἐφαρμόζῃ ἀνά μίαν ἢ δύο ὥρας καθ' ἑβδομάδα ἐλευθέρας ἀπασχολήσεις τῶν μαθητῶν καὶ τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν νὰ παρακολουθῇ μετὰ μεγίστης προσοχῆς ἀπάσας τὰς ἐκδηλώσεις τούτων, οἱ ὅποιοι θὰ ὑποπίπτουν εἰς τὴν ἀντίληψίν του καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐλευθέρας ἀπασχολήσεώς των.

Τὰς σπουδαιοτέρας ἐκ τῶν ἐκδηλώσεων τούτων καὶ τὰς πλεον ἐνδιαφερούσας ἐκάστου μαθητοῦ, νὰ σημειοῖ ἐπὶ ἐνὸς τετραδίου, ἕως ὅτου συγκεντρώσῃ ὅρεκα στοιχεῖα, ἱκανὰ νὰ τοῦ προσδιορίσουν τρόπον τινὰ τὴν προσωπικότητα αὐτοῦ.

Τῶν σημειώσεων τούτων δέον νὰ λαμβάνῃ γνώσιν ἅπας ὁ Σύλλογος τῶν διδασκάλων ἐν κοινῇ συνεδρίᾳ, ὅστις καὶ θὰ ἀποφαίνεται, βάσει ὧν τῶν στοιχείων τοῦ Α. Φ. τοῦ μαθητοῦ, ὡς πρὸς τὴν προσωπικότητα αὐτοῦ, ἔστω καὶ ἀδρομερῶς, δεδομένου ὅτι αὕτη ἐξελίσσεται συνεχῶς καὶ παρουσιάζει πολλὰς ἀλλαγὰς κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, ἢ παρακολουθήσεις τῶν μαθητῶν καὶ ἡ συλλογὴ διαφόρων στοιχείων, θὰ πρέπει νὰ γίνεται καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς παραμονῆς τῶν μαθητῶν εἰς τὸ σχολεῖον, κατὰ τὴν διδασκαλίαν, τὰς ἐλευθέρας σιωπηρὰς ἐργασίας, τὰ διαλείμματα καὶ τὰς παιδιὰς των, ὥστε νὰ ἔχωμεν πλήρη, κατὰ τὸ δυνατόν, εἰκόνα τῶν ἐκδηλώσεων αὐτῶν καὶ ὁ προσδιορισμὸς τῆς προσωπικότητός των νὰ ἐγγίξῃ, κατὰ τὸ δυνατόν, τὴν πραγματικότητα.

Κων/νος Τσάτσαρης

## ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Ἡ σημερινὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἔχει γίνῃ πολύμορφη καὶ πολύπλοκη. Οἱ καταπληκτικὲς πρόοδοι σ' ὅλες τὰς πλευρὰς τοῦ ἐπιστητοῦ καὶ πρὸ παντός στὸν τεχνικὸ τομέα, δημιούργησαν μιὰ ἀναστάτωση καὶ ἀναταραχὴ στὶς συνθήκες τῆς ζωῆς, ποὺ ἐπικρατοῦσαν παλαιότερα.

Ἡ πρόοδος τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἀκολουθεῖ σταθερὴ ἐξελικτικὴ ἀνοδο. ἄλλοτε ἔχουμε στασιμότητα καὶ ἄλλοτε ραγδαία καὶ καλπάζουσα ἀνέλιξη. Μέσα σὲ μιὰ τέτοια ἀτμόσφαιρα ἐπιστημονικῆς ἀνόδου ζῇ ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος· ἀτμόσφαιρα ἀνησυχίας καὶ περιέργειας, ποὺ ὀλοένα καὶ μὲ μεγαλύτερη δύναμη ὠθεῖ τὸν ἄνθρωπο στὴν κατάκτηση τοῦ κόσμου ποὺ τὸν περιβάλλει.

Ὁ σημερινὸς ἐπιστήμονας ἔχει βρεῖ τὸν πραγματικὸν προορισμὸν του καὶ μὲ σχέδιο καὶ προγραμματισμὸν προβαίνει στὴν ἔρευνά του. Διακονεῖ οὐσιαστικὰ στὸν ναδὸν τῆς γνώσης καὶ τῆς ἐπιστήμης.

Τὸ γεγονός αὐτό, ποὺ ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος μὲ τὴν μεθοδικότητα τῆς ἐργασίας του καὶ τὴν πειθάρχηση τῆς σκέψεώς του, κατόρθωσε νὰ εἰσ-

δύσῃ σὲ μεγάλο βαθμὸ στὰ μυστήρια τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς, πρέπει τὸ Σχολεῖο νὰ τὸ σταθμίσῃ καὶ νὰ τὸ ἐξετάσῃ καλύτερα.

Τὸ Σχολεῖο — τὸ Σχολεῖο κάθε βαθμίδας — πρέπει νὰ ἐπιδιώκῃ νὰ δώσῃ στοὺς μαθητὲς του ὄχι γνώσεις, ἀλλὰ γνώση. Ἡ σὴνωση οὕτῃ μνήμη ἀχώνευτων καὶ ἀσύνδετων στοιχείων, δὲν ἀποδίδει στὸ πεδίο τῆς ἀγωγῆς τῶν νέων μας οὐσιαστικὰ ἀποτελέσματα. Μπορεῖ ἔτσι νὰ δημιουργοῦμε πολὺξερους νέους, ποὺ νὰ καταπλῆσσουν καὶ ἐντυπωσιάζουν μὲ τὸν πλοῦτο τῶν γνώσεών τους. Τοὺς νέους ὅμως αὐτοὺς θὰ τοὺς διακρίνῃ ἡ ἀνοργάνωτη καὶ ἀπειθάρχητη σκέψη. Θὰ λείπῃ ἀπὸ τὰ ἔργα τους ἡ προσωπικὴ πνοὴ καὶ ἡ πρωτοτυπία.

Μὲ τὸν ἀναμνησκασμὸ τῶν γνώσεων δὲν ἐπιτυγχάνεται ἡ πρόοδος καὶ ἡ διεύρυνση τοῦ πεδίου τῆς γνώσης. Οἱ ἡλεγχμένες γνώσεις πρέπει νὰ ἀποτελοῦν τὰ ὑλικά, μὲ τὰ ὅποια θὰ ἐργασθῇ πνευματικὰ ὁ νέος μας. Στὸν κατάλληλο ὅμως συνδυασμὸ τῶν ὑλικῶν αὐτῶν ἀπὸ τοὺς μαθητὲς, ὥστε νὰ προκύψουν νέα πρωτότυπα στοιχεῖα, ποὺ νὰ θεμελιώνουν τὴν ἀλήθεια πρέπει νὰ στρέψῃ τὴν προσοχή του τὸ σύγχρονο σχολεῖο.

Ὁ μονότονος βερμπολισμὸς καὶ ἡ φλύση λογοκοπία πρέπει νὰ λείψῃ ἀπὸ τὸ νέο σχολεῖο. Οἱ μαθητὲς μὲ αὐτενέργεια καὶ οὐτοσχεδιασμὸ τῆς ἐργασίας τους κάτω ἀπὸ ἀγρυπνὴ παρακολούθηση τοῦ δασκάλου, πρέπει νὰ ἐπεξεργάζονται τὰ μορφωτικὰ ὑλικά ποὺ τοὺς προσφέρουμε. Δὲν εἶναι ἀνώφελο μερικὲς φορὲς ν' ἀφήνουμε τὸ μαθητὴ κατὰ τὴν πορεία τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ θέματός του ν' ἀκολουθῇ καὶ ἐσφαλμένο δρόμο, γιὰ νὰ φθάσῃ σὲ ἀδιέξοδο καὶ νὰ ἐξαναγκάζεται ἔτσι ἐκ τῶν πραγμάτων νὰ ἐπανέρχεται στὴν ἀφετηρία του καὶ νὰ υἱοθετῇ νέα πορεία καὶ μέθοδο. Ἐτσι ὀξύνεται ἡ προσοχή καὶ προάγεται τὸ κριτικὸ πνεῦμα. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων μαθημάτων, καὶ τὸ μάθημα τῶν ἐκθέσεων συμβάλλει πολὺ ἀποτελεσματικὰ στὸν τομέα αὐτόν. Κατὰ τὴν διόρθωση τῶν ἐκθέσεων πρέπει ὁ δάσκαλος νὰ τονίξῃ τὴ λογικὴ πορεία, ποὺ ἐπιβάλλει ἡ φύση τοῦ θέματος καὶ ἡ ὁποία ἔπρεπε ν' ἀκολουθηθῇ ἀπὸ τοὺς μαθητὲς.

Τὴν ὅλη σχολικὴν ἐργασία πρέπει νὰ τὴν διακρίνῃ ἡ σκοπιμότητα, ἡ ὁργάνωση καὶ ἡ μεθοδικότητα· ἡ προχειρότητα καὶ ἡ ἀσυνορτησία ἀποτελοῦν κωλυτικὰς παράγοντες στὴν προσπάθεια γιὰ νὰ συνηθίσουν οἱ μαθητὲς στὴν λογικὴ ἀντιμετώπιση τῶν θεμάτων ποὺ τοὺς ἀπασχολοῦν.

Στὶς κατώτερες τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὴν ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ τῆς ἡλικίας αὐτῆς, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν διαφόρων ἀντικειμένων, ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ διδακτικοῦ ὀξιώματος «δίδασκε παίζοντας». Στὶς δύο ὁμοῦς ἀνώτερες τάξεις, παράλληλα πρὸς τὸ ὀξίωμα αὐτό, πρέπει νὰ ἐφαρμόζεται καὶ κάποιος σχετικὸς περιορισμὸς καὶ καταναγκασμὸς, γιὰ νὰ συνηθίσουν ἀπὸ τὴν ἡλικίαν αὐτὴν οἱ μαθητὲς στὴν σοβαρὴ διαπραγμάτευση τῶν σχολικῶν τους ζητημάτων καὶ στὴν ἀνελλιπὴ ἐκτέλεση τῶν καθηκόντων τους. Ὁ Εὐριπίδης στὴν «Μηδεία» του λέγει σχετικῶς: «Νέα γὰρ φροντίς οὐκ ἀλγεῖν φιλεῖ».

Συνεπῶς βασικὴ τοῦ σχολείου ἐπιδίωξη πρέπει νὰ εἶναι ἡ διανοητικὴ τῶν μαθητῶν καλλιέργεια, ὥστε ἀπὸ τὴν παιδικὴν τους ἡλικία ν' ἀποκτήσουν σκέψη μὲ εἰρμό καὶ ἐσωτερικὸ ὁργανικὸ σύνδεσμο. Ἡ ἐπιμελημένη προσοχή τοῦ σχολείου στὸ κεφαλαιῶδες αὐτὸ ζήτημα, θὰ πλῆξῃ καίρια τὴν ἐπιπολαιότητα καὶ τὴν προχειρότητα, τὴν ἀσυνορτησία καὶ τὴν ἀκαταστασία. Μὲ τὸν ἀδιάκοπο καὶ συνεχῆ ἔλεγχον τῆς σκέψης τῶν μαθητῶν κατὰ τὴν διαπραγμάτευση τῶν σχολικῶν τους ζητημάτων, τὸ Νέον Σχολεῖο ποὺ δημιουργεῖ αὐριανούς πολίτες μὲ ὁργανωμένη καὶ πειθαρχημένη σκέψη, πολίτες ποὺ θὰ ἔχουν τὴν δυνατότητα ν' ἀνακαλύπτουν τὰ μυστήρια τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς.





τών καιρών τους και συνδυάζοντάς τα κατά τον καλύτερο και αρμονικώτερο τρόπο, να προχωρούν σε νέες συνθέσεις όμορφιας και ήθους, που θα δικαιώνουν και καταξιώνουν την εποχή τους.

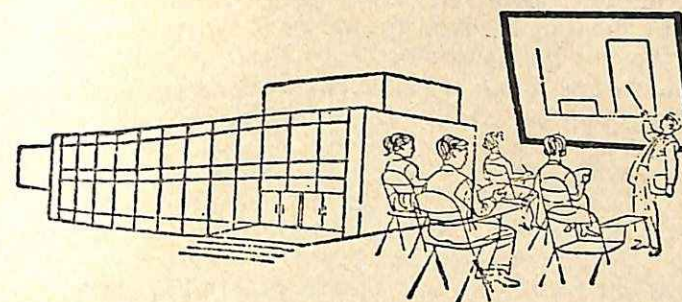
Η νοητική καλλιέργεια με την παράλληλη άσκηση της παιδικής βούλησης, πρέπει ν' αποτελέσει βασική επιδίωξη του σύγχρονου σχολείου: αφού ο μαθητής άσκηθι στο να συλλαμβάνη όρθα τα σχολικά του προβλήματα και να άρθρώνη με στερεούς άρμους τη σκέψη του, πρέπει παράλληλα να έθισθι και στο να προβαίνει με τόλμη και αποφασιστικότητα στη μετουσίωση της σκέψης του σε πράξη και σε συγκεκριμένο έργο.

Η καλή σκέψη είναι μια σπουδαία άρετή του ατόμου. Όταν όμως ή άρετή αυτή δεν εκφράζεται σε ενέργεια και πράξη, δεν ολοκληρώνεται το άτομο. Μπορεί ένα άτομο να έχει καλλιεργημένο νοο, που να συλλαμβάνη ώραιες και ύψηλες ιδέες. Οι ιδέες όμως αυτές δεν θα έξυπηρετούν την ζωή του αν το άτομο δεν έχει την τόλμη και την αποφασιστικότητα να προβαίνει στην πραγματοποίησή τους. Πρέπει να συνηθισι ο μαθητής από την μικρή του ηλικία να προβαίνει στην λήψη αποφάσεων μετά από επίμονη βάσανο της σκέψης του. Και αφού πεισθι, ότι ή απόφασή του θεμελιώνεται με λογικά στοιχεία, να προχωρή άταλάντευτα και σταθερά στην μετουσίωσή τους σε πράξη και ενέργεια. Αποτέλεσμα της μη κατάλληλης άσκησης της βούλησης κατά τη σχολική περίοδο είναι το φαινόμενο, που μέσα στην κοινωνία παρουσιάζονται πολλά άτομα άβουλα και άναποφάσιστα: τους λείπει ή τόλμη και ή αποφασιστικότητα, το θάρρος και ή πειστικότητα. Πρώτιστο μέλημα του Σχολείου στην περίπτωση ούτή πρέπει να είναι ή καταπολέμηση της άτολμιας και δειλίας: και έχει για το σκοπό αυτό πολλά μέσα στη διάθεσή του.

Οι πιό πάνω ενέργειες του σύγχρονου σχολείου θα ήσαν έλλιπεις και ανεπαρκείς, αν δεν συνοδεούνταν από την καλλιέργεια και άσκηση της παιδικής συναισθηματικότητας. Η εποχή μας έχει ανάγκη όχι μόνο από λογικούς και αποφασιστικούς, αλλά προ πάντων από συναισθηματικούς ανθρώπους, από ανθρώπους που θα σκύβουν με συμπάθεια επάνω στον ανθρώπινο πόνο και θα δονηθι ή ύπαρξή τους από τις ανάλογες συναισθηματικές καταστάσεις του χειμαζομένου συνανθρώπου. Το δίδαγμα που βγαίνει από τις φρικαλεότητες και τα έγκληματα του Βου παγκοσμίου πολέμου είναι ότι πρέπει το Σχολείο και ή κοινωνία να φτιάνουν ανθρώπους με ευαίσθητες συναισθηματικές κεραίες εμπρός στον πόνο και την αγωνία του συνανθρώπου. Και στην καλλιέργεια του συναισθήματος το Σχολείο πρέπει ν' ακολουθήσι την μέση όδό: δεν θα επιδιώκη την ευσυγκινησία και την υπερευαισθησία, ούτε την απάθεια και την αδιαφορία. Η ζωή απαιτεί μια σταθερή συναισθηματική κατάσταση, που δεν θα υπόκειται σε απότομες μεταβολές και μεταπτώσεις. Όστε ένα άλλο έργο του Σχολείου, έξ ίσου σοβαρό και βαρύ, είναι ή εκλέπτυνση του συναισθήματος και της ευαισθησίας των μαθητών του. Και στον τομέα ούτόν ή Άγωγή πρέπει να δώσι την αρμόζουσα σημασία, διότι, όπως όρθα παρατηρεί ο Μένανδρος «πας ό έρυθριών χρηστός έμοίγε δοκεϊ».

Η άρμονική και σύμμετρη καλλιέργεια της νόησης, της βούλησης και του συναισθήματος των μαθητών, αποτελεί βασική και θεμελιώδη επιδίωξη της σύγχρονης Παιδαγωγικής. Το Σχολείο μας, ακολουθώντας το πνεύμα αυτό, θα δημιουργήσι ανθρώπους με γερή σκέψη, με τόλμη και συναισθηματικότητα, άπαραίτητες άρετες για την πρόοδο και ευδοκίμηση του ατόμου στη σημερινή κοινωνία.

Ιωάννου Άργυροπούλου



ΑΠΟ ΤΗΝ  
ΠΡΑΞΗ

## ΟΙ ΣΙΩΠΗΡΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

### Α'. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΩΝ ΣΙΩΠΗΡΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

Η λειτουργία των σχολείων όλων των τύπων — των όλιγοθεσίων με τα συμπλέγματα των τάξεων και των πολυθεσίων με τις όμαδικές ή άτομικές εργασίες — αναγκάζει το δάσκαλο να εργάζεται με ένα μόνο μέρος των μαθητών. Δημιουργείται έτσι ούτόματα το πρόβλημα της άπασχολήσεως των υπολοίπων μαθητών, τόσο για την άπρόσκοπτη εργασία του δασκάλου, όσο και για την καρποφόρα όξιοποίηση του νεκρού για τους μαθητές χρόνου. Η όρθη αντιμετώπιση του προβλήματος, προσδιορίζει άποφασιστικά τη σχολική έπιτυχία.

Ανέκοθεν το σχολείο καταβάλλει προσπάθειες για την αντιμετώπισή του, που είναι πάντα άνάλογη με τις κρατούσες ψυχολογικές και παιδαγωγικές όρχές. Άγραφο χαρτί νόμιζε το παιδί ή ψυχολογία. Παθητικό δέκτη το ήθελε ή σχολική πραγματικότητα. Ψυχοδυναμική κι άνεπανάληπτη όντότητα με ιδιαίτερες κλίσεις κι ένδιαφέροντα, ιδιαίτερα δικαιώματα στη ζωή, το καθορίζουν οι σύγχρονες ψυχολογικές αντιλήψεις. Αύτενέργεια στην πρόσκτηση των γνώσεων, ιδιαιτερότητα στην έπιλογή των σφαιρών γνώσεως για κατάκτηση και σεβασμός στην εξέλισσομένη προσωπικότητα είναι τα χαρακτηριστικά του νέου σχολείου. Καρφωμένο στο θρανίο κι άμίλητο ήθελε το παιδί το παλιό σχολείο, να άσχολήται με αύστηρά καθορισμένη άναπαραγωγική εργασία, την ώρα που ό δάσκαλος εργάζόταν με άλλες τάξεις. Χορούμενο έρευνητή θέλει το παιδί το νέο σχολείο. Δεν έπιβάλλει πάντα κι αύστηρά το είδος και το ποσόν της εργασίας. Δεν άπαιτεί την άκίνησία και δεν το ένοχλει ό λογικός θόρυβος. Χορούμενη κυψέλη θέλει την τάξη. Δεν δέχεται βέβαια τον υπέρμετρο θόρυβο και την άναρχία. Το μυστικό της έπιτυχίας βρίσκεται στη σταθερή χάρσι του δρόμου ανάμεσα στα δυό άκρα. Ό κίνδυνος άποκλίσεως προς το ένα ή το άλλο άκρο έλλοχεύει πάντα.

Ό σταθερός ψυχολογικός προσανατολισμός του δασκάλου κι ή συστηματική προπαρασκευή του μαθητή στη σιωπηρή εργασία κι αύτενεργό μάθηση, προλαμβάνουν την έπικίνδυνη άπόκλιση στα άκρα και καθιστούν τις Σ. Ε. καρποφόρα ένασχόληση.

Το σχολείο σήμερα δε θεωρεί τις Σ. Ε. μόνο σά μέσο άπαλλαγής του δασκάλου από την ένόχληση των μη άπασχολουμένων μαθητών, αλλά και



σά μέθοδο και βιολογική και ψυχολογική ανάγκη. α) Είναι μέθοδος, γιατί ασκούν τον μαθητή στη σιωπηρή έρευνα, προάγουν την αύτενεργό μάθηση, την έσωτερική πειθαρχία και άλληλοσεβασμό.

β) Είναι βιολογική και ψυχολογική ανάγκη, γιατί ικανοποιούν την χαρακτηριστική τους τάση για κίνηση. Είναι σήμερα γενικά αποδεκτή η άρχη, ότι το σχολείο πρέπει να ρυθμίζει τις διδακτικές και παιδευτικές του ενέργειες σύμφωνα με την ψυχοφυσική πραγματικότητα του παιδιού και να έχει για στόχο του την υποβοήθηση της προσωπικότητός του. Κάθε παράλογος φραγμός στην εκδήλωση της όρμης για κίνηση — γι' αυτό τάχα απαιτεί η σχολική πραγματικότητα — εκτροχιάζει το σχολείο από τον προορισμό του κι έχει σοβαρές επιπτώσεις στην όμαλή και επιθυμητή εξέλιξη του παιδιού. Παράλογη και αντιπαιδαγωγική είναι η άνογκαστική άδράνεια του παιδιού.

Η άπρόσκοπτη και καρποφόρα λειτουργία του σχολείου κι η ψυχοσωματική πραγματικότητα του παιδιού, επιβάλλουν την ανάθεση και άδεια ή παρότρυνση για άνάληψη αυτότελών έργων, που έκτελεί το παιδί όχι καρφωμένο στο θρανίο κι άμύλητο, άλλ' έρευνώντας βιβλία, συζητώντας με τους συμμαθητές του, καταφεύγοντας στο σχολικό κήπο. Καταφαίνεται λοιπόν, ότι ο όρος Σ. Ε. έχει ευρύτερο περιεχόμενο απ' ό,τι υποδηλούν οι λέξεις. Ίσως θα έπρεπε να άλλαχθαι ο όρος. Μία κι επεκράτησε όμως, πρέπει να του δίνουμε ευρύτερο περιεχόμενο. Σιωπηρές εργασίες είναι οι σχολικές άπασχολήσεις κι εργασίες, που από έσωτερική ανάγκη άναλαμβάνουν έλεύθερα κι έκτελούν με αύτενέργεια ή αύτετέλεια οι μαθητές, ή οι εργασίες που άνοθέτουν σ' αútους οι δασκάλοι τους. Και τα δυό είδη έχουν σκοπό να βοηθήσουν την αúτοαγωγή και αúτομόρφωση των μαθητών και τη δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών για την όμαλή και άπρόσκοπτη λειτουργία όλων των τύπων σχολείων, πολυθεσίων κι ιδιόιτερα όλιγοθεσίων.

#### Β'. ΣΚΟΠΟΣ ΤΩΝ ΣΙΩΠΗΡΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

Το νέο σχολείο και στο ζήτημα των Σ. Ε. θέτει σάν άφετηρία κατευθυντήρια γραμμή των ενεργειών του το παιδί, την άνεπανάληπτη όντότητα που καλείται να υπηρετήσει κι εξέλιξη. Γι' αυτό δίνει τέτοιες Σ. Ε., που είναι σύμμετρες με την εξέλικτική βαθμίδα του παιδιού άποσκοπούν όχι μόνο στην άπρόσκοπτη εργασία του δασκάλου, αλλά και στην ικανοποίηση των βιολογικών και ψυχολογικών αναγκών του παιδιού. Τοúτο είναι άπαραίτητη προϋπόθεση για τη δημιουργία ευχάριστης διαθέσεως για τη σχολική εργασία, τη θέση επιτευκτών σκοπών και την αúτενεργό κι επίμονη επίδιωξη κι επίτευξή τους. Οι τέτοιες εργασίες προάγουν ποικιλότροπα το γενικό σκοπό της άγωγής. Βοηθούν την αúτομόρφωση και αúτοαγωγή, καλύτεργουν την αúτοπεποίθηση, την όρθή έκτίμηση των δυσκολιών, τη μεθοδική κι επίμονη επίδιωξη επιτευκτών στόχων και γενικά τη δημιουργία ώλοκληρωμένων προσωπικοτήτων.

#### Γ'. ΜΟΡΦΩΤΙΚΗ ΑΞΙΑ ΤΩΝ Σ. Ε.

Απ' όσα λέχθηκαν, καταφαίνεται ότι είναι άναμφισβήτητη ή μορφωτική αξία των Σ. Ε. Έξηπηρετούν το σκοπό της άγωγής, εξασφαλίζουν την κανονική λειτουργία του σχολείου και ικανοποιούν την παιδική φύση για τους έξης λόγους: Άξιοποιούν τον πολύτιμο σχολικό χρόνο, συνηθίζουν το μαθητή στην αúτενεργό μάθηση, του παρέχουν περιθώρια για εξατομί-

κευση της εργασίας και λύτρωση από τις ίσοπεδωτικές επιδράσεις της κοινής διδασκαλίας, τον συνηθίζουν στη θέση κι επίδιωξη επιτευκτών σκοπών, τον προφυλάσσουν από τον κόρο της διδασκαλίας με την εξασφάλιση ίσοροπίας βερμπαλισμού κι αúτενέργειας, τον βοηθούν να έμπεδώσει τα διδαχθέντα. Οι έλεύθερες άτομικές εργασίες είναι θουμάσιες ευκαιρίες για την εξακρίβωση των κλίσεων, των διαφερόντων, της ιδιοφυΐας και των προτιμήσεων του μαθητή κι οι ύποχρεωτικές για την εξακρίβωση του βαθμού της κατανόησης των διδαχθέντων. Οι όμαδικές Σ. Ε. προετοιμάζουν το έδαφος για την κοινωνικοποίηση του μαθητή.

Οι συνδυασμένες (άτομικές και όμαδικές) Σ. Ε. επιτυγχάνουν τον επιθυμητό στόχο, την ανάπτυξη της άτομικότητας και την καλλιέργεια της κοινωνικότητας.

Έξυπακούεται ότι ο βαθμός της επιτυχίας εξαρτάται από την προγραμματισμένη ποικιλία των Σ. Ε. και την ένταξή τους στη γενική εργασία του σχολείου.

Ο Γ. Ζομπανάκης, Έκπαιδευτικός Σύμβουλος, στο βιβλίο του «Προβλήματα των Άγροτικών μας Σχολείων» γράφει: «Η σιωπηρή εργασία δέν θα άποκτήσει ποτέ μορφωτικό και παιδαγωγικό περιεχόμενο, αν δέν ένταχθαι πρώτα όργανικά μέσα στην καθολικότητα της σχολικής εργασίας. Η άπαιτηση αúτη ίσχύει και για τα όλιγοτάξια άγροτικά σχολεία και για τις όμαδικές εργασίες των πολυταξίων σχολείων των πόλεων. Με άλλα λόγια, ή σιωπηρή εργασία πρέπει να άντλή τις δυνάμεις της, το περιεχόμενο και τη μορφή της από την όλη διδασκαλία και ή διδασκαλία αντίστοιχα σέ όλη της την πορεία και σέ όλες τις επενέργειές της, πρέπει να γεμίζει τη σιωπηρή εργασία με περιεχόμενο και να της χσράσσει την κατεύθυνση»

#### Δ'. ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΣΙΩΠΗΡΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

Υπάρχουν άρκετά είδη Σ. Ε. Το είδος τους προσδιορίζεται απ' τις κρατούσες ψυχολογικές και παιδαγωγικές αντίλήψεις, την εξέλικτική βαθμίδα του μαθητή, τα μέσα του σχολείου και την προοιδα των μαθητών. Οι Σ. Ε. μπορεί να είναι έλεύθερες ή δεσμευμένες. Οι έλεύθερες επικρατούν στο νέο σχολείο. Άνταποκρίνονται στην ψυχική ανάγκη, την ιδιοφυΐα και την ιδιορρυθμία του μαθητή. Μ' αυτές επιτυγχάνεται ή πολύμορφη εκδήλωση της παιδικής άτομικότητας. Δέν περιστρέφονται κατ' ανάγκη, ούτε κι άναφέρονται στο έκάστοτε θέμα της κυρίας διδασκαλίας, άλλ' έχουν χαρακτηρηα αúτόβολο, έλεύθερο και δημιουργικό.

Οι δεσμευμένες επικρατούν κυρίως στο παλιό σχολείο. Ορίζονται από το δάσκαλο ή με τη συνεργασία των μαθητών. Τις δέχεται το νέο σχολείο, όταν είναι καλά προγραμματισμένες και προχωρούν παράλληλα με την όργανική αύξηση κι εξέλιξη του παιδιού.

Τόσο οι έλεύθερες, όσο κι οι δεσμευμένες Σ. Ε. χωρίζονται σέ άτομικές και όμαδικές.

1) Οι άτομικές επικρατούν στις μικρές τάξεις, που ο άτομισμός των παιδιών είναι έμπόδιο στην όμαδική εργασία. Βοηθούν στην εκδήλωση και ανάπτυξη της άτομικότητας.

2) Οι όμαδικές εμφανίζονται στί μεγάλες τάξεις, όταν ή ύποχώρηση του άτομισμού επιτρέψει τη σύμπηξη όμάδων εργασίας. Έξυπηρετούν πολύ τον σκοπό της άγωγής, γιατί προάγουν την κοινωνικότητα και τη συνεργατική διάθεση, έφόδια άπαραίτητα για την ένταξη κι ευδοκίμηση στην μετέπειτα ζωή. Ένυπάρχει βέβαια σ' αυτές ο κίνδυνος έκμηδενίσεως της



προσωπικότητας των αδυνάτων από τους δυνατούς κι ό κίνδυνος άπαρατήρητης φυγοπονίας των διστακτικών ή όκνηρων. Έπιβάλλεται λοιπόν έπαγρύπνηση και ψυχολογημένη έπέμβαση κι ένθάρρυνση όσων τήν χρειάζονται. Τό νέο σχολείο δέχεται κι έπιδιώκει τίς άτομικές κι όμαδικές έργασίες, γιατί συντελούν διαμόρφωση μιås όλοκληρωμένης προσωπικότητας.

#### Ε'. ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΩΝ ΣΙΩΠΗΡΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

Ή όρθή έκμετάλλευση των Σ. Ε. άποτελεί τόν άκρογωνιαίο λίθο τής έπιτυχίας του όλιγοθεσίου σχολείου. Γι' αύτήν δυό είναι οί άπαραίτητοι όροι: α) Καλή προπαρασκευή όλων των Σ. Ε. από τό δάσκαλο και β) Έξάσκη των μαθητών στη σιωπηρή κι ούτενεργό έργασία. Έπειτα πρέπει οί μαθητές νά διδαχθούν έπεξεργασία έννοτήτων διαφόρων μαθημάτων, γιατί παρά τά κοινά σημεία, ύπάρχει κάποια ιδιομορφία στην τεχνική τής έπεξεργασίας τους.

Ό δάσκαλος πρέπει νά έπαγρυπνή στους κινδύνους τής άνίας, τής άδιοφορίας κι άπογοητεύσεως, άποφεύγοντας τήν όμοιομορφία, άντλώντας από τήν έπικαιρότητα τήν τοπική και σχολική προγματικότητα και πάνω άπ' όλα δίνοντας έργασίες πρωτότυπες και σύμφωνες με τήν παιδική φύση.

Είναι άνάγκη ό δάσκαλος νά τηρή βιβλίο Σιωπηρών Έργασιών, στο όποιο νά γίνεται λεπτομερής προγραμματισμός τής έργασίας. Τουτό όμως δέν πρέπει νά δεσμεύη τό δάσκαλο. Μετά τήν άνάθεση κι έκτέλεση των Σ. Ε., έπιφέρει τίς τροποποιήσεις που ύπαγορεύει ή πραγματικότητα. Ή έτσι προγραμματισμένη και τροποποιημένη έργασία μέσα σε δυό χρόνια θα γίνη πολύτιμος οδηγός.

Τά παιδιά έπίσης είναι καλό νά τηρούν τετράδιο «Ατέλειωτων Θεμάτων», στο όποιο νά καταγράφουν τί άπόμεινε άκόμη νά έκτελεσθή από τό κατάρτισθέν σχέδιο.

#### ΣΤ'. ΤΟΠΟΣ ΕΚΤΕΛΕΣΕΩΣ ΤΩΝ Σ. Ε.

Τονίσθηκε ότι τό νέο σχολείο θέτει σάν σκοπό των Σ. Ε. τήν αύτενεργό ζήτηση τής γνώσεως, άντλώντας τίς πληροφορίες από τά βιβλία ή από πρώτο χέρι. Έξυπακούεται λοιπόν, ότι ή σχολική αίθουσα δέν είναι ό μοναδικός τόπος έκτελέσεως των Σ.Ε. Άνάλογα με τήν περίπτωση μπορεί νά χρησιμοποιηθή γι' αυτό τό σκοπό τό εργαστήριο του σχολείου, ό σχολικός κήπος, τά δημόσια κέντρα και καταστήματα, ό ναός, οί άρχαιο-λογικοί χώροι κ.ά.

#### Ζ'. ΧΡΟΝΟΣ ΕΝΑΡΞΕΩΣ ΚΑΙ ΕΚΤΕΛΕΣΕΩΣ ΤΩΝ Σ. Ε.

Οί Σ. Ε. πρέπει νά άρχίζουν από τήν Α' τάξη. Όφείλει ό δάσκαλος νά δημιουργήση στο παιδί τής Α' τάξεως τή γέφυρα μεταβάσεως από τήν ηλικία του παιγνιδιού στην ηλικία τής έργασίας. Κατάλληλο μέσο γιά τό σκοπό αυτό είναι τό διδοκτικό παιγνίδι, που πρέπει νά διαποτίζει όλόκληρη τή διδασκαλία.

Όλες οί τάξεις του δημοτικού σχολείου έκτελούν Σ. Ε. όχι μόνο κατά τίς τακτές ώρες, αλλά σ' άλλες ώρες του προγράμματος ή και στις έλεύθερες ώρες σάν κατ' όικον έργασία, άν τό έντονο ένδιαφέρον άπαιτη τουτό.

#### Η'. Ο ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΩΝ Σ. Ε.

Όσο δύσκολος κι άν είναι ή έλεγχος των Σ. Ε. είναι κάτι τό άπα-

ράιτητο κι αυτονόητο. Ή έσωτερική χαρά που γεννά στην ψυχή ή δημιουργική έργασία δέν είναι τόσο δυνατή, ώστε μόνη τής νά διατηρήση άκμαίο τό ένδιαφέρον. Τό παιδί χρειάζεται και τήν κριτική έκτίμηση τής έργασίας του από τό δάσκαλο, γιά νά ίκανοποιηθή ή έντονη όρμη τής άναγνωρίσεως τής άξίας και νά τονωθεί τό ούτσυναίσθημά του. Άλλιώς το παιδί συναισθάνεται ότι μάταια κοπίασε. Όδηγείται στο συμπέρασμα ότι ή έργασία του είχε μοναδικό σκοπό νά άπαλλάξη τό δάσκαλο από τήν άταξία του. Τόν έλεγχο άπαιτεί και ή έννοια τής άγωγής, που έπιδιώκει τήν τελείωση του ατόμου με τή φωτισμένη διόρθωση και καθοδήγηση του ώρίμου. Πρέπει νά τόν έπιδιώκη κι ό δάσκαλος, γιατί αυτές του δίνουν λαμπρές ευκαιρίες διαγνώσεως των κλίσεων, ένδιαφερόντων, βοθμού νοημοσύνης και άφομοιώσεως των διδοχθέντων κι άλάθητο γνώμονα προσαρμογής τής διδακτικής ένεργείας στις άτομικές διαφορές.

Παρ' όλο τουτό, είναι καλό νά ένθορρύνεται κι ό ούτοέλεγχος με τή βοήθεια των μέσων έργασίας κι ό κριτικός έλεγχος με συζήτηση μέσα στην όμάδα ή τήν τάξη.

Πολλοί εισηγούνται και νό σύστημα των προγυμνασμένων βοηθών γιά τή διόρθωση των Σ. Ε. των μαθητών των μικρότερων τάξεων. Προς ένίσχυση τής εισηγήσεως των έπικαλούνται τή γνώμη του Pestalozzi ότι «Με πολύ περισσότερη εύχρίστηση άφήνουν τά παιδιά νά τους δείχνεται κάτι που άκόμη δέν ξέρουν, από άλλα παιδιά λίγο μεγαλύτερά τους, παρά από ένα όποιονδήποτε ένήλικο, κι άν άκόμη ούτός έχει στα στήθη του λεπτή καρδιά και άλλουρίστικό συναίσθημα». ή και τό άρχαιο γνώμικό «Γέρων γέροντι γλωτταν ήδίστην έχει, παίς παιδί».

Ή διόρθωση από τό βοηθό δέν άρκει. Χρειάζεται κι ή διόρθωση του δασκάλου. Κι άν ύποστηριχθή ότι τό παιδί ίκανοποιείται, τή χρειάζεται ό δάσκαλος γιά τό σκοπό που άναφέραμε.

#### Θ'. ΜΕΣΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΤΥΧΙΑ ΤΩΝ Σ. Ε.

Γιά τή συστηματική έκμετάλλευση των Σ. Ε. χρειάζονται άσφαλώς και τά άπαραίτητα μέσα. Τά περισσότερα άπ' αυτά μπορεί νά τά βρή μόνος του ό δάσκαλος. Φτάνει νά ξέρη τί ζητά. Ποικιλία και πληθώρα χειροτεχνικών υλικών (χόρτου, άργίλλου, μαλακής πέτρας, παλιών έφημερίδων, γύψου κλπ.) παρέχει κάθε περιβάλλον. Παλιά θρανία ή πολλά σανίδια και μία όχι εύκαταφρόνητη βιβλιοθήκη ύπάρχουν σε κάθε σχολείο. Ή έπινοητικότητα κι έργατικότητα του δασκάλου θα αύξήση σημαντικά τά μέσα. Πρώτα πρέπει νά χρησιμοποιήσουν τή συλλεκτική τάση των μαθητών. Έστε-ρα, έξυπακούεται ότι κάθε δάσκαλος έχει έτοιμάσει άρκετούς χάρτες και σχεδιαγράμματα, έχει κατάρτισει συλλογές εικόνων από περιοδικά κι έφημερίδες και πάνω άπ' όλα έχει έτοιμάσει μία σειρά από καρτέλλες με δημιουργική έργασία. Έτσι πετυχαίνει εύκολότερα τήν όμαδική κι έξατομικευμένη διδασκαλία.

Άναντίρρητα οί Σ. Ε. θα γίνουν άποτελεσματικότερες, όταν τά σχολεία άποκτήσουν μεγαλύτερο πλούτο και ποικιλία μέσων (πλουσίων βιβλιοθηκών, εργαστηρίων κι όργάνων Φυσικής και Χημείας, εικόνων ιστορίας, γεωγραφίας κ.ά., μόνιμων συλλογών όρυκτών, πετρωμάτων, λιπασμάτων κ.ά.), πολυγράφου. προβολέως ταινιών κ.ά.

#### Ι'. ΥΛΗ ΤΩΝ ΣΙΩΠΗΡΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

Ή ύλη των Σ. Ε. άπασχολεί καθημερινά κάθε δάσκαλο κι ιδιαίτερα τό δάσκαλο που δε νοιώθει άνετα άκολουθώντας τήν πεπατημένη. Ή όμοιο-



μορφία των Σ. Ε. κουράζει και το δάσκαλο και το μαθητή. Κι οι δύο τους ζητούν την ποικιλία. Ο φόρτος όμως της εργασίας και κάποια διστακτικότητα του δασκάλου περιορίζουν το βαθμό της ποικιλίας των Σ. Ε. Γι' αυτό το επιχειρείται πια κάτω να δοθούν μερικές νύξεις για την ύλη των Σ. Ε. σε κάθε μάθημα, χωρίς αξιώσεις ότι αυτές λύουν το πρόβλημα. Απλώς το θίγουν.

Θεωρείται επίσης σκόπιμο να χαραχθούν μερικές κατευθυντήριες γραμμές, πάνω στις οποίες πρέπει να κινούνται οι Σ. Ε., για να προλαμβάνεται ή άσκοπη και βλοβερή παρέκκλιση.

Οι Σ. Ε., για να εκτελούν το σκοπό του πρέπει :

- α) Να είναι ανάλογες με τις ψυχοπνευματικές δυνάμεις του παιδιού.
- β) Να προκαλούν και διατηρούν το ενδιαφέρον.
- γ) Να βοηθούν την κατανόηση κι άφομοίωση των διδαχθέντων.
- δ) Να προλειαίνουν το έδαφος για το επόμενο μάθημα.
- ε) Να χρησιμοποιούν διάφρα υλικά και διάφορους τρόπους έκφρασης (εικονογραφήσεις, σχεδιαγράμματα, δραματοποίηση, προπλάσματα και άλλα).

στ) Να βοηθούν τα παιδιά να εργάζονται και συνεργάζονται δημιουργικά μέσα στην ομάδα.

ζ) Να έχουν κεντρική άφετηρία, να περιστρέφονται δηλαδή, γύρω από ένα θέμα-κέντρο ενδιαφέροντος.

## ΙΑ'. ΣΙΩΠΗΡΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΜΑΘΗΜΑ ΧΩΡΙΣΤΑ

### 1. Θρησκευτικά

1. Ερωτήσεις — απαντήσεις — περιλήψεις.
2. Χαρτογράφηση (π.χ. μιάς πορείας ενός αποστόλου).
3. Εικονογράφηση.
4. Δραματοποίηση.
5. Σύνταξη προσευχών.
6. Εύρεση κι εκμάθηση άπολυτικού κ.ά.

### 2. Το Γλωσσικό Μάθημα

Α'. Ανάγνωση :

1. Αναγνωστικό ντόμινο — αναγνωστικά παιχνίδια γενικά.
2. Συμπλήρωση προτάσεων.
3. Ερωτήσεις — απαντήσεις.
4. Απόδοση νοήματος παραγράφου με μιά·δυο προτάσεις.
5. Περίληψη κεφαλαίου.
6. Εύρεση της κεντρικής ιδέας.
7. Ο μαθητής καλείται να δικαιολογήσει τα συμπεράσματα του δασκάλου. Δίνεται ή σελίδα κι ή παράγραφος.
8. Ο μαθητής καλείται να καθορίσει τα συναισθήματα των προσώπων του κειμένου από τα λόγια τους.
9. Χαρακτηρισμός προσώπων του κειμένου. Δίδονται δυο·τρείς χαρακτηρισμοί κι ο μαθητής εκλέγει τόν καταλληλότερο.
10. Κατασκευή προπλάσμάτων.
11. Εικονογράφηση μιάς ώρισμένης σκηνής, μιάς οποιασδήποτε σκηνής ή ολοκλήρου του κεφαλαίου.
12. Μετατροπή μονολόγου σε διάλογο κι αντίστροφα.

13. Εύρεση και καταγραφή των κοσμητικών επιθέτων, παρομοιώσεων, μεταφορών, εικόνων, περιφράσεων και άλλων καλολογικών στοιχείων, του κειμένου.

14. Εύρεση κι έρμηνεία λέξεων. Χρήση των λέξεων σε προτάσεις.

15. Εύρύτερη μελέτη με συλλογή πληροφοριών από βιβλία για στοιχεία του κειμένου.

## Β'. Λεξιλογικές ασκήσεις (Γραμματική, Όρθογραφία, Εκθέσεις)

1. Συμπλήρωση καταλήξεων ρημάτων, ουσιαστικών, επιθέτων.
2. Εύρεση κατηγοριών λέξεων (π.χ. δασυνομένων λέξεων, λέξεων που τελειώνουν σε·είο και φανερώνουν τόπο κ.τ.δ.)
3. Εύρεση ρημάτων, π.χ. τί κάνουν :  
Ο γεωργός . . . . .  
Ο κτίστης . . . . .  
Εγώ . . . . . με το μολύβι στο τετράδιο.
4. Εύρεση καταλλήλων ουσιαστικών π.χ.  
Ο . . . . . πωλεί έφημερίδες  
Ο . . . . . θεραπεύει τούς άσθενείς,
5. Γένη ουσιαστικών :  
άγורי — κορίτσι  
βασιλιάς . . . . .  
γείτονας . . . . .
6. Εύρεση λέξεων με ίδια κατάληξη π.χ. βασιλιάς — βασιλικός  
έθνος — . . . . .  
πρωί — . . . . .
7. Εύρεση και καταγραφή επιθέτων που αναφέρονται στην ύλη, χρώμα, σχήμα, γεύση, άφή κλπ. του ουσιαστικού π.χ. (μάλλινα, ξύλινα, ψηλά, μεταξωτά, μεταλλικά, τετράγωνα, κοντά, βαμβάκερά, έλαφρά, πλεχτά...).
- Τα ρούχα μπορεί να είναι . . . . .  
Τα έπιπλα μπορεί να είναι . . . . .
8. Εύρεση των αντιθέτων.
9. Εύρεση των συνωνύμων.
10. Συμπλήρωση παρομοιώσεων, π.χ.  
άσπρος σαν . . . . . μαύρος σαν . . . . .
11. Διάκριση κυριολεξίας και μεταφοράς π.χ. ράγισε το βάζο — ράγισε ή καρδιά μου.
12. Ονοματοποιία (κακαρίζει, μουγκρίζει, χρεμετίζει).  
Το πρόβατο βελάζει. Το λιοντάρι . . . . . Η κότα . . . . . Το άλογο . . . . .
13. Λύση σταυρολέξεων.
14. Σύνταξη τηλεγραφημάτων.
15. Σύνταξη προσκλήσεων.
16. Προγραμματισμός και άπολογισμός δραστηριοτήτων.
17. Δραματοποιήσεις.
18. Άνταποκρίσεις,

## 3. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ — ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ

Α'. Αριθμητική :

1. Ποικίλες ασκήσεις και προβλήματα.
2. Αριθμητικό ντόμινο.



3. Χρήση πινάκων Κιουνελ για μηχανική εργασία (για όλες τις τάξεις).
4. Υπολογισμός αποστάσεων με χρήση της κλίμακας.
5. Καταρτισμός στατιστικών και γραφική παράσταση αυτών.
6. Ασκήσεις ταχύτητας και ακριβείας (εύκολες πολλαπλασιασμού).
7. Σύνταξη τιμολογίων του παντοπωλείου του χωριού, σύνταξη προβλημάτων με βάση το τιμολόγιο και λύση αυτών.

#### Β'. Γεωμετρία (Μέτρηση—Εκτίμηση).

1. Μέτρηση με φυσικά μέτρα (δάχτυλοι, παλάμες, σπιθαμή, πόδια).
2. Μέτρηση με τεχνητά μέτρα.
3. Εκτίμηση και μέτρηση μεγάλων αποστάσεων (εκτίμηση—επαλήθευση).
4. Κατασκευή τεχνητών μέτρων μήκους έμβαδοῦ, ὄγκου.
5. Κατασκευή διαφόρων σχημάτων με ποικίλα υλικά.
6. Καταγραφή αντικειμένων που έχουν ὀρθογωνικό, τετραγωνικό, τριγωνικό, κυκλικό, κυβικό κλπ. σχήμα.
7. Μέτρηση αποστάσεων και διαστάσεων και μεταφορά τους στο χαρτί με καθωρισμένη κλίμακα.
8. Υπολογισμός ἐξόδων βάσει πραγματικών δεδομένων, για την επίστροφή δαπέδου οίκων, βάψιμο, περίφραξη κλπ.
9. Εύρεση του ὄγκου της τάξεως, του δωματίου του μαθητή, του ντεπόζιτου του σχολείου και του χωριού, της δεξαμενής του σχολείου κλπ.
10. Υπολογισμός του ὄγκου της ξυλείας για τη στέγαση μιᾶς οἰκίας.

#### 4. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

1. Ίχνογράφηση χαρτών, πολιτικών, γεωφυσικών, παραγωγικών κ.ἄ.
2. Κατασκευή ἐκτύπων χαρτών στο ὑπαιθρο ἢ στο σανίδι με χαρτόπηλο, γύψο κλπ.
3. Καταρτισμός στατιστικών εισαγωγών—ἐξαγωγών.
4. Συλλογές γραμματοσήμων, εικόνων, καρτών κλπ.
5. Εἰκονογράφησης.
6. Συλλογή περαιτέρω πληροφοριών ἀπὸ ἐφημερίδες, περιοδικά, λογοτεχνικά βιβλία, ταξιδιώτες κλπ.
7. Σύγκριση δύο χωρῶν.
8. Προπλάσματα γεωγραφικῶν ὄρων, σημαντικῶν μνημείων ἢ ἄλλων σχετικῶν μετὰ τὴν ὑπὸ μελέτην χώραν.
9. Συλλογές προϊόντων ἢ εικόνων προϊόντων της μελετωμένης χώρας.
10. Ἐμπορικὲς σχέσεις της Κύπρου καὶ της Ἑλλάδος μετὰ τὴν χώρα αὐτή.
11. Συλλογές ὀρυκτῶν καὶ πετρωμάτων της Αἰγύπτου καὶ εἰ δυνατόν της Ἑλλάδος.
12. Συλλογές προϊόντων.

#### 5. ΙΣΤΟΡΙΑ

1. Ἑρωτήσεις—Ἀπαντήσεις.
2. Συμπλήρωση προτάσεων με παραλειπόμενη λέξη.
3. Συμπλήρωση προτάσεων με ἐξηρητημένη λέξη.
4. Εἰκονογράφηση.
5. Καταρτισμός ἱστορικοῦ ἁλμπούμ.
6. Κατασκευή προπλάσματος.
7. Τοποθέτηση ἑνὸς ἱστορικοῦ γεγονότος πάνω στο χρονολογικὸν χάρτη.

8. Σύνταξη ἀτομικοῦ χρονολογικοῦ χάρτη.

9. Σύνταξη ἱστορικῶν χαρτῶν.

10. Συλλογή ποιημάτων, δημοτικῶν καὶ ἄλλων, ποὺ ἀναφέρονται στὸ γεγονός ποὺ μελετοῦμε.

11. Δραματοποίηση γεγονότων,

12. Ἐνθάρρυνση γιὰ συγγραφή ἑνὸς ποιήματος σχετικοῦ με ἱστορικὸ γεγονός ἢ πρόσωπο,

13. Μελέτη ἱστορικοῦ γεγονότος ἢ ἱστορικῆς ἐποχῆς ἀπὸ διάφορες πηγές (ἐγχειρίδια, ἐγκυκλοπαίδειες, μονογραφίες, δραματάκια, σύγχρονα μετὰ τὸ γεγονός λογοτεχνικά βιβλία κλπ.)

14. Ἱστορικὸ ντόμινο π.χ.

Μιλτιάδης  
490 π.Χ.

Μάχη  
Μαραθῶνος

#### 6. ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΤΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

1. Ἑρωτήσεις—ἀπαντήσεις.
2. Εἰκονογράφηση.
3. Καταρτισμός ἀτομικῶν συλλογῶν φύλλων, ἀνθέων καὶ σπόρων.
4. Καταρτισμός ἀτομικῶν συλλογῶν της τάξεως, π.χ. συλλογή λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων κλπ.
5. Σύνταξη χάρτη της χλωρίδας ἢ πανίδας τοῦ κόσμου ἢ μιᾶς χώρας.
6. Προπλάσματα καρπῶν, φύλλων κλπ. με διάφορα υλικά.
7. Συλλογή πληροφοριῶν ἀπὸ βιβλία ἢ διάφορα ἄτομα.
8. Μελέτη βιογραφιῶν μεγάλων ἐπιστημόνων.
9. Κατασκευή εὐκόλων ὀργάνων Φυσικῆς καὶ Χημείας—Κατασκευή πειραμάτων.
10. Ἔργασίες στὸ σχολικὸ κήπο.
11. Ταρίχευση ζωντανῶν (πουλιῶν, ζώων).

Χρῖστος Παντελίδης (Κύπρος)

#### ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ζαμπανάκη Γ.: «Προβλήματα τῶν Ἀγροτικῶν μας Σχολείων».
2. Κασσιμάτη Π.: «Τὸ πρόβλημα τῶν Σιωπηρῶν Ἑργασιῶν».
3. Θεοφανοπούλου Βασ. «Αἱ Σιωπηραὶ Ἑργασίαι τῶν μαθητῶν ἐν τῷ Δημοτ. Σχολείῳ».
4. Κασκαντίρη Π.: «Οἱ Σιωπηρὲς Ἑργασίαι στὸ μονοτάξιο καὶ ὀλιγοτάξιο σχολεῖο».
5. Παρασκευοπούλου Ἰ.: «Ὁργάνωση καὶ λειτουργία Μονοθεσίου Σχολείου». (Περιοδ. «Νέο Σχολεῖο», ἔτος ΙΑ', τεύχος 129).



# ΤΟ ΕΤΗΣΙΟΝ ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΤΙΚΟΝ ΑΛΦΑΒΗΤΑΡΙΟΝ

(Ἐφαρμογὴ αὐτοῦ εἰς τὴν Α' τάξιν)

1) Ἐν πρώτοις ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἡ ἐπὶ 2ετίαν ἐφαρμογὴ τῆς Ε.Σ.Δ. μὲ βάσιν τὸ ἐπίσημον ἀλφαβητάριον τοῦ Κράτους δὲν μὲ ἱκανοποίησεν. Τ' ἀποτελέσματα δὲν ἦσαν οἷα ἔπρεπε νὰ εἶναι. Αἰτία τούτου ἦτο τὸ ἐπίσημον ἀλφαβητάριον τοῦ Κράτους. Καὶ πράγματι. Τὸ κρατικὸν ἀλφαβητάριον—τὸ αὐτὰ διὰ πάντα τὰ σχολεῖα τῆς Ἑπικρατείας—ὅσον τέλειον κι ἂν εἶναι δὲν δύναται ν' ἀνταποκριθῇ πλήρως εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ μαθητοῦ τοῦ κάθε σχολείου. Διότι κάθε μαθητὴς ζῇ καὶ κινεῖται ἐντὸς μιᾶς περιφέρειας, ἣτις ἔχει τὴν ἰδικήν της ζωὴν καὶ τὴν ἰδικήν της φυσιογνωμίαν.

Ἄλλὰ κι ἂν ἀκόμη ἐπετυγχάνετο ἡ γραφὴ ἀναγνωστικοῦ προσηρμομένου εἰς τὸν ἰδιαίτον χαρακτήρα τοῦ κάθε σχολείου, πάλι τοῦτο θὰ ἐμειονέκτει ὡς πρὸς τὸν χρόνον διδασκαλίας ἐκάστης ἐνότητος.

Οὕτω αἱ ἐνότητες δὲν θὰ ἦσαν καλῶς χρονικῶς τοποθετημέναι εἰς τὸ ἀλφαβητάριον. Ἀφῆνω κατὰ μέρος τὰς εὐκαιριακὰς ἐνότητας, αἱ ὁποῖαι δὲν δύνανται νὰ προσδιορισθοῦν εἰς ἓν ἐκ τῶν προτέρων γραφέν ἀλφαβητάριον.

Ἐξ αὐτῶν τῶν ἀπλῶν σκέψεων ὁρμώμενος, κατήργησα τὸ ἐπίσημον ἀλφαβητάριον καὶ ἐδημιούργησα ἰδικὸν μου τοιοῦτον (ΕΠΑ) μὲ περιεχόμενον εἰλημμένον ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ζωὴν τῆς ἰδιαίτης πατρίδος τοῦ μαθητοῦ.

2. Κατασκευὴ τοῦ Ἀλφαβηταρίου. Α' μέρος αὐτοῦ. Πρώτη μας φροντίς ἦτο νὰ προμηθευθοῦν ὅλοι οἱ μαθηταὶ τετράδια βιβλιοδεμένα καὶ καλῆς ποιότητος. Ἦγόρασα μερικὰ καρμπὸν καὶ φύλλα χάρτου «ξεσηκώματος». Ἀφοῦ ἐγένετο ἡ διδασκαλία τῆς νέας λέξεως ἢ φράσεως κατὰ τὴν μέθοδον Decroly ἢ ἀναλυτικοσυνθετικὴν ἢ μικτὴν Ἑλληνικὴν ἐγράφετο αὕτη εἰς τὸν μαυροπίνακα συνήθως κάτωθι σχετικοῦ δι' ἐγχρώμων κιμωλιῶν ἰχνογραφήματος τοῦ διδασκάλου καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐγράφετο ὑπὸ τοῦ διδασκάλου ἢ τῶν μαθητῶν τῶν ἀνωτέρων τάξεων—τὸ σχολεῖον ἦτο μονοθέσιον—εἰς τὰ ἀγορασθέντα τετράδια τῶν μαθητῶν τῆς Α' τάξεως μὲ καλλιγραφικὰ γράμματα.

Οἱ αὐτοὶ μαθηταὶ τῶν ἀνωτέρων τάξεων ἐπατοῦσαν καὶ ξεσήκωναν τὴν σχετικὴν εἰκόνα μὲ τὰ καρμπὸν εἰς τὰ δεμένα τετράδια. Οὕτω ἡ ἐργασία τῶν τετραδίων—ἰχνογράφεισι καὶ γραφὴ τοῦ κειμένου—ἐγένετο ὑπὸ τῶν μαθητῶν τῶν ἀνωτέρων τάξεων Ε' καὶ ΣΤ'. Ἄν οἱ μαθηταὶ τῆς Α' τάξεως εἶναι πολὺ ὀλίγοι, τότε ὅλην αὐτὴν τὴν ἐργασίαν δύναται εὐκόλως νὰ κάμῃ ὁ διδάσκαλος.

Ἐπειδὴ οἱ περισσότεροι συνάδελφοι στεροῦνται ἰχνογραφικῆς ἱκανότητος, ἐνδείκνυται ἡ συλλογὴ καταλλήλων εἰκόνων ἀπὸ περιοδικὰ, βιβλία κ.ἄ., τὰς ὁποίας δὲν εἶναι δύσκολον ν' ἀνεύρη τις. Διὰ τὴν ἐκμάθησιν τῶν γραμμάτων δὲν ἠκολουθήσαμεν τὴν σειρὰν τοῦ ἀλφαβηταρίου τοῦ Ὁργανισμοῦ. Ἐτηρήθη ἰδίᾳ σειρὰ. Ἐδῶ ὑπάρχει κάποια δυσκολία καὶ ἀπαιτεῖται κάποια προσοχὴ ἐκ μέρους τοῦ διδασκάλου. Θὰ πρέπει νὰ διδασθοῦν τὰ γράμματα κατὰ κάποιαν σειρὰν, ἀναλόγως τῆς δυσκολίας τῶν καὶ ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῶν ἄλλων γραμμάτων. Ἰνα ἀποφευχθοῦν τυχόν σφάλματα, ἐπιβάλλεται νὰ γίνῃ κάποια προετοιμασία τῶν διδασκόμενων ἐνοτήτων, τὰς ὁποίας δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν εἰς γενικωτέρας ἐνότητας

(φθινόπωρον, χειμῶνας, Χριστούγεννα, Ἀπόκρεω, ἄνοιξις, θέρος), ἀφήνοντας πάντοτε ἀρκετὸν χρόνον διὰ τὴν διδασκαλίαν εὐκαιριακῶν ἐνοτήτων. Οὕτω ἡ διδασκαλία, βάσει πάντοτε γενικοῦ προγράμματος, θὰ ἀποβῇ περισσότερον ἀσφαλὲς, ἐπιτυχὲς καὶ ἀποδοτικὴ.

Β' Μέρος Πατριδογνωστικοῦ Ἀλφαβηταρίου. Ἡ ἀνωτέρω ἐργασία τῆς εἰς δεμένα τετράδια ἰχνογραφήσεως καὶ γραφῆς τοῦ κειμένου ὑπὸ μαθητῶν, ἐσυνεχίσθη καὶ μετὰ τὴν ἐκμάθησιν τῶν 24 γραμμάτων καὶ τῶν συνδυασμῶν αὐτῶν. Τὸ περιεχόμενον ὅμως τῶν ἀναγνωστικῶν ἐνοτήτων ἦτο μεγαλύτερον. Ὡς ἐκ τούτου ἀπῆτει πολὺν χρόνον καὶ κόπον ἐκ μέρους τῶν μαθητῶν τῶν μεγάλων τάξεων. Πολλοὶς τὰ γράμματα δὲν ἦσαν εὐανάγνωστα. Ὁ διδάσκαλος ἐξ ἄλλου δὲν εἶχε χρόνον διαθέσιμον διὰ μίαν τοιαύτην ἐργασίαν. Λόγῳ δὲ τῶν μειονεκτημάτων τούτων κατὰ τὴν ἐκ νέου ἐφαρμογὴν τοῦ Ε.Π.Δ. κατὰ τὸ ἐπόμενον σχολικὸν ἔτος, ἐγένετο ἡ ἐκτύπωσις τῆς ἀναγνωστικῆς ἐνότητος μετὰ τοῦ σχετικοῦ ἰχνογραφήματος εἰς πρόχειρον τυπογραφεῖον. Ἡ ἐργασία αὕτη δὲν εἶναι δύσκολος, οὔτε ἀπαιτεῖ μεγάλην οἰκονομικὴν δαπάνην. Συμφέρει δὲ ὅταν ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν εἶναι σχετικῶς μέγας (εἰς τὸ τέλος τῆς παρούσης παρέχω σχετικὴν ὁδηγίαν κατασκευῆς προχείρου τυπογραφείου). Ἡ ἐργασία ἐγένετο ὡς ἑξῆς: Κάθε μαθητὴς εἶχε τὸν dossier του. Ἐντὸς αὐτοῦ ἐτοποθέτει καθ' ἐκάστην τὴν ἐκ φύλλων χάρτου τυπογραφηθεῖσαν ἀναγνωστικὴν ἐνότητα, ἣτις ἐξήγετο κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον: Διὰ τὴν διδασκαλίαν ἐνὸς ἀντικειμένου κλπ. (τὸ ὅποῖον συνήθως ἐπισκεπτόμεθα) ἐγένοντο ἀνακοινώσεις καὶ συζητήσεις μεταξὺ τῶν μαθητῶν. Κατόπιν οἱ μαθηταὶ ἔγραφον εἰς πρόχειρα τετράδια καὶ ὑπὸ τύπον ἐκθέσεως  $2\pm 3$  σχετικὰς προτάσεις. Τὰ καλλιτέρας τούτων ἀντέγραφον εἰς τὸν πίνακα. Ἐγένοντο διορθώσεις καὶ συμπληρώσεις καὶ προσετίθεντο ἀναγκαῖαι προτάσεις παρ' ἡμῶν πρὸς ὁλοκλήρωσιν τῆς ἐνότητος. Τὸ περιεχόμενον τῆς ἐνότητος αὐτῆς ἐτυπογραφεῖτο εἰς τὸ πρόχειρον τυπογραφεῖον καὶ ἀπετέλει τὴν ἀναγνωστικὴν ἐνότητα τῆς ἐπομένης. Ἀνωθεν τῆς ἀναγνωστικῆς ἐνότητος ἰχνογραφεῖτο σχετικὴ εἰκὼν. Οὕτω τὸ πατριδογνωστικὸν ἀλφαβητάριον ἦτο εἰκονογραφημένον μὲ εἰκόνας ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν μαθητῶν. Καὶ μολονότι αἱ εἰκόνας αὗται ὑπελείποντο ὡς πρὸς τὴν τεχνικὴν τελειότητα τῶν εἰς τὰ ἐπίσημα ἀναγνωστικὰ εἰκόνων, ἀντεπεκρίνοντο περισσότερον εἰς τὰς ψυχικὰς ἀνάγκας τῶν μαθητῶν. Τὰς εἰκόνας αὐτάς, ὅπου ἐνδείκνυτο, ἐχρωμάτιζον οἱ ἴδιοι οἱ μαθηταί. Οὕτω αὗται καθίσταντο κατὰ κάποιον τρόπον δημιουργήματα τῶν ἰδίων τῶν μαθητῶν. Πολλοὶ οἱ ἀναγνωστικαὶ ἐνότητες ἐδίδοντο ἔτοιμοι εἰς τοὺς μαθητάς. Τοιαῦται ὅμως ἐνότητες ἦσαν σύντομοι μῦθοι, ἐκθέσεις τῶν ἰδίων μαθητῶν, προσευχοῦλες κ.ἄ.

Ἡ ἐργασία τῆς ἐκτύπωσης ἐγένετο συνήθως τὴν μεσημβρίαν, ὅποτε τὰ ἐκτυπούμενα φύλλα διενέμοντο τὸ ἀπόγευμα.

Τὸ ἀλφαβητάριον τοῦ Κράτους ἐχρησιμοποίησαμεν ὡς βοηθητικὸν βιβλίον, ἰδίᾳ κατὰ τὸ β' ἑξαμήνιον. Τοῦτο ἀπέβη χρησιμώτατον διὰ τοὺς μικροὺς μαθητάς, διότι ὁσάκις ὑπῆρχεν ἐν αὐτῷ ἀναγνωστικὴ ἐνότης σχετικὴ μὲ τὴν διδασκόμενὴν τοιαύτην, εὐχαρίστως οὗτοι ἀνεγίνωσκον (καὶ κατὰ κάποιον τρόπον ἐπεξεργάζομεθα).

3) Μειονεκτήματα καὶ πλεονεκτήματα τοῦ Ε.Π.Α.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι κάθε σύστημα παρουσιάζει πλεονεκτήματα καὶ μειονεκτήματα. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ παρουσιάζει τὰ ὀλιγώτερα μειονεκτήματα εἶναι καὶ τὸ πλέον ἐνδεδειγμένον. Τὰ μειονεκτήματα τοῦ ΕΠΑ, κατὰ γνώμην μου, εἶναι:

Α') Τεχνικά: 1) Ἡ κακὴ ἰχνογράφεισι τῶν εἰκόνων ὑπὸ τῶν μα



2) Όμοιως, ή κακογραφία, ήν παρουσιάζουν ξνιοι τών μαθητών. Εύ-  
νόητον είναι ότι μόνον οι καλλιγράφοι μαθητά θα πρέπει να γράφουν εις  
τά τετράδια τών μικρών μαθητών. Καί εις αυτούς απαιτείται διαρκής επί-  
βλεψις και προσοχή έκ μέρους του διδασκάλου, διότι ή κακογραφία και ή  
τάξεων, δημιουργούν δυσμενείς επιδράσεις και συνεπείας επί της γραφής  
των μαθητών της Α' τάξεως και της αισθητικής μορφώσεως αυτών.

Γ') Διάφορα: 1) Ἀντίδρασις τῶν γονέων νὰ ἐφοδιάσουν τοὺς μαθητὰς τὰ δεμένα τετράδια ἢ dossier.

ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΤΩΝ ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΩΝ

α) Τὸ Ε.Π.Α. εἶναι ἀναγνωστικὸν τῆς πραγματικότητος. Ὅλαι αἱ ἐνότητες λαμβάνονται ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ τὸ περιβάλλον τῶν μαθητῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ἔχουν διαφέρειν διὰ τὸν μαθητὴν. Ὅτι δὲ διαφέρει τὸν μαθητὴν, εὐχάριστος καὶ εὐχερέστερον μανθάνει.

γ) Ἐντείνει τὴν προσοχὴν καὶ γεννᾷ τὸ διαφέρειν τοῦ μαθητοῦ, διότι ἀσχολεῖται μὲ ἀντικείμενα τοῦ περιβάλλοντος αὐτὸν κόσμου.

δ) 'Αναπτύσσει τὸ συναίσθημα τῆς εὐθύνης, διὰ τῆς διαφυλάξεως καθαροῦ τοῦ ἁλφαβηταρίου του.

Πάντα τ' ἀνωτέρω πλεονεκτήματα καθιστοῦν ἀναμφισβήτητον τὴν ἀξίαν τῶν Ε.Π.Α. καὶ τὴν ἀνάγκην ἐφαρμογῆς τούτου εἰς πλείονα σχολεῖα. Ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Ε.Π.Α. εἰς τὸ Μονοθέσιον Σχολεῖον Κεφαλοβρύσου, τ' ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν λίαν ἱκανοποιητικά. Τὸ 85 ο)ο τῶν μαθητῶν ἐγνώριζον καλῶς νὰ διαβάζουν καὶ νὰ γράφουν κατὰ τὰ μέσα Φεβρουαρίου. Τὸ ποσοστὸν τοῦτο θὰ ἦτο μεγαλύτερον, ἂν οἱ ἐκ τοῦ συνοικισμοῦ Κουλκάδος (ἀπέχοντος 1)2 τῆς ὥρας) 5 μαθηταὶ ἐπὶ συνόλου 18 ἐφοίτων τακτικῶς ἰδίᾳ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνος.

248

ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

Κατασκευή: Διαλύουμε την σάκχαριν εις τὸ ἡμισυ τῆς ποσότητος τοῦ ὕδατος· εἰς τὸ ἕτερον ἡμισυ τοῦ ὕδατος (πολὺ ζεστὸν) διαλύουμε τὴν ζελατίνη. Τοποθετοῦμεν τὴν γλυκερίνην εἰς τὴν φωτιὰν ἐντὸς μεγάλης κατσαρόλας. Προσέχομεν, ὥστε ἡ γλυκερίνη νὰ βράσῃ καλῶς. Ὑστερα ἐντὸς αὐτῆς ρίπτομεν τὸ διάλυμα ζελατίνης καὶ ἐν συνεχείᾳ τὸ διάλυμα τῆς σακχαρώως, ἀναδεύοντας αὐτὰ συνεχῶς. Τὸ μίγμα αὐτὸ τοποθετοῦμεν εἰς τὴν φωτιὰν ἐπὶ 15'. Ἡδὴ εἶναι ἕτοιμον. Χύνομεν τοῦτο εἰς ἕν δοχεῖον ὀριζόντιως τοποθετημένον, μήκους 0,40 μ., πλάτους 0,25 καὶ βάθους 0,03. Παρατηροῦμεν ὅτι εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ δοχείου σχηματίζονται ἀφροί. Καθαρίζομεν αὐτοὺς προσεκτικῶς διὰ τεμαχίου χαρτονίου. Ἀφήνομεν τέλος τὸ μίγμα νὰ κρυώσῃ.

Ἦδη τὸ πρωτότυπον ἐτυπώθη εἰς τὴν πάσταν. Ἐν συνεχείᾳ τοποθε-  
τοῦμεν λευκὰ φύλλα χαρτονίου (μέχρι 30) ἐπὶ τῆς πάστας, εἰς τὰ ὅποια τὸ  
κεῖμενον ἢ τὸ σχέδιον ἀποτυπώνται.

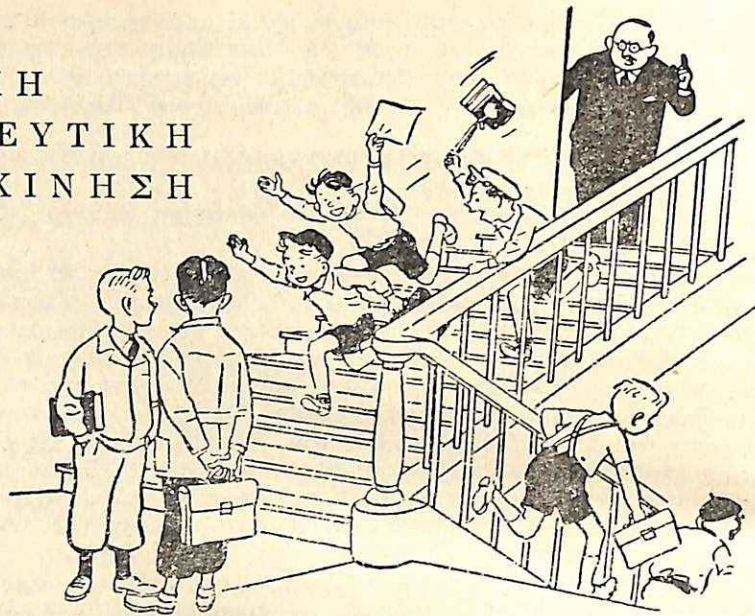
Ἀντώνιος Τζιμόπουλος

## ΠΑΡΑΚΛΗΣΙΣ

«ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ»



ΕΛΛΗΝΙΚΗ  
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ  
ΚΙΝΗΣΗ



Η ΚΡΑΝΕΑ ΕΛΑΣΣΟΝΟΣ

ΜΙΑ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΜΕΝΗ ΚΩΜΟΠΟΛΗ  
ΓΙΝΕΤΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

“Ενας δάσκαλος 27 χρόνων, κατάφερε, μέσα σέ δυο χρόνια, νά με-  
τατρέψει μιὰ καθυστερημένη κωμόπολη σέ μιὰ υποδειγματική πνευματική  
κυψέλη, νά αλλάξει τόν τρόπο ζωής καί νοοτροπίας τών κατοίκων της κι’  
ακόμα καί τή μορφή της. Αὐτά έγιναν χωρίς τήν παραμικρή οἰκονομική  
ένισχυση ἀπό τό Κράτος. “Ο,τι ἔγινε, ἦταν δημιούργημα ἀγάπης, ἄοκνης  
προσπάθειας, νεανικῆς αἰσιοδοξίας καί συναίσθησης τῆς εὐθύνης.

Τ’ ὄνομα τοῦ δάσκαλου: Γιώργος Φορλίδας. Γιά νά γίνῃ δάσκαλος,  
ἔγινε πρῶτα τσοπάνης, σκαφτιάς στούς δρόμους, χτίστης καί ξυλοκόπος.  
“Ἔτσι πήρε ἓνα δίπλωμα μέ ἄριστα. Μ’ αὐτό τό δίπλωμα, πού τό συνώ-  
δευαν τά νιάτα του, τό κέφι του γιά δουλειά κι’ οἱ ἐμπειρίες μιᾶς ζωῆς γε-  
μάτης μόχθο, ἔφθασε στήν Κρανέα τῆς Ἐλασσόνας τό Δεκέμβρη τοῦ 1963.  
Ἐκεῖ, δέν περιώρισε τό καθῆκον του μόνο στούς μαθητῆς τοῦ σχολείου  
του, ἀλλά τό ἔπλωσε κι’ ἔξω ἀπ’ αὐτό, στούς 4.000 κατοίκους τῆς κωμό-  
πολης καί στόν τρόπο τῆς ζωῆς τους.

Ἡ Κρανέα ἀπέχει 24 χιλιόμετρα ἀπό τήν Ἐλασσόνα καί 84 ἀπό τή  
Λάρισα. Κλασσική μορφή μιᾶς σύγχρονης ἐλληνικῆς κωμόπολης, πού τό  
ἰδιαίτερο χάρισμά της εἶναι ὁ καθαρὸς ἀέρας. Κατά τὰ ἄλλα, δέν στερεῖ-  
ται κανένα ἀπό τὰ στοιχεῖα, πού χαρακτηρίζουν τήν ἐλληνική ὑπαιθρο. Ἡ  
ταυτότητα τῆς Κρανέας, ὅπως μᾶς τήν παρουσίασε ὁ δάσκαλος, εἶναι ἡ  
ἑξῆς:

Κάτοικοι: Κατά 60% γεωργοκτηνοτρόφοι, μέ μικρὸ κλῆρο γῆς  
καί εἰσόδημα.

Ἔδαφος: Μόνο τὸ 15% εἶναι καλλιεργήσιμο, τὸ 45% εἶναι βο-  
σκότοποι, τὸ 35% πετρώδες ἀκαλλιεργητὸ καί τὸ 5% δάσος.

Οἰκονομικὴ κατάσταση: Ἀπὸ τίς 1100 οἰκογένειες, τὸ 60%  
ἔχουν ἀπορία Α’ κατηγορίας, καί τὸ 20% Β’ καί Γ’ κατηγορίας κι’ ἓνα  
20% εἶναι οἱ σχετικὰ εὐποροί. Σ’ αὐτοὺς ἀνήκουν οἱ τεχνίτες, οἱ δημόσιοι  
ὕπαλληλοι, οἱ ἔμποροι.

Συνθῆκες ζωῆς: Τὰ 55% τών σπιτιῶν δέν ἔχουν καμμιὰ στοι-  
χειώδη ἄνεση. Τὸ 60% τών κατοίκων τρέφονται ὑποτυπῶδες καί τὸ 12%  
τῶν νέων εἶναι ἀδενικοὶ ἢ προφυματικοί.

Πνευματικὸ ἐπίπεδο: Ἀπὸ τοὺς 4.000 κατοίκους, ποσοστὸ  
21% τῶν ἀνδρῶν καί 10% τῶν γυναικῶν ἔχουν τελειώσει τὸ Δημοτικὸ  
Σχολεῖο. Τὸ 70% τῶν ἀνδρῶν καί 50% τῶν γυναικῶν φοίτησαν μόνο σέ  
λίγες τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ, τὸ 40% τῶν γυναικῶν εἶναι ἐντελῶς ἀγράμ-  
ματες καί 3% τῶν κατοίκων — κυρίως ἄνδρες — ἔχουν ἀπολυτήριο Γυμνα-  
σίου.

— Τίποτα δέν σάλευε τὰ νερὰ τῆς πνευματικῆς ζωῆς αὐτῶν τῶν ἀν-  
θρώπων, λέει ὁ κ. Φορλίδας. Μόνο ἓνα δημοτικὸ σχολεῖο κι’ ἓνα κέντρο  
ἐπιμόρφωσης ἐνηλίκων, πού τὸ παρακολουθοῦσαν ἐλάχιστοι, ἦταν τὰ πνευ-  
ματικὰ κέντρα τῆς κωμόπολης. Οἱ ἄνθρωποι ζοῦσαν μέσα στὴ μιζέρια, στὶς  
προλήψεις καί προκαταλήψεις, μ’ ἓνα χαρακτήρα ἀντιδραστικὸ, πού τὰς  
ὀδηγοῦσε παλαιότερα σέ κλοπές καί σέ ἀντικοινωνικὴ συμπεριφορὰ.

— Πῶς ἀρχίσατε τὸ ἔργο σας; τὸν ρωτῶ.

— Μὲ τὴ γνωριμία μου μέ τὸν πληθυσμὸ τῆς περιοχῆς. Προσπάθησα  
νὰ ζήσω τὴ ζωὴ αὐτοῦ τοῦ τόπου, ν’ ἀκούσω τίς σκέψεις καί τίς ἐπιθυμίες  
τους, νὰ δῶ τὴ σπιτική ζωὴ τους, ν’ ἀντιληφθῶ τὰ προβλήματά τους, τίς  
καλές καί κακές συνήθειες τους, νὰ παρακολουθῶ τὰ ἔθιμά τους, τὴν  
οἰκονομικὴ τους κατάσταση κλπ. Σκέφθηκα, πῶς ἔπρεπε, παράλληλα μέ  
τὴ μόρφωση τῶν παιδιῶν, νὰ ἐνδιαφερθῶ καί γιά τὸ ξύπνημα ὅλων τῶν  
κατοίκων. Συνεργάστηκα τότε μέ τὸν ἐξαιρετὸ καί δραστήριό συνάδελφό  
μου Ε. Ἀδαμόπουλο, πού μέ βοήθησε σ’ ὅλες μου τίς προσπάθειες. Σκε-  
φτήκαμε νὰ δημιουργήσουμε ἓνα μορφωτικὸ σύλλογο. Τῶπαμε στοὺς κα-  
τοίκους, πού τὸ δέχτηκαν ἐντελῶς ἀδιάφορα. “Αρχίσα τότε τὴν προπαγάν-  
δα ἀπὸ τὸ κέντρο ἐπιμορφώσεως ἐνηλίκων τῆς κωμόπολης καί σιγά - σιγά  
ἀρχισαν κι’ οἱ κάτοικοι νὰ δείχνουν κάποιο ἐνδιαφέρον γιά τὴ δημιουργία  
Μορφωτικοῦ Συλλόγου. Μαζί μέ 30 Κρανιώτες φτιάξαμε τὸ καταστατικὸ  
του, ἐκλέξαμε τὸ 9μελὲς συμβούλιό του καί ἀναγνωριστήκαμε ἀπὸ τὸ Πρω-  
τοδικεῖο τὸ Νοέμβρη τοῦ 1964. Πρῶτὴ μᾶς δουλειὰ ἦταν νὰ συνεργαστοῦ-  
με μέ τοὺς τοπικοὺς παράγοντες, νὰ ἐξετάσουμε τίς ἀνάγκες καί τὰ προ-  
βλήματα τῆς περιοχῆς μᾶς καί νὰ βροῦμε τίς λύσεις. Ἐπειτα ἀρχίσαμε νὰ  
ἐπισκεπτόμαστε ἓνα - ἓνα τὰ σπίτια, γιά νὰ δοῦμε ἀπὸ κοντὰ πῶς ζοῦνε,  
ποιά προβλήματα τοὺς ἀπασχολοῦν καί νὰ τοὺς ἐμπνεύσουμε φιλία καί σι-  
γουριά κοντὰ μᾶς.

»Τὸ Γενάρη τοῦ 1965 εἶχαμε τελειώσει ὅλες τίς ἐπαφές μᾶς μέ τοὺς  
κατοίκους κι’ εἶχαμε πιά συμπληρώσει τίς διαπιστώσεις μᾶς: Οἱ ἄνθρω-  
ποι — κι’ αὐτοὶ ἀκόμα οἱ ἀναλφάβητοι — μᾶς ἐξομολογήθηκαν τὴ δίψα τους  
γιά μάθηση, οἱ νέοι τὴ λαχτάρᾳ τους γιά σπουδές, τὰ ὀρφανὰ, οἱ ἀνιάτοι,  
οἱ ἄρρωστοι, οἱ παραστρατημένοι, ζητοῦσαν προστασία. Τέλος τοῦ Γενάρ-  
η τοῦ περασμένου χρόνου, ἀρχίζει τὸ κυρίως ἔργο. Οἰκονομικοὶ πόροι δέν  
ὕπάρχουν. Ὑπάρχουν ὅμως οἱ φτωχοὶ καί φιλότιμοι κάτοικοι. Ἀπὸ τὸ ὅστε-



ρημά τους ένισχύουν τίς προσπάθειές μας. Μαζεύεται έτσι ένα κεφάλαιο 30.000 δρχ. Νοικιάσαμε ένα μεγάλο δωμάτιο στο κέντρο της κωμόπολης, μέσα στο οποίο στεγάσαμε τον «Μορφωτικό Έκπολιτιστικό Σύλλογο Κρανέας Έλασσόνο» (Μ.Ε.Σ.Κ.Ε.).

»Τήν δλη δραστηριότητα του Συλλόγου, χωρίσαμε στα έξης τμήματα: 1) Διαλέξεων, 2) Βιβλιοθήκης, 3) Προστασίας Νεότητας, 4) Οίκοκυρικής Αγωγής, 5) Προστασίας όρφανών, φτωχών, ανιάτων, 6) Έκκλησιαστικής χορωδίας, 7) Αθλητισμού — Έξωραϊσμού, 8) Καλλιτεχνικών έκδηλώσεων 9) Έκδρομών και 10) Προσκοπισμού και δασοπροσκοπισμού.

»Από δω και πέρα αρχίζει ή έντατική προσπάθειά μας στην αναζήτηση οικονομικής βοήθειας και ήθικης συμπαράστασης. Κατά δεκάδες φεύγουν τὰ υπομνήματά μας πρὸς τήν Αθήνα και τή νομαρχία της περιοχής μας, ένω παράλληλα κάνουμε έράνους, διαλέξεις, θεατρικές παραστάσεις σέ κλειστό και άνοιχτό χώρο και προσελκύουμε πολλούς έπισκέπτες. Οί προσπάθειές μας γίνονται γνωστές σέ όλο τὸ νομό. Ο έπαρχιοκός και διδασκαλικός Τύπος βρίσκει κοντά μας. Μας προτείνουν για βραβείο στην Ακαδημία. Η Αγροτική Τράπεζα μας δωρίζει 50.000 δρχ. Ο Έρυθρός Σταυρός κι άλλες οργανώσεις μας στέλνουν 1 100 δέματα με ρουχισμό, τρόφιμα και φάρμακα, πού τὰ μοιράσαμε στους 700 φτωχούς και άρρωστους. Τὸ Έθνικό Ίδρυμα αναλαμβάνει νὰ σπουδάσει στίς οίκοκυρικές και τεχνικές σχολές του 16 παιδιά της Κρανέας. Στέλνουμε άρρωστους στη Γερμανία, τοποθετήσαμε ανιάτους στο Άσυλο Ανιάτων και καταφέραμε νὰ φτιάξουμε γυμνάσιο. Κερδίσαμε τήν αγάπη και τήν έμπιστοσύνη τοῦ πληθυσμοῦ κι απόδειξη είναι τὸ γεγονός, ότι από 70 άτομα πού παρακολουθοῦσαν τὸ Κέντρο Έπιμορφώσεως Ένηλίκων, φθάσανε μέσα σ' ένα χρόνο τὰ 500. Με δωρεές αποκτήσαμε 1.000 τόμους βιβλίων. Στη βιβλιοθήκη τοῦ Συλλόγου μελετοῦν καθημερινά επί 5 ώρες οί μαθητές τοῦ Δημοτικού και τοῦ Γυμνασίου. Παραδίδομεν μαθήματα Αγγλικής δωρεάν, δύο φορές τήν εβδομάδα. Κάθε Πέμπτη ασχολούμεθα με τὸν προσκοπισμό και δασοπροσκοπισμό, ένω οί δασκάλες διδάσκουν επί 4 ώρες στίς γυναῖκες μαθήματα οίκοκυρικής και κοινωνικής άγωγής. Κάθε Τρίτη έχουμε φιλική συζήτηση με νέους ήλικίας 16—20 έτών και κάθε Σαββατοκύριακο βρισκόμαστε κοντά στοῦς κατοίκους, δίνοντάς τους συμβουλές και λύνοντάς τίς προσωπικές και οίκογενειακές διαφορές τους, για νὰ μὴ καταφεύγουν στο δικαστήριο. Οί 30 πάμπτωχες οίκογένειες δὲν μένουν πιά νηστικές. Ένας άέρας πνευματικότητας άπλώνεται στην Κρανέα. Ο χαρακτήρας τῶν ανθρώπων αλλάζει και μαζί μ' αὐτὸν κι ή ὄψη τῶν σπιτιῶν. Τὰ άσπρίζουν, τὰ μεγαλώνουν, τὰ όμορφοστολίζουν.

— Ποιές άλλες δραστηριότητες ανέπτυξε ὁ Σύλλογός σας στο σύντομο διάστημα της δημιουργίας του;

— Θα σας αναφέρω μερικές.

1) Καθιερώσαμε για τὸν πρώτο μαθητὴ κάθε τάξης τῶν δύο έξαταξίων Δημοτικῶν Σχολείων και τοῦ Νηπιαγωγείου, από ένα χρηματικό βραβείο, για νὰ προκαλέσουμε τήν πνευματική άμιλλα ανάμεσα στα παιδιά.

2) Εἰδικά για τὸς πρώτους μαθητές της ΣΤ' τάξης τῶν δύο έξαταξίων Δημοτικῶν Σχολείων και έτερο χρηματικό βραβείο, από δωρεά τοῦ κ. Πέτρου Λαμπρινόπουλου.

3) Έξασφαλίσουμε δωρεάν ὠρισμένο αριθμὸ φαρμάκων για 33 άρρωστους μαθητές.

4) Καταθέσαμε στο όνομα τεσσάρων πάμπτωχων και ὀρφανῶν κοριτσιῶν τήν πρώτη δόση για τὸν σχηματισμὸ βιβλιαρίου προικοδοτήσεως.

5) Πρωτοστατοῦμε στην ὀργάνωση σχολείων βραχείας έκπαιδεύσεως άγροτῶν και κτηνοτρόφων και στην προβολή κατάλληλων κινηματογραφικῶν ταινιῶν.

6) Φτιάξαμε έκκλησιαστική χορωδία, άθλητικές ὀμάδες και τώρα φροντίζουμε νὰ δημιουργήσουμε ένα κατάλληλο γυμναστήριο.

7) Ίδρύσαμε προσκοπισμό και δασοπροσκοπισμό. Η περιοχή μας είναι τραχειά, βραχώδης και άγονη. Γι' αὐτὸ κάνουμε ὅ,τι μπορούμε για νὰ προστατεύσουμε τὰ λιγοστά δάση μας, δεντροφυτεύουμε ὠρισμένες περιοχές και φτιάξαμε πάρκο και παιδική χαρά. Η δουλειά αὐτή γίνεται από τὸς νέους. Έτσι τὸς άπομακρύνουμε από τὸ καφενεῖο.

8) Πετύχαμε τήν άποστολή σημαντικοῦ αριθμοῦ έργαλειῶν από τὸ Έπουργεῖο Γεωργίας, για τήν επαγγελματική κατάρτιση τῶν νέων, κυρίως ὁμως εκείνων, πού έξυπηρετοῦν τὸν δασοπροσκοπισμό.

9) Προσέχουμε και καθοδηγοῦμε 12—14 νέους της κωμόπολής μας, πού έχουν ἐγκληματικές διαθέσεις και ὑπῆρξαν τρόφιμοι φυλακῶν από τὰ 11 τὸς χρόνια. Δυὸ τρία άπ' αὐτὰ τὰ παιδιά τὰ έτοιμάζουμε για άναμορφωτικές σχολές.

10) Έξυπηρετοῦμε κάθε δημότη, πού έχει ὠρισμένα προβλήματα και τοῦ δίνουμε κατευθύνσεις και λύσεις, για νὰ μὴ σπαταλή άσκοπα χρόνο και χρήμα.

11) Κατασκευάσαμε καλαίσθητους χώρους μέσα στην άγορά και στοῦς κεντρικούς μας δρόμους.

12) Έπιβραβεύουμε με διπλώματα και έπαίνους κάθε εὐγενική και ανθρωπιστική πράξη τῶν κατοίκων.

13) Μελετᾶμε τὰ ιστορικά και λαογραφικά στοχεῖα της περιοχής και έτοιμάζουμε εἰδικὸ βιβλίο, πού θα τυπώσουμε και θα διαθέσουμε τίς εἰσπράξεις του για νὰ ένισχύσουμε τίς προσπάθειές μας. Θα εἴμαστε εὐγνώμονες, αν αναλάβανε νὰ μᾶς τὰ τυπώσει τὸ Έθνικὸ τυπογραφεῖο.

14) Σκοπεύουμε νὰ ιδρύσουμε: α) Μουσεῖο Λαϊκής Τέχνης: Στην περιοχή μας ὑπάρχουν νέοι με ιδιαίτερη και αξιοζήλευτη κλίση στην τέχνη και β) Αἵθουσα με εἰδικὰ μέσα, για νὰ άπασχολήσουμε τὰ καθυστερημένα παιδιά.

»Αλλά τὸ μεγάλο ὄνειρό μας είναι νὰ φτιάξουμε ένα Πνευματικὸ Μορφωτικὸ Κέντρο. Χρειαζόμαστε 200.000 δραχ. γι' αὐτὸ τὸ σκοπο κι έχουμε μόνο 80.000 δρχ. Για τὰ ὑπόλοιπα στρέφουμε τὰ βλέμματά μας στην Έθνική Τράπεζα, στο Βασιλικὸ Έθνικὸ Ίδρυμα, στο Κράτος. Έυποσχέσεις μᾶς δόθηκαν αρκετές. Αλλά τὸ μόνο σίγουρο πού έχουμε είναι τὸ μικρὸ κεφάλαιο, τὸ οικόπεδο κι ὅλα τὰ σχέδια και οί μελέτες, πού μᾶς τὰ έφτιαξε ή 735 Στρατιωτικὴ Διεύθυνση Έργων Μηχανικοῦ. Τὸ κτίριο θα γίνη δώροφο. Στο πρώτο πάτωμα θα στεγάζονται ὅλες μας οί προσπάθειες. Θα ὑπάρχει δηλαδή ἐκεῖ αἵθουσα συγκεντρώσεων, βιβλιοθήκη με δανειστικὸ τμήμα και ἀναγνωστήριο, γραφεῖο, αἵθουσα ψυχαγωγίας και βοηθητικοὶ χώροι. Στο δεύτερο πάτωμα θα στεγάζεται τὸ διοικητήριο της Κρανέας. Θα δουλέψουμε ὅλοι στο κτίσιμό του. Θα συνεχίσουμε τὸς έράνους, τίς θεατρικές παραστάσεις και κάθε προσπάθεια πού θα μᾶς ένισχύσει οίκονομικά. Δυστυχῶς δὲν θα καταφέρουμε μόνοι μας νὰ εκπληρώσουμε τὸ ὄνειρό μας. Γι' αὐτὸ ζητοῦμε συμπαράσταση.

Αγγελική Δαμίγου



## Η ΣΤΗΛΗ ΤΩΝ ΜΕΤΕΚΠΑΙΔΕΥΟΜΕΝΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ

Οι μετεκπαιδευόμενοι διδάσκαλοι εις τὸ Παιδαγωγικὸ Ἰνστιτούτο Ἀθηνῶν, συνεχίζοντες τὶς μορφωτικὰς ἐπισκέψεις τους, με βάση τὴν μελέτη τοῦ περιβάλλοντος, στὶς 12-3-66 ἐπισκέφθηκαν τὰ Διυλιστήρια πετρελαίου στὸν Ἀσπρόπυργο καὶ παρακολούθησαν τὶς φάσεις κατεργασίας ποῦ περνᾷ τὸ πετρέλαιο καὶ τὰ παράγωγα εἶδη του.

Ἡ σχετικὴ ἀνάλυση καὶ ἐπίδειξη στὰ τεχνικὰς φύσεως ζητήματα, ἔγινε ἀπὸ τὸν Χημικὸ Μηχανικὸ τῆς ἐταιρείας κ. Βρυώνη.

Ἄλλη ἐπίσκεψη στὸ Ἀρσάκειο Ψυχικοῦ: Οἱ μετεκπαιδευόμενοι παρακολούθησαν ὑποδειγματικὴ διδασκαλία στὸ μάθημα τῆς Γυμναστικῆς στὴν Γ' τάξη ἀπὸ τὴν Γερμανίδα παιδαγωγὸ κ. Νικολαΐ. Ἡ ἐπίδειξη ἔγινε στὰ Γερμανικὰ καὶ μεταφραζόταν ἀπὸ τὸν πᾶρεδρο τοῦ Παιδαγωγικοῦ Ἰνστιτούτου κ. Σκορδίλην. Στὸ τέλος ἔδωσε μερικὲς ἐξηγήσεις καὶ τεχνικὰς ὑποδείξεις κατασκευῆς ἐποπτικῶν ὀργάνων μετὰ ἀπλὰ μέσα ὁ Νομαρχιακὸς Ἐπιθεωρητὴς Σωματικῆς Ἀγωγῆς κ. Παπαδάκης. Οἱ μετεκπαιδευόμενοι εὐχαρίστησαν τοὺς ἀρμοδίους, διὰ τοῦ συναδέλφου κ. Γεωργ. Ἀραβανῆ, ὑποσχόμενοι ὅτι θὰ συμβάλλουν μετὰ ὅλα τὰ μέσα γιὰ τὴν καλύτερη ἀπόδοση τοῦ μαθήματος.

Στὶς 2-4-66 οἱ μετεκπαιδευόμενοι μαζί με τὸν Διευθυντὴ Σπουδῶν Σύμβουλο τοῦ Παιδαγωγικοῦ Ἰνστιτούτου κ. Πετρίτην, ἐπισκέφθηκαν τὸν ἀερολιμένα τοῦ Ἑλληνικοῦ. Μετὰ κάθε λεπτομέρεια ὁ Διευθυντὴς τοῦ ἀερολιμένος κ. Παπασωτηρίου ἐξήγησε στοὺς μετεκπαιδευομένους τὴν λειτουργίαν τοῦ ἀερολιμένος, τὸν πύργο ἐλέγχου, τοὺς θολάμους παρακολουθήσεως κ.ἄ. Στὸ τέλος ὅλοι εἶδαν ἐσωτερικὸ ἀεροπλάνου μπαίνοντας μέσα σ' ἓνα προσγειωμένο μεγαθήριο. Ἀξίζουν θερμὰ συγχαρητήρια στὴ Διεύθυνση καὶ τὸ προσωπικὸ τοῦ ἀερολιμένος, γιὰ τὴν προθυμία καὶ καλωσύνη τῆς ξεναγήσεώς τους.

Στὶς 30-4-66 ἔγινε ἐπίσκεψη στὴ Χαλυβουργικὴ Ἑλευσίνος. Μετὰ πολλὴ προθυμία καὶ εὐγένεια οἱ κ.κ. Χαϊμαντὰς, Διευθυντὴς, Κυριαζόπουλος, Ὑποδιευθυντὴς καὶ τὸ τεχνικὸ προσωπικὸ κατατόπισαν τοὺς μετεκπαιδευομένους στὴ λειτουργία τοῦ ἐργαστοῦ καὶ ἔδειξαν σ' αὐτοὺς ὅλες τὶς διαδοχικὰς φάσεις ποῦ χρειάζονται γιὰ νὰ μετατραπῇ ὁ ὀρυκτὸς πλοῦτος τῆς χώρας σὲ σίδηρο.

Μετὰ κρατημένη, ἀληθινὰ, τὴν ἀναποή, παρακολουθοῦσαν οἱ μετεκπαιδευόμενοι τὶς ἐργασίες, ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς, ἀπὸ τὴ στιγμή ποῦ τὸ κῶκ καὶ τὰ σιδηρομεταλλεύματα φορτώνουν τὴν Ὑψικάμινο, ὡς τὴ στιγμή ποῦ σίδηρα διαφόρου πάχους ἦταν ἔτοιμα γιὰ τὸ ἐμπόριο.

Ἀξίζει νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ λειτουργία τῆς Ὑψικάμινου ἄρχισε γιὰ πρώτη φορά στὶς 27 Ἰουνίου 1963. Οἱ συνάδελφοι ἔφυγαν ἐνθουσιασμένοι καὶ φορτωμένοι μετὰ ἐμπειρίας καὶ ὕλικα (τεμάχια κῶκ, σιδηρομεταλλεύματα) ἀφοῦ εὐχαρίστησαν τὸν κ. Διευθυντὴ καὶ τὸ προσωπικὸ τοῦ ἐργοστασίου.

Στὶς 6-5-66 στὸ ἀμφιθέατρο τῆς Παντείου Σχολῆς δόθηκε διάλεξη ἀπὸ τὸν καθηγητὴ τῆς Ἀστρονομίας κ. Κωτσάκη (σχετικὴ μετὰ τὴν ἔκλειψη τοῦ ἡλίου, ποῦ ἔγινε στὶς 20 Μαΐου). Ἡ διάλεξη ἦταν πλαισιωμένη μετὰ φωτεινὰς εἰκόνες σχετικὰς μετὰ τὴν ἔκλειψη. Τὴν παρακολούθησαν οἱ μετεκπαιδευόμενοι, καθηγητὲς καὶ διδάσκαλοι μαζί με τὸν Διευθυντὴ Σπουδῶν κ. Πετρίτη, ὁ ὁποῖος παρουσάσας καὶ τὸν ὁμιλητὴ.

Στὶς 14-5-66 ἔγινε ἐπίσκεψη στὸ Παιδαγωγικὸ Κέντρο Νταοῦ - Πεντέλης. Τοὺς μετεκπαιδευομένους συνώδεψαν ὁ Διευθυντὴς Σπουδῶν κ. Πετρίτης καὶ οἱ καθηγητὲς κ.κ. Τριανταφύλλου, Χάρης, Γκόγκος καὶ Μπενέκος. Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Ἰδρύματος κ. Δεστούνης, ἄριστος ἐπιστήμων, μᾶς ἀνέλυσε τοὺς σκοποὺς τοῦ Ἰδρύματος, τὶς μεθόδους θεραπείας καὶ τὰ ἀποτελέσματά τους πάνω στὰ καθυστερημένα παιδιὰ, ποῦ φιλοξενεῖ καὶ θεραπεύει τὸ ἴδρυμα. Μετὰ παρακολούθησαν οἱ μετεκπαιδευόμενοι τρόπους θεραπείας σὲ ἀνώμαλα παιδιὰ μετὰ τὴν φυσιοθεραπείαν καὶ περιεργάσθηκαν τὰ διάφορα τμήματα τοῦ Ἰδρύματος, ὅπως τὸ τμήμα σχολεῖου ἀνωμάτων, τὸ τμήμα ἀπασχολησιοθεραπείας, ἐργασιοθεραπείας κ.ἄ. Ὅλοι θαύμασαν πρᾶγματι τὴν ἄρτια ὀργάνωση καὶ τὰ καλλιτεχνήματα τῶν μαθητῶν (εἶδη ἰχθυογραφίας, ζωγραφικῆς, ταπητουργίας, ὑφαντικῆς κ.ἄ.).

Τελικὰ στὶς 20-5-66 οἱ μετεκπαιδευόμενοι μαζί με τὸν καθηγητὴν τῶν Φυσικῶν κ. Ἀντωνόπουλον ἐπεσκέφθηκαν τὸ Λαγονήσι καὶ παρακολούθησαν τὴν ἔκλειψη τοῦ ἡλίου σ' ὅλες τὶς φάσεις τῆς.

Γεώργιος Ἀραβανῆς

## ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΣΤΗΝ Α' ΠΕΡΙΦ. ΠΕΙΡΑΙΩΣ ΣΧΟΛ. ΕΤΟΣ 1965 — 66

Μετὰ τὴν χαραυγὴ τοῦ διδακτικοῦ χρόνου 1965-1966, μετὰ γνώμονα τὴν ἠθικὴν παρόρμηση καὶ ὅχι τὴν ὕλικήν βία, ὁ ἀναπληρωτὴς τῆς Α' Ἐκπαιδευτικῆς Περιφέρειας Πειραιῶς κ. Γεώργ. Βέργος, ἐπαναλαμβάνοντας μετὰ ἀμείωτη ψυχικὴ καὶ σωματικὴ ρωμαλαιοφιλία, τὴν προσπάθεια ποῦ ἄρχισε τὸ Δεκέμβριον τοῦ 1964 καὶ συνεχίστηκε ὁλόκληρον τὸν περασμένον χρόνον, πάνω στὴν ἐρευνὰ γιὰ τὴν ἐντόπιση τῆς θετικότερης μεθόδου τῆς πρώτης ἀνάγνωσης καὶ γραφῆς, πραγματοποιήσε δύο συγκεντρώσεις διδασκάλων, τὴν μιὰ στὸ 43<sup>ο</sup> σχολεῖο καὶ τὴν ἄλλη στὸ 6<sup>ο</sup>.

Σκοπὸς τῶν παραπάνω συγκεντρώσεων ἦταν ἡ παρακολούθηση προτύπων διδασκαλιῶν πρώτης ἀνάγνωσης καὶ γραφῆς, μετὰ τὴν Ὀλικὴ Μέθοδο, φορμαρισμένων στὰ πλαίσια τῆς Ε.Σ.Δ. καὶ ἡ νουθέτησις ἐκείνων ποῦ θὰ ἔχαν τὴν τύχη ν' ἀσχοληθοῦν μετὰ τὸ παιδί στὴν πρώτη ἐπαφὴ του μετὰ τὴν συστηματοποιημένη ἀγωγή.

Σὰν καλὸς δουλευτὴς, ποῦ δὲν πετᾷ τὸ σπόρο του ἀφρόντιστα, ὁ κ. Βέργος δὲν ἄφησε ἀβοήθητον τὸ δάσκαλον στὸ ὀρφικὸ του ἔργο. Μετὰ συνεχεῖς ἐπισκέψεις πέτυχε ἓνα ἄφατον ψυχικὸν δεσμό, ποῦ ὁδήγησε τὴ ζωτικότητά του σ' ἀσφαλισμένα κανάλια δράσης.

Ἡ ἀστείρευτη πείρα τοῦ κ. Βέργου, συνδυασμένη μετὰ τὴ ζωντανὴ θεωρητικὴ κατάρτισή του, ἔδωσαν στὸ δάσκαλον τῆς πρώτης τάξεως τῆς περιφέρειᾶς του σταθερὰ μέτρα κρίσεως, γιὰ νὰ βροίκεν τὸ σωστὸ στὴν ἐπίπονη καὶ ἀνηφορικὴ του πορεία γιὰ ἓνα αἶσιον παιδευτικὸν τέρμα.

Καὶ τ' ἀποτέλεσμα, σὰν ἓνας ὄριμος καρπός, προσφέρθηκε τὴν 4-5-66 στὸ 6<sup>ο</sup> πάλι σχολεῖο καὶ στὴν ἴδια τάξη, στοὺς προσκαλεσμένους προϋσταμένους μας καὶ στοὺς διδασκάλους τῆς Α' Ἐκπαιδευτικῆς Περιφέρειας Πειραιῶς. Μέσα σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα ξεχειλισμένη ἀπὸ ἀγάπην καὶ κατανόησιν, κάτω ἀπὸ τὴν δραστηρικὴ καὶ σοφὴ καθοδήγησιν τοῦ ρηξικέλευθου ἀναπληρωτῆ, πραγματοποιήθηκε καὶ πάλι ὑποδειγματικὴ διδασκαλία μαθημάτων στὴν Α' τάξη, πλαισιωμένων στὶς φόρμες τῆς Ε.Σ.Δ. Τὶς ἐργασίες τῆς



πρωϊνης αὐτῆς μεταρσίωσης παρακολούθησαν καὶ οἱ κ.κ. Κ. Πετρίτης, Διευθυντὴς Σπουδῶν τῶν μετεκπαιδευομένων διδασκάλων καὶ Κ. Καροῦσος, Ἀναπληρωτὴς Γεν. Ἐπιθεωρητοῦ Β' Περιφέρειας, ποὺ μὲ τὴ σειρά τους ἔδωσαν ὥθηση στὴν ὅλη πορεία τῆς ἐργασίας, ὥστε ν' ἀκολουθήσῃ τὴ δυναμικὴ καὶ ἀνοδική της τροχιά καὶ μὴ τελματώσῃ σὲ στατικὰ καὶ ἀναξιόλογα σχήματα. Συγκεκριμένα, ἡ διδασκάλισσα τῆς Α' τάξης Θεοδώρα Πυτιλάκη, μὲ στοχασμὸ βαθὺ διάλεξε, ἀπὸ τὴ γενικὴ ἐνότητα «ἡ ἀνοιξη», τὴν ἐνότητα «τὰ ἔντομα», στὴν ὁποία φυσικὰ καὶ ἀβίαστα ἡ τάξη τοξινόμησε τὴν ὑπὸ ἐνότητα «ἡ μέλισσα».

Ἀπὸ τὸν πλούσιο παραστατικὸ κύκλο τῶν μαθητῶν, ποὺ εὖστοχα υἱοθετήθηκε μὲ τὴν ἐπισκεψή τους σὲ μελισσοκομεῖο καὶ τῆς ἀνάγλυφης παρατήρησης τοῦ ἐντόμου στὸ χῶρο τῆς φυσικῆς του διαμονῆς καὶ δράσης, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ φιλοτέχνηση τῆς αἴθουσας μὲ ἐποπτικὸ ὕλικὸ ἀνάλογον πρὸς τὴν ἐνότητα, δόθηκε ἡ εὐκαιρία γιὰ πηγαῖες ἀνακοινώσεις. Πλούσιο τὸ περιεχόμενον τῆς ὑποενότητας ἀπὸ πατριδογνωστικῆς, πραγματολογικῆς, κοινωνικῆς καὶ ἠθικῆς χροιάς, δὲν ἔδωσε μόνον τὴν εὐκαιρία μιᾶς καρπύφορης συζήτησης, ἀλλὰ καὶ πεδίο γιὰ τὴν ἐνίφανση ὅλων τῶν μαθημάτων τῆς μέρας.

Μετὰ ἀπὸ τὴν αἰσθητικὰ ἀξιόλογη ἀπόδοση κειμένου σχετικοῦ μὲ τὴ «μέλισσα» ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν μαθητῶν, θαυμάσια ἐνυφάνθηκε καὶ τὸ μάθημα τῆς Γραμματικῆς. Τὰ παιδιὰ, συνηθισμένα στὴν αὐτενεργὸ δράση, ἀπὸ τὰ ὀνόματα τὸ μέλι, τὸ κερί, τὸ λουλούδι, τὸ παστέλι, κατάληξαν στὸν καιὸνα, πῶς τὰ οὐδέτερα γράφονται μὲ γιῶτα (ι).

Τὴν ἄλλη ὥρα ὑποδειγματικὰ οἱ μαθητὲς εἰσάγονται στὴν τέχνη τῆς κηροπλαστικῆς. Εἶδαν ζωντανά, πῶς τὸ προϊόν τῆς μέλισσας μεταβάλλεται σὲ μέσο λατρείας τοῦ Θεοῦ. Ἀπὸ τὰ τελευταῖα ἐποπτικὰ μέσα ἀφορμᾶται καὶ τὸ μάθημα τῆς Ἀριθμητικῆς. Ἀκολουθοῦν ἀναγνωστικὲς ἀοκῆσεις, προβολὲς εἰκόνων, τραγούδια σχετικὰ μὲ τὴν ὑποενότητα καὶ αὐτοσχέδια προσευχή, τὴν ὥρα ποὺ σὲ πρόχειρη ὁθόνη γινότανε προβολὴ εἰκόνων θρησκευτικοῦ περιεχομένου.

Ἀκολούθησε κριτικὴ σχετικὴ μὲ τ' ἀποτελέσματα καὶ τίς φάσεις τῆς διδασκαλίας, στὴν ὁποία πῆραν μέρος ἀρκετοὶ διδάσκαλοι, ποὺ μὲ βελήνεκὲς σκέψεις ἀπέραντο διεκαθόρισαν τίς ἀπόψεις τους. Αὐτὲς συγκλίνουν στὸ ὅτι ἡ ὑψηλὴ συνδυαστικὴ ικανότητα τῆς διδασκάλισσας, ἡ ἰσχυρὴ βούλησὴ της καὶ ὁ ἀνώτερος δείκτης τῆς διανοητικότητάς της παρουσίασαν ἕνα ὠραῖο καὶ θετικὸ ἔργο.

Ὁ κ. Ἀναπληρωτὴς κράτησε τὴ συζήτηση στὰ ὑψίπεδα, ποὺ χαρακτηρίζουν τίς πολιτισμένες καὶ διανοητικὲς ὁμάδες. Ἐπίσης οἱ παρεμβάσεις τοῦ κ. Γενικοῦ (ἀναπληρωτοῦ) μὲ τάκτ καὶ ἀνθρωπιά διάλυαν κάθε ἀμφιβολία καὶ ἄρνηση.

Ἡ φτωχιά μου πέννα, μὰ καὶ ἡ πιὸ δυνατὴ, θά'ταν ἀνίκανες νὰ συνθέσουν ὕμνους ἀξιους γιὰ τὴ φιλοτιμία καὶ τὴ διδακτικὴ ἐπάρκεια τῆς διδασκάλισσας, ποὺ παρουσίασε ἕνα πυρακτωμένο κυριολεκτικὰ εἶναι, ἀπὸ τὴ φλόγα τῆς παιδευτικῆς λαμπάδας, ὥστε ἐπὶ 4ωρο σχεδὸν νὰ κρατήσῃ ἀμείωτο τὸ ἐνδιαφέρον τῶν μαθητῶν της στ' ἀντικείμενα τῆς διδασκαλίας. Οἱ μαθητὲς της, μὲ χάρη καὶ δροσιά, χωρὶς νὰ πειραχτοῦν ἔστω καὶ λίγο ἀπὸ τὴν παρουσία τῶν ἐπισκεπτῶν, μέχρι καὶ τὸ τελευταῖο δευτερόλεπτο ἐργάστηκαν κάτω ἀπὸ τὸ μακίμμν τῆς ἀπόδοσός των.

Βαθιά συγκινημένος ἀπὸ τὴν ὠραία προσφορά τῆς Α' Περιφέρειας τοῦ Πειραιῶς σ' ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης καὶ ἰδιαίτερα τῆς διδασκάλισσας Θ. Πυτιλάκη, ὁ κ. Διευθυντὴς Σπουδῶν τῶν μετεκ-

παιδευομένων διδασκάλων παρεκάλεσε τὸν κ. Ἀναπληρωτὴ νὰ καθορίσῃ χρόνον παρακολούθησης τῆς ἐργασίας της ἀπὸ τοὺς μετεκπαιδευομένους συναδέλφους. Ἡ παρακολούθηση πραγματοποιήθηκε τὴν 8ην Μαΐου.

Τελειώνοντας τὸ σύντομο αὐτὸ ἀπολογισμὸ τῆς ἀθόρυβης καὶ γόνιμης ἐργασίας, ποὺ μὲ νοικοκυροσύνη καὶ σχέδιο ὁργανώθηκε στὴν Α' Περιφέρεια Πειραιῶς, θεωρῶ ἠθικὴ ὑποχρέωσή μου ν' ἀναφέρω ὅτι ὅλ' αὐτὰ ἔγιναν ἀπὸ ἕνα τίποτα — οικονομικὲς συνθήκες ἀνύπαρκτες, διδακτῆρια ὄχι καὶ τόσο ἄνετα — ποὺ τὸ τίποτα αὐτὸ τὸ ἐμψύχωσε καὶ τ' ἀνύψωσε στὴ ψυχὴ τῶν διδασκάλων, σὰ φωτεινὸ μετέωρο, ἡ θηλυκὴ ἀγάπη τοῦ προΐσταμένου τῶν στὸ παιδί, στὴν Πατρίδα, στὸ Θεό!

Γιάννης Τσακίρης

## Η ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΔΙΔΑΣΚΕΙ ΣΤΗΝ ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ

Χίλιες ἐλπίδες γιὰ τὴ νιότη, χίλια ὄνειρα γιὰ τὸ μέλλον, παλμοὶ καὶ ἰδανικὰ πραγματωμένα, μιὰ ὁμορφὴ συνέχεια στὴν ἀνοδο τοῦ ἰδανικοῦ, ὅλα τοῦτα, παισιωμένα σὲ μιὰ θεωρητικὴ δραστηριότητα μέσα στὸ στενὸ κύκλο τῆς Παιδαγωγικῆς μας Ἀκαδημίας, ἔρχονται νὰ ἐπιδειχθοῦν ἐμπράκτως στὸ πέρασμα τοῦ χρόνου.

29η Ἀπριλίου 1966! Τὸ νεανικὸ караβάνι τῶν νοσταλγῶν μὲ τὴν ὑψηλὴν ἱεραρχία του, ξεκινᾷ γιὰ μιὰ ὁμορφὴ παιδαγωγικὴ ἐξόρμησι συνδυασμένη καὶ μὲ μουσικὸ παλμὸ γιὰ μιὰ ἐορταστικὴ ἐκδήλωσι. Μὲ ὁδηγὸ τοὺς τὴν πυξίδα τῆς ἀγάπης γιὰ τὸ παιδί, τραβᾷ γιὰ τὴν νύμφη τοῦ Λιβυκοῦ. Ὅλα τὸ χαιρετίζουν καὶ τὸ προσδοκοῦν, στὴν διάρκεια τῆς πορείας του. Ὅμως ἀδυνατοῦν οἱ ὁδοιπόροι του νὰ παρέλθουν χωρὶς θαυμασμὸ τὸ ἥσυχον τοπίο τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ἀπὸ τίς ὑψηλές καὶ ἐλικοειδεῖς καμπές, τὸ μονοπάτι ἀφήνει τὸ βλέμμα τους ν' ἀπλωθῇ ἀπὸ τὴ μιὰ ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη. Θαυμάζουν καὶ μακαρίζουν τὴ γραφικὴ πόλι, τὴν ἀπλωμένη μὲ νωχέλεια καὶ σιγουριά στ' ἀπύθμενα νερά τῆς λίμνης της καὶ στὰ δαντελωτά της ἀκρογιάλια.

Ὁ θαυμασμὸς ὅμως δὲν κρατεῖ γιὰ πολὺ, ἡ πορεία τοῦ καθήκοντος συνεχίζεται. Ἐχει ἀρχίσει τὸ δειλινό, ὅταν ἡ Ἱεράπετρα τοὺς ὑποδέχεται. Ὑστερὰ ἀπὸ λίγο οἱ δρόμοι τῆς πόλεως φιλοξενοῦν τοὺς σκαπανεῖς τῆς προόδου, ποὺ μὲ περιέργεια καὶ ἐνθουσιασμὸ θαυμάζουν τὴν Ἱερά Πέτρα. Τὸ σούρουπο εὐρίσκει ὅλους παραταγμένους μπροστὰ στὴ μουσικὴ τους ἐκδήλωσι, ποὺ σὲ λίγο θὰ πραγματοποιηθῇ στὴν κινηματογραφικὴ αἴθουσα τῆς Ἱεραπέτρας. Τὰ λόγια καὶ τὰ συναισθήματα τοῦ ἀσφυκτικὰ πλημμυρισμένου ἀπὸ κόσμον κινηματοθεάτρου, ἀπὸ τὸν ἑκπρόσωπον τοῦ διδασκαλικοῦ συλλόγου Ἱεραπέτρας κ. Καβουσανάκης. Εἰς τὸ διδασκαλικὸν κόσμον καὶ τὸ πλήθος τῶν προσερχομένων, ἀπαντᾷ ὁ Διευθυντὴς τῆς Παιδ. Ἀκαδημίας κ. Ἐμμαν. Ζαμπετάκης μὲ τὴν σύντομη ζωντανή, ὅπως πάντα, προσλαλιά του.

«Σὲ τούτῃ τὴ γῇ, ποὺ τὴν καθηγίωσε μὲ τὸ πέρασμά του ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἑθνῶν καὶ τὴν τίμησε μὲ τὴν ἐπιβλητικὴν του ἐμφάνισιν καὶ διαμονὴ ὁ μέγας Ναπολέων.

Σεβασμιώτατε,  
Κύριε Δήμαρχε  
Κύριοι Γυμνασιάρχαι



Κύριε 'Επιθεωρητά  
Λοιπαί 'Αρχοί  
Κυρίες και Κύριοι,

"Ερχεται ή Παιδαγωγική 'Ακαδημία 'Ηρακλείου σάν ταπεινός προ-  
σκυνητής νά έπισκεφθί την πόλι σας, νά γνωρίση τους ανθρώπους της, νά  
διδάξη στα σχολεία της και νά θαυμάση τις άνείπτωτες θαλασσινές όμορ-  
φιές της.

Τούτη ή γνωριμία και ή παρουσία μας κοντά σας όφείλεται αποκλει-  
στικά στον έξαιρετικό 'Επιθεωρητή των Δημοτικών Σχολείων και στον δρα-  
στήριο Διδασκαλικό σας Σύλλογο.

'Η προσφορά μας αυτή τη στιγμή είναι μικρή, ανάλογη με τα μέτρα  
των δυνατοτήτων μας, προσηρμοσμένη μέσα στα στενά όρια του χρόνου  
πού διαθέτουν οι σπουδασταί μας, πού με θέλησι, αγάπη και σεβασμό σε  
σας και στην πόλι σας, έρχονται νά σας θυμίσουν αυτοί και ό μουσικός  
τών, λίγα τραγούδια παρμένα από τη ζωή, εύθυμα και ζωντανά και νά  
σας χαρίσουν στιγμές ξεγνοιασιάς και μουσικής ανάταξέως.

Λόγια εύχαριστίας στο πέραςμα τουτο του χρόνου, δέν είναι αρκετά  
για νά ικανοποιήσουν τους Πρωτεργάτες της αποψινής βραδυάς, τον Διευ-  
θυντή του κινηματογράφου πού διέθεσε την αίθουσα του και όλους έσας  
πού μας τιμάτε με την παρουσία σας, μά ή χαρά και ή ικανοποίησις πού  
είναι ζωγραφισμένη στα πρόσωπα των σπουδαστών μας πού κατάγονται  
από όλα τα διαμερίσματα της Κρήτης μας, ασφαλώς γεμίζουν την ψυχήν  
σας με ανάλογη ικανοποίηση.

Σας εύχαριστούμε.»

Τό λεβεντόκορμο παράστημα της διδασκαλικής νιότης, στέκει αγέ-  
ρωχο μπροστά στο άπειρο πλήθος, στο εκπαιδευτικό κοινό και στον εύγε-  
νικό 'Επιθεωρητή των Δημ. Σχολείων του τόπου κ. Ριτσατάκη. Τους αντι-  
μετωπίζει όλους με ειλικρίνεια και αφήνει νά φανή στην όψι του, ότι πιστά  
κι ακούραστα θα τους ακολουθήση «στής Παιδαγωγικής το τέμενος το ιερό,  
πού λέγεται Δημοτικό σχολείο». Τό τέλος έρχεται νά στέψη με έπιτυχίες  
και δόξα τον ακούραστο μουσικό δάσκαλό τους κ. Θεόδωρο 'Αντωνάκη.

'Η ανοιξιάτικη νύκτα, μυρωμένη, από την άρμύρα του Λυβικού, να-  
νουρίζει στην άγκαλιά της, τους παιδοπλάστες και τα όνειρά τους. 'Η ανα-  
τολή τους εύρίσκει όλους ψυχωμένους και δυνατούς για μια ακόμη φροσ-  
φορά, για ένα ιερό καθήκον. Μια υποδειγματική διδασκαλία είναι ό προο-  
ρισμός τους, μια φιλική κριτική για τα μειονεκτήματα και πλεονεκτήματα  
μιας διδασκαλίας επιδιώκουν.

Βιαστική κι άδιάκοπη ή πορεία όλων των διδασκάλων της περιφε-  
ρείας, κατευθύνεται για τό πνευματικό φυτώριο του 3ου Δημοτικού σχο-  
λείου 'Ιεραπέτρας. Δεν έλειψε κανείς. Όλο τό πλήθος των 150 διδασκά-  
λων και ό 'Επιθεωρητής, περιβάλλουν με αγάπη και κατανόησι διδάσκοντα  
και ακροατάς.

Σε λίγο ό δευτεροετής σπουδαστής κ. Ευστάθιος Κυριακάκης μέσα  
σ' ένα παιδόκοσμο της ΣΤ' τάξεως, συγκεντρωμένο και, από τα 4 δημοτι-  
κά της πόλεως, αρχίζει τό μάθημα της αναγνώσεως, με τό κεφάλαιο «'Ο  
μπάρμπα Στέλιος ό ψαράς» του Π. Παναγόπουλου. Με έξαιρετική έπιτυ-  
χία έπεξεργάσθη και παρουσίασε την όλη πορεία διδασκαλίας. Δεν έφήρ-  
μοσε μονάχα μια συγκεκριμένη τριμερή πορεία, άλλ' άφησε στο όλιγόωρο  
διάστημα της έπαφής του με τα παιδιά, ένα κομμάτι από τον ίδιο του τον  
κόσμο, κι αυτό συνετέλεσε περισσότερο στο αποτέλεσμα της έπιτυχίας του.

Τό τέλος της διδασκαλίας του, ήκολούθησαν λόγοι εύχαριστίας έκ μέρους  
του προέδρου του διδασκαλικού Συλλόγου κ. Καβουσανάκη και έν συνε-  
χεία άπάντησις έκ μέρους του Διευθυντού κ. Ε. Ζαμπετάκη. Τόν λόγο  
έλαβε μετά ό διδάξας, ό όποιος και εξέθεσε την πορεία της διδασκαλίας  
του. Σπουδασταί συνάδελφοι έξ άλλου, έκριναν άμερολήπτως την παρου-  
σιασθεΐσα εργασία. «'Η άφόρμησις στη διδασκαλία και τό θέμα της αισθη-  
τικής αναγνώσεως έδωσαν αίτία και άφορμή για την κριτική την όποία ό  
κ. Διευθυντής της 'Ακαδημίας μ' ένα ιδιαίτερο τρόπο εύγενικό και άφάν-  
ταστα δυναμικό άπαντούσε συμπλήρωνε και καθοδηγούσε. Λόγια μετρη-  
τρήμένα, άκριβη και σχετικά με την κριτική για τη διδασκαλία λέγει ό  
'Υποδιευθυντής της 'Ακαδημίας, πού τα συσχετίζει με τό σκοπό πού γίνε-  
ται ή σημερινή εργασία.

Τό τέλος της κριτικής δίνουν αι άπόψεις άλλων διδασκάλων και ή  
τελική θερμή όμιλία έκ μέρους του κ. 'Επιθεωρητού, ό όποιος έπλεξε μα-  
κροσκελές έγκώμιον, για τους στην Παιδαγωγική 'Ακαδημία παιδαγωγούς  
και τους μέλλοντες διδασκάλους της. 'Ο Διευθυντής κ. Ζαμπετάκης, παρά  
την σύστηρή κριτική του, την εισαγγελική, καθώς την όνόμασε ό κ. Κασω-  
τάκης, ό 'Επιθεωρητής, οι διδάσκαλοι και οι σπουδασταί έμειναν άπολύ-  
τως ικανοποιημένοι. Τέλος με μια βαθεία ικανοποίηση, πού δέν κρύβεται  
εύκολα από τα πρόσωπα όλων τους, άφήνουν την όμορφη πόλι και παίρ-  
νουν τό δρόμο του γυρισμού για την 'Ακαδημία, όπου θα συνεχίσουν τον  
πνευματικό και παιδαγωγικό τους άγώνα.

Κ. Σταγκουράκη

## Η Β' ΜΕΓΑΛΗ ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΤΗΣ Β' ΠΕΡΙΦ. ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ

'Η Διεθνής "Εκθεση Παιδικού Σχεδίου, όργανωμένη από την Α' τά-  
ξη του Λυκείου Χίλκ στην 'Ελληνοαμερικανική Ένωση, μοδ δίνει την εύ-  
καιρία νά ξαναγυρίσω 4 χρόνια, στα 1962, πού έγινε ή 2α Μεγάλη Χειρο-  
τεχνική "Εκθεση της Β' 'Εκπαίδ. Περιφ. Ευρυτανίας στο Καρπενήσι. Και  
τεχνική "Εκθεση της Β' 'Εκπαίδ. Περιφ. Ευρυτανίας στο Καρπενήσι. Και  
μιας τώρα και δέν ύπηρετώ στην περιφέρειά αυτή, δίνω στη δημοσιότητα  
τό παραπάνω σχόλιο, όπως άκριβώς τό είχα γράψει τότε.

Την Κυριακή στις 9 Σεπτεμβρίου έ.έ. (1962) στις αίθουσες του διδα-  
κτηρίου του 2ου Δημ. Σχολείου Καρπενήσιου έγιναν τα έγκαίνια της Β'  
Μεγάλης 'Εκθέσεως έργων των μαθητών των Σχολείων της Β' Περιφέρειας  
Ευρυτανίας.

'Ο 'Επιθεωρητής κ. Πότης Κατσιρέας ανέπτυξε διά μακρών την αξία  
των τεχνικών μαθημάτων, ή όποία και έτονίζετο στα έκθέματα των παιδι-  
κών έργων.

'Ο όμιλητής με την πλούσια γνώση και την πολύχρονη έμπειρία του,  
έδωκε χαρακτηριστικά στοιχεία για τη συμβολή και τη σημασία του χει-  
ριοδ και της εργασίας στην ανάπτυξη και πρόοδο του πολιτισμού. 'Υπε-  
γράμμισε τη μακρά και πηγάια και έμπνευσμένη παράδοση σχεδίου και  
τεχνικής της 'Αρχαίας 'Ελλάδας, την όποία έθεσε σαν όρόσημο, για ν' ά-  
νεβη ψηλά ή Λαϊκή Τέχνη και διά της σχολικής χειροτεχνίας κι έτσι νά  
διατηρηθή άνόθευτη ή έλληνική παράδοση. Και τότε «θα μπορούμε νά εί-



ποῦμε ὅτι ἐτοιμάζουμε γιὰ τὴν ἑλληνικὴ κοινωνία πολῖτες μὲ καλλιτεχνικὸ γούστο καὶ Ἑλληνίδες νοικοκυρές, ποὺ θὰ εἶναι ἱκανὲς νὰ στολίζουν τὸ σπίτι τους μὲ ἔργα τους καὶ τὸν ἑαυτὸ τους ὅχι μὲ τὴν ξένη διαβατικὴ καὶ πολλὰς φορές ἀμήτη μόδα, ἀλλὰ μὲ τὴν πλούσια καὶ θαυμαστὴ ἑλληνικὴ γραμμὴ καὶ χάρη».

Ἔδωσε πρακτικὰς κατευθύνσεις καὶ στοιχεῖα τέτοια, ποὺ μᾶς ὡδήγησαν ἀε αἰσθητικὴ ἀτμόσφαιρα καὶ αἰσθητικὴ ἀναζήτησις, ἡ ὁποία τροφoδοτήθηκε μὲ πλούσιο περιεχόμενον αἰσθητικῆς ἀπόλαυσης στὰ ἐκθέματα τῆς παιδικῆς δημιουργίας.

Τὰ χειροτεχνήματα, ἔργα τῶν μαθητῶν, μὲ τὴν ἀπλότητα, τὸ συνδυασμὸ τῶν χρωμάτων, τὴν παιδικὴν χάρη καὶ τὴν κομψότητα τῶν γραμμῶν καὶ μὲ τὴν παιδικὴν σύλληψιν, προεκάλεσαν ἀνεπιφύλακτα ἐνθουσιασμό. Ἐνα σπιτάκι ἐδῶ, ἓνα ἐκκλησάκι πρὸ πέρα ἀπὸ σπιρτόξυλον, μιὰ ζωγραφιὰ σὲ πρώτη παιδικὴ σύλληψιν, ἓνα χαριτωμένο γατάκι· μπιμπελό, ἓνα καλάθι συρμάτινον, ἓνα δοχεῖο ἀπὸ πηλὸ, ἡ γιὰ γιὰ μὲ τὴν ῥόκα τῆς, φτιαγμένη ἐπίσης ἀπὸ πηλὸ ἀπὸ χέρι μικροῦ μαθητοῦ, μὲ ἐντονα χαρακτηριστικὰ καὶ ζωηρὴ ἔκφραση, εἶναι δείγματα παιδικῆς ἐμπνεύσεως καὶ ἐκτελέσεως καὶ στοιχεῖα ποὺ ἀποδεικνύουν τὴ δυνατότητα τῆς περαιτέρω ἐξελίξεως τῶν μικρῶν δημιουργῶν γιὰ ν' ἀνυψωθῇ πάλιν στὸν ἑλληνικὸ οὐρανὸ ἓνας καινούργιος Παρθενώνας.

Ἡ Χειροτεχνικὴ Ἐκθεσις ἔδωσε καὶ τὸ ὕλικόν γιὰ τὴ δημιουργίαν τῆς Πινακοθήκης τῆς περιφερείας μὲ ἔργα τῶν μαθητῶν, ἀντιπροσωπεύοντα ὅλους τοὺς κλάδους τῆς παιδικῆς χειροτεχνίας. Ὁφείλουμε δὲ νὰ εὐχαριστήσωμε τὸν Ἐπιθεωρητὴ κ. Πόττη Κασιρέα γιὰ τὴν ἰδέαν τοῦ αὐτοῦ, γιὰ τὴν Πινακοθήκην (ἔδωσε καὶ) θὰ διδῇ ἀφορμὰς καὶ θὰ γεννᾷ ἀνησυχίας.

Ἀλλὰ ἀκόμη δόθηκε ἡ εὐκαιρία, καὶ τὸ ὑπογραμμίζουμε ταῦτο, ν' ἀκουστοῦν λόγια γιὰ τὸ δάσκαλον, σὰν τὰ ἐπόμενα: «... Ἡ σημερινὴ ἔκθεσις δείχνει τὸν μόχθο καὶ τὸν ἰδρώτα τοῦ δασκάλου. Καὶ σκεφθῆτε τὸν αὐτὸν ποὺ ὑπηρετεῖ πολλὰς φορές ὑπὸ τὴν πλάνην δυσμενεῖς συνθήκες διαμονῆς καὶ διαβιώσεως καὶ ἀποδίδει ἔργο ἐπαινετὸ καὶ γόνιμον. Καὶ χαιρετίσατέ τον ἀπὸ τὴν καρδιά σας αὐτὸν ποὺ εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ σχολείου, ἡ ψυχὴ τῆς ψυχῆς τῶν μαθητῶν, αὐτὸν ποὺ ἀγωνίζεται τὸ ἀγῶνα τὸν καλόν, γιὰ νὰ δώσῃ στὰ παιδιὰ φῶς μέσα των καὶ φῶς γύρω των, στὰ παιδιὰ ποὺ τόσο ὅλοι μας τ' ἀγαποῦμε, ποὺ ἀποτελοῦν ζωντανὸ στήριγμα τοῦ μέλλοντος, γιὰ μιὰ μεγάλην καὶ ὡραία Ἑλληνικὴ Ἀναγέννησιν».

Νικόλ. Κ. Παπανικολάου.

## ΟΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΑΚΑΔΗΜΙΕΣ

### ΤΡΙΕΤΕΙΣ ΜΕΤΑΓΥΜΝΑΣΙΑΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ

Μὲ τὸ νόμον «Περὶ Ἐκπαιδευτικῆς Μεταρρυθμίσεως» προστέθηκε ἓνας ἀκόμα χρόνος φοιτήσεως εἰς τὰς Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας. Ἐγίνε ἡ φοίτησις σ' αὐτὰς τριετής. Εἶναι κατὰ τὸν ἔπρεπε νὰ εἶχε γίνῃ ἀπὸ πολὺ νωρίτερα. Ἰσως ἀπὸ τότε ποὺ πρωτοῖδρύθησαν στὴ χώρα μας οἱ Ἀκαδημίες, ἐδῶ καὶ πάντων ἀπὸ τριάντα χρόνια.

Παλὸν αἶτημα τῶν δασκάλων, ποὺ στὰ τελευταῖα χρόνια εἶχε γίνῃ παραπάνω ἀπὸ ἐπίμονον. Ἦταν μιὰ ἑλλειψὶς σοβαρὴ. Τὴν ἔβλεπε ὁ κάθε ἀνὴρ

συχὸς δάσκαλος. Τὰ δυὸ χρόνια μεταγυμνασιακῶν σπουδῶν δὲν ἦσαν ἀρκετὰ. Καὶ καταλαμβανόταν ἀπὸ δέος. Ἡ συναίσθησις αὐτῆς τῆς ἑλλείψεως τὸν φόβιζε. Πολλὰς φορές τὸν τυραννοῦσε. Καὶ γιὰ νὰ συμπληρώσῃ τὴν ἑλλείψιν, ἐπιστράτευε τὴν ἴδιαν τοῦ τὴν δυνάμειν γιὰ αὐτομόρφωσιν καὶ αὐτοαγωγή.

Τὸ ἔβλεπε τὸ πρᾶγμα καὶ ὁ ἐπίσημος ὁργανωμένος διδασκαλικὸς κλάδος καὶ τὸ τόνιζε ἐνθερμὰ κάθε χρόνο. Μακριὰ ἀπὸ κάθε στενὴ ἰδιοτέλεια. Ἐξῶ ἀπὸ κάθε οἰκονομικὸ ὑπολογισμό.

Συμπαράσταται καὶ ὁ πνευματικὸς κόσμος. Στὸ πνευματικὸν τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου, ποὺ καλύπτει ὅλες τὴς μορφὰς τῆς ζωῆς μας, οἱ Παιδαγωγικὲς Ἀκαδημίες παρουσιάζονταν μὲ ἑκλείψιν.

### ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΤΕΤΡΑΕΤΕΙΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

Ἡ ἀρχὴ λοιπὸν ἔγινε. Κι εἶναι πολλὰς φορές ὅχι «τὸ ἡμῖς τοῦ παντός», ἀλλὰ τὸ «ἅπαν». Γιὰ νὰ προχωρήσῃ ὁ νομοθέτης στὴν ὀλοκλήρωσιν τοῦ ἔργου. Γιατὶ καὶ μὲ τὰ τρία χρόνια, πάλιν τὸ κενὸ δὲν καλύπτεται. Χρειάζονται τέσσαρα χρόνια. Γιὰ νὰ ἐφαρμοσθῇ σ' αὐτὰς ἓνα πρόγραμμα τελείας, κατὰ τὸ δυνατόν, γενικῆς μορφώσεως. Γιὰ τὴν ἀνάγκην μιᾶς τέτοιας μορφώσεως κανεὶς δὲν ἀμφιβάλλει. Οἱ καιροὶ μας θέλουν τὸ δάσκαλον νὰ τὰ ξέρη ὅλα.

### ΓΙΑ ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΓΕΝΙΚΗ ΜΟΡΦΩΣΗ

Κι ὅταν λέμε νὰ τὰ ξέρη ὅλα, σχεδὸν κυριολεκτοῦμε. Συμβαίνει σήμερον τοῦτο τὸ κακόν. Ὁ σπουδαστὴς στὴν Ἀκαδημίαν ἀκούει «λίγ' ἀπ' ὅλα». Ἀπὸ μιὰ ἄποψιν τὸ πρᾶγμα κάνει καλόν. Δίνει ἐρεθίσματα καὶ ἀνοίγει τὸ δρόμον γιὰ μιὰ εὐρεῖαν ἐγκυκλοπαιδικὴν αὐτομόρφωσιν. Κάνει ὅμως κακὸ μεγαλύτερον. Δημιουργεῖ τὴν ἐντύπωσιν στὸν σπουδαστὴν, πὼς τὰ ἔμαθε ὅλα. Δίνει τὸ χρῆμα τῆς ἡμιμάθειας. Κι ἡ τελευταία εἶναι χειρότερη ἀπ' τὴν ἀμάθειαν.

### ΓΙΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ

Ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν καθαρὰ παιδαγωγικὴν κατάρτισιν τῶν δασκάλων, τὰ τρία χρόνια θεωροῦνται ἀνεπαρκῆ. Εἶναι, βέβαια, περισσότερα ἀπὸ τὰ δύο ποὺ ἦταν μέχρι τώρα. Ἀλλὰ καὶ ἡ Παιδαγωγικὴ εἶναι ἐπιστήμη. Καὶ σὰν τέτοια δὲν μένει στάσιμη. Ἄν συνέβαινε αὐτό, θὰ ὀπισθοδρομοῦσε. Ἔτσι εἶναι. Ὅποιος δὲν προχωρεῖ, μένει τελευταῖος. Ὅσοι προχωροῦν, τὸν προσπερνοῦν. Ἐξελίσσεται λοιπὸν καὶ ἡ Παιδαγωγικὴ. Τὰ τελευταῖα μάλιστα χρόνια μὲ ρυθμὸ ταχύτατον.

Μέχρι τώρα ἄνθρωποι σοφοὶ, οἱ καθηγηταὶ τῆς Παιδαγωγικῆς, φάνηκαν ὑπεράνθρωποι. Κάτω ἀπὸ δυσμενεστάτες συνθήκες ἐργασίας, μὲ ἀνύπαρκτα τὰ μέσα, μὲ τὸ ἄγχος τοῦ παραμερισμοῦ καὶ τῆς ἐγκαταλείψεως — εἶχαν φθάσει σὲ σημεῖον νὰ ἀμείβωνται λιγώτερον ἀπ' τοὺς καθηγητὰς τῆς Μέσης — ὑπηρετοῦσαν τὴν ἐπιστήμην τους μὲ πάθος καὶ μὲ ἀφοσίωσιν ἀξιοθαύμαστα. Ἀλλὰ ἡ θέλησίς τους ἐξανεμίζονταν στὸ τεῖχος τοῦ περιορισμοῦ τοῦ χρόνου.

Τώρα μὲ τὰ τρία καὶ αὐριο μὲ τὰ τέσσαρα ὁ σπουδαστὴς μὲ ἀνεσθὴ θὰ σπουδάζῃ τὴν παιδαγωγικὴν ἀρχὴν καὶ τὴν διδακτικὴν μεθόδον. Θὰ τοῦ μένῃ ἔπειτα καιρὸς καὶ γιὰ μιὰ καρποφόρα ἔρευνα καὶ γιὰ μιὰ πραγματικὴ ἄσκησιν. Πρὸ παντός ἄσκησις πολὺπλευρὴ καὶ ὑπεύθυνη. Μὲ τὴν συνεχῆ παρακολούθησιν τῶν ἀρμοδίων καθηγητῶν.



Δὲν θᾶταν ἄστοχο μέτρο, ἂν κάθε σπουδαστὴς ἔπαιρνε γιὰ ἓνα ἐξά-  
μηνο θέση ὑπεύθυνη σὲ σχολεῖο. Νὰ διδάξῃ, νὰ πειραματισθῇ, νὰ προβλη-  
ματισθῇ, νὰ ἐρευνήσῃ. Νὰ ἀσκηθῇ σ' ἔργα διευθυντοῦ σχολείου καὶ γραμ-  
ματέων σχολικῆς ἐφορείας. Γιατί μὲ τὸ διορισμό του, ἐδῶ πρῶτα θὰ σκον-  
τάψῃ. Οἱ ὑπάλληλοι ἄλλων ὑπηρεσιῶν συνήθως ἀρχίζουν ἀπὸ τὸ πρωτό-  
κολλο. Ὁ καθηγητὴς πάλι καμμιά φορὰ μὲ τὸ διορισμό του δὲ θὰ κληθῇ  
ν' ἀναλάβῃ διεύθυνση σχολείου. Δὲ συμβαίνει ὥστόσο τὸ ἴδιο στὸ δά-  
σκαλο.

ΕΥΛΟΓΕΣ ΑΝΗΣΥΧΙΕΣ

Ἔρχονται ὁμῶς ἐδῶ τὰ ἐρωτήματα. Δυὸ ἐρωτήματα φόβος. Ποιὸς νέος θὰ θελήσῃ νὰ γίνῃ δάσκαλος ἢ ποιὸς πατέρας θὰ στείλῃ τὸ παιδί του στὴν Ἀκαδημία, ἀφοῦ μὲ τὰ ἴδια χρόνια σπουδῶν μπορεῖ νὰ ἀκολουθήσῃ μιὰ ἄλλη ἐπιστήμη; Ἐπεὶτα δὲ θὰ πῆσῃ ἡ ποιοτικὴ στάθμη τῶν σπουδαστῶν, ἀφοῦ οἱ καλοὶ θὰ προτιμοῦν, μὴ ἔχοντας ἄλλο λόγο, ἄλλες σχολές; Ἐρωτήματα εὐλόγα καὶ δικαιολογημένα.

Δὲν παραβλέπομε τὴ διαπίστωση, πὼς μέχρι τώρα ἄριστοι μαθηταὶ προσέρχονταν στὶς Ἀκαδημίες κάτω ἀπ' τὴν πραγματικότητα τῆς οικονομικῆς τους στενοχωρίας. Σωστὴ ἢ διαπίστωση. Ὅπως σωστὴ καὶ ἡ ἄλλη. Ὅτι πολλοὶ ἔγιναν δάσκαλοι ἀπὸ πραγματικὴ κλίση πρὸς τὸ λειτούργημα τὸ διδασκαλικό. Τέτοιοι λοιπὸν θὰ ὑπάρχουν καὶ σήμερα καὶ αὔριο καὶ πάντοτε.

## TA KINHTRÀ

Ἄλλα καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους θὰ ὑπάρχουν τὰ κίνητρα. Θὰ δημιουργηθοῦν. Ἀρχισαν νὰ δημιουργοῦνται. Ἀπὸ τὴν ὥρα ποῦ ἡ Παιδεία καὶ οἱ ἐργάται τῆς πῆραν τὴν ἀρμόζουσα θέση στὴ συνειδηση τοῦ λαοῦ καὶ τῆς Πολιτείας. Φοβίζει φυσικὰ τὸ ἀπομακρυσμένο χωριὸ καὶ ἡ ἀπομόνωση. Μὰ πρὸς Θεοῦ! Δὲν πρέπει νὰ ἐλπίζουμε πῶς καὶ τὸ ἑλληνικὸ χωριὸ δὲ θὰ ἴδῃ καλύτερες μέρες;

Βαρύνει ακόμα κάπως ή προκατάληψη για τὸ δάσκαλο. Πέρασε ὁμως ἡ ἐποχή πού ἦταν τὸ ἀντικείμενο τῶν θεατρικῶν παραστάσεων. Τὸ φῶς μᾶς ἦρθε ἀπ' ἔξω. Ἀπὸ ἄλλες χώρες. Ἐκεῖ ὅπου δὲ γίνεται διάκριση ἀνάμεσα στοὺς δασκάλους τῶν διαφόρων βαθμίδων τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ὅλοι εἶναι δάσκαλοι καὶ περηφανεύονται γι' αὐτό. Ξεκινοῦν ἀπ' τὴν ἴδια βάση καὶ καθένας στὸν τομέα του εἰδικεύεται, ἐπιμορφώνεται κι ἀνέρχεται. Ὅ,τι συμβαίνει μὲ τοὺς γιατρούς. Εἶναι μήπως κατώτεροι ἐπαγγελματικὰ κι ἐπιστημονικὰ οἱ παιδίατροι ἀπ' τοὺς ἄλλους συναδέλφους τους; Ὅπως δὴ ποτε ὄχι. Ἰσως τὸ ἀντίθετο συμβαίνει. Νά λοιπὸν τὰ κίνητρα. Ἰση μεταχείριση μὲ τοὺς ἄλλους ὑπαλλήλους καὶ πλήρη, ὅπως τοὺς ἀξίζει, ἠθικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀποκατάσταση.

ΑΝΩΤΑΤΕΣ ΣΧΟΛΕΣ

Μά, θά μᾶς ποῦν, οἱ Ἀκαδημίες δὲν εἶναι ἀνώτατες σχολές. Δίνομε τὴν ἀπάντησιν. Εἶναι οἱ Ἀκαδημίες ἀνώτατες σχολές. Ὁ ἰδρυτικὸς νόμος ἔτσι τίς θέλει. Ἀνώτατες σχολές. Μά, θά μᾶς ποῦν πάλι, δὲν ἔχουν αὐτοδιοίκη, ποῦ εἶναι τὸ συνταγματικὸ προνόμιον καὶ τὸ γνῶρισμα τῶν Πανεπιστημίων; Ἀπαντοῦμε κι ἐδῶ. Νά τὴν ἀποκτήσουν καὶ τὴν αὐτοδιοίκηση. Πῶς θὰ τὴν ἀποκτήσουν; Εὐκόλος ὁ τρόπος. Ὅπου ὑπάρχει θέλησις, ὁ δρόμος εἶναι ἀνοιχτός.

Διδακτικό προσωπικό υπάρχει. Ο διδασκαλικός κόσμος διαθέτει εις τους κόλπους του ανθρώπους με τρανά πτυχία και με ζηλευτά δοκτοράτα. Με μακροχρόνιες σπουδές κι έδω και στο έξωτερικό. Με πλουσιώτατο επιστημονικό έργο και με τεράστια πείρα.

Στό κάτω - κάτω ἄς περιοριοισθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἀκαδημιῶν. Δὲν εἶναι σοβαρὴ ἀνάγκη νὰ εἶναι δεκατέσσερες. Δὲν μποροῦν πάλι, γιὰ πολλοὺς λόγους, νὰ ἔχουν αὐτοδιοίκηση; Ἄς προσαρτηθοῦν στὰ Πανεπιστήμια σὰν παιδαγωγικὲς σχολές. Ἐξαγγέλθηκε ἄλλωστε εὐρὺ πρόγραμμα ἰδρύσεως πανεπιστημιακῶν σχολῶν σ' ὅλα τὰ διαμερίσματα τῆς χώρας. Ἰκανοποιοῦνται ἔτσι καὶ τὰ τοπικὰ συμφέροντα, πού μέχρι τώρα προβάλλονταν σὰν λόγος διατηρήσεως τῶν πολλῶν Ἀκαδημιῶν.

Λάζαρος Ἀθ. Παπαϊωάννου

ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Αἱ ἀντιλήψεις τῆς κοινωνίας καὶ πολιτείας περὶ συμφοιτήσεως ἀρρένων  
καὶ θηλέων κατὰ τὰ παλαιὰ ἔτη

(Μία αποκαλυπτική έκθεσις τῆς ἐπιθεωρητρίας δημ. σχολείων  
Ἑλ. Μπουκουβάλα, συνταχθεῖσα τὸ ἔτος 1898)

Ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ θήλεος φύλλου, κατὰ τὰ πρῶτα μετὰ τὴν ἀπελευ-  
θέρωσίν μας ἔτη, εὗρισκετο εἰς ἐμβρυώδη κατάστασιν. Ὑπῆρχε στενὴ καὶ  
κακόπιστος ἀντίληψις τόσον τῆς καινωνίας ὅσον καὶ τῆς πολιτείας, ὥς πρὸς  
τὴν φοίτησιν τῶν κορασίων εἰς τὰ σχολεῖα. Ἡ συμφοίτησις ἀπηγορεύετο,  
μάλιστα δὲ τὸ ἄρθρον 58ον τοῦ νόμου τοῦ 1834 ἔλεγε: «τὰ σχολεῖα τῶν  
κορασίων, ὅπου τοῦτο εἶναι δυνατόν, πρέπει νὰ εἶναι χωριστὰ ἀπὸ τὰ τῶν  
παίδων, νὰ προΐστανται δὲ αὐτὼν διδύσσαι».

Ἡ Κοινωνία ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὰς κρατούσας ἀντιλήψεις τῆς τότε ἐποχῆς, ἐδυσπώσκει πρὸς τὸ σχολεῖον. Ἀποκαλυπτική εἶναι ἡ κατωτέρω ἐκθεσις τῆς ἐπιθεωρηστρίας τῶν δημοτικῶν σχολείων Ἑλένης Μπουκουβάλα, ὑποβληθείσης τὸ ἔτος 1898 πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας: «Ἐπεσκέφθην, γράφει, χωρίον τι νήσου τινὸς τῆς Ἑπτανήσου. Τὸ χωρίον ἦτο πρωτεύουσα δήμου καὶ ἱκανῶς πολυάνθρωπον συντηροῦν σχολεῖον ἀρρένων περιέχον ὑπὲρ τοὺς 100 μαθητάς. Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ὕψιρχε καὶ ἀρτισύστατος σχολὴ θηλέων. Ἡ σύστασις τοιαύτης σχολῆς ἔθεωρήθη ὑπὸ τῶν κατοίκων ὡς προσβολὴ θανάσιμος κατὰ τῆς ἠθικῆς τοῦ χωρίου. Ἐπειδὴ διὰ πολλῶν μέσων δὲν ἡδυνήθησαν νὰ παρακωλύσωσιν τὴν σύστασιν αὐτῆς, ἀπεφάσισαν διὰ τῆς καταφρόνσεως νὰ προκαλέσωσιν τὴν κατάργησιν τῆς. Καὶ ὄντως δὲν εὗρον ἐν τῷ σχολεῖῳ τοῦτω ἢ ἐπὶ μόνον μαθητρίδας, θυγατέρας παρεπιδημούντων ξένων, ἱατροῦ, ἱερέως κ.λ.π. Τὸ δὲ παραδοξότερον ὅτι καὶ οἱ γονεῖς τῶν μαθητριῶν τούτων, φοβούμενοι μὴ περιπέσωσιν εἰς τὴν μῆνιν τῶν κατοίκων ἢ μὴ προκαλέσωσιν τὴν καταφρόνησιν καὶ τὴν ὑποψίαν αὐτῶν περὶ τῆς ἠθικῆς τῶν, ἀπέστειλλον τὰ τέκνα τῶν εἰς τὸ σχολεῖον κρύφα διὰ πολλῶν ἐλιγμῶν ἀπὸ ὁδοῦ τοῦ χωρίου καὶ οὐχὶ κατ' εὐθείαν ἐκ τοῦ οἴκου τῶν εἰς τὸ σχολεῖον. Ἵνα δὲ τέλος ἀναγκάσωσι τὴν διδάσκαλον νὰ ἀπέλθῃ τοῦ χωρίου τῶν, καιροφυλακτήσαντες οἱ φανατικώτεροι τῶν χωρικῶν νύκτα τινά, καθ' ἣν ἡ διδάσκαλος κατήλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς νήσου, διέρρηξαν τὴν θύραν τοῦ σχολείου, κατέστρεψαν πάντα τὰ ὑπηρεσιακὰ βιβλία καὶ τὸ χεῖριστον καὶ αὐτὰ τῆς πτωχῆς διδύσεως τὰ ἐνδύματα. Ἀλλὰ καὶ τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας δὲν ἐπέτρεψε τὴν συμφοίτησιν εἰς τὰ δημοτικά σχολεῖα, ὡς καταφαίνεται τοῦτο ἐκ τῆς ὑπ' ἀριθ.



4077/10-9-1852 έγκυκλίου του, άπευθυνομένης προς τούς Νομάρχας του Κράτους, έχουσης ούτως :

«...είς πολλές πόλεις καί κώμας του Βασιλείου υπάρχουν δημόσια τε καί ιδιωτικά διδαστήρια, είς τα όποια φοιτών ενάτερου φύλου μαθηταί. Νομίζοντες ότι ή τοιαύτη έπιμιξία προκαταβάλλει σπέρματα δυσαρέστων συνεπειών, έκρίναμεν ώφέλιμον νά σάς έπιφορτίσωμεν νά ένεργήσητε άρμοδίως, ίνα άπαγορευθή του λοιπού ή τοιαύτη συνήθεια καί έντός προθεσμίας διμήνου νά διαταχθώσιν οί διευθύνοντες τοιαύτα διδαστήρια νά διαιρέσωσιν αυτά είς είδικά άρρένων καί είδικά κορασίων... Έννοείται δέ οίκοθεν, ότι ούδεις δύναται του λοιπού έν τώ σύτῳ οίκήματι νά διατηρή διδ/ριον άρρένων καί κορασίων, καίπερ αύλιζομένων δι' έτέρας εισόδου καί διαμενόντων είς διάφορον όροφήν. Απαιτούμεν άπάντησιν μετά των άρμοδίων ύπηρεσιών σας».

Ανδρέας Έμμ. Κεραμίδας

## ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ

Στίς μεγάλες αίθουσες του Βου Δημοτικού Σχολείου της πόλεώς μας, συγκροτήθηκε, πρωτοβουλία του Έπιθεωρητου Λακεδαιμόνος κ. Κων/νου Μαντα, Παιδαγωγικό Συνέδριο, στο όποιο έλαβαν μέρος διακόσιοι Διδάσκαλοι της Περιφέρειας.

Στήν άρχή του συνεδρίου ο κ. Έπιθεωρητής χαιρέτησε με έγκάρδια λόγια τούς συνέδρους συνεργάτες του, τούς ηύχαρίσσε δια την πρόθυμο προσέλευσί τους, μίλησε για την μεγάλη σημασία της Παιδείας στην άνύψωσι του λαού μας καί ζήτησε από όλους εργατικότητα καί ζήλο στην πολύπληρη μόρφωσι καί ήθική διάπλασι των μαθητών.

Έπειτα αναπτύχθηκαν τα ακόλουθα θέματα :

Θέμα 1ον. «Η σημασία του Παιγνιδιού», από τον Έπιθεωρητή Σωματικής Αγωγής κ. Κανελλόπουλον. Έτόνισε την ευεργετική επίδρασι του παιγνιδιού στην ψυχασωματικήν ανάπτυξι του παιδιού καί συνέστησε την εύρεϊα χρησιμοποίησι του στο Σχολείο.

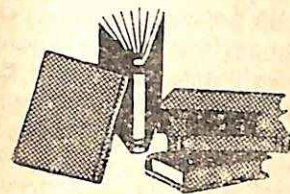
Θέμα 2ον. «Τό μάθημα των έκθέσεων στο Δημοτικό Σχολείο», από τον Έπιθεωρητή κ. Μαντα. Ο Εισηγητής, με έπιστημονική έμβριθεια, ανάπτυξε τό θέμα του πλήρως. Καθώρισε πρώτα την έννοια, τό σκοπό καί τη σημασία των έκθέσεων. «Η έκθεσις, είπε, είναι ή συνισταμένη όλων των μαθημάτων καί τό ασφαλέστερο κριτήριο της μορφώσεως κάθε ατόμου». Η εισήγησι του κ. Μαντα είχε τόση έπιστημονική άρτιότητα καί λογοτεχνική άρχιτεκτονική, ώστε κράτησε αδιάπτωτη την προσοχή των συνέδρων επί μιάμιση ώρα καί προκάλεσε τη γενική παράκλησι των νά έκτυπωθή.

Θέμα 3ον. «Υποδειγματική Διδασκαλία έκθέσεως στους μαθητές της Γ' τάξεως του Β' Δημοτικού Σχολείου», από τον ίδιο τον Έπιθεωρητή κ. Μαντα. Ο κ. Έπιθεωρητής, παρουσία των συνέδρων, με κατάλληλο συζήτησι προέκλεσε τό διαφέρον των μαθητών καί άνέθεσε τη γραφή έκθέσεως «Ο κήπος του Σχολείου μας την άνοιξη».

Μετά τη γραφή ακολούθησε κριτική καί διόρθωσι της έκθέσεως υπό των μαθητών με την επίδεξια διεύθυνσι του κ. Έπιθεωρητου.

Τέλος, αποχώρησαν οί μαθηταί καί ακολούθησε εύρεϊα συζήτησις στην όποια έλαβαν μέρος άρκετοί Διδάσκαλοι.

Σύνεδρος



## ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

### ΝΕΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Κατά την διάρκεια των διακοπών του Πάσχα έλαβε χώραν ένα μεγάλο γεγονός για τό Δημοτικό Σχολείο.

Αυτό που όλοι οί φωτισμένοι δασκάλοι λαχταρούσαμε, αυτό που χρόνια τό περιμέναμε, αυτό που είχαμε άπελπισθή πιά ότι θα τό βλέπαμε στίς μέρες μας... ήρθε.

Ήρθε έτσι αναπάντεχα, ήρθε τόσο ήσυχα, ώστε όταν τό είδαμε μπροστά μας νά μη πιστεύουμε στα μάτια μας.

Ο πλήρης τίτλος του βιβλίου που συνέγραψε ο Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ίνστιτούτου κ. Κ. Πετρίτης είναι : «Δοκίμιο για ένα Νέο Αναλυτικό Πρόγραμμα των Δημοτικών Σχολείων».

Είναι μία κομψή έκδοση, που άποτελείται από 286 σελίδες μεγάλου σχήματος καί πυκνοτυπωμένες (σελίδες των 42 καί πλέον στίχων καί τό 1)3 σχεδόν του περιεχομένου τυπωμένο με στοιχεία των 8 στιγμών), έτσι που τό έσωτερικό περιεχόμενο του βιβλίου υπερβαίνει κατά 40% τουλάχιστον τον έξωτερικό του όγκο.

Τό βιβλίο ύποδιαιρείται σε 4 τεύχη, που είναι τα έξης : Προλεγόμενα, Σχέδιο Προγράμματος, Όροφή του Προγράμματος, Ιστορικό Υπόμνημα.

Σπονδυλική στήλη του βιβλίου είναι τό δεύτερο τεύχος, δηλαδή τό «Σχέδιο του Αναλυτικού Προγράμματος». Τό τμήμα αυτό είναι γραμμένο στην καθαρεύουσα καί είναι με τέτοιο τρόπο διαρθρωμένο καί διατυπωμένο, ώστε θα μπορούσε νά σταλή εύθως άμέσως στο Έθνικό Τυπογραφείο υπό μορφή Διατάγματος ή Υπουργικής Αποφάσεως καί νά εισαχθή άμέσως είς όλα τα σχολεία της χώρας προς εφαρμογή. Ειδικότερα τό «Σχέδιο Αναλυτικού Προγράμματος» περιλαμβάνει την απαραίτητη θεωρητική εισαγωγή, τό κεφάλαιο για την Ένιαία Διδασκαλία, τό κεφάλαιο για τό Ωρολόγιο Πρόγραμμα, τό αναλυτικό πρόγραμμα των Έλληνικών όλων των τάξεων (Ανάγνωσις, Ανακοινώσεις καί Συνδιαλέξεις, Παραμύθια, Λεξιλογικές Ασκήσεις), τό αναλυτικό πρόγραμμα της Μελέτης του Περιβάλλοντος (Πατριδογνωσία, Πραματογνωσία κλπ.), των Μαθηματικών (Αριθμητικής-Γεωμετρίας) των Α' καί Β' τάξεων, της Γραφής καί Καλλιγραφίας όλων των τάξεων, της Ίχνογραφίας όλων των τάξεων, των κατευθυνόμενων Δραστηριοτήτων όλων των τάξεων, τέλος των έλευθέρων Δραστηριοτήτων όλων των τάξεων. Δέν παρατίθεται αναλυτικό πρόγραμμα Χειροτεχνίας καί Γυμναστικής, ένῳς προς τό πρόγραμμα των Θρησκευτικών προτείνεται νά ισχύση τό κατάρτισθεν υπό του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου κατά τό 1953-1955, ή νά ισχύση τό πρόγραμμα του 1913, αφού τροποποιηθή έλαφρώς υπό των είδικών.

Τό τρίτο τεύχος του βιβλίου, ή «Όροφή του Προγράμματος», περιλαμβάνει τα υπόλοιπα μαθήματα των Γ', Δ', Ε' καί ΣΤ' τάξεων. Τό τμήμα τοῦτο χαρακτηρίζεται ως «Προσχέδιο Αναλυτικού Προγράμματος», διότι ή εφαρμογή του στα σχολεία προβλέπεται μετά διετίαν από της ισχύος του Νέου Προγράμματος στίς Α' καί Β' τάξεις του Δημοτικού Σχολείου καί ο συντάκτης έπιφυλάσσει είς έαυτόν τό δικαίωμα νά αναθεωρήση την έν λόγω «Όροφή», έν έν τῷ μεταξύ ύπάρξη άποχρών λόγος προς τοῦτο (κ.χ. όκτάχρονο δημοτικό σχολείο).



Οι καινοτομίες που εισάγει το Νέο 'Αναλυτικό Πρόγραμμα είναι άπειράριθμες και γι' αυτό δεν είναι δυνατόν να απαριθμηθούν εδώ. Μια άπ' αυτές είναι η εισαγωγή των Κατευθυνόμενων Δραστηριοτήτων, της 'Εξατομικευμένης και Προγραμματισμένης Διδασκαλίας. Ριζική είναι η ανακαίνιση της 'Αριθμητικής των Α' και Β' τάξεων, καθώς και όλων των άλλων μαθημάτων, ιδίως της Φυσικής και Χημείας. 'Επαναστατικό είναι το πρόγραμμα της Καλλιγραφίας και αξιοσημείωτα τα πολλά σχετικά κλισέ.

Παρά ταύτα, το Νέο 'Αναλυτικό Πρόγραμμα δεν κόβεται από την 'Ελληνική παιδαγωγική παράδοση, ούτε είναι άνεδαφικό. 'Αντιθέτως, η κυριώτερη άρετή του είναι ότι πηγάζει από την 'Ελληνική σχολική πραγματικότητα, την οποία ο συντάκτης του έχει ζήσει έντατικά ο δάσκαλος και ο άν επιθεωρητής. Κάτι παραπάνω οι περισσότερες καινοτομίες του είναι δουλεμένες στη σχολική πράξη (ή ενιαία πατριδογνωστική διδασκαλία, οι σχολικές γιορτές οάν κέντρα ενδιαφέροντος, ή άναγνωστική και ή άριθμητική διδασκαλία κτλ. κτλ.). Γιατί ο κ. Πετρίτης έχει ως αξίωμα, ότι έργο του συντάκτη του 'Αναλυτικού Προγράμματος είναι να κωδικοποίηση την ύφισταμένη 'Ελληνική παιδαγωγική πραγματικότητα και όχι να έπινοήση ένα αύθαίρετο κατασκεύασμα.

Και πάλι όμως δεν πρόκειται για κάποιο έμπειρικό πρόγραμμα. 'Η θεωρητική του στήριξη είναι πλήρης και ολοκληρωτική, άτράνταχη και πανταχού παρούσα. 'Ετσι, στο πρώτο τεύχος, με τον τίτλο «Προλεγόμενα», αναλύονται τα θεμελιώδη στερα προβλήματα της Παιδαγωγικής και της Διδακτικής. 'Εξ άλλου το άναλυτικό πρόγραμμα του κάθε μαθήματος συνοδεύεται από «Κατευθυντήριους 'Απόψεις» και από «Μεθοδικές 'Υποδείξεις». 'Ακόμη σε κάθε σελίδα σχεδόν, συναντά κανείς «'Ερμηνευτικά Σχόλια» και πλούσιες ύποσημειώσεις με βιβλιογραφικές παραπομπές.

Κάτι ακόμη το πολύ αξιοσημείωτο. Οι βιβλιογραφικές παραπομπές αναφέρονται ως επί το πλείστον σε περιοδικά και κατά δεύτερο λόγο σε βιβλία. Πρόκειται δηλαδή για έπιστημονική έργασία από πρώτο χέρι, όπως λέμε. Και ακόμη κάτι σχετικό και πολύ σπουδαίο. Οι τέτοιες βιβλιογραφικές παραπομπές είναι άπίστευτα πρόσφατες. Μερικές αναφέρονται στα τέλη του 1965, μία μάλιστα (της σελ. 277), αναφέρεται στις 17 Φεβρουαρίου 1966!!!

Με λίγα λόγια, τέτοιες έπιστημονικές έργασίες δεν συναντώνται συχνά στην 'Ελληνική βιβλιογραφία.

Χρυσούλα Παπαβασιλείου.

Παπαγεράκη: «'Η αίσθητική άγωγή ως πρόβλημα μορφώσεως».

'Εν 'Αθήναις τη 3η Μαρτίου 1966

'Αγαπητέ Κύριε Παπαγεράκη,

'Η καθυστέρησίς μου να σάς γράψω, για να οδς εύχαριστήσω για το άρτιο έργο σας «'Η αίσθητική άγωγή ως πρόβλημα μορφώσεως», όφείλεται στο ότι ήθελα προηγουμένως να έχω άνεση χρόνου για να το μελετήσω.

Πρέπει δε να σάς έκφράσω τα άνεπιφύλακτά μου συγχαρητήρια δια τας άρετάς του βιβλίου, αί όποια δικαιολογούν άπολύτως τον χαρακτηρισμόν του ως ένός των καλλιτέρων και σοβαρωτέρων της έπιστημονικής παιδαγωγικής μας βιβλιογραφίας.

'Η συστηματική και πληρεστάτη άνάλυσις των βασικών έννοιων, αί όποια διέπουν το περιεχόμενόν του, ή άπόλυτος ένημερότης και ή πλουσία τεκμηρίωσις των άναπτυσσομένων άπόψεων, ή πολύπλευρος και συσχετική εξέτασις του θέματος, ή όποια καθιστά το έργον πολύτιμον βοήθημα και δια την εισαγωγήν του άναγνώστου εις τας κυριωτέρας περί άγωγής θεωρίας, αί παρεχόμεναι νύξεις και πληροφορίαι δια την επί του θέματος της αίσθητικής άγωγής διεθνή βιβλιογραφίαν, ή ιστορική έπι-

σκόπησις του θέματος και ή όλη άρχιτεκτονική του περιεχομένου και τέλος ή γλαφυρά γλώσσα του κειμένου, ή όποια με την καθαρότητα και την σοφήνειάν της θά ήτο δυνατόν να άποτελέση ύπόδειγμα άπλης καθαρευούσης και καθιστά τόσο εύχριστον και άνετον την άνάγνωσίν του, άποτελούν μερικά μόνον άπό τα πλεονεκτήματα του έργου και χαράσσουν τον δρόμον, τον όποιον θα μπορούσαν να ακολουθήσουν όσοι φιλοδοξούν να ένθαρρύνουν τους μέλλοντας δασκάλους εις την άντιμετώπισιν του έργου των με κριτικήν διάθεσιν και να τους βοηθήσουν να γίνουν πραγματικοί έπιστήμονες έρευνηταί και όχι άπλοϊ δέκται ψυχίων δογματικώς παρεχομένων γνώσεων, άμφιβόλου πολλάκις κύρους.

Συγχαίρων πάλιν, εύχομαι να προσφέρητε εις τους 'Ελληνας έκπαιδευτικούς και πολλά άλλα έργα άναλόγου πληρότητος.

Με έξαιρετικήν έκτίμησιν και άγάπην  
Θ. ΦΩΤΕΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

'Από το βιβλίο του κ. Παπαγεράκη

'Ιδιαίτερον ενδιαφέρον και έπικαιρότητα παρουσιάζουν τα έξής επί μέρους θέματα:

1. 'Η άνθρωπιστική κίνησις κατά τον 20όν αιώνα (Α'. 'Ο «τρίτος» άνθρωπισμός. Β'. 'Η θέση της κλασσικής παιδείας εις τον σύγχρονον κόσμον. Γ'. Νέαι κατευθύνσεις της άνθρωπιστικής κινήσεως).

2. Το ίδεώδες του «ώλοκληρωμένου» ανθρώπου εις τον σύγχρονον κόσμον.

3. 'Η έπιστημονική και τεχνική πρόοδος της έποχής μας. (Α'. 'Η άτομική φυσική. Β'. 'Η έξερεύνηση του διαστήματος. Γ'. Οι άλλοι έπιστημονικοί κλάδοι και ή «τεχνική».

4. Αί συνέπειαι της έπιστημονικής και τεχνικής προόδου. (Α'. Κλωνισμός βασικών έπιστημονικών άντιλήψεων του παρελθόντος. Β'. 'Επικράτησις του πνεύματος της σχετικότητας εις τον τομέα όχι μόνον των πνευματικών, αλλά και των θετικών έπιστημών. Γ'. 'Αλλαγή κατευθύνσεων και μεθόδων εις τους κλάδους των πνευματικών έπιστημών και ιδιαιτέρως εις την φιλοσοφίαν. Δ'. Δημιουργία ένός νέου έπιστημονικού πνεύματος.

5. Αί έπιπτώσεις της συγχρόνου εξέλιξεως (έπιστημονικής, τεχνικής και κοινωνικής) εις τον τομέα της μορφώσεως.

6. Συνδυασμός της τεχνικής και άνθρωπιστικής μορφώσεως.

7. Γενική μόρφωσις και αίσθητική άγωγή. (Ε'. 'Ιστορική εξέλιξις του προβλήματος της γενικής μορφώσεως. Β'. Τα σύγχρονα σχολεία «γενικής μορφώσεως» και τα διδακτέα εις αυτά μαθήματα. Γ'. 'Η σύμβολή της τέχνης και της αίσθητικής άγωγής εις την άπόκτησιν γενικής μορφώσεως.

8. Το ώραϊον και ή μορφωτική του αξία.

9. 'Η σχέσις της τέχνης προς τους άλλους τομείς του πολιτισμού (Α'. Τέχνη και έπιστήμη. Β'. Τέχνη και οικονομική ανάπτυξις. Γ'. Τέχνη και θρησκεία. Δ'. Τέχνη και ήθικότης. (Σχολείο και Ζωή)

Δημητρίου Ι. Παπαδημητρίου: Το μονοθέσιο Δημοτικό Σχολείο στην έλληνική πραγματικότητα.

Το άνάκρασμα τ' άκούτε των καλών μας δασκάλων; «Φροντίδα για τον πρόδρομο του σημερινού λαϊκού σχολείου. 'Αγρύπνια για τον άτλαντα της σημερινής έκπαιδεύσεως».

Μέσα σε τόπους, όπου άλλος λειτουργός της κρατικής μηχανής, άν έξαιρέσωμε τον άντιπρόσωπο του Θεού (όταν ύπάρχη κι αυτός), δεν ζή, εκεί ένας φάρος φω-



τίζει και οδηγεί στην τόσο σκοτεινιά. "Ένας φάρος, που διαρκώς φωτίζει και θερμαίνει. Διδάσκει, ενθουσιάζει και ζωογονεί.

Αλλά ρωτούμε...

Μην κάποτε, μέσα στην απεραντοσύνη της γαλήνης του περιβάλλοντος, ένοιωσε τόσο μοναξιά;

Μην κάποτε, κουρασμένος από υπερφορτική εργασία, αναστέναξε βαθεία;

Απαντούμε...

Ναί, είν' αλήθεια, πώς αυτά κι άλλα πολλά θα συμβαίνουν. Σ' ένα μικρό χωριουδάκι ή απεραντοσύνη του περιβάλλοντος φέρνει απροσμέτρητη γαλήνη. Μ' αυτή ή γαλήνη φέρνει το ξύπνημα όλων των δυνάμεων. Νέοι και νέες άς έμπνέωνται απ' αυτήν.

"Επειτα, κι αυτή ή πολύπλοκη εργασία, τόσο βέβαια φορτική, χαλυβδώνει τη θέληση, ξυπνάει το πνεύμα για καλλίτερα έπιτεύγματα. Κι έρχεται ώρα, ώστε να ξεπετιέται ο δάσκαλος ή ή δασκάλα του χωριού, ίκανος ή ικανή, ν' άγκαλιάζει κάθε πρόβλημα του λαϊκού μας σχολείου με θέρμη, άποφασιστικότητα και στοργική συνέπεια, σε σημείο άνωτερο από συνομηλίκους στην ύπηρεσιακή ζωή.

Το άπλό, το άπέριττο, νο ταπεινό περιβάλλον, άποτελεί την πρώτη βάση της εργασίας και άνοδικής του πορείας.

Πολλά καλά εύχόμεθα να γίνουν. "Η βασική μας χαρά είναι τούτη:

Αναγνώριση της θέσεως του δασκάλου του Μονοθεσίου.

Προσπάθεια για την καλλιτέρευση εργασίας του και ύλικής του άποζημιώσεως.

"Ενα βιβλίο, συνέχεια άλλων, μ' ίκανό ν' άντιμετωπίζει κάθε πρόβλημα του Μονοθεσίου σχολείου έχει έλθει σύμβουλος, οδηγός, μεγάλος έλευθερωτής στον άκούραστο λειτουργό του.

"Οποιος τό διαβάση θα ξαναγεννηθή. "Έχει έκδοθη σε σχήμα 8ο των 70]100. Περιλαμβάνει σελίδες 230. Πλουσία βιβλιογραφία δική μας και ξένη. Κεφάλαια 10 μέσα στα τέσσερα μέρη του.

Το Μονοθέσιο=τό σχολείο άπομακρυσμένων περιοχών, μικρών χωριών, συνοικισμών=τό λαϊκό σχολείο. "Έχει θέση ήλίου και φάρου: θερμαίνει, ζωογονεί, φωτίζει. "Ο λειτουργός του εργάζεται και μ.μ. τ.έ. υπερωριακώς, πάντοτε κατά τρόπον έντονον και έξαντλητικόν. "Έξυψώνει τα μακρά του πολιτισμού πλήθη: άνήλικους, έφήβους, ένήλικους.

Το σχολείο αυτό είναι ο πρόδρομος του σημερινού Δημοτικού, με τα έπτά άλλοτε έτη φοιτήσεως, λόγω και του διαχωρισμού της Α' σε Α' μικρή και Α' μεγάλη. Δικαιολογεί την όνομασία Δημοτικά σχολεία έκ του ότι ήσαν Δημοσυντήρητα.

Το Μονοθέσιο=τό βασικό σχολείο, κύτταρο σχολείων στην Ελλάδα μετά την άπελευθέρωση. Στις πόλεις κατά συνοικίες και κατά φύλον χωριστά κοντά στην ένοριακή έκκλησία.

"Η κοπιαστική εργασία του δασκάλου σ' έκταση κι ένταση. Συνδιδασκαλία τάξεων, πους μ' άναγκάζει, κανά τον συγγραφέα, να είμεθα στοργικοί πρὸς τους μικρότερους, όταν διδάσκονται ύλη Β' έτους συνδιδασκαλίας. "Ο γρήγορος ρυθμός εργασίας, έφ' όσον πρόκειται να έξαντληθή και ή ύλη του προγράμματος. "Η συνεχής π.μ. και μ.μ. εργασία θα μπορούσε να ώφελήση περισσότερο με την καθιέρωση έλευθέρων άπογευμάτων ποικίλου περιεχομένου.

Οι διακοπές εργασίας άποφεύγονται, όταν ύπάρχη ιδιαίτερη αίθουσα βοηθητική, εργαστηριακή, με την άπαραίτητη βιβλιοθήκη. "Ο έγκλωβισμός γνώσεων έπιτυγχάνεται, όταν διαθέτουμε λίγα λεπτά για προφορική έκφραση κι έκδήλωση των παιδιών.

Το Ε.Α.Π. έχει υπεραρκετή ύλη για τό Μονοθέσιο με διάρθρωση άσύμφορη κι άπαιτήσεις παράλογες (διδασκαλία "Αριθμητικής σε συνδιδασκόμενα τμήματα κλπ.).

Αυτά, οι εύσυνείδητοι διδάσκαλοι τα τακοποιούσαν και τα τακτοποιούν μόνοι πολύ καλά.

Τα μειονεκτήματα αυτού του σχολείου με την άφοσίωση του καλού δασκάλου, άπαραίτητα μέσα και την ίκανοποίηση, που πρέπει να παρέχεται, είναι άνάλογη ευκαιρία να λιγοστεύουν.

Τα πλεονεκτήματα μ' άς δίνουν σ' όλους δυνάμεις. Διαρκής και πολύμορφη έργα. οία και συνεργασία μεταξύ παιδιών διαφορετικής ήλικίας, φέρει σιγά, σιγά, τόσο σταθερά όμως έναν ψυχικό σύνδεσμο. "Εκδηλώνεται σε κάθε στιγμή, Είμαι ή έπιτυχία άρετης κοινωνικότητας, ή βασική έπιδίωξις της άγωγής. Τα άγαθά της πνευματικής έπικοινωνίας άβίαστα και φυσικά ώφελούν όλους. Οι ίκανοί πνευματικώς προσβλέπουν πρὸς τα άνω. Οι χαμηλοί χαίρονται και πάλι τα μαθήματα των μικρότερων τάξεων. Δυναμώνουν προσηγηθείσες γνώσεις των. "Η ατένέργεια έπίσης έπιτυγχάνεται πολύ καλά. Τα παιδιά άποκτούν έξη εργασίας, που τόσο θα τα ώφελήση στη ζωή. "Αποκτούν άρετές, γνώσεις και δεξιότητες τεχνικές πολλές. Προχωρούν με άναπερωμένες δυνάμεις, άφου και ή εργασία για τό σπίτι λιγοστεύει. Συνεπώς φεύγει κάθε παιδί εύχαριστημένο: αυτή την εύχαρίστηση άξιοποιεί, είτε έχει γονείς άνεπτυγμένους είτε όχι. Μιά μεγάλη ένότης άγωγής μαθήσεως διέπει τό Μονοθέσιο, όταν κυβερνά δίκαιος, δραστήριος και δημιουργικός δάσκαλος.

Στό δεύτερο μέρος πραγματεύεται ειδικότερα ζητήματα.

Τα διδασκόμενα τμήματα, τό ώρολόγιο πρόγραμμα και τό τέτοιο της ύλης με σχέδια και διασαφήσεις κατάλληλες, άναλόγως της ιδιομορφίας κάθε τύπου, Παρουσιάζει τη μέθοδο εργασίας με άναδρομή σχετική σε χρησιμοποιηθέντα μοτίβα εργασίας άπό άπελευθερώσεως μέχρι σήμερα. "Εξάγει την άπολυτρωτική προσπάθεια του διδάσκοντος, ώστε να ύψώνη τό παιδί στην πρωτοβουλία για μάθηση. Κάθε παιδί έλκεται άναλόγως της ιδιοσυγκρασίας του, πρὸς τό σπουδαίο μ' αυτό. "Επειτα προσέχει τό γενικό πλαίσιο. Φυσικά και άβίαστα στην άρχή, σὺν τῷ χρόνῳ συνθετώτερο. "Αναπτύσσει σε ιδιαίτερο κεφάλαιο την Πατριδογνωστική ιδέα για τό σχολείο αυτό. "Επειτα την έφαρμογή της "Ενιαίας Συγκεντρωτικής Διδασκαλίας θεωρητικά και πρακτικά, που οδηγεί όλους στην άπολύτρωση. Τονίζει πολύ καλά την άξία Πατριδογνωστικού άλφαβηταρίου.

Σε 30 σελίδες (101-130) άσχολείται με τις σιωπηρές εργασίες. "Από τη γενική σκοπιά ως τη σημερινή. Παραθέτει ύλικό αυτών άπό κάθε μάθημα, Δέν άποκλείει πρωτοβουλία διδάσκοντος. Καθένας να κάμη δικό του πρόγραμμα σιωπηρής εργασίας.

Μιλεί στο Γ' μέρος για τον έλεγχο εργασιών με άναδρομή στην ιδιαίτερη σημασία. "Εξάγει την ύψιστη άξία του ζητήματος.

Παραθέτει γνώμες ιδικών μας και ξένων παιδαγωγών, άσχοληθέντων με αυτό. Κεφάλαιο ιδιαίτερο έχει για την μαθητική βιβλιοθήκη, τό δυνατόν έξευρέσεως πόρων για την ίδρυση και πλουτισμό της. Τα τεχνικά μαθήματα στο Μονοθέσιο σχολείο, τη φυσική σύνδεση αυτών με όλα τα άλλα. Κεντρική ιδέα να έκφράση κάθε παιδί με τό δημιουργικό του στοιχείο, την ψυχή του. Οι έλεύθερες ανακοινώσεις σπουδαίως συντελέσσης στο Μ.Σ. Τό παιδί ξεκινά άπό την πραγματικότητα και βαθμίδων γίνεται ώφέλιμο δυναμικό στοιχείο. Τέλος έξάγει την κατάργηση του διδακτικού ύλισμού. "Αντί των γνώσεων την πνευματική δύναμη, την ανάπτυξη της. Τό Μονοθέσιο είναι ή κρηπίς της έκπαδεύσεως.

Μέρος Δ': Τό Μονοθέσιο και ή κοινοτική ζωή. Πρέπει να έξέλθη άπό τη μακροχρόνια και άναχνριστική μόνωση. Ν' αναλάβη ήγετικόν ρόλο στην πραγματική ζωή της Κοινότητος.

Θρησκευτικό, λαογραφικό κέντρο και πηγή ζωής. Τό Μονοθέσιο σχολείο του χωριού είναι τό κέντρο για την αναδημιουργία του συγχρόνου "Ελληνικού πολιτισμού. "Ο σχολικός κήπος και ή άγροτική ζωή να συντελούν στην άνύψωση του άγροτικού πολιτισμού. "Η συμβολή του κήπου πολύ μεγάλη για έξυπηρέτηση σιωπηρών εργασιών, ίσχυροποίηση ψυχοφυσικών δυνάμεων. "Έχει μεγίστη παιδευτική σημασία.



Ο επαγγελματικός προσανατολισμός στο Μ.Σ. Η έννοια αυτού μας επιβάλλει πολύ να προσέξουμε για τα άθωα και τόσο χρήσιμα παιδιά του. Να επισημάνουμε τις προϋποθέσεις και να φθάσουμε σε μια καλή πρακτική εφαρμογή.

Ο δάσκαλος του Μ.Σ. αναδεικνύεται Ίεραπόστολος και Έθναπόστολος μαζί: καλλιεργημένος ψυχικά και πνευματικά, παιδαγωγός παιδιών, εφήβων, ενηλίκων, ικανώτατος πάντοτε να επιβάλλεται και ανυψώνει.

Το Μ.Σ. του έγγυς μέλλοντος με μικρόν αριθμό παιδιών, με επάρκεια διδακτικών οργάνων, με καλό διδακτήριο και κλήρο, με ιδιαίτερο πρόγραμμα έξυψούμενο διαρκώς, με ενίσχυση όλων των κρατικών παραγόντων, θα πάρη, και πρέπει πολύ γρήγορα μάλιστα να πάρη, τη θέση που του ανήκει.

Τελειώνοντας παρατηρούμε πως ή ωφέλεια απ' αυτό το βιβλίο, πρό πάντων για τους Μονοθεϊτες δασκάλους, είναι ανυπολόγιστη για τα θεωρητικά, όσο και τα πρακτικά καλά που χαρίζει.

Πρέπει να υπάρχη και σ' όλες τις σχολικές βιβλιοθήκες. Και για τόν συγγραφέα μια ευχή: Να συνέχιζε την τόσο αποδοτική του προσπάθεια και σ' άλλα ζητήματα, ανεβαίνοντας πάντα τη σκάλα της Ιεραρχίας.

Ε. Χ.

Σήφη Κόλια: 1) «Η παιδαγωγούσα παρουσία των γονέων», σελ. 51 Αθήνα 1965.

2) «Η προσωπικότης του εκπαιδευτικού», » 80 » 1966.

Η παιδεία, στη συνολική της εκδήλωση, είναι μια έθνική και κοινωνική λειτουργία, που έχει σαν σκοπό την παιδεία, τόν καθαρμό και την λύτρωση του παιδιού απ' τις ήθικες άπαξίες και την ένταξί του στον κόσμο των ήθικων αξιών.

Ζή και κινείται μέσα σ' ώρισμα έδαφικά, έθνολογικά, Ιστορικά, κοινωνικά και Ιδεολογικά πλαίσια.

Απ' αυτά άντλει περιεχόμενο και το μεταβάλλει σε ώραίους στοχασμούς, που κυοφορούνται στην κοινωνική ζύμωσι και αξιομοιούνται σε πολιτιστικά έργα άνοδικής πορείας.

Από τη φύσι της καλείται να δεχθή, να προσέρη, να μορφοποιήση και να προβάλλη Ιδέες, σαν χρέος έπιτακτικό, που θα έχουν μέσα τους την άναγεννητική όρμη και την τάσι να ύψωθούν σαν άξίες μελλοντικές ένός καλύτερου κόσμου.

Οι άξίες αυτές πρέπει να γίνουν κτήμα της νεολαίας, που διψά για μάθησι και παλεύει αδιάκοπα για την κατάκτησι αυτών, για την άφομοίωσί τους και την ένταξί τους σε Ιδανικά, που έχουν υπερχρονική άξια.

Για να γίνουν όμως κτήμα της νεότητος, πρέπει να της έμφυσήσουμε την πνοή αυτή για την πάλη, την άγρύπνια, τόν κόπο, και τόν μόχθο και την μακρόχρονη μετουσίωσί τους σε έργα ανθρώπινα, πολιτιστικά.

Η ίδια ή παιδεία, σαν φυσικός φορέας των αξιών αυτών, δεν φείδεται κόπων, γιατί πιστεύει πως ό μεταβολισμός της ψυχής του παιδιού δεν είναι έργο στιγμιαίας προσπάθειας και άυστηρών νομοτελικών κυρώσεων. Για να φθάση το παιδί στην ώριμότητα αυτή και να γίνη φωτισμένο και στοχαστικό, με έλεύθερη και καθάρια σκέψι, με κρίσι δυνατή, με άρχες χριστιανικές, δεν άρκει της παιδείας μόνον ή δυνατή προσπάθεια. Χρειάζεται την παιδαγωγούσα παρουσία των γονέων. Μια ματιά στην ώραία προσευχή του πατέρα, που προλογίζει την έκδοση, θα μας πείση άμείως, πως δεν πλάθει μόνον το σχολείο την άγουρη ψυχή του παιδιού. Μεγάλο μέρος της εύθνης φέρουν και οι φυσικοί φορείς, οι γονείς. Όταν οι γονείς γνωρίζουν να καθοδηγούν με άγάπη και πίστη την ψυχή του παιδιού, τότε ή παρουσία των είναι πολύτιμη και άναντικατάστατη.

Η οικογένεια όμως της έποχής μας δεν διακρίνεται για την παιδαγωγούσα παρουσία της στην καθόλου άγωγή του παιδιού.

Δεν έχει το πάθος της δημιουργίας ανθρώπων άρετης, γιατί δεν γοητεύεται από την παρουσία Ιδανικών, Μεριμνά περισσότερο διά την ύλη και όλιγώτερο για την άγωγή των παιδιών. Και πρέπει να γνωρίζουμε πως τα μεγάλα δράματα που πλέκονται κατά τη μεγάλη πορεία του ανθρώπου, όφείλουν την ύπαρξί τους στις άμοιβαίες σχέσεις παιδιού και οικογενείας. Η πρώτη μεγάλη άγάπη του παιδιού, ή πρώτη καθολική πίστη, το πρώτο φως είναι οι γονείς και Ιδιαίτερα ή Μάννα.

Πάνω σ' αυτή τη χρυσή βάση της άγάπης και της έμπιστοσύνης όφείλουν οι γονείς να οικοδομήσουν το μέλλον των παιδιών των. Επιβάλλεται, λοιπόν, γονείς και διδάσκαλοι από κοινού, ν' αγωνισθούν μέσα σε μια έγκάρδια συνεργασία και να ύψωσουν τόν ναό της παιδείας και της άρετης. Πρός το φωτεινό αυτό όρόσημο ό συγγραφέας καλεί τους γονείς να βαδίσουν με συνέπεια και πάθος άγάπης.

Η ύλη έργασια είναι ένας θερμός ύμνος προς το παιδί και προς την παιδαγωγούσα παρουσία του γονέως. Στις πρώτες ώραιες σελίδες ό άναγνώστης θα μαγευτή από του φιλοσοφικούς άφορισμούς και την βαθιά ψυχολογική άνατομή της ψυχής του παιδιού, της οικογενείας και της συγχρόνου κοινωνικής συνθέσεως στην άρνητική και θετική της προσφορά.

Ο Σίφης Κόλλιας, που έζησε το δράμα του παιδιού και σαν πρωταγωνιστής της όλης σκηνοθεσίς του, από μικρός άκόμη, με τη βαθιά φιλοσοφική και παιδαγωγική του συγκρότησι, είναι μοναδικός και στην πλατειά θεώρησι και στη θεραπεία.

Προσωπικά χαιρετίζω θερμά την πρώτη σοβαρή έμφάνισί του στον τομέα της άγωγής, γιατί, σαν πολύπλευρη φυσιογνωμία που είναι, θεραπεύει λίαν έπιτυχώς και άλλες μορφές της κοινωνικής ζωής.

Τό ίδιο και για την άλλη έργασια του «Η προσωπικότης του εκπαιδευτικού». Έζησε το δράμα του παιδαγωγού, όταν άνώριμος, στο ώραίο καθίδρυμα της έκκλησίας, στην πόλι του Άποστόλου Παύλου, την Κόρινθο, άναζητούσε τόν γνήσιο παιδαγωγό. Και τόν ζήτησε παντού και στίς μελέτες και στα έργα και στη ζωή των Άποστόλων και στα ξένα πανεπιστήμια και στο δικό του πιστεύω. Και τόν σκιαγράφησε με πάθος, έτσι που να πλησιάξη, σαν σύμβολο, έλπίδα και πίστη, τόν μεγάλο φαρά, που πολλές φορές, στον Έσπερινό, στο έκκλησάκι της Άγίας Φωτεινής, στο καθίδρυμα της Κορίνθου, έπεκαλέσθη την βοήθειά του, για να του δώση φτερά να πετάξη. Και πέταξε πολύ ψηλά, νέος άκόμη, έτσι που ή παρουσία του στον πνευματικό όρίζοντα της πατρίδας να γίνεται αίσθητή.

Και κάτι άκόμη. Τα βιβλία του τα όφιερώνει στη μνήμη των δασκάλων του.

Τό πρώτο στην άνάμνησι του Κριτού του και το δεύτερο στην Ιερή μνήμη των Πανεπιστημιακών διδασκάλων του. Για τα ήθη μας και την σημερινή πεζότητα της ζωής, ή πράξις αυτή του Σίφη Κόλλιας είναι μήνυμα καλής έλπίδας. Είναι εύφρόσυνος χαιρετισμός μιας νέας έποχής που έρχεται με οδηγό το Ιδανικό, μαζί και την παιδωσύνη, έλπίδα και στήριγμα μιας καλύτερης αύριον.

Μέλτης Άγγελόπουλος

Άρκαδίου Πηγαίου: «Πυγολαμπίδες», σελίδες 154, Κρήτη 1965.

Με τόν τίτλο «Πυγολαμπίδες» κυκλοφόρησε το πρώτο βιβλίο του ό κ. Άρκαδίου Πηγαίος. Πρόκειται για ένα βιβλίο καλοτυπωμένο σε μεγάλο σχήμα και με άρκετά πλούσιο και Ικανοποιητικό περιεχόμενο.

Στόν πρόλογό του ό συγγραφέας μας δίνει ό ίδιος το περιεχόμενο: «Σε τουτό το βιβλίο βρίσκεται ένας αριθμός χρονογραφημάτων. Τα πήρα στην τύχη. Δε τα



διάλεξα». Με τὸ χρονογράφημα ἀσχολεῖται ὁ κ. Πηγαῖος ἀρκετὰ χρόνια τώρα. Τὶς σκέψεις του, τὰ συναισθήματά του, τὶς κρίσεις καὶ τὶς προτροπές του τὶς βρίσκει ὁ ἀναγνώστης σὲ πολλές Κρητικές ἐφημερίδες καὶ περιοδικά, ποὺ ὁ συγγραφέας συνεργάζεται.

Κι εἶναι ὁ λόγος του μεστός, ζωντανός, καθάριος κι ἀμερόληπτος, σὰν τὴν περήφανη Κρητικὴ ψυχὴ του.

Τὸ βιβλίο χωρίζεται σὲ πέντε μέρη. Τὸ κάθε ἓν περιλαμβάνει μιὰ σειρὰ ἀπὸ χρονογραφήματα, ποὺ ἀνάλογα μὲ τὸ περιεχόμενό τους ἀνταποκρίνονται στοὺς τίτλους: 'Εθνικά, 'Εκπαιδευτικά, 'Ιστορικά, Κοινωνικά καὶ Τοπικά θέματα.

Τὰ θέματα εἶναι γραμμένα μὲ ἀμεροληψία κι ἀνθρωπιά. 'Επιδίωξη τοῦ συγγραφέα νὰ συμβάλῃ μὲ τὶς δυνάμεις του, τὶς τόσο πενιχρές. «Τί 'μαι γὰρ μπροστὰ στοὺς πνευματικούς ἡγέτες τοῦ λαοῦ μας;» λέγει ὁ ἴδιος στὴν ἐξυπηρέτηση τοῦ τοπικοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου.

Εἶναι ἀξιέπαινη ἡ προσπάθειά του, γι' αὐτὸ ἀξίζει νὰ μελετηθῇ μὲ προσοχή. 'Εκεῖνο ὅμως ποὺ κάνει τὶς «Πυγολαμπίδες» νὰ διεκδικοῦν μιὰ σοβαρὴ θέση στὸ πιὸ δύσκολο δημοσιογραφικὸ εἶδος τοῦ λόγου, τὸ χρονογράφημα, εἶναι ἡ ἐπικαιρότητα τῶν θεμάτων, ὁ κοντὸς στίχος καὶ ἡ ζωντανὴ δημοτικὴ τους γλῶσσα.

Νομίζω πὼς τὰ τρία αὐτὰ διακριτικὰ γνωρίσματα ξεχωρίζουν τὸ χρονογράφημα ἀπὸ τ' ἄλλα εἶδη τοῦ λόγου κι αὐτὰ βρίσκονται διάχυτα μέσα στὶς «Πυγολαμπίδες».

ΠΑΙΡΝΩ ΣΤὴν τύχη ἓνα «'Η Κύπρος». «Τοῦτες τὶς ἡμέρες ἐορτάζουμε τὴν ἐπέτειο τοῦ Μεγάλου 'Απελευθερωτικοῦ μας 'Αγώνα. Δίκαιη ἡ χαρὰ μας. 'Απόλυτα δικαιολογημένη ἡ ἐθνικὴ μας περηφάνεια, ποὺ νοιώθουμε ἐξ αἰτίας τοῦ μεγάλου γεγονότος. Νὰ παίξουν οἱ καμπάνες. Νὰ ρίξουν τὰ κανόνια. Νὰ σειστοῦν οἱ ρίζες, νὰ τραντάξουν τὰ θεμέλια κάθε ἐλληνικῆς ψυχῆς». Σ' ὁλόκληρο τὸ βιβλίο ὁ ἴδιος τόνος κι ὁ ἴδιος παλμός. Τὸ ἴδιο πάθος κι ἡ ἴδια πηγαία προσφορὰ τοῦ συγγραφέα, ποὺ ἄλλοτε γίνεται ἀπολαυστικός μὲ τὸ Κρητικὸ χιούμορ καὶ τὸ ἰδιόρρυθμο λεξιλόγιο κι ἄλλοτε καυστικός σὲ κάθε ἐνάντιο στὴν ἀντικειμενικὴ του κρίση. Ξεφυλλίζοντας ὁ ἀναγνώστης τὶς «Πυγολαμπίδες», χαίρεται μὲ ξεχωριστὴ εὐχαρίστηση τὰ ποικίλα θέματα, ποὺ πιστεύω νὰ θεραπεύσουν κάθε ἀπαίτηση καὶ τοῦ πιὸ ἀνικανοποίητου μελετητοῦ. Ξεχωρίζω τὰ κυριώτερα: «Μεσάνυχτα», «Τὰ κανόνια», «'Η διγλωσσία», «'Η μεταρρύθμιση», «Συνδικαλισμός», «Δασκάλες ὑπηρετρίες», «'Ελεημοσύνη». «'Η βιβλιοθήκη», «Βότανα» κ.ἄ. Εἶναι γνωστὸ, πὼς τέτοια βιβλία ἢ, γιὰ τὴν κυριολεξία, τέτοιες συλλογές χρονογραφημάτων κατὰ διαστήματα ποιεῖς βλέπουν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας. Οἱ «Πυγολαμπίδες» ὅμως, χωρὶς καμμιά ὑπερβολή, μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς ξεχωρίζουν τιμητικά. Καὶ λέμε τιμητικά γιὰ δυὸ λόγους. Πρῶτα γιατί τὰ θέματα τοὺς περικλείουν ὅλες τὶς πλευρές τῆς πνευματικῆς μας δραστηριότητος. 'Επειτα γιατί προέρχονται ἀπὸ συγγραφέα δάσκαλο καὶ μάλιστα νέο δάσκαλο. Αὐτὸ εἶναι οὔτε λίγο, οὔτε κι εὐκολο πρᾶγμα σ' ἓνα συνάδελφο, ποὺ ἀναλίσκει ὅλη τὴ ζωτικὴ πνευματικὴ του ὁρμὴ στὸ βωμὸ τοῦ καθήκοντος νὰ βρῇ τὴν εὐκαιρία ν' ἀσχολῆται μὲ τόσες ἐπικαιρότητες τῆς καθημερινῆς ζωῆς καὶ νὰ μᾶς τὶς προσφέρει ὁμορφα καὶ καλοδουλεμένα. Γιὰ τὴν ξεχωριστὴ αὐτὴ προσφορὰ τοῦ συγγραφέα τὸ συνάδελφο κ. Πηγαῖο—ποὺ τώρα μετεκπαιδεύεται στὴν 'Αθήνα—κι εὐχόμαστε σύντομα νὰ μᾶς παρουσιάσῃ κι ἄλλα ἔργα του τοῦ ἰσάξια μὲ τὶς «Πυγολαμπίδες», ποὺ συνιστοῦμε ὁλόθερμα νὰ διαβαστοῦν ἀπὸ κάθε διανοούμενο ἄνθρωπο.

Γεώργιος Γ. 'Αραβανῆς

## ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

### Ἰλδομε τὰ περὶκάτω βιβλία :

1. Λαζ. Παπαϊωάννου διδ/άλου 8ου σχολείου Κοζάνης : Παιδείας ἀντίλαλοι.
2. Κων/νου Μαλούκου. 'Επιθ/τοῦ σχολείων Πιερρίας : Σεξουαλικὴ ἀγωγή καὶ διαφώτιση.
3. Κων. Δεμερτζή, Γυμνασιάρχου : Μεθοδικὲς ὁδηγίες γιὰ τὶς λογοτεχνικὲς ἀναλύσεις.

### Περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες

1. 'Η φωνὴ τοῦ Βυζαντίου. 'Απρίλιος 1966.
2. 'Ορθόδοξος παρατηρητὴς 'Απρίλιος 1966.

3. Κρητικὴ 'Εστία, τεῦχος 161.
4. Βιβλιοθήκη γονέων, ἀριθμὸς 145, 146.
5. Νέοι ὀρίζοντες, τεῦχος 96, Μάιος 1966.
6. Μόρφωσις, παγκύπριον ἐκπαιδ. περιοδικόν, 'Απρίλιος 1966.
7. 'Εκπαιδευτικὴ ἀλλαγὴ, ἀριθ. φύλλου 20.
8. Δελτίον 'Ομοσπονδίας Λειτουργῶν Μέσης 'Εκπαίδ/σεως, ἀριθ. φύλλου 271.
9. Διδασκαλικόν βῆμα, ἀριθ. φύλλου 594.
10. Διδασκαλικὸς κόσμος, ἀριθ. 7, 'Απρίλιος—Μάιος 1966.
11. 'Ο κόσμος τοῦ βιβλίου, ἀριθ. φύλλου 104.
12. Παιδικὰ φτερουγίσματα, μην. μαθητ. ἐφημερ. δημοτ. σχολείων περιφερείας Διδυμοτείχου.
13. Κυψέλη, μην. ἐφημ. μαθητῶν 'Α' Δημοτ. σχολείου 'Αμφιλοχίας.

## Νέες ἐκδόσεις τοῦ περιοδικοῦ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ 'Ακαδημίας 57 'Αθήναι 143

Μόλις ἐκυκλοφόρησε τὸ ἐλεύθερο ἀνάγνωσμα ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ ΚΑΙ BENZINEΣ. Εἶναι ἓνα πρωτότυπο βιβλιαράκι, ποὺ ἐνθουσιάζει μικροὺς καὶ μεγάλους μὲ τὸ ἀπλό καὶ ψυχαγωγικὸ τοῦ περιεχόμενον.

'Ο ἀναγνώστης εἰσάγεται ἀβίαστα καὶ εὐχάριστα στὰ μυστικὰ τῆς ἐξαγωγῆς καὶ μεταφορᾶς τῶν πετρελαίων, ποὺ μαζί μὲ τὸν ἡλεκτρισμὸ ἀποτελοῦν τὴν τεράστια κινήτῃα καὶ ἐκπολιτιστικὴ δύναμις τῆς σημερινῆς ἐποχῆς στὸν πλανήτη μας.

Στὴν ἀξία τοῦ ἀναγνώσματος προσθέτει ἰδιαίτερο ἀεληττὸ ἡ πλούσια καλαίσθητη καὶ πολύχρωμη εἰκονογράφηση.

Τὰ παιδιὰ τῆς Δ'—Ε' καὶ ΣΤ' τάξεως τῶν δημοτικῶν μας σχολείων, γιὰ τὸ ὁποῖα προορίζεται, θὰ δοῦν μᾶλλον ἐξαιρετικὴν χαρὰν ἐνθουσιασμό, ὅταν τὸ διαβάσουν.

Πωλεῖται εἰς ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα δρχ. 15.—καὶ εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ περιοδικοῦ μας ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ 'Ακαδημίας 57 'Α' δροφος τηλ. 633.461.





ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ  
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ  
ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΔΙΔ. ΒΙΒΛΙΩΝ  
ΤΜΗΜΑ Σχολ. Βιβλίων  
Πληροφορία Δημ. Τοιῶρον  
Ἀριθ. Πρωτ. 127786

Ἐν Ἀθήναις τῇ 21-11-1963

Πρὸς  
τοὺς κ.κ. Γενικοὺς Ἐπιθεωρητὰς Μ.Ε.  
καὶ Ἐπιθῆτὰς Στοιχειώδους

Θέμα: Περὶ συστάσεως βιβλίου ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀγωγή  
τοῦ Πολίτου» τοῦ Γεωργίου Ζομπανάκη.

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς κειμένας διατάξεις περὶ διδασκτικῶν βιβλίων κλπ. τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 15 τοῦ Ν. 6911/1933 καὶ τὴν πρότασιν τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου Ἐκπαιδευτικοῦ Προγράμματος τὴν περιλαμβανομένην εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 42/5-11-1963 πρᾶξιν οὗτοῦ, ἣν ἀποδεχόμεθα. Συνιστῶμεν τὴν προαιρετικὴν προμήθειαν τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀγωγή τοῦ Πολίτου» βιβλίου τοῦ Γεωργίου Ζομπανάκη ὑπὸ τῶν Σχολικῶν Βιβλιοθηκῶν καὶ τῶν διδασκόντων εἰς τὰ σχολεῖα Μέσης Ἐκπαιδεύσεως ὡς καὶ ὑπὸ τῶν μαθητῶν Ε' καὶ ΣΤ' τάξεων Δημοτικῶν Σχολείων, συμφώνως πρὸς τὴν ὡς ἄνω πρᾶξιν τοῦ Α.Σ.Ε.Π.

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς  
Ε. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ

Κοινοποιήσας:  
Διοικ. Διδ. Βιβλίων  
Γραφεῖον κ. Γεν. Γραμματέως  
κ. Γεωργ. Ζομπανάκη  
Βασ. Σοφίας 8 — Ν. Σμύρνην

